

Mircea Dinutz

SPAIMELE NOASTRE DE TOATE ZILELE

Chiar dacă n-ar fi existat acele intervenții (mai degrabă nefericite) din revista „Dilema” nr. 265/1998 era limpede că Eminescu a devenit o problemă foarte serioasă, în primul rând culturală, dar nu numai. Participanții la dezbateri, câtă frunză și iarbă, n-au făcut altceva decât să intensifice efectele unei crize de receptare cu multiple și adânci motivații. Îndrăznesc să spun că, în absența acestora, într-o situație de normalitate și echilibru cultural, cele unsprezece intervenții ar fi rămas izolate / suspendate sau, posibil, ar fi beneficiat de niște aspre puneri la punct din partea celor autorizați să vorbească în numele lui Eminescu. Dintre cei implicați atunci, cu siguranță, niciunul nu e o autoritate în materie, nici măcar Nicolae Manolescu. Acesta din urmă, Z. Ornea, Al. Paleologu și Mircea Cărtărescu erau personalități întru totul respectabile, ale căror voci n-au putut însă lăsa indiferentă opinia publică. Oricât de pieziș am privi atitudinea acestora (comună totuși, în ciuda varietății de ton, argumentație, capacitate de nuanțare), trebuie să admitem că există cel puțin două idei viabile în demersul unora dintre „dilematici”, cum li s-a spus: anularea (absența) spiritului critic, indiferent de calea urmată, mortifică opera eminesciană (Z. Ornea) și faptul că „imaginile” oferite cu privire la opera lui M. Eminescu sunt parțiale, părtinitoare, proiectate în zona riscantă a unei emoții colective. Tocmai de aici vin exagerările și alunecările în idolatrie.

Dar chiar dacă n-ar fi existat aceste intervenții, problema – la fel de gravă – rămâne. Cei care s-au grăbit să se „înroleze” într-o tabără sau alta au sacrificat nuanțele de dragul cauzei pe care o considerau, firește, singura adevărată. Unele dintre considerațiile celor care au contestat *mitul Eminescu* pot fi adevărate sau, în orice caz, se înscriu în limita observațiilor critice rezonabile. Să recunoaștem că Eminescu se citește din ce în ce mai puțin, că poncifele, locurile comune, formulările emfaticе se substituie – de cele mai multe ori – unei cunoașteri reale a operei eminesciene (mai ales la orele de curs, în sistemul preuniversitar), că acceptarea necondiționată a unei ierarhii împietrite nu poate fi semnul unei culturi vii și mature. Altele însă, cele mai multe, ascund cu perfidie dorința expresă de a estompa sau chiar de a anihila reprezentativitatea unei opere și a unui autor în care ne-am regăsit și ne regăsim de fiecare dată, dincolo de agitațiile din zona social-politicului, dincolo de convulsiile unui timp lipsit de răbdare și cumpătare. Să spui că Eminescu e „învechit” și că e o nevoie presantă să ne despărțim de acesta definitiv (H.R. Patapievici) nu mai ține de imperativul cultural, ci – evident – „miroase” a euro-integrare care, în concepția sa, ar presupune sacrificarea identității noastre pentru totdeauna. Să nu fi înțeles distinsul cărturar că tocmai momentele de cumpănă fericită între tradiție și modernitate au fost permanent favorabile spiritualității unui neam, că nu se poate una fără alta și că doar așa putem accede, cu șanse reale, în circuitul valorilor culturale europene, cel puțin? Sau, poate, înțelege!...

Dacă am încerca să ne imaginăm o lume fără Eminescu, ar fi un exercițiu de imaginație steril. Cui folosește să-și imagineze că e mult mai sărac decât este? La ce bun să crezi că are vreun rost să rămâi vulnerabil – cu bună știință – într-un univers mai degrabă neprietenos, odată ce *euro-integrarea* presupune absorbție și nu coabitare, anihilare a uneia dintre părți și nu conlucrare. Am fi mult prea naivi să ne imaginăm că occidentalii vor avea răbdarea și înțelepciunea să identifice cutumele și valorile (culturale, științifice) ale fiecărei etnii, să le respecte și să le recunoască ca parte constituantă a panteonului cultural european. Ce spun politicienii de-o parte și de alta, nu are nicio relevanță - nu se încurcă în asemenea „fleacuri”. Nu contest că există intelectuali (de fibră umanistă) în Franța, Italia, Marea Britanie, Germania, Spania, Portugalia, Belgia care să gândească așa și care să dorească o *întâlnire în spirit* cu un neam sau altul, pe baza unui parteneriat onest. Dar *nu* ei sunt majoritatea, *nu* ei fac „jocurile”, nu ei au puterea de control și decizie în privința marilor determinări ce par a desena o Europă spirituală, atunci când Uniunea Statelor Europene ar fi un fapt împlinit.

Nu mi se pare deloc întâmplător că ni se fură masiv materie cenușie, ne pleacă elita țării, tinerii cei mai competitivi (*Drepturile omului*, nu-i așa?), că suntem asaltați de kitschuri de toate calibrele, că ne sunt prezentate drept valori respectabile niște surogate venite de peste Ocean, că plezirisul și dorința de spectacol (frivol) le sunt cultivate tinerilor cu asiduitate, că Banul-Puterea-Sexul (demonica triadă) sunt valori aduse – prin mass-media, în special dincolo de cota insuportabilului, că Sfântul Valentin – venit de aiurea – face legea în fiecare primăvară românească, că limba sărăcește, se stropșește, sub presiunea nejustificată a anglicismelor și a unei gândiri clișeizate, cu prea destule scopuri / finalități în linia pragmatică și mult prea puține idealuri.

Întorcem spatele trecutului, ne pustiim rădăcinile, ne lăsăm hipnotizați de strălucirea ucigașă a unei vieți îndestulate și confortabile, renunțând la valorile spirituale / morale și la tot ceea ce strămoșii noștri aveau sfânt.

Este împotriva firii să nu-ți dorești să rămâi în pământul care te-a născut, să te întrebi: „ce-i aia identitate națională, la ce-mi folosește?”, cum am auzit că s-a întâmplat la o clasă a XI-a, cu tineri de 18-19 ani; este nefiresc să-ți dorești cu toată ființa să prinzi un loc bun de muncă (și de distracție) în Ohio, Chicago, Monte Carlo, Roma, Viena, Paris, Malaga sau Rotterdam, unul cât mai bine plătit, să ai vile, mașini luxoase, să colinzi mările în iahturi de lux și să-ți aștepți sfârșitul într-o piscină de cincisprezece stele! Dacă nu ne vom trezi la timp, vom privi în jurul nostru și ne vom înspăimânta, ne vom simți – mult prea târziu – cu adevărat marginalizați, înstrăinați, goi și mult prea singuri, prea departe... atât cât *nu* ne va putea cuprinde aerul ce ne înconjoară, singurul și ultimul nostru scut protector. De departe, cine știe, spiritul eminescian ne va îmbrățișa pentru ultima dată și ne va ierta!

Dumitru Huțanu

SEMNIIFICAȚIA ISTORICĂ A UNEI SĂRBĂTORI

ZILELE ORAȘULUI FOCȘANI

Sunt sărbători în viața unei comunități umane care, prin repetabilitatea lor, au devenit tradiție. O tradiție pentru care perpetuarea rămâne o necesitate a prezentului. Odată săvârșită, devine clipă de istorie.

O asemenea sărbătoare este și **Zilele Orașului Focșani**, prilejuită de aniversarea anuală, spre aducere aminte, a unui eveniment definitoriu pentru istoria localității, pentru suișul ei pe treptele timpului: Unificarea sa, consfințită prin Decretul Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, la 10 iulie 1862.

„*Obștească bucurie*”, cum scriau documentele, a fost atunci, obștească bucurie este și astăzi. Desigur, Zilele Orașului Focșani, ca sărbătoare, prin diversitatea manifestărilor, adresabilitatea ei către locuitorii „*de toate clasele și păturile*”, să folosim limbajul secolului al XIX-lea, tineri și vârstnici, îmbracă hainele timpului nostru. Numai că, privită doar prin festivismul ei firesc, raportată doar la formele și mijloacele actuale de desfășurare lipsită de suportul ei istoric, rămâne mai săracă în înțelesuri.

Întoarcerea la trecut, deslușirea semnificațiilor perene ale acestuia, din care ne hrănim continuu cugetul și fapta, îi redau acestei sărbători cuvenita și dreapta strălucire.

Și aceasta cu atât mai mult, cu cât Unificarea Orașului Focșani, privită în contextul epocii, nu a fost doar un simplu dat istoric local. Evenimentul a căpătat atunci dimensiuni și semnificații naționale.

Focșani – Bdul Unirii

Simbolul de „*Oraș al Unirii*”, căpătat încă din anii renașterii noastre naționale, la jumătatea secolului al XIX-lea, confirmă în fapt o realitate istorică incontestabilă, specifică Focșanilor încă de la începuturile existenței sale.

Geneza localității a cuprins aproape un secol, de la trasarea hotarului Moldovei pe Milcov, la 1482, de Ștefan cel Mare și Sfânt, până la prima sa mențiune documentară din 25 ianuarie 1575, într-un document emis de Domnitorul muntean Alexandru al II-lea Mircea.

Pentru viabilitatea unui pichet de graniță și a unui punct de vamă, s-a deviat atunci, din Milcovul, o gârlă – Milcovelul, trecând printre satele Stăiești și Brătulești. Prin contopire, după un secol, a apărut pe harta țării o nouă localitate – Focșanii, separați de hotar în Focșanii Moldovei și Focșanii Munteniei.

În secolele care au urmat, viața de zi cu zi, prin multitudinea și statornicia relațiilor interumane (sociale, economice, matrimoniale, culturale, administrative) a constituit fermentul și suportul apariției și consolidării conștiinței originii comune, unității de neam și de limbă a locuitorilor de pe ambele maluri ale Milcovului.

Vorbeau aceeași limbă, aveau aceeași credință, aceleași obiceiuri, aceleași idealuri de împlinit. Apartenența la unul și același neam era trăită și simțită ca atare. Pentru locuitori, hotarul era perceput doar ca un simplu dat administrativ, ca o linie trasată pe harta localității, marcată din loc în loc cu câteva pichete de graniță.

Dacă pentru restul spațiului românesc saltul de la conștiința originii comune la o conștiință națională se realiza abia la jumătatea secolului al XIX-lea, pentru focșăneni aceasta este o realitate, unică și particulară, firească prin izvorul ei – viața de zi cu zi.

Când pentru români sosise timpul împlinirii idealurilor, la Focșani n-a mai fost necesară propaganda. Năzuința realizării unității naționale, din care rezulta, implicit, și unificarea orașului, devenea scopul principal al acțiunii politice și cetățenești.

Din această conștiință avea să izbucnească înflăcărata exprimare a idealului Unirii, de la 20 iunie 1848, când locuitorii dintr-o parte și alta a hotarului, sărbătorind în Piața Munteni (Piața Unirii – de astăzi) Ziua Constituției revoluționare, au strigat într-un glas: „*Trăiască România toată*”, „*Trăiască Unirea poporului român*”.

Din această credință avea să se alcătuiască la Focșani, în iunie 1856, unul dintre cele mai puternice Comitete Unioniste. În manifestul-adeziune al acestuia, pentru Programul Național, se declara cu tărie: „*Subiscăliții, cetățeni de toate clasele locuitori ai Ținutului*

Putnei și ai orașului Focșani din Principatul Moldovei, declarăm și noi că dorințele noastre sunt: Unirea ambelor Principate, Moldova și Valahia, într-un singur stat, sub numele de România”.

Cu același simțământ, la 5 ianuarie 1859, când colonelul Alexandru Ioan Cuza a fost ales Domn al Moldovei, locuitorii din cealaltă parte a orașului scriau, într-o telegramă ce lua drumul lașilor: „*Corpul Electoral Focșanii -Munteni, simțind cu Dumneavoastră sentimentele de bucurie pentru norocita alegere a Domniei Voastre, vă felicitază strigând: Glorie vouă, fraților de peste Milcov. Trăiască România Unită”.*

Vestea alegerii la București, la 24 ianuarie 1859, a Domnului Moldovei ca Domn și al Țării Românești, însemnând primul și sublimul pas al Unirii Principatelor Române, a stârnit în întregul Focșani entuziasmul general. Orașul a îmbrăcat haine de sărbătoare iar „*poporul a mers în pompă la hotarul care mergea prin inima acestei întinse și frumoase țări și au aruncat cu pietre într-însul dorind ca numele lui să nu mai conțină în istorie”.*

Purtătoare a entuziasmului întregii comunități, telegrama adresată Domnitorului glăsuia: „*Sub impresia unui simț de bucurie extraordinară, inimile rămân unite și nu pot exprima toate câte simțim.*

Orașenii focșăneni nu pot să zică decât: Să trăiască România; să trăiască Prințul lor.”

Câteva zile mai târziu, la 5 februarie 1859 în întâiul său drum făcut spre București, Alexandru Ioan Cuza s-a oprit și la Focșani. Întreaga suflare a orașului, adunată la hotar, în fața Hotelului „*Cimbru*” (Muzeul Unirii de astăzi), cu o bucurie nestăvilită, cu fanfare și cântând „*Hora Unirii*”, cu arcuiri de triumf înălțate din ramuri de cetină, i-au făcut Domnitorului cea mai frumoasă primire, cum avea să mărturisească el însuși, odată ajuns la București.

Simbol al Unirii, recunoscut ca atare de toată gândirea românească a timpului, conferită de propria istorie, voit, Focșanilor li s-a atribuit onoarea de a găzdui Comisia Centrală, organism comun ambelor Principate, înțeles ca un prim Parlament al Țării, menit a elabora temelia legislativă a statului român modern, creat prin actul istoric de la 24 ianuarie 1859.

Încă din vara anului 1859, în Comisia Centrală, marele artizan al Unirii, Mihail Kogălniceanu, bun cunoscător al mentalității colective focșănene, dominată de o reală și profundă conștiință națională, cunoscător al dorințelor și năzuințelor locuitorilor, a propus pentru întâia oară dezbateră și legiferarea Unificării orașului Focșani.

După trei ani, la 10 iulie 1862, Domnitorul Alexandru Ioan Cuza semna Decretul de Unificare în care, la punctul al doilea, se consfințea, pentru totdeauna, desființarea hotarului: „*Ambele părți ale orașului Focșani, de dincolo și de dincoace de Milcov, vor forma în viitor un singur oraș care va fi reședința județului Putna.*”

Decretul a fost primit de locuitori cu o bucurie greu de exprimat în cuvinte.

Orașul îmbrăca pentru a treia oară hainele de sărbătoare. Se expedia la București o succintă dar atât de cuprinzătoare telegramă: „*Entuziasmul focșănenilor pentru definitivă unire a aceluia oraș este la culme.*” Se înscrisa atunci, în bronzul timpului, unul dintre cele mai

Focșani – Orașul Unirii

hotărâtoare și râvnite momente ale istoriei Focșanilor.

Privită din perspectiva istoriei, sărbătorirea Zilelor Orașului Focșani capătă și înțelesul de datorie, de recunoștință a generațiilor prezentului pentru faptele înaintașilor.

Și, dacă vom înțelege prin patriotism ceea ce însemna pentru Al.D. Zamfirescu, când se destăinuia lui Nicolae Pătrașcu, cel mai apropiat prieten al tatălui său, scriitorul focșănean Duiliu Zamfirescu, considerându-se, prin origine, și el fiu al orașului, de ce nu am conferi sărbătorii noastre și înțelesul de expresie a acestui sentiment.

„Patriotismul fiind un sentiment în profunzime iar nu o concepție extensivă – scria Al.D. Zamfirescu, cărturarul și diplomatul care și-a petrecut aproape întreaga viață în străinătate – se manifestă pentru fiecare dintre noi, prin atracțiunea irezistibilă către pământul de care ne leagă un trecut, fie al nostru, fie al părinților.

Pentru mine, de pildă și cu toată pasiunea de a auzi pe primul grănicer vorbind românește și cu toată convingerea că de la hotar începe un aer mai subtil și mai prielnic fericirii, totuși, în gândul meu, toate trenurile venind din Apus nu au avut decât o destinație, Focșanii, terminus sentimental al existenței mele, pe dealurile încununăte cu vii, în acel minunat colț al Milcoviei, unde odihnesc cei ce-mi sunt scumpi...”

Parafrazându-l și atribuind spuselor sale un sens al prezentului, rezultat al trăirilor noastre, **Zilele Orașului Focșani** pot însemna, pentru noi, și o întoarcere spre chipurile din trecut, scumpe nouă prin faptele lor.

Vom proba, cred cu sinceritate, că suntem patrioți prin simțire și nu prin vorbe sforăitoare.

Îi vom reda noțiunii de patriotism adevăratul sens, îl vom umple de firescul lui conținut.

Obștească bucurie a sărbătoririi anuale a **Zilelor Orașului Focșani** va avea astfel și sens, și viitor.

TIMPUL TRECE CU MARE VITEZĂ...

joi 22 noiembrie 2007

Îmi amintesc de un moment petrecut cu ea la Budapesta. În drumurile noastre – câte au fost, căci nu au fost multe – București–Paris, Paris–București (câtă vreme a existat un tren direct), am preferat să ne oprim la Budapesta, nu la Viena, pentru a coborî cam trei ore din tren.

Am convins-o – cred că de vreo două ori – să ne petrecem acea pauză de călătorie într-un restaurant din gara Budapesta. Într-un mare restaurant, cu specific foarte marcat (gulaș etc.).

Îi plăceau restaurantele. Nu pentru că ar fi fost o gurmandă (deși era în stare să se bucure de o mâncare bună), ci pentru ambianța lor. (Mie îmi plăceau foarte mult cafenelele, pentru același motiv.)

Îi plăceau poate și pentru că asemenea popasuri îi ofereau micile momente de relaxare de care avea nevoie. Se uita încântată pe lista de mâncăruri, ca un copil care se joacă de-a adultul, care face așa cum fac părinții lui când îi comandă chelnerului. Comanda aceasta nu putea fi făcută decât în franceză sau în engleză, după cum cereau împrejurările. Sau în olandeză, limbă pe care o știa ca un nativ, după mărturiile tuturor olandezilor care au cunoscut-o. În română nu s-a întâmplat să facă asemenea comandă decât o dată, cel puțin așa îmi amintesc. Nici la București, nici la Sibiu, singurele orașe din România prin care am „cutreierat” împreună, nu am fost cu ea prin restaurante sau cafenele. În București fiind, se ducea mult împreună cu M. la teatre, muzee și expoziții. Și prin librării. Și-a dorit mult, în ultimele luni de viață, să ajungă la librăria Cărturești. Dar nu a mai apucat, acel moment de fericire nu i-a mai fost dat.

duminică, 10 februarie 2008

Timpul trece cu mare viteză și noi încercăm să facem cât mai multe lucruri și cât mai repede, pentru memoria Irinei.

A sosit o foarte lungă scrisoare de la profesorul care-i coordona teza de doctorat, Richard Larson. E o scrisoare extrem de frumoasă, scrisă cu mare răceală, dar de o precizie datorită căreia ni se arată încă un mod de a fi al Irinei, descris de cineva care a urmărit-o, ca profesor al ei, timp de cinci ani: entuziasmul ei, implicarea, modul ei atât de autentic de a se manifesta la cursuri și la seminarii, calitatea răspunsurilor ei, a gândirii ei, care-l autorizează pe profesorul Richard Larson să spună că ar fi putut face o carieră de mare lingvist dacă destinul nu ar fi fost atât de crud cu ea – sau nu ar fi avut planuri mai înalte cu ea!

Au sosit și scrisori de la câțiva colegi ai ei – de la Katharina Schuman, Susana și Mark Vople –, prin care o descoperim foarte prietenoasă, foarte luminos disponibilă să asculte păsurile celorlalți, plină de energie, de o hotărâre pe care le transmitea și celorlalți. Katharina spune că Irina era cea mai bună prietenă a ei de la Stony Brook și că vestea morții Irinei a fost cea mai mare durere pe care a simțit-o până acum în viață.

Vrea să instituie o bursă anuală „Irina Tarabac”, pentru un doctorand, și a început demersurile pentru a obține fondurile necesare, apelând la instituții și persoane particulare importante. Susana ne scrie că viitorul colocviu care va avea loc la Stony Brook va fi consacrat memoriei Irinei.

Noi am început să-i edităm operele, cele din perioada românească și cele din perioada americană. Vor fi texte pentru cel puțin patru cărți. R. a luat laptopul Irinei și a găsit în el o mulțime de texte, pe care urmează să le scoată pe imprimantă (le-a trecut și pe computerul lui) și să ni le dea spre editare și publicare.

Întâlnirea cu R. a fost importantă, căci în toată construcția la care lucrăm el va juca un rol foarte important, de fapt cel mai important, pentru că R. este viitorul.

Urmează ca, împreună cu R., să ne întâlnim, cât de curând, cu Paula I., pentru a pune la punct unele detalii în legătură cu donația pe care vreau să o fac Fundației „Secolul 21”, pentru înființarea Centrului de studii și a Premiului de Excelență „Irina Izverna Tarabac” și, de asemenea, pentru înființarea Asociației Internaționale „Prietenii Irinei Izverna Tarabac”.

* * *

În aceeași zi, puțin mai târziu

M-am trezit în dimineața asta în melodia binecunoscută „À Paris...” (uitasem radio-ul – cel dăruit mie de Cioran și cu care dorm pe pernă – deschis, cum mi se întâmplă adeseori). E una din melodiile preferate ale Irinei, din registrul șansonetelor pariziene. Mi-am amintit, cu inima bucuroasă și totodată sfâșiată de o durere fără nume, cum își căuta Irinuca mea C.D.-uri prim magazinele specializate din Paris, C.D.-uri cu șansonete franțuzești, mai ales, pentru că eram la Paris (la Roma cumpăra și asculta muzică italienească, la Amsterdam, bine înțeles, muzică olandeză etc.).

Locuiam împreună la Fontenay-aux-Roses, în campusul faimoasei École Normale Supérieure, unde fusesem invitată pentru a ține niște conferințe și a organiza câteva „Journées d'études”. Eram instalate într-o garsonieră, cu o cameră mare, în care Irinuca putea evolua în voie, dansând de una singură pe muzica sclipitoare și caldă a șansonetelor franceze. O văd, o simt, o aud! Atât de vie, atât de veselă, atât de încrezătoare, în noi, cei care o iubeam, în buna existență a acestei lumi, cu toate văile, și câmpiile, și munții, și mările ei, dar și cu cărțile ei, cu muzeele ei, cu universitățile ei. Toate acestea le avea în sânge, erau ale ei, nu puteau să o trădeze, așa cum în sânge avea și muzica și dansul, doi prieteni fideli.

Și totuși, nu peste multă vreme, totul a trădat-o. Asupra acestei stări, care-mi apare în diferite feluri, rămân ca încremenită, nu mai pot face un pas înainte, senzația aceasta că ea a fost smulsă din viață fără ca să-și fi putut da seama ce i se întâmplă îmi sfâșie întreaga ființă, deși ar trebui să mă bucur.

D.R. Popescu

BIODIVERSITATEA PETRE STOICA

II

Maimuța închisă în ladă

Unde mai găsești reședințele de altădată? Ele trăiesc, vii, desigur, în cuvintele lui Petre Stoica:

„Bariera se ridică agale,
căruțe cu păsări, cu fructe, cu mac
intră în orașul mic, salutate
de cocoșul cu trâmbiță spartă.

.....
Lângă monumentul cu vultur
apar funcționarii lins pieptănați

.....
Ciorchinii roșcovelor atârnă blajin
printre perii și funii de ceapă
Din ceasul preturii cad
smalțuri crăpate.

Aerul e dulce, de candel,
bătrânul fotograf s-a prăbușit pe ziar
și vorbește vorbește în somn”.

Căruța cu păsări, cu mac, cocoșul cu trâmbiță spartă, funcționarii lin pieptănați, ceasul preturii, din care cad smalțuri crăpate, aerul dulce, fotograful prăbușit peste ziar, vorbind în somn – ce stare calmă a vieții, fără desfășurări și tehnici de tip hollywoodian, ce puls aristocratic al provinciei, în arhitectură și în legi, ce lipsă de perspectivă a viitorului – căci din acest loc parcă uitat de Dumnezeu și de zei lipsește cu desăvârșire homerical Calchas, prezicătorul din „Iliada”, cel ce știa câte sunt și-apoi câte-or mai fi, câte-au fost!” Parcă te afli într-un tărâm al echilibrului, calm, într-o biodiversitate fără de bezmeticii în care au intrat demonii biblici, transformându-i într-o turmă de porci.

„Soția primarului privește
circul ambulant care trece
cu pitici, cu umbrele, cu tobe
și o maimuță închisă în ladă”.

Funcționarii cu mustăți de catran
vin în parc să consume covrigi cu chimen, să asculte
melodiile sublime din chioșc.
Nebunul înconjură fiecare pom, oprit pe podul de lemn
vede capul Ofeliei plutind
ca nufărul pe apa murdară.

Extraordinară este concretețea acestei lumi banale care ascultă sublimul melodiilor cântate în chioșc! O, să nu le uităm pe soțiile funcționarilor, care, obosite, „scot fluturii din bere”.

Nicio urmă de indigestie intelectuală, de festival al fătelor cuprinse în frenezia aventurilor hormonale, nicio

adiere venită din viitorul prim, sau din viitorul al doilea, nicio plecaciune în fața drepteii mâini, care ține de plenipotența divină, plină de lumina soarelui, nicio plecaciune în fața laturei din stânga, nocturnă și demonică: nu, nu dispăre tot ce a fost de preț în trecut, viitorul nu-și pune în jocuri reflexele sale trandafirii, iadul nu urcă pe pământ, iar din cer absolutul nu coboară în istorie... Petre Stoica nu este un dresor, să construiască un univers pocnind din dește, sau pocnind din sbici și oferind din palmă zaharicale... Din contră!

„...bunica se așază în fotoliu

.....
nu-i pasă că toate din lume cad pradă revizuirilor

.....
Bunica se așază în fotoliu și privește cuminte
debarcarea elefanților anul trecut”.

Bunica nu se teme să-și arate gândurile, bucuriile, nu se aseamănă cu tinerii flecari, vechi și noi, cei gata să-și croiască din euforii și junghiuri noi religii – aleatorii, desigur! – bunica știe că moartea este egal împărțită și nu se teme de nimic, bunica e stăpână pe mișcarea sufletului și a gândirii ei, însă Petre Stoica nu e atât de naiv încât să facă din făptura ei o zeiță și să-i pună toate întrebările lumii, cunoscând, cu siguranță, acea zicală a unguirilor care spune că mai multe întrebări pot fi atât de stupide încât nici în cer nu li se poate da un răspuns. Petre Stoica e mai degrabă atent la mecanica timpului! Ne spune:

În orologiu e foarte târziu

Bunica a fost cândva în California acolo
oamenii cresc altfel de iepuri ce minunat
e la noi în Balcani bunica s-a întors de mult
melancolică privește acum pe fereastră
daliile sunt niște capete de pudel din curte
adie miros de varză bunica era o femeie
aproape înaltă sclipea ca alămurile fanfarei
din chioșc în orologiu e foarte târziu
și un vapor cu aburi se scufundă încet
în gravura de sus.

O, dar ne-am luat cu vorba și-am uitat că în orologiu e foarte târziu, și-am uitat de nebunul care înconjură fiecare pom și vede, – el singur vede, nebunul! – vede, de pe podul de lemn, moartea, în biodiversitatea paradisiacă a lumii! Da, nebunia vede!... O, da, în timp ce soția primarului privește circul ambulant care trece cu umbrele, cu tobe și cu o maimuță închisă în ladă, nebunul vede capul neîntinatei, inocentei Ofelia, plutind ca nufărul pe apă murdară!

AVÂND „CONȘTIINȚA CRIZEI”

De bine, de rău, îmi târâi zilele cum pot. N-am motive să mă bucur că sunt în pielea în care sunt, dar dacă așa mi-a fost scris să fiu... O tot repet că de câțiva ani supraviețuiesc de dragul lui Dumnezeu (care nu m-a lăsat să plec), nu de dragul meu, că sunt „un călugăr la bloc”. Fără să fi depus jurăminte de sărăcie, de credință și de singurătate, le îndeplinesc pe toate, „la nivel de simplu enoriaș” – și n-am motive să mă mândresc din acest motiv, din contră. În această situație fiind, din când în când (mai des) îmi dă telefon un poet, fost coleg cu mine la redacția *Viața Românească*, Aurelian Titu Dumitrescu – ce mai faci, mă întreabă, îngrijorat, și eu îi spun ce noi necazuri am. El știe ce înseamnă să suferi și să fii ignorat de toți, să nu-ți dea nimeni semn că mai contezi în viață... Când îl întreb eu ce mai face, el îmi răspunde invariabil că „sunt fericit, alături de mama” (soția lui). Și eu îi repet că-l invidiez. Titu are o fiică licențiată care s-a călugărit, prin ea se mai apropie de Dumnezeu... În afara lui îmi mai telefonează o doamnă scriitoare miloasă, din Constanța: Elvira Iliescu, pe care n-o cunosc – n-am pomenit „de când sunt” atâta generozitate (sper să nu o deochi; că eu am un mare defect, îi deochi pe cei pe care-i laud, din prieteni devenindu-mi peste noapte dușmani). Dar despre doamna scriitoare poate voi scrie câteva rânduri altădată. Domnia sa îmi telefonează și zilnic, să afle și „ce v-a mai făcut Nicolae Manolescu”...

Acum vreau să rămân, aici, cu Titu Dumitrescu. Mai pe scurt, Titu. Dacă tot schimbăm o vorbă la telefon, ce-ar fi să ne luăm în serios... statutul de scriitori? Ca într-o proză cu scriitori, de tip publicistic-textualist, pe care te rog să o scrii tu, mi-a spus el: eu să fiu un personaj care te întreabă și tu să fii alt personaj, care răspunde. Ești de acord? Natural, Titule, am ridicat din umeri: de ce nu. Uite, eu îți dictez o întrebare riguroasă, te las să te gândești și-mi răspunzi pe loc, sau când vrei, la fel de riguros – poate reușim să scriem o proză cotidiană banală, realistă, împreună. Bine, i-am subliniat, să încercăm: *tu pune întrebări și văd eu ce răspund...* Așa se face că dintr-un dialog monosilabic la telefon, ne-am trezit angrenați într-o poveste fără cap și coadă, dar cu trup perfect articulat – pe care o să-l redau mai jos. El a rămas să evalueze „ce a ieșit”. Mi-ar fi plăcut să fie un text credibil, nu ieșit din comun (plictisitor)... Înainte de a pune acest experiment în doi în aplicare, Titu m-a întrebat dacă am scris proză în prima mea tinerețe. M-am mirat... Am scris, cum să nu, primul meu premiu literar primit a fost acordat unei proze, la revista *Vatra*, în 1972, când eram în plină boemă, nici nu vreau să-mi amintesc. Dar de ce mă întreb? Fiindcă mi-ai citit nu demult la telefon un poem scris în prima ta tinerețe „cu Nichita” și

mi-a plăcut nespus. N-ai vrea să-mi citești, înainte de a intra în dialog, o proză scurtă din acele vremuri? „Dacă vrei, proza scurtă pe care o vei citi va intra în povestea noastră cu doi scriitori care se iau în serios”... M-a bulversat rugămintea lui. Coincidența făcea că tocmai culesesem pe „computer” mai multe asemenea proze scurte, pentru un proiect de carte. Cum eram cu computerul deschis... Vrei să-ți citesc o schiță cu un bețiv? Da. Tu beai alcool în prima tinerețe, m-a completat Titu. Beam de nu mai știam de mine, de aceea beam, să nu mai știu de mine. Dar după ce mi s-a născut copilul, la 25 de ani, am renunțat – atunci când el s-a născut, la Focșani, eu lucram, în 1975, și la Fabrica de coniac și la Vinalcool, „peste linii”, și aveam băutură la robinet... Am luat însă seama că mă distrug dacă mai continui să beau alcool și am părăsit aceste locuri de muncă (și, prin concurs, am ocupat un post de pedagog). Îți dai seama, nu m-am mai atins de băutură de atunci, am devenit un personaj sobru, serios în fața propriilor ochi... Ascultă:

Beție (Miez de sâmbure) - Retro 17 -

E vară, e soare cât încape: uraaa!

Nădușeala din casă te sugrumă, te apropie iar de o fereastră căreia i-ai dat un pumn și i-ai spart geamul. Te miri în continuare că nu te-ai tăiat, n-ai adunat cioburile de sticlă. Ai uitat că ești într-o casă străină, în care stai în gazdă.

Te arunci pe un scaun, care se răstoarnă, nu te rănești.

Iar te-ai îmbătat ca un porc.

Casa se învârte, pereții laterali se apropie, plafonul a coborât.

Dormi, de parcă ai fi mort, și gazda, o doamnă între două vârste, distinsă, te privește de o oră cu îngrijorare. Tu vorbești în locul ei:

— Tinere, tinere, nu ți-e rușine, te rog să părăsești casa asta imediat!

Nu știi dacă te înghiontești singur sau te înghiontește gazda. Dormi, dormi.

Gazda ia o căldare cu apă și ți-o trânteste în cap. Bine că nu-ți vine să vomite. Tipi:

— Ajutor!

Parcă te prăbușești din ceruri. Ești întins pe o dușumea de pământ, cum e posibil? Stai în gazdă la o casă de oameni gospodari, în cartierul orașului. Îți e ciudă. Înseamnă că ai fost luat pe sus și aruncat în stradă. Sau nu, ai fost târât până în magazie. Sau am venit singur și m-am culcat aici? Sau am încurcat casele și

m-am culcat la un străin. Îți bagi unghiile în pământ, e lipicios, poate e lut, începi să-l frământă, faci păpuși. Dacă faci o sută și le arzi într-un cuptor, poți să le vizi și să aduni bani să-ți plătești gazda. Unei păpuși cu picioarele crăcănate o să încerce să-i dea suflet, să se culce cu ea, ar vrea el să fie Dumnezeu, măcar la beție... Sughiță, se îneacă, tușește. Hâc!

Vorbeste urât, înjură de mamă, gazda sau cine o fi îi dă peste mâini, să se oprească să mai scormonească în planșeu, unghiile au sânge. S-a amestecat sângele lui cu lutul de pe jos. Lumea a fost mai înapoiată până să apărem noi, noi suntem mai deștepți decât înaintașii, iar înaintașii noștri au fost mai deștepți decât cei de dinaintea lor. Ce dacă au rămas în urma lor piramide sau palate împărătești? Gusturile lor erau primitive. Erau mai proști ca noi, mama natură are regulile ei de progres. Cu cât te îmbeți mai mult, cu atât te întorci în timp, în antichitate și pierzi din ce a câștigat civilizația până azi, ba chiar poți să ajungi la stadiul de animal sălbatic, fiară într-o pădure...

Am impresia acum că sunt într-un sâmbure, miez.

Gazda, femeie dintr-o bucată, îi mai toarnă o căldare apă în cap.

— Te-ai trezit?

— Unde sunt? În ce an suntem noi?

Titu a râs, satisfăcut că i-am făcut pe plac, mi-a mulțumit la telefon și m-a felicitat. „Erai prozator, felicitării!”, a continuat. Observând: în prima tinerețe toți am fost zmei – și uite ce am ajuns...

În următoarele zile, Aurelian Titu Dumitrescu mi-a pus câteva întrebări și eu i-am răspuns – nu vreau să mă mai lungesc. Mi-a amintit că a mai încercat să avem noi doi un dialog, în scris. Iată-le:

— În urmă cu șase luni, te-am rugat să scrii o tabletă despre limba română. La început mi-ai spus că nu ești în stare. În urma insistențelor mele mi-ai promis că vei scrie peste șase luni. Îți mărturisesc că nici eu nu sunt în stare să scriu nici măcar trei rânduri. Oare de ce ne este atât de greu?

Ce să-ți răspund, Titule? De fapt, eu citesc și scriu (vorbesc și gândesc) în fiecare zi în limba română — ar fi culmea să mai și citesc și să mai scriu și despre limba română, adică să mai fac și teoria ei. Limba română e averea lăsată fiecăruia dintre noi de la naștere de către părinți români, care au trăit într-o țară numită România, în care limba oficială este limba română. Dacă părinții mei n-ar fi fost români și n-ar fi trăit în România, dacă școala m-ar fi învățat în limba oficială a unei altei țări, azi n-aș fi vorbit și gândit în limba română. Slavă cerului, suntem o țară binecuvântată, cu un neam cultivat, cu o limbă perfect articulată (fonetică), „dulce”, naturală, nu artificială, mereu vie (supraviețuitoare), cu o gramatică originală, cu vocabular extrem de bogat și reguli ortografice academice revizuite (nebătute în cuie). O limbă română deschisă „neologismelor” și argourilor, care ține cont de evoluția noastră lingvistică și spirituală, orală și scrisă, de schimbările de mentalitate. Într-o Românie în care limbile străine de circulație sunt recomandate

oficial să fie învățate împreună cu limba română. Nu suntem în situația cetățenilor SUA, care nu știu decât limba engleză (și aceea „americanizată”). Din păcate, limba română n-are și un destin pe măsură — fără circulație internațională, ea rămâne o limbă regională în cadrul limbilor imperiului Uniunii Europene și viitorul ar putea să o transforme într-o limbă de familie. Scriitorul român de mâine (scriitorul depinde de limba scrisă), în primul rând, ar putea să scrie numai într-o limbă europeană de circulație, obligat de realitățile pieței de carte. Cu atât mai mult cu cât s-a demonstrat că limba română pierde din calitățile sale de profunzime atunci când e tradusă. Altfel, eu sunt îndrăgostit de limba română, singura limbă nobilă dată mie de Dumnezeu — că nimic nu e întâmplător, nu? Eu nu pot să scriu, să gândesc, să citesc și să vorbesc decât în limba română...

— I-ai dedicat poeme lui Mihai Eminescu. Suntem singurii din generația '80 care am simțit că trebuie să procedăm astfel. Gustul tău literar este cert, și i-ai exersat ani îndelungați și la revista Viața Românească. Te rog respectuos și insistent, dacă trebuie, să-mi spui, cu scurte comentarii de o propoziție sau o frază, titlurile primelor zece poeme, ca valoare, din Mihai Eminescu, în ordinea sufletului tău.

Fără Mihai Eminescu nu poate fi concepută literatura română — pentru mine el e o călăuză, care mă va conduce și pe lumea cealaltă. M-a bucurat rugămintea ta. Iată o variantă a selecției mele:

1. „La steaua”: „Icoana stelei ce-a murit / Încet pe cer se suie: / Era pe când nu s-a zărit, / Azi o vedem, și nu e”. Pentru mine nu atât aspectul corect științific și literar mă interesează, cât cel magic legat de astrologie și credință ortodoxă: e însuși Iisus icoana stelei ce-a murit...

2. „Glossă”: „Tu așează-te deoparte, / Regăsindu-te pe tine, / Când cu zgomote deșarte / Vreme trece, vreme vine.” Un poem fără pereche! Ar trebui citat în întregime. Totul e deșertăciune. Noi ne credem buricul pământului, dar suntem trecători: se salvează de la uitare cei ce se regăsesc.

3. „Odă (în metru antic)”: „Piară-mi ochii turburători din cale, / Vino iar în sân, nepăsare tristă; / Ca să pot muri liniștit, pe mine / Mie redă-mă!”. Un poem fundamental pentru poezia noastră: „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată”... E important să fim ceea ce suntem!

4. „Floare-albastră”: „Ca un stâlp eu stam în lună! / Ce frumoasă, ce nebună / E albastra-mi, dulce floare!” Poem de inimă albastră, iată una dintre proprietățile profunzimii (netraductibile a) limbii române, de a spune „cu sufletul” mai mult decât poți înțelege „cu mintea”.

5. „Trecut-au anii...”: „Pierdut e totu-n zarea tinereții / Și mută-i gura dulce-a altor vremuri, / Iar timpul crește-n urma mea... mă-ntunec!” Suntem consumatori și, totodată, producători de timp. Timpul înseamnă energie, care se termină „când ți-e scris”, dar el crește în urmă, pentru cei ce vin...

6. „Și dacă...”: „Și dacă stele bat în lac / Adâncu-i luminându-l, / E ca durerea mea s-o-mpac / Înseninându-mi gândul.” Durerea e motorul lumii, conștientizarea ei ne înseninează.

7. „Înger și demon”: „*A muri fără speranță! Cine știe- amărăciunea / Ce-i ascunsă-n aste vorbe? - Să te simți neliber, mic, / Să vezi marile-aspirații că-s reduse la nimic, / Că domnesc în lume rele căror nu te poți opune*”. Moartea e veșnică. Toată viața, aspirațiile ei se reduc la nimic.

8. „Rugăciunea unui dac”: „*Nu era azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeauna, / Căci unul erau toate și totul era una; / Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată / Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată, / Pe-atunci erai Tu singur*”. Tu singur: îți ești de la începutul lumii propriul zeu.

9. „Venere și Madonă”: „*Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este, / Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii*”. În acest poem se descoperă condiția poetului: care gândește în basme.

10. „Cu mâine zilele-ți adaogi...”: „*Cu mâine zilele-ți adaogi, / Cu ieri viața ta o scazi, / Având cu toate astea-n față / De-a purure ziua de azi*.” Pentru muritorii de rând contează ziua de azi, ea merită să fie trăită, fiind un dar de la Dumnezeu. Pentru filozofi nu există decât trecut și viitor.

— În *Dicționarul Scriitorilor Români al echipei Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, portretul tău literar este scris de reputatul poet și comentator de poezie Ion Pop. El îți stabilește și-ți comentează o anumită apropiere de Lucian Blaga. Ce crezi tu despre asta și ce crezi în general despre actualitatea lui Lucian Blaga?*

Mulțumesc pentru observația ta sentimentală, dragă poete Titu: ținând cont că mă trag din părinți din Moldova de jos (de acolo unde se varsă Trotușul în Siret, din Adjud), poate părea ciudată concentrarea sensibilității mele native moldovenești către modelul de sensibilitate transilvăneană. Pot să găsesc explicații în codul genetic (mama tatălui meu era ardeleană) sau în încercarea mea de a mă educa în particular, intuitiv, având slăbiciune pentru filozofie (tot prin sânge, sunt stoic aromân, numele meu chiar dă de gol asta, tatăl tatălui meu venind direct din Macedonia grecească), în poezia și filozofia lui Lucian Blaga regăsindu-mă la un moment dat. Dar a fost „o etapă arsă”, asimilând alte experiențe lirice existențialiste în timp. Actualitatea lui Blaga? Toată poezia transilvăneană modernă și postmodernă se confundă cu poezia și filozofia lui Lucian Blaga — în orice caz: nu ajunge? Nu e o minune? E o poezie a interioarelor noastre nedesperite, metafizice...

— *Ți-ai surprins și puținii prieteni și mulții dușmani apărându-i în acești ani pe Paul Goma și pe Fănuș Neagu. Ce crezi despre valoarea estetică a scrierilor lor, făcând cu totul abstracție de politică?*

Sunt doi mari scriitori, doi „stilști” ai limbii române, cu totul extraordinari. Nu contează că sunt două modele despărțite de politică în viața de zi cu zi. Este inadmisibil că, din motive diferite, sunt executați public de te miri cine, fără mamă, fără tată. Profesional, cei doi au dat lecții estetice de literatură. Tranziția literară post-comunistă, lipsită de clarviziune, face victime tocmai între scriitorii de valoare incozi (afilați de o parte sau alta a baricadelor, în fruntea bucatelor sau alungați de la ospățul

conjunctural al istoriei noastre): victime, azi, care în viitor vor ajunge să fie „canonizate”.

Mi-ai făcut bucuria, citind ultimul tău interviu acordat ziarului „Ziua”, să constat că tu crezi mult în valoarea literară a lui Nichita Stănescu. Când ți-am dat telefon să te felicit, m-ai întărit în convingerile mele, citindu-mi o poezie a ta din prima tinerețe, în care îl aduceai în spiritul tău pe Nichita Stănescu. Fă-mi favoarea și recită, în finalul acestui scurt dialog, poemul la care mă refer.

Mereu mă surprinzi, ești un exemplu de bunătate colegială (rar întâlnit între scriitori). Poemul la care te referi e inedit, din sertar (în care îl invocam pe Nichita Stănescu). Când am vorbit, atunci, la telefon, a fost un moment de grație telepatic probabil, tocmai îl aveam pe masă, în fața ochilor (obligat să-l recuperez, împreună cu textele primei mele tinereți, într-un volum intitulat „Cartea zădărniceii”; care ar putea să apară în acest an, 2008, dacă nu mă deochi; azi suntem în 6 aprilie) — el a fost scris la sfârșitul anului 1971, când aveam 21 de ani și mă retrăsesem la casa părintească, la Adjud, după ce am plecat de la ziarul *Informația Harghitei* din Miercurea Ciuc (unde fusesem șef al secției scrisori și corector opt luni, adus „prin concurs” de la Mina Bălan), scârbit de cenzură. Iată-l:

Scoborâri în abis Retro VIII

*dragă nichita
ne-am banalizat nepermis, din epoca
primitivă nu
ne-am perfecționat cu un picior în plus, dacă nu
cu un ochi în plus, sau măcar cu o
circumvoluțiune majoră pe creier în plus, nici
moartea nu s-a schimbat*

*gata, s-a terminat carnea macră, vindem
ciolane — la prăvălia lui
chioru: cum
să se termine așa repede carnea macră,
noi ce facem?
ce număr purtați voi la cămașă?
le distrage atenția*

*mai încolo, grajduri sexuale, paparude, pietre
kilometrice distruse și
stive înalte de macaroane, puse cu furca:
luați, săturați-vă*

N-a ieșit tocmai o poveste. Ne-am păcălit unul pe altul? De fapt, nici n-a fost în intenția noastră, a mea și a lui Titu, să scriem „proză” cu două personaje-scriitori, în care unul întreabă și altul răspunde... Ar fi fost prea simplu. Am lăsat lucrurile să curgă de la sine, cu tot riscul să ne complicăm: adică ne-am jucat — iar jocul e semn de tinerețe spirituală. A fost ceva *de-a joaca*, având amândoi „conștiința crizei”.

1 mai 2008. București

Georgeta Adam

POEZIA FEMININĂ ÎN ROMÂNIA. CONȘTIENȚIZAREA GENULUI

PRIMELE SCRITOARE CU PERSONALITATE ACCENTUATĂ. VERSANTUL OCCIDENTAL

Dosarul critic al poeziei feminine nu are rădăcini care se pierd în imemorial. Practic, el adună între copertele sale cel mult o sută cincizeci de ani. Situația este explicabilă dacă avem în vedere monopolul poetic instituit de bărbați încă din Antichitate. Orfeu, Homer, Hesiod, Vergiliu, Horațiu, Du Fu, Dante, Petrarca, Shakespeare, Coleridge, Goethe, Heine, Racine, Musset, Hugo, Pușkin, Mickiewicz, Alecsandri, Whitman au fost bărbați. S-ar părea că până spre mijlocul secolului al XIX-lea lirismul a suferit de misoginism. A trebuit să se nască Elizabeth Browning (1806-1861) și Emily Dickinson (1830-1886) pentru a se putea accepta și, eventual, înțelege că marea poezie nu este un teritoriu interzis femeilor.

După ce mult timp – chiar milenii – iubirea ca temă a poeziei a fost apanajul poezilor, nu al poetelor – excepție făcând, desigur, Enheduanna din Sumer (cca 2300-2250 î.Hr.), „cântând din harfa întristării”, Sappho din Lesbos (secolul VI î.Hr.), nume la care am putea adăuga și pe acela al Louisei Labé (1524-1566) – erotismul umple scena poemelor scrise de femei spre sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul celui următor. Fapt care se întâmplă și în lirica românească.

Afirmarea poetelor (și în general a scriitoarelor) în (sau din) România are trasee curioase. Câteva nume importante s-au făcut cunoscute mai întâi în Occident, fiind acceptate mai târziu pe solul natal, unde, în treacăt fie zis, nu sunt receptate satisfăcător nici azi. Audiența lor europeană se datorează parțial și poziției lor în societate, sângelui lor albastru, alianțelor matrimoniale fericite.

Un prim exemplu e cel oferit de **Dora d'Istria** (pseudonimul Elenei Ghica, 3.02.1928–17.11.1888). Coborâtoare din rămuroasa familie princiară Ghica și căsătorită de timpuriu cu principele rus Alex Koltzoff-Massalski, această femeie inteligentă și poliglotă (vorbea curent în nouă limbi) nu s-a putut obișnui nici cu regimul autocrat moscovit, nici cu brutalitățile soțului. Despărțită de grosierul descendent al Ruricilor după 5-6 ani de mariaj, ia drumul Elveției, căreia îi va închina pagini lirice avântate, pentru a se stabili finalmente în Italia, unde o chema temperamentul ei meridional. Colaboratoare la publicații prestigioase: **International Review** (New York), **Revue des deux mondes** (Paris), **Gazette universelle** (Leipzig), **Boletín mensual de Instituto boanense**

(Buenos Aires), **Revue suisse, Nuova Antologia, Illustration**, Dora d'Istria a scris mult și amestecat, afirmându-se ca luptătoare pentru emanciparea socială a femeii. Cărțile sale: **Les Femmes en Orient** (I-II, apărute la Zurich în 1858-1859, traduse ulterior în rusește și în grecește), **Les femmes en Occident** (1860) și **Des femmes par une femme** (2 vol., 1865) au impus-o ca teoreticiană a feminismului și figurau, conform unor mărturii de epocă, printre „cărțile cele mai mult citite și mai renumite în cercurile literare din Franța.”¹ Alte volume pe aceeași temă i-au sporit faima transformând-o într-o autoritate în domeniu, apreciată de cärturari precum Angelo de Gubernatis, Oscar Greco, Adam Wolf, Armand Pommier, Edgar Quinet, Hugo Meltzl, Géza Kun ș.a. Titlurile acestora sunt tot atâtea explicații pentru audiența unor lucrări ca **Les femmes en Assie** (1869), **La politica degli uomini e la politica delle donne** (1870), **La guerre el les femmes** (1870), **Les femmes fortes** (1871), **The woman question in Austria** (1873), **The woman question in Germany** (1873), **Zur Frauenrechtsfrage** (1873). Cauza feminină a găsit în scrierile acestei femei cu o „inteligentă multilaterală, îndreptată către toate marile întrebări ale timpului” (N. Iorga) un apărător devotat, înflăcărat și erudit.

Dora d'Istria și-a exersat vocația literară pe planuri multiple. Proza scurtă, romanul au tentat-o adesea, rezultatele acestei ispite a epicii fiind cărți cu o culoare locală pronunțată: **Vasiliki, Venețiana, Ghislaine** ș.a. Importante ni se par însă interesul său pentru poezia populară, pentru baladele istorice și clasice, în ultimele întrezărind un „gen sentimental cultivat cu succes și de un poet român din timpul nostru” (*id est* Alecsandri). În definirea sentimentului românesc al dorului, ea se vedește un autentic precursor: „Poporul românesc are instinctul poeziei dureroase din care s-a născut acel dor cu neputință de talmăcit în alte limbi. Acest dor e un amestec de regret și de speranță, de melancolie și amor care poate deveni atât de puternic ca să facă să moară pe acel ce este copleșit de el.”²

Un început de notorietate europeană a înregistrat, din păcate postum, opera **Iuliei Hasdeu** (2.11.1869-17.09.1888). Stinsă la mai puțin de 19 ani, poeta a atras atenția unor cärturari europeni de talia lui Angelo de Gubernatis (meticulos lexicograf al scriitorilor lumii latine), Émile Boutroux, François Mistral, Louis Léger, Sully Prudhomme, care au deplâns dispariția prematură a unui talent ce promitea mult. Cu ecouri din Petrarca, Lamartine, Hugo ș.a. poeziile ei din **Chevalerie (Confidences et canevas)** și **Bourgeois d'Avril (Rêve et**

Agnolo Bronzino

fantaisies), adunate de neconsolatul său tată, Bogdan Petriceicu Hasdeu, într-o serie de *Oeuvres posthumes* (I-II, Paris, București, 1889-1890), anticipează nostalgia purității și refuzul maculării ce vor particulariza lirica Anei Blandiana. În plus, un accent prevestitor al liricii care transformă copilăria într-un timp auroral al candorii, al singurătății „cosmice” (despre care va glosa Bachelard), o așază pe poetă în fruntea unui șir ce duce până la Ileana Mălăncioiu și Carolina Ilica, adică în stricta noastră contemporaneitate.

Poetă și femeie cu o personalitate accentuată – folosim termenul în accepția dată de Karl Leonhardt – **Elena Văcărescu** (3.10.1864-17.02.1947) a fost o prezență faimoasă în saloanele literare ale Parisului. Un istoric literar erudit de talia lui Alphonse Séché o includea de timpuriu în celebra antologie *Muses françaises*, alături de Lucie Delarue-Mardrus, Hélène Picard, Marie Dauguet, Renée Vivien, Ana de Noailles, Jane Catulle-Mendès ș.a. Critici și literați celebri se întrec în elogii la adresa ei. Hippolyte Taine îi sugerează titlul (perfect aderent) al primei sale cărți: *Chants d'Aurore* (1886), premiată de Academia Franceză. Cea de-a doua, *Le Rhapsode de la Dambovitza* (1892), primește același premiu, raportor fiind Leconte de Lisle. Parnasian perfecționist, care făcea din răceală și sobrietate virtuți de prim-plan, autorul *Poemelor antice* nu-și reținea entuziasmul când analiza poemele acestei urmașe a Văcăreștilor. După el, în ariile „rapsodului” nu se exprimă

numai un om, un temperament, ci „geniul unei rase întregi”, cea latină, desigur. „Muza franceză” nu-și uită însă meridianul originar de la care fusese îndepărtată în urma unei cabale regale. Balade, bocete, cântece vechi, doine de dor și de haiducie sunt reluate în vers liber, nu în „cadentele ereditare” ale lui Ienăchiță, Iancu și Alecu, ci în armonii orchestrate savant, cu alternări de ritmuri și metri dispuși după regulile rapsodiei. Tradusă în germană, în engleză, italiană, suedeză, daneză, japoneză și... chineză, această rapsodie romantică cu inflexiuni dâmbovitenne a fost, credem, primul nostru *best seller* mondial³.

Gloria acestei femei inteligente, pasionale și mondene n-a fost depășită decât de aceea a **Annei de Noailles** (15.11. 1876- 30.04.1933), o urmașă a Brâncovenilor căsătorită cu un descendent al unei ilustre familii aristocratice franceze. La 22 de ani va publica un șir de tulburătoare *Litanies* în coloanele elegantei *Revue de Paris*, versurile bucurându-se de recomandarea lui Robert de Montesquieu, iar în 1900 celebra *Exaltation* apărea în *Revue des Deux-Mondes*. Primul volum, *Le Coeur innombrable* (1901) a stârnit printre admiratori un entuziasm delirant. În masiva trilogie a lui Robert Sabatier *La Poesie du Vingtième Siècle. 1. Tradition et Évolution* sunt enumerate, într-o înșiruire pare-se incompletă, numele celor care au oferit un veritabil concert de laude pe marginea cărții: Maurice Barrès, Marcel Proust, Edmond Rostand, Paul Valéry, Frédéric Mistral, Anatole France, Jean Cocteau, Charles Péguy, Charles Du Bos, Edmond Jaloux, François Mauriac, Henry de Montherlant, Colette, Gabriele d'Annunzio, abatele Brémond (teoreticianul „poeziei pure”). La înmormântarea acestei veritabile „regine a Parisului” zece mii de oameni i-ar fi murmurat pios numele.

Pe ce s-a sprijinit această faimă antumă, care se prelungește, iată, în postumitate, dovadă că același Robert Sabatier îi dedică 9 pagini în monumentală sinteză menționată anterior? În poezia celei care a fost numită „muza grădinilor” vibrează elanul panteist al romanticilor și păgânismul vergilian, îmblânzit de naturismul savuros al lui Francis James, care-l va fascina și pe Ion Pillat. Ce motiva senzația de nou, de proaspăt, de spontaneitate într-un timp dominat de cultul rațiunii, al meșteșugului, al minuției de orfevrier? Un posibil răspuns e dat tot de Robert Sabatier: „...une sensibilité toute féminine, un émerveillement quasi emphatique trahissant des origines orientales, une rhétorique digne des poètes renaissants, un enthousiasme oratoire maîtrisé et modulé, une parfaite limpidité, un lyrisme aérien, du sentiment, de la fraîcheurs, une foule de sensations. Anna de Noailles exprime un amour passionné des arbres, des plantes, du soleil.”⁴

Din păcate această recunoaștere a rămas până azi limitată la meridianul francez, G. Călinescu, de pildă, menționând sporadic poeta pentru „vitalismul” ei, dar atrăgând atenția, în *Istoria literaturii române...*, că preferința pentru exprimarea artistică în alte limbi (recte franceză, rusă, engleză) „nu se recomandă”, iar istoriile literare franceze nu rețin nici măcar la indice originea românească a unor scriitori impuși acolo.

ÎNTĂII PAȘI SPRE NOTORIEȚATE. VERSANTUL ROMÂNESC

Mult mai dificilă a fost afirmarea poetelor române **acasă**, pe meridianul originar. Puținătatea reprezentanțelor, fragilitatea lor estetică, dificultățile unei limbi neformate, în fine misoginismul criticilor, care confirmă indirect caracterul patriarhal al unei culturi și al unei civilizații în care locurile și rolurile de frunte sunt rezervate bărbaților, sunt tot atâția factori care explică ezitățile și greutatea începutului de drum.

Mare admirator al frumosului feminin, conform contemporanilor, Titu Maiorescu nu reține în **Directia nouă în poezia și proza română** decât numele poetei Matilda Cugler-Poni (2.04.1851-9.09.1931). Substituindu-se strategic publicului și distanțându-se astfel elegant de opinia comună, criticul emite ipoteza că „ceea ce va fi atras pe cititorii acestor poezii este eleganța limbajului lor și, **poate** (s.n. – G.A.), sinceritatea simțirii.”⁵ „Un merit deosebit” al acestora ar mai fi „precizia cu care sunt compuse” ce distonează cu „lungile repetiții ale aceleiași idei” ce făceau ravagii în producțiile epocii, atâta la care s-ar adăuga influențele vizibile din Lenau și Heine și – amănunt menționat din primele rânduri! – calitatea de a fi publicate în **Convorbiri literare**, unde „învațesc multe numere ale acestei reviste de la prima ei ivire.”

Nici mai târziu, când numărul autoarelor crește, totuși, Maiorescu n-a arătat un plus de interes pentru poete (și în general pentru scriitoare). Despre Veronica Micle tace public cu obstinație (amintirea episodului de tinerețe, când adolescența furnizase probe acuzatorilor lui cântărind, s-ar zice, greu), chiar dacă era aureolată de iubirea pentru Eminescu. Nici Maria Cunțan (7.02.1862-23.11.1935), autoare a unor volume ca **Poezii** (1901), **Poezii** (1905), **Din caietul vremii** (1906) lăudate de N. Iorga și Ilarie Chendi, nici Alice Călugăru (4. 07.1886-?1940) cu ale ei **Viorele** (1905) atinse de neliniști adolescente obscure nu-i rețin atenția. Va scrie însă despre „novelele” publicate de Regina Elisabeta sub pseudonimul Carmen Sylva (criticul avea cultul relațiilor sociale) și va propune la Premiul Academiei **Elemente de metodică** de Ana Conta-Kernbach, profesoară de pedagogie la Școala Normală de Institute din Iași, poetă publicată tot în **Convorbiri literare** și soție a unui faimos junimist – Vasile Conta.

Fără simțul solidarităților literare de grup a fost, surprinzător, Constantin Dobrogeanu-Gherea. Preocupat de geneza operei de artă, de „influența” ei ca „product” al unui mediu, de „vederea sintetică a totalului pentru redarea, reînvierea operei artistice”, facultate critică esențială pe care a exersat-o în analiza scrierilor lui Eminescu, Caragiale, Coșbuc, Duiliu Zamfirescu, Gherea n-a găsit un răgaz pentru a comenta măcar scrierile comilitoanei Sofia Nădejde, prozatoarea și traducătoarea prolifică prezentă insistent în paginile **Contemporanului, Evenimentului literar, Drepturilor omului**.

Din pasionala campanie pentru autohtonism dusă de N. Iorga în coloanele **Sămănătorului** și adunată ulterior în **O luptă literară** (I-II, 1914-1916) e de menționat

„planeta de tână” publicată în 4 iunie 1906 sub titlul **O nouă poetă, d-na Farago**. De dimensiuni neașteptat de mari, portretul schițat de N. Iorga cuprinde între altele o primă distincție între sensibilitatea lirică masculină și cea feminină. Dacă îndeobște criticii români adoptă o perspectivă misogină, care nu se va corija decât spre sfârșitul secolului XX, cronicarul **Sămănătorului** pare a acorda eului poetic feminin o șansă suplimentară de a accede la izvoarele lirismului esențial, văzută crocean ca o expresie a durerii: „... un suflet de femeie [...] nu e în stare să răsune decât de durerile sale mari și adevărate, și nu de suferințele închipuirii”. Câteva rânduri mai încolo, avantajul se transformă totuși în cusur. „Naturismul” Elenei Farago – susține N. Iorga – îl impresionează pe cititor tocmai pentru că poeta „păstrează încă nevinovăția în simțiri, naivitate față de natură”, calitate puțin compatibilă cu psihismul masculin. „Sufletul curat” al femeii se poate abandona mai lesne simțurilor necenzurate de luciditate: „Pentru un bărbat, el [sufletul – n.n. G. A.] e mai primejdios decât pentru o femeie care poate uita de sine mai ușor ca să înțeleagă apoi acele glasuri ce se aud din tot largul pământului, din toate adâncimile lui numai atunci când socoteala, rațiunea, planurile vieții au tăcut, s-au dus.”⁶ Pe o cale ocolitoare, Iorga acreditează, așadar, perspectiva **Animus** ce va caracteriza de acum încolo exegezele din România. Intuițiile și prejudecățile lui N. Iorga vor fi confirmate ulterior de G. Ibrăileanu, E. Lovinescu și Ilarie Chendi.

Toate aceste mențiuni sunt însă fărăme dintr-un discurs ce va atinge stadiul maturității abia sub pana lui Eugen Lovinescu.

Note:

¹ V. **Dora d'Istria**, în **Dicționarul general al literaturii române, C-D**, Academia Română. București: Editura Univers Enciclopedic, 2004, p. 720.

² **Danses et chansons nationales de roumains**, apud Mircea Popa, **Dora d'Istria**, în **Sub semnul Franței**, Cluj-Napoca: Editura Eurograph, 2006, p. 63-64. În substanțialul studiu consacrat scriitoarei de istoricul literar clujean sunt menționate și studiile ei indianiste: **Mahabharata, il re Nala e gli studi indiani nell' alta Italia** (1870), **L'épopée indienne. Le Ramayana** (1871), **La morte du roi Dasarta** (1871), **L'Uttarcanda** (1871), care prin preocuparea pentru mituri și credințe străvechi, pentru diverse aspecte ale vieții religioase o transformă într-o veritabilă „precursoare a lui Mircea Eliade” (*ibidem*, p. 66).

³ Notorietatea, nu numai europeană, a Elenei Văcărescu, a cântărit greu și în România, polyvalența scriitoare fiind prima femeie primită în Academia Română. Evenimentul s-a petrecut în 1925. În același an a intrat în rândurile „nemuritorilor” români și Anna de Noailles.

⁴ Robert Sabatier, **Histoire de la poésie française. La Poésie du vingtième siècle. 1. Tradition et Évolution**. Paris: Éditions Albin Michel, 1982, p. 130.

⁵ Titu Maiorescu, **Directia nouă în poezia și proza română**, în **Opere, I**. Ediție, note, variante, indice de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon. Studiu introductiv de Eugen Todoran. Col. Scriitori Români. București: Editura Minerva, 1978, p. 178.

⁶ N. Iorga, **O nouă poetă, d-na Elena Farago**. În **O luptă literară**, II. Ediție de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv, note și comentarii de Valeriu Râpeanu. București: Editura Minerva, 1979, p. 337.

MEȘTERUL MANOLE

- *laudatio al homo aedificans* -

George Gană observa că în chiar variantele populare ale legendei se identifică două tipuri de reacții ale meșterului confruntat cu inerența necesității jertfei: „...într-un caz soluția situației este oferită unui Manole resemnat, iar în celălalt unuia care se chinuie să găsească soluția în inteligența și în priceperea lui” (31, XXXV). Același exeget constată că în drama cultă ambele reacții sunt îmbinate aparent fără dobândirea unei soluții izbăvitoare, ba dimpotrivă: „Manole al lui Blaga este omul confruntat cu «puterile» – distructive și creatoare, active în natură și în propria-i ființă. De aici măreția personajului – o măreție tragică, pentru că, aflat între demonul creației care face din el un artist excepțional și forțele cosmice obscure care-i cer în schimbul împlinirii vocației creatoare să sacrifice viața, el nu poate ieși decât strivit: ca om sau ca artist, făcând o crimă sau renunțând la construcție” (31, XXXVII-XXXVIII). În funcție de augmentarea uneia dintre reacții, resemnarea sau opțiunea personală, critica literară a impus receptarea nuanțată a dramei trăită de artistul Manole: resemnarea ca atitudine a Meșterului a determinat logica fatalității în impunerea jertfei și a ritualului construcției, predestinarea venită din exteriorul personalității umane, hotărâtă de către puteri care transcend creatorul ca individ; opțiunea personală a omului creator pentru jertfă și construcție a necesitat reconsiderarea întregii raportări a individului la existență, intervenind rolul hotărâtor al liberului arbitru și adevărata dimensiune estetică a mitului, care exprimă consimțământul voluntar al creatorului de a profesa sacrificiul suprem întru afirmare a patimii artistice ca specifice omului și doar lui. În fond, de-a lungul dramei Blaga își surprinde eroul într-o permanentă oscilare între cele două reacții, ezitând, o vreme, să adopte hotărâtor una dintre ele, „... interpretarea lui Manole ca o fire problematizantă...” (31, XXXIX).

Într-un studiu anterior același George Gană observa schematizând care este diferența dintre ipostaza Meșterului Manole în legenda populară și în mitul dramatic: în primul caz întâlnim un erou care rămâne doar în datele neproblematicale ale *artistului, creatorului*, pe când la Blaga personajul se definește ca *omul creator*: „deosebirea pare iluzorie, dar ea apare cu toată claritatea dacă accentuăm la fel de puternic cei doi termeni ai formulei. Căci de o diferență de accent e vorba în primul rând: la personajul folcloric datele propriu-zis umane (respectul vieții, iubirea) sunt depășite, anulate de patima creației (care, în forma ei absolută, proprie lui Manole, este supraumană, ceea ce îl apropie de condiția eroului mitic); la eroul lui Blaga aceste date sunt accentuate la maximum, de unde rezistența lui la soluția sacrificiului (punct de plecare al unei drame cu mult mai puternice decât cea traversată de prototipul folcloric), necesitatea, pentru autor, de a-l face pe Manole inconștient pe durata sacrificiului (...) Din disperarea omului rezultă gesturile de răzvrătire cu totul inexistente la eroul baladei” (30, 355-364).

Eugen Todoran este exegetul literar care și-a construit constant o manieră interpretativă ce exclude intervenția prede-terminării fataliste în decizia jertfei umane asumată de Manole. Considerând *Meșterul Manole* un „mit românesc”, criticul afirmă: „Ceea ce poetul vrea să arate prin el este în ce fel credința că sacrificiul omului asigură eternitatea zeului, la care credincioșii sunt părtași prin ritualul închinat lui, nu este decât o năzuință umană, lipsită de conținut divin, pe care reconstituirea semnificației originare o pune în lumină. Poetul a atins suprema valoare artistică a mitului, în baza concepției sale despre semnificația supranaturalului în credințele oamenilor făcând din jertfa rituală o dramă umană zguduitoare, în autentică viziune a tragicului, ce înlocuiește superstiția cu etica creatorului «însuflețit» de patima frumosului. (...) Divinitatea, apărând ca ființă nevăzută în primele gânduri ale meșterului zidar, va fi substituită, ca personaj mitic, cu personificarea patimii pentru frumos. (...) Năzuința meșterului zidar este a poetului care vede natura în prelungirea sentimentelor sale, putem spune, este năzuința artistului «constructivist» despre care Blaga spune că vrea să ajungă absolutul pe drumul său propriu, fără nici o concesie făcută vreunei puteri supranaturale și supraindividuale” (47, 219-220). Eugen Todoran reia aceste considerațiuni într-un studiu cu pretenții exhaustive, cu acest prilej explicitând expres opinia sa asupra dilemei fundamentale a dramei, necesitatea sacrificiului. Dramaturgul „... sublimază total etnograficul în artistic prin dramatizarea ideii sacrificiului maxim, impus ca o necesitate nu de practica superstițioasă, ci de conștiința artistului, creator liber al operei sale” (48, 95).

Pe de altă parte Ion Bălu pare a se încadra în logica perfect contrară, a unei indubitabile fatalități: „Creatorul rămâne prizonierul unui implacabil și inflexibil destin, este un condamnat la suferință, fără să poată justifica cel puțin, prin argumente raționale, dăruirea necondiționată ctitoriei” (10, 207).

Urmărind evoluția zbuciumului sufletesc al Meșterului Manole se poate observa că de la bun început dramaturgul problematizează *superstiția* jertfirii omului. Meșterul nu vrea să reitereze, prin propria construcție, un act ritual care ar fi în conformitate cu tradiția permanentizată ca superstiție: „Nici magie albă nu fac, nici magie neagră. Împotriva cugetului, ochiul se mai bizuie încă” (I, 1). Manole recuză principial jertfa din mai multe considerente, primul amintit fiind cel al interdicției formulate de preceptele creștinismului: „A fost odată săpat în piatră: «Să nu ucizi». Și alt fulger de atunci n-a mai căzut să șteargă poruncile!”; apoi conștiința că altădată a avut voința și puțința de a construi, dar și conștiința că jertfa presupune sacrificiul vieții: „Pentru a fi bun de-o ispravă atât de întunecată, trebuie să fi clădit mai multe altare decât Manole și trebuie să fi fost cel puțin un an călău la curtea domnească”

(I, 1). Buzuindu-se pe propriile socoteli, Meșterul pare a se afla în conflict deschis și continuu cu toate puterile și dimensiunile ființării care îi zădărnicesc propria înfăptuire. Mai mult chiar, nu înțelege natura principiului transcendent care ar impune necesitatea jertfei umane: „Jertfa aceasta de neînchipuit cine-o cere? Din lumină, Dumnezeu nu poate s-o ceară, fiindcă e jertfă de sânge; din adâncimi, puterile necurate nu pot s-o ceară, fiindcă jertfa e împotriva lor” (I, 1). Voința individuală este singurul factor determinant care îl menține într-o luptă resimțită ca împovărătoare. De remarcat că Meșterul nu se dovedește nici adeptul unui aparent bogumilism sugerat de o ipoteză a starețului Bogumil*, nici al unui animism htonic întruchipat de Găman și nici al unei superstiții străvechi de „însuflețire” a locului construcției, teoretizată și exprimată de același Bogumil.

În acest context se face și prima trimitere către postura christică, de care poate fi suspectat, până la un anumit punct, Meșterul: „Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?” (I, 1). Replica denotă singurătatea acută conștientizată de Manole („Din singurătate am purces să clădesc...”), faptul că se regăsește doar el în iminența unei fapte pe care trebuie să și-o asume fără apelul la un protectorat al unei divinități pe care însă nu o socotește inexistentă, ci doar inexplicabil absentă din această conjunctură. În debutul dramei Meșterul are nostalgia raportării la protectoratul și consacrarea transcendenței, tăcerea acesteia deznădăjduindu-l („De ce nu vrea fapta să mi-o binecuvânteze?”; „Și fără nădejde suntem ținuți în tinda făptuirii” I, 1; „...unde-i Zidarul cel mare?” I, 3). Apare însă și conștientizarea liberului arbitru, deocamdată sub forma unei vagi suspiciuni, a unei prezumții resimțite ca o culpă („Prin pământescă alcătuire slăvindu-l, m-am depărtat oare prea mult de el?” I, 2). Slăbiciunea omului deznădăjduit este și ea prezentă („Stăm speriați ca niște păsări mari speriate de tunet”, I, 1; „Totul e în zadar”; „Visul s-a tot depărtat spre veșnicul niciodat”, I, 2).

Deja ne sunt configurate datele prometeice (sau sisifice) ale Meșterului Manole. Este surprins zbătându-se între două zădărnicii, a incapacității de a-și asuma, deocamdată, decizia, dar și a conștientizării absenței, prin tăcere, a transcendentului („Înăuntru, un gol de deschide – măhnire fără întrebări. Deasupra, întuneric se-nchide – deznădejdea nesfârșitelor încercări”, I, 2). Îndeosebi cu referire la această scenă Gh. Ciompec vorbește despre „drama cunoașterii” specifică piesei lui Blaga: „minteia iscoditoare, înfrântă în demersul ei rațional, e pusă în fața unor obstacole de netrecut – nu înainte însă de a oferi spectacolul măreț și dramatic al omului însetat de adevăr” (23, 122). Ori filosoful oferă și un cert răspuns unei asemenea tentative: „în domeniul cunoașterii umane există anumite limite structurale, impuse spiritului nostru, înadins, pentru ca el să nu poată revela, în chip pozitiv și absolut, nici un mister” (4, 371).

În acest context Manole exprimă și conflictul aparent, de suprafață, al dramei: „Lăuntric, un demon strigă: «Clădește!»”. Pământul se-mpotrivește, și-mi strigă: «Jertfește!»” (I, 2). Replica sa poate intra în logica unei interpretări mai ample, prin vocea lui Titus Bărbulescu, exeget care identifică două teme corelative în întreaga dramaturgie a autorului: „Jertfa rituală, ce trebuie să asigure durată unei opere omenești, și fapta, ce trebuie să apară ca un rod al efortului uman în lumea lucrurilor și ființelor create. Pe de o parte, e vorba de moarte, pe de altă parte, de viața care rezultă din ea” (12, 100). Mențiunea care

se impune este aceea că, până la finele dramei, nu pământul va fi cel care îi va impune lui Manole necesitatea jertfei, după cum crede inițial Meșterul, ci tot demonul lăuntric, patima creației, iar decizia va fi a sa, personală, astfel încât jertfa nu va fi ritualizată în sensul superstiției păgâne, ci al creatorului artist care sacrifică totul pentru opera sa, inclusiv și mai ales frântura sa de omenesc, viața. Exegetul care a interpretat cel mai explicit – și poate cel mai adecvat – esența estetică a dramei rămâne unul dintre primii autori ai unor studii ample cu referire la *Meșterul Manole*, Gh. Ciompec: „Ziditorul monumentului arhitectonic unic prin măreție reprezintă specia la pragul superior al vocației ei specifice (creația), la limita abia imaginabilă a jertfei de sine pentru a insera în universul lucrurilor imperisabile esența ireductibil umană (opera). / Peste propensiunea spre cunoaștere a meșterului Manole (reliefată puternic – și dependent de rosturile zămislirii operei – în primele două scene), se profilează acaparant și definitiv vocația creatoare” (23, 125).

Viața care ca principiu primordial și ultim îi apare întruchipată în făptura soției sale, Mira* („Tu început, tu sfârșit, tu totul”; „Mira, tu ești lumina omului!” I, 3; „Viață fără pereche...” I, 4; „Viață fără pereche ești”, III, 3). Dar concomitent Meșterul exprimă și confluența ontologică a celor două principii suverane, creația și viața, îngemănarea, până la confuzie și suprapunere identitară, dintre viața și creația sa, între femeia și biserica dragi lui: „Între voi două, nici o deosebire nu fac; pentru mine sunteți una” (I, 3). Meșterul înțelege, deocamdată teoretic și fragmentar, de ce nu se poate împlini ca artist, de ce i se zădărnicește înfăptuirea operei: „Între suferință și așteptare, se pare că din sufletul meu încă nu am dat, ca Abel, spicul cel mai scump și cel mai curat. De aceea, darul nu găsește drumul înălțimilor și veșnic se întoarce iar în pământ” (I, 3). Pe parcursul evoluției conflictului dramatic, Manole va înțelege că nu transcendenței va trebui să îi sacrifice sufletul, ci sie însuși. Pentru a deveni creator artist, va trebui să renunțe la postura de om, anume să confere alte valențe sufletului său. Iar sufletul său este Mira.

Manole va hotărî unilateral să promită domnitorului ridicarea grabnică a bisericii, în caz contrar angajându-se să plătească în sânge eșecul. Aceasta va determina un episod conflictual cu ceilalți Zidari*, care se revoltă judecând că Meșterul tocmai i-a condamnat la moarte. Scena este deosebit de semnificativă prin discursul lui Manole. Până în acel moment în raportarea Meșterului la transcendent alternaseră clipe de rebeliune (cum ar fi: „De șapte ani pierd credință...”; „Eu aici era să bat cu pumnii în porțile de sus”; „Voi îndărji înălțimile! Blestemat să fie, blestemat, blestemat!” I, 3), cu altele, mult mai numeroase, în care Manole se declara adeptul convins al predeterminării, al fatalității („Vodă e om ca noi, și el o unealtă în mâna puterilor necunoscute”, II, 1; „Dar întâmplările mai presus de vrerea noastră”; „... cleștele sorții se strâng”, II, 2; „...fără puțința de a ne împotrivi, un destin se împlinește în noi (...) drumul dinainte împlinit al sorții”, II, 3). Discursul prin care încearcă să îi atragă pe Zidari de parte făgăduinței sale evidențiază două concepții semnificative. Pentru prima dată este exprimată patima creației ca determinantă a construcției, nuanțându-se astfel profund logica predeterminării: „Și-atunci, duhul care dinăuntru te împinge să clădești, s-a sălăsluit și în voi (...). Mărturisire auziți din parte-mi c-am început să clădesc fiindcă n-am putut altfel” (II, 3). „Fraza rezumă înțelesul cel mai profund al dramei creatorului și ar putea fi selectată ca emblemă

definitorie pentru Manole – în versiunea lui Blaga; pentru că ea îl singularizează nu numai în raport cu celelalte personaje ale piesei, ci și față de toate variantele creatorului oferite de ceilalți scriitori moderni care au preluat balada. O necesitate interioară inflexibilă – nu mai puțin implacabilă (sau obscură) ca *fatumul* din tragediile eline – devine mobilul intim al faptei creatoare” (23, 126). Așadar deciziile care vor fi asumate de meșteri nu le sunt impuse din exterior, de un principiu străin firii lor, ci din interiorul ființei lor, le aparțin împreună cu obsesia construcției. În măsura în care au un destin predeterminat, acesta este acela de a fi creatori. Iar meșterii, dar îndeosebi Manole, vor înțelege treptat să își asume conștient și voluntar acest destin, și nu ca pe un dat inerent și ineluctabil. Deocamdată însă Manole doar intuiește natura personală și individuală a patimii creației. Confuz, o raportează tot la transcendență ca finalitate și ca modalitate de înfăptuire („Moartea nu ne cheamă până ce n-om fi clădit lăcașul, din care nu mărirea noastră va vorbi, ci numai a Celui-de-Sus. (...) suntem oare noi chemați să judecăm ceea ce mai presus de vrerea noastră prin noi se face?”; „Mai presus de înțelegerea noastră e soarta acestui lăcaș răătăcitor”, II, 3). Apoi lungă tiradă a lui Manole evidențiază și tehnica retorică a dramaturgului, dar exprimă și o concepție despre creație: „Biserica lui Manole este o construcție simbolică, o întrupare a stihiiilor, și deci o imagine a lumii în esența ei, spiritul creator al artistului este nu doar un atribut, ci și un stăpân căruia i se supune până la jertfirea de sine” (31, XL). Relativ în aceeași termeni, dar ceva mai aplicați discursului filosofic al autorului, se pronunță și Ionel Popa când se referă la semnificația bisericii: „Biserica este o metaforă-mit de o puternică expresivitate de «maximum analogic» (Blaga) sub care este văzută existența omului deplin (omului creator). Biserica lui Manole-Blaga nu întâmplător are proporțiile umanului. Ea simbolizează acel spațiu-prag al saltului ontologic de la natură la cultură. Făcută «din pământ și apă, din lumină și vânt», Biserica lui Manole nu e lăcaș de închinăciune și rugăciune lui Dumnezeu creștin. Creație culturală a spiritului uman, Biserica este în contextul blagian manifestarea sofianicului” (45, 67).

Adresându-se meșterilor, Manole pare a reitera natura sau postura Mântuitorului (sau cel puțin a unui profet) vorbindu-le discipolilor („Când v-am chemat, nu v-am legat. Numai în altă slobozenie ați intrat. Ție și-am făcut semn înalt, și ai venit. Pe tine te-am strigat cu nume nou, și m-ai urmat. Pe urmă, sub candelă aprinsă v-am arătat chipul bisericii, și voi ați zis: «Meștere, venim». De noul rost, cu nici un cuvânt nu v-am țintuit. Ce dezlegare îmi cereți?”, II, 3). Mesianismul discursului Meșterului și fascinația pe care acesta o exercită asupra semenilor sunt însă aici acelea ale omului de geniu. Pentru a constata în ce măsură Manole se încadrează într-adevăr în datele geniului, vom lua în considerare câteva din trăsăturile acestuia. Geniul rămâne artist chiar și în momentele mai îndepărtate de exercițiul propriu-zis al artei sale și își hrănește în chip mai amplu lucrarea din materia întregii sale vieți sufletești. Pornind din întregimea omului, opera geniului angajează și totalitatea umanității celui care îi receptează opera, privitor care se lasă cucerit de creația geniului. Primind o experiență vastă și bogată, operele geniului trezesc un ecou întins și influența lor stăpânește complet. Structura artistică a geniului are tendința de a-și anexa întreg domeniul conștiinței, dar este mai apropiat de inconștientul său în momentul execuției. Viața lui are un caracter permanent creator. Orientarea sa artistică este

Michelangelo

statornică, dar facilitatea execuției este adeseori redusă, asemănătoare cu spasmele unei nașteri, iar rezultatul poate să îl uimească pe însuși creatorul. Paradoxal, din operele geniului ne vorbește mai mult *omul* decât *artistul*. Receptorul își formează impresia asupra genialității pe baza a numeroși factori extraestetici, cum ar fi credința că geniu realizează evaluării noi, etice și religioase, ale lumii și ale vieții. Geniile se regăsesc în postura de conducători spirituali ai umanității. S-a manifestat credința că geniu nu este decât însușirea care repetă în om pe Creatorul lumii (cf. 51, 246-252).

Multe din caracteristicile amintite se regăsesc în cazul Meșterului Manole, îndeosebi înfăptuirea operei prin angajarea întregii sale existențe, precum și primatul artistului asupra omului, până la finele dramei și doar cu excepția aceluia moment, problematizarea conștientă a operei, dar înfăptuirea ei într-un moment de transă irațională. Receptarea operei de asemenea probează statutul său de geniu, aderând la valoarea sa estetică umanitatea în cvasitotalitatea sa, prin personaje precum Mulțimea, Zidarii, Grupul de femei, Vodă etc., iar cele care o recuză, precum Boierii și Călugării, o fac prin deturnarea valorii ei estetice către alte judecăți de valoare, prin incapacitatea de a o percepe ca operă de artă. Cei care aderă la acceptarea valorii estetice a operei sale remarcă zbulciul *omului*, după cum o probează o replică a lui Vodă („Strașnic om Manole ăsta! Sufletul nu și-a cruțat, dar uite ispravă, frate, pentru sute de ani!” IV, 2). În fine, devine evident că Manole întocmește noi evaluări, etice și religioase chiar, dar mai ales artistice, prin jertfa acceptată ca necesară creației. Și, nu în ultimul rând au existat voci care au interpretat statutul Meșterului ca reiterându-l pe acela al Creatorului, la scară umană: „Căci meșterul zidar, răspunzând prin patima zămislirii la chemarea glasului ce geme în trupul operei sale, se substituie divinității prin actul creației, pentru el nemaexistând astfel nici un «alt» mântuitor decât el însuși...” (48, 121). Un argument în sprijinul unei asemenea interpretări oricum exagerate a naturii relației dintre om și divinitate în opera dramaturgului îl poate oferi și un

aforism al autorului din *Pietre pentru templul meu*: „Cuvintele biblice, că Dumnezeu a făcut pe om după chipul și asemănarea sa, nu înseamnă că Dumnezeu e un om în cer, ci înseamnă că omul e un Dumnezeu pe pământ” (2, 27). Se impune însă o corectură: Meșterul Manole nu este, finalmente, supraomul lui Nietzsche, care își revela o transcendență goală. Meșterul însuși își va lămuri raportarea la divinitate prin creație: „... vreau în socoteala mea să se pună sugrumarea vieții, dar lăcașul nu. Acesta, Dumnezeu singur și l-a ridicat, printr-o minune, pe care doar El o înțelege. Eu am fost numai o netrebnică unealtă, o scândură în schelele pe care le dărâmi când clădirea e gata, și folosul vremelnice nu le mai cere. Așa suntem toți, unelte și scânduri în schele; unii-și dau seama mai curând, alții mai târziu” (IV, 2). Prin urmare, la finele dramei, Meșterul pare a reintra în logica predeterminării, a fatalismului, atunci când se referă la principiul transcendent care cere și asigură înfăptuirea creației. Specific liberului arbitru Manole înțelege a-i fi doar decizia asumată de a jertfi viața, tot ceea ce îi este funciar omului, renunțarea la sine întru creație.

Disocierea semnificativă a asumării jertfei, dar nu și a faptei, intervine într-un moment de rătăcire, când artistul creator se constată nimicit de propria creație, în acest context omul fiind singurul care vorbește în Meșterul Manole. Până la momentul post-înăptuire, atitudinea sa fusese alta. În scena primei confruntări cu Zidarii, Meșterul exprimă conștientizarea necesității asumării voluntare a ambelor dimensiuni ale creației, deopotrivă jertfă și faptă („Dar făcut-am oare în afară de muncă o jertfă – o singură jertfă smulsă din viața noastră – pentru zid?”; „Biserica voi ridica-o singur! Biserica, din care cerul se va apăra de pământ ca dintr-o cetate, voi ridica-o singur, în amară singurătate!”; II, 3). Manole are viziunea înfăptuirii creației într-un moment de extază personală, cu acest prilej lămurindu-se și accepțiunea creatorului blagian cu privire la dimensiunile ființării care asigură și determină fapta: onticul în dualitatea și totalitatea sa, inclusiv ontologia personală, individuală („Din partea noastră aștept o jertfă, și-apoi de sus, de jos, din pretutindeni minunea”, II, 3). La Blaga nu există o disociere tranșantă, înțeleasă ca excludere reciprocă, între transcendent și imanent. Relația dintre cele două dimensiuni este una a spațiilor intercomunicante, confine și congenere. Creatorul uman de geniu înfăptuiește el însuși, voluntar și asumat, dar prin raportare metafizică, adeseori inconștientă, la o matrice stilistică preexistentă, imuabilă și transcendentă („Singur nu știu isonul să țin poruncii de dincolo, ce prin mine vi se vestește”; „Să ne pătrundem de gândul că prin ițele vrerilor noastre, o altă vrere, cu mult mai mare, se țese, singură, trudnică, puternică și neînțeleasă”, II, 3).

În iminența apariției celei care va fi jertfită Meșterul continuă să își raporteze creația la principiul transuman („Iar jurământul acesta n-a fost făcut pentru noi, ci pentru El”), cu o precizare antagonică, mai mult sau mai puțin incidentală: „Înfăptuirea ar fi un câștig prin ea însăși” (III, 2). În contextul apariției Mirei, Manole trăiește situația-limită, de maximă încordare sufletească și spirituală. Dacă anterior înțelesese și acceptase teoretic necesitatea jertfei, acum trebuie să o și probeze faptic. Se impune observația că însăși apariția Mirei la locul construcției nu este o întâmplare, deși astfel este socotită de către Zidari, ca o alegere independentă de voința lor, alegere a sorții, a transcendentului. Această lege înțeleasă de meșteri, inclusiv de Manole, ca fapt împlinit de fatalitate, se înscrie însă perfect

în logica elementară a simbolurilor: soția Meșterului cel mare trebuia să apară prima într-o fi sacrificată, căci o operă mare cere o jertfă mare, iar soția celui capabil de jertfa cea mai mare trebuia să pună la încercare tăria lui de a jertfi: „Cu alte cuvinte, jertfa creației nu este întâmplătoare, cu toate că în așteptarea meșterilor zidari numai întâmplarea trebuie să hotărască cine urma să se sacrifice. Fatalitatea care impune jertfa, acționând pentru căderea tragică a celui care trebuie să jertfească, nu exclude întâmplătorul, pentru a se face posibilă alegerea, dovedirea conștiinței tragice a celui pentru care întâmplătorul se confundă cu necesitatea, după o alegere care, liberă fiind, nu se mai poate dezlega, el știind mai bine decât toți că fără suferință nu este viață” (48, 108). Cu alte cuvinte, Meșterul a ales, inconștient și involuntar, să își sacrifice soția din chiar momentul în care a impus tuturor zidarilor, inclusiv lui, jurământul sacrificiului. Alegerea sa, inițial pur teoretică, abstractă, la nivelul ideatic, se va configura, inerent, și la nivel pragmatic, faptic.

Confruntat cu latura empirică a naturii creației, Manole admite că a acceptat jertfa determinat fiind de o ipostază specifică individului: „A mea a fost patima, eu am fost al patimei, eu am fost”; își asumă și raportarea prealabilă la transcendent ca o tentativă duplicitară de a-și disculpa și consacra decizia („Privirile lui crezutu-le-am scut!”; III, 3). Omul a decis și a înfăptuit unilateral, prin propria voință, conștiință și putință, stăpânit de patima creației și nu de capricii ale fatalității transumane.

În penultimul act Manole se află deopotrivă în iminența desăvârșirii ca artist și a nimicirii ca om („Sunt plin de răscoală, de somn și de moarte”, IV, 4). Meșterul înțelege că a jertfit viața și a înfăptuit opera prin libera sa opțiune, raportarea la necesitatea transumană fiind doar o disculpăre imaginară („Ca oricare dintre meșteri, voit-am să-i clădesc un lăcaș Lui! Dar mie mi-a cerut tot. Am crezut că în clipa cea mai înaltă a încercării va opri cu un semn lucrarea. Dar nu, mie mi-a cerut totul. Din bucuria vieții am închipuit lăcașul. Cel ce se ridică e din suferința morții”, IV, 4). Împlinit ca artist, Manole se regăsește neantizat ca om („Uită-te la mine: mai sunt eu cel ce am fost? Manole nu mai este. Privește mâinile astea sângerate din senin; sunt ale mele? Manole a plecat. Manole nu mai este”, IV, 4). „Jertfa creației implică – prin urmare – nu numai acțiuni tranzitive (a sacrifică ceva), ci și (obligatoriu) acțiuni reflexive (jertfa de sine)” (23, 132). Iar creația își poartă datele funciare: „Lăcașul crește nebun. Va fi un cântec de iubire împletit cu un cântec de moarte” (IV, 4). Treptat devine evident că pentru Manole opera trece pe un plan secund, derizoriu, omul raportându-se tot mai acut la ceea ce nu mai deține, viața. Opera înfăptuită este înțeleasă ca realizare artistică, împlinită estetic, și nu ca lăcaș de divinație, cu funcționalitate religioasă. Este o creație a omului artist („Lumea urnită spre noi de mirarea jertfei să plece copleșită de-nfăptuire. Dacă fapta noastră nu e bună, să fie cel puțin frumoasă; dacă nu e frumoasă, să fie cel puțin înspăimântătoare! Dacă lăcaș de slavă nu va fi, să rămână cel puțin semn de amenințare ridicat de oameni împotriva puterilor!”; IV, 4).

Creatorul încearcă să își distrugă opera, gest care va fi preluat și împlinit în *Moartea unui artist* a lui Horia Lovinescu. În drama lui Blaga tentativa are semnificații variate: raportată la creație rituală, se poate interpreta, în logica antropologiei, ca frică a creatorului uman de moarte, orice construcție rituală

desăvârșită impunând, prin sacrificiul vieții, nu doar însuflețirea construcției, ci și inerența ciclică a morții. Manole însuși este conștient că lăcașul este și „cântec de moarte”, nu doar de iubire. Prin urmare, nedesăvârșirea construcției ar asigura, la nivelul imaginarului antropologic, recuzarea morții. În drama lui Blaga gestul Meșterului nu este însă nimic altceva decât tentativa omului de a-l înlătura, în extremis, pe creatorul artist, de a alege viața și nu opera artistică, iubirea și nu patima creatoare, de a spune „nu” jertfei și faptei. Desigur, prea târziu. Omul încearcă să îl renege pe artistul din sine când acesta deja triumfă („Povestea noastră să se cufunde-n pământ, că a fost cea mai grea, cea mai tristă, mai fără de noimă, tulburătoare din toate poveștile purtate vreodată de vânt”, IV, 4).

Ultimul act al piesei ne relevă deosebirea flagrantă dintre legendă și dramă: „nici urmă, aici, de sentimentul de triumf al artistului, numai tristețea omului pustiit de propria creație” (31, XL). O consecvență a operei autorului este aceea de a afla, mai mereu, texte filosofice sau eseistice în care se exprimă propriile opinii cu referire la subiectele dezvoltate estetic în dramaturgie. Dacă, după cum am relevat în caracterizarea lui Bogumil, jertfa poate fi interpretată prin prisma *perspectivei sofianice* teoretizate în *Spațiul mioritic*, postura creatorului Manole după „împlinirea” ca artist își află un corespondent explicit în *Geneza metaforei și sensul culturii*: „Crearea culturii cere câteodată negrăite jertfe: ea ucide și devastează. Creația își are părjolul ei. Meșterul Manole și-a zidit soția sub pietre și var, pentru ca să înalțe biserica. Surprindem gâlgâind în această legendă ecoul crud al conștiinței sau al presimțirii că o creație trece peste vieți și devastează adesea chiar pe creator. «A crea» nu înseamnă pentru creator dobândirea unui echilibru, după cum o prea naivă și plată interpretare ar vrea să ne facă să credem. Se creează cu adevărat cel mai adesea numai la înalte tensiuni, cărora organele de execuție nu le rezistă întotdeauna. Creația sfarmă adeseori pe creator” (9a, 170-171). Manole se regăsește preocupat până la obsesie nu de opera înfăptuită, ci de viața jertfită, pe care o aude, dureros, chemându-l din zid („E cântecul obârșiiilor și al sfârșiturilor în neschimbarea aceluiași cerc”, V, 2). Patima creatoare, care a asigurat fapta doar prin intermediul jertfei, este neînțeleasă și respinsă de Manole ca pedeapsă, blestem care nimicește omul. În poezia cea mai dramatică replică Meșterul încearcă în zadar să afle înțelesul faptelor sale prin apelul la transcendență: „Doamne, pentru ce vină neștiută am fost pedepsit cu dorul de a zămislî frumusețe?” (V, 3). Întrebarea este retorică, omul nu poate afla răspuns pentru că divinitatea nu îi poate răspunde unei enigme ale cărei determinante se află în interiorul omului. Dealtfel transcendența mută este caracteristica definitorie a operei literare a autorului, demiurgul blagian fiind un *deus absconditus*, dar nu absent (cf. 28, 62). Relația dintre creatorul Manole și principiul transcendent, inefabil și mereu tăcut, din contextul înfăptuirii bisericii poate fi considerată o expresie artistică a cenzurii transcendente. Dar „vina neștiută” intuită de Manole în piesă este descifrată în sensul dimensionării tragice a dramei lui Blaga, mai întâi de către Eugen Todoran, care vorbește despre o „vină a destinului creator” (49, 28), ulterior de către Gh. Ciompec, exeget care deplasează accentul către „necesitatea interioară”: „Eroul ispășește o vină tragică (...): necesitatea interioară a devenit unic și tragic imperativ, izvorul grandorii și al căderii personajului. Mitul estetic, înțeles ca jertfă de sine a creatorului, este desăvârșit la Blaga, întrucât

nici o împrejurare exterioară nu concurează planul interior al conflictului, nici o aspirație străină actului creator nu tulbură obsesia unică a meșterului; evenimentele sunt semne ale destinului («cu solie domnească, cleștele sorții ne strâng») și mai ales sunt determinate de patima irepresibilă a creației” (23, 126-127).

La finalul dramei Manole renegă credința în transcendența mută și incomprehensibilă, singurul său reper, și acesta absent acum, fiind viața („La porți închise sângerez lângă singurul tot ce mi-a fost în viață frumos”; „Fără de voie, pumnul se strânge împotriva credinței astăzi și întotdeauna”, V, 3). Și, paradoxal, pleacă să întâlnească, în moarte, viața: „Lacrimă mă simt, întârziată, și caut odihnă de piatră” (V, 3). Sinuciderea are semnificație multiplă: „ea înseamnă, pe de o parte, înlăturarea creatorului de către operă (...); pe de altă parte, ea este pedeapsa pe care Meșterul și-o dă singur pentru vina, supremă, de a fi jertfit viața (...); Manole merge s-o întâlnească – în moarte – pe Mira, închizând cercul existenței și al iubirii lor” (31, XLIV). Conform lui Eugen Todoran sinuciderea Meșterului era necesară și inerentă dintr-o altă perspectivă, aceea a desăvârșirii creației, logica exegetului apropiindu-se în acest sens de cea antropologică a lui Mircea Eliade: „Blaga sporește intensitatea dramatică a finalului, sacrificiul fiind acceptat de meșter, care să facă din actul creator al omului repetarea unui «act primordial», divin. «Cheia» vorbelor lui pe care ceilalți zidari nu o înțelegeau când le spunea că mai are de săvârșit o faptă, este ideea că el însuși trebuie să se jertfească pentru a-și desăvârși creația, asigurând durabilitatea zidurilor ridicate pe trupul soției lui” (47, 222).

Eterna ezitare și inconsecvență în a recepta creația Meșterului Manole fie ca predeterminată fatalist de transcendență, fie ca aleasă, asumată și performată de om prin liberul arbitru și astfel specifică individului își are originea în interpretarea naturii patimii creatoare. Patima creatoare, indubitabil resort intim al asumării jertfei pentru înfăptuirea creației, pare a dobândi o natură duală în accepțiunea Meșterului: și-o asumă ca a sa, dar o și înțelege ca fiind coborâtă din neant în sinele individului. Ionel Popa, spre exemplu, înclină cert balanța înspre considerarea patimii creatoare ca trăire care transcende ontologia individuală către onticul universal, sau mai precis ca ipostaziere a onticului în ontologic: „Patima creației, acea nemaipomenită sete de a plâsmui a lui Manole este o stihie de esență ontică. Stihialul are – zice Blaga – «măreție elementară universală, dincolo de viață și moarte»” (45, 54). Lucian Blaga poate oferi el însuși un răspuns dilemei prin teoretizarea acestui aspect controversabil în ceea ce el numește *demonicul*: „Demonicul e creatorul. Și totuși în anume privință deosebit de Dumnezeu” (1, 228).

Valoarea demoniei în interpretarea dramaturgiei lui Blaga a fost intuită de Alexandru Paleologu: „«Demonicul» e cheia întregii viziuni și creații a lui Blaga și joacă în teatrul lui un rol covârșitor. (...) Orice regizor sau actor care intenționează să monteze sau să joace o piesă de Blaga ar trebui să înceapă prin a citi și medita placheta *Daimonion*, în care, dincolo de interpretarea și comentarea concepției goetheene asupra «demonicului», se încheagă o viziune personală a lui Blaga” (43, 73-94). Ideea a fost aplicată cu succes dramei în discuție mai întâi de către Gh. Ciompec: „damnațiunea lui Manole nu este cunoașterea (precum la Faust), ci plâsmuirea, blestemul de a construi, obsesia operei (...) însăși drama cunoașterii derivă

din tragedia vocației creatoare. Manole e mânat spre faptă de o forță lăuntrică tiranică, de o putere demonică (...) Personajul lui Blaga este o personalitate demonică – în sensul dat de Goethe cuvântului” (23, 125). Aplicat dramei și personajului în discuție ideea este acceptată și de criticul literar V. Fanache: „Piesa lui Blaga înfățișează astfel o nebănuită demonie bipolară, aparținătoare, pe de o parte, zonelor inconștientului, pe de alta, «puterilor» indicibile, sinteza acestei opoziții proiectându-se în condiția de nenoroc a Meșterului, în starea lui de damnație care nu-i permite să se definească pe sine și nici să definească non-eul. (...) Dar la fel de suspendată într-un gol tragic rămâne și predestinarea creatoare, care stăpânește omul ca o «boală» sau ca o «patimă», venind de undeva din necunoscut” (29, 132). Însă exegetul care a acordat cel mai mare credit daimoniei în interpretarea dramaturgiei lui Blaga este, probabil, Dan C. Mihăilescu: „«Dracii lui Hristos» – iată plastic formulată esența ambivalenței daimonice a meșterului, expresie echivalentă apetenței lui Blaga pentru sugestiile armonizatoare ale bogumilismului și sofianismului. O energie constructivă supusă unei energii supreme (al cărei reflex este), care îi cere o acțiune distructivă-de-sine – pentru edificarea unui lăcaș de pomenire. Un act păgân la temelia spiritualității creștine” (37, 81). Pentru o edificare prealabilă cu privire la semnificația conceptului rămâne indispensabilă o observație a criticului Ionel Popa: „DEMON este cuvântul folosit probabil cel mai confuz. În limbajul blagian al filosofiei culturii cuvântul respectiv e o formă «prescurtată» și «românizată» al grecescului daimon-daimonion (preluat din franceză) care în epoca veche avea înțelesul de entitate supranaturală, undeva între om și zeu. Cu Socrate și Platon apar primele încercări de a-i da un înțeles filosofic. Un pas înainte îl face Goethe. Pe această linie merge și Blaga. «Daimonul» blagian nu are nimic de-a face cu demonul creștin sinonim cu Satana. E preferabil ca în cazul lui Blaga să folosim numai termenul de daimon, care ține de gândirea mitică a poetului, pe când demonic ține de teologie. Pentru o informare detaliată recomandăm eseuul lui Blaga *Daimonion*, 1926. Se mai poate consulta și corespondența cu Cornelia Brediceanu” (45, 71-72).

În volumul de eseuri *Daimonion* Blaga teoretizează prin ceea ce numește *daimonionul* exemplificarea artistică din 1927, *Meșterul Manole*: „Daimonionul, acea putere magică și sacră care străbate cu linii de forță vrăjitoarească spațiul înconjurător” (1, 229) își va afla ipostaziere umană în *Meșterul Manole*, care va făuri o imagine: spirituală, a transcendenței în datele imanentei, prin posedare fatalistă a creatorului uman; ori estetică, a operei de artă, specifică exclusiv omului artist. Referindu-se la Goethe, Blaga observă că acesta „atribuie daimonionului și oarecare transcendență, aceasta îndeosebi fiindcă oamenii, pătrunși de demonie, se comportă realmente ca niște posedăți de o putere ce-i depășește” (1, 232). În aceste condiții demonicul presupune anumite valențe ale fatalității: „în unii oameni demonul devine o fatalitate”, acești supraviețuitori mistuindu-se intens, întrucât sunt caracterizați de „trăiri în ritm grăbit de tragică baladă, vieți scurte repede mistuite de demonicul sălășluit în ei ca o fatalitate de neînlăturat” (1, 232-233). „Că patima aceasta coborâtă de aiurea în om e foc ce mistuie preajmă și purtător” se lamenta Manole în neputința de a ieși din datele fatalității, din „acest țarc al lumii fără scăpare”. Blaga exprimă predeterminarea condiției creatorului uman: „acest complex de fenomene: instinct creator, putere

fascinantă de înrâurire, intuiție divinatoire, ritm vehement de viață – ni se pare circumscris prin cuvântul «demonic» cu un nume pe care în zadar îl caută în altă parte mai sugestiv – iar imposibilitatea organică de a trăi altfel decât trăiește e mai expresiv cuprinsă în cuvântul fatalitate decât în acela de determinism fiziologic de pildă” (1, 234). Patima creatoare a Meșterului Manole este o imposibilitate organică de a trăi altfel. Fatalitatea demonică o intuia Manole încă din prima replică a piesei, când cerea „altfel” de sfaturi decât cele mai „presus de fire”. Nu a putut primi nici un răspuns întrucât unica determinantă era tocmai aceea mai presus de fire: fatalitatea demonică.

Întrucât Blaga își construiește amplul eseu prin raportare la teoria goetheană a demoniei redăm un fragment relevant al concepției tânărului Goethe asupra fenomenului în discuție, fragment preluat din Cartea XX din *Poezie și adevăr*: „În natura vie și în cea lipsită de viață, însuflețită și neînsuflețită, ceva care nu se manifestă decât prin contradicții și, de aceea, nu poate fi cuprins în nici un concept și cu atât mai puțin într-un cuvânt. Acest ceva nu era divin, căci părea lipsit de rațiune; nu era uman, căci n-avea inteligență; nu era drăcesc, căci era binefăcător; nu era îngeresc, căci părea adeseori că arată plăcerea răutăcioasă de a produce rău. Semăna cu hazardul căci nu manifesta vreo consecință; amintea providența, căci scotea în relief legături de fapte. Tot ce se mărginește părea că poate fi pătruns de acest ceva; dădea impresia că poate să se joace în voie cu mediul necesar existenței noastre: concentra timpul și extindea spațiul. Părea că se complace numai în imposibil și îndepărtează cu dispreț de la sine tot ceea ce era posibil. Am dat acestei ființe care apărea printre toate celelalte, pentru a le despărți sau a le uni, numele de ființă demonică” (32, 384).

Pentru Blaga demonicul „ca element trans-uman, ca element cosmic” ne va trimite înspre valențele magice ale acestuia: „înseamnă original, o putere de înrâurire magică, căreia nimic nu i se poate opune. Demonicul e oarecum entitatea absolută, impersonală a vrăjii magice” (1, 270-271). Ne amintim că Manole s-a autosugestionat explicit că nu profesează „nici magie albă, nici magie neagră”. Momentul de extază în care o zidește pe Mira rămâne însă un episod de trăire la granițele firescului și ale umanului, ușor de interpretat ca manifestare a demoniei creative în omul de geniu: „Când se manifestă în geniu demonul pare a fi aceeași putere, dar oarecum sublimată pe planul creației sau al productivității. (...) în fenomenul geniului puterea magică a demonicului se sublimază, ea îndură o abatere din drum, o schimbare de direcție, subtilizându-se în creații, păstrându-și însă întotdeauna ceva din magia fantastică primordială. (...) demonicul creativ, fiind singurul producător – în planul spiritualității, dar în esențial și principala formă a demonicului, ba am putea zice – singura formă care înghite simpla magie a demoniei celeilalte [magică, n. a.]” (1, 271). Finalitatea demoniei magice primordiale constă în sublimarea acesteia în demonie creativă, care nu presupune însă datele maleficului transuman, ci dimpotrivă: „cum devine demonicul magic – demonic creator? – am răspunde: prin geniu, adică prin mijlocirea unei anumite anatomii spirituale, care transformă puterea demonică de natură magică, de obicei primejdioasă, în creație pozitivă binefăcătoare” (1, 272). Am relevat deja natura creatorului de geniu în ceea ce îl privește pe Meșterul Manole. Asupra disocierii celor două forme ale demonicului s-

a pronunțat Ion Sân-Giorgiu: „Blaga are dreptate când disociază când diferențiază un demonism primar «magic» și un demonism derivat, «creator». El omite să adâncească însă fenomenul acestei demonii evolutive care la Goethe înglobează în demonicul propriu-zis toate acele forțe nevăzute ce domnesc ca un destin în om, pentru ca din acestea să se dezvolte printr-o serie de purificări lăuntrice personalitatea creatoare, care nu e decât demonicul înnobilit prin lupte și veșnicit prin fapte” (46, 59). Este exact o involuntară definiție și interpretare a naturii și posturii Meșterului Manole. În logica extrapolată a lui Ion Sân-Giorgiu, Meșterul este o personalitate creatoare demonică și deci predestinată.

Interesant însă că eseuul lui Blaga poate oferi răspunsul și în ceea ce privește întreaga dilemă a moralității jertfei întru creație. Eseiul disociază și distinge semnificația demonicului pe două planuri: „pe planul etic: faptele izvorâte din demonic stau întrucâtva în afara de legile moralei”; „pe planul estetic: demonul rezumă mitic iraționalul artei” (1, 277). Iar iraționalul artei transcende legile moralității: „există deci o deformare pozitivă care poate să dobândească întruchipare artistică” (1, 280). Regăsim întocmai postura jertfei și a faptei Meșterului Manole: jertfa este „deformată pozitiv” pentru a se realiza fapta, „întruchiparea artistică”. Totul este interpretarea acestora la nivel pur estetic.

Ca o justificare a eternei prăbușiri a construcției, dar și a tentativei lui Manole, de a distruge și crea deopotrivă, în momentul zidirii Mirei și apoi, când vrea să dărâme construcția de-abia înălțată, putem recurge la interpretarea conferită de Tillich demonicului: „După concepția lui Tillich Demonicul e «dialectic», adică alcătuit din tendințe contrarii: din una creatoare și alta distrugătoare. Demonicul e unitatea puterii creatoare de formă și distrugătoare de formă. Demonicul se deosebește de Satana tocmai prin elementul său pozitiv. Satanicul e numai distrugător, negativ (...). Demonicul e la Tillich putere creatoare și distrugătoare în același timp” (1, 280-281). Demonicul ca dialectică a contrariilor poate argumenta nu doar natura și determinanta creației Meșterului Manole, ci întreaga paradigmă conceptuală și estetică blagiană, acea *coincidentia oppositorum* întru unitate absolută. De remarcat intuiția criticii literare de a afla un corespondent al demonicului în dimensiunea principiului transcendent care guvernează dramaturgia lui Blaga: „Fondul cosmic are o configurație mai complicată decât credea autorul lui *Zamolxe*, Orbul nu e numai puterea creatoare a naturii, ci și cea distructivă. Aceste două fețe ale ei au fost ipostaziate mitic și numite deosebit, dar aparțin aceleiași entități” (31, XXXVII). Eseiul conchide: „găsim în noțiunea demonicului o îmbinare de plus și minus, de afirmare și negare, de pozitiv și negativ; (...) demonicul e dincolo de orice măsură, dincolo de rațional, adică un ce – disproporționat, irațional și într-un anume sens insondabil” (1, 285).

Dacă atribuim Meșterului Manole caracteristicile insondabile ale unui creator demonic, opera sa artistică se va justifica dincolo de moralitatea și transcendența creștină, într-o dimensiune a valorii esteticii pure: „Orice creație autentică, insondabilă prin mijloace raționale, care veacuri de-a rândul nu încetează să fascineze închipuirea muritorilor duce spre demonic. Iar creațiile acestea pot să fie poeme, simfonii, catedrale, tablouri, mituri, teorii, ipoteze, idei, construcții, fapte. Demonice pot să fie toate acestea atunci când ele sunt în stare să încante magic generații de oameni și când ele opun o

rezistență oricărei încercări de a le înțelege exhaustiv prin simple mijloace intelectuale” (1, 268). Să ne reamintim: creația lui Manole, o biserică, este o „minune”, care „cântă peste toată țara”. Ea a generat un poem, legenda populară, un mit, al construcției, ideii, teorii și ipoteze referitoare la statutul și natura omului de geniu și a creației artistice care necesită jertfirea omenescului întru absolutul estetic. Întreaga paradigmă a *Meșterului Manole* duce către demonicul creativ, în interpretarea oferită de eseistica autorului. Iar pentru Blaga, pe urmele lui Goethe și Tillich, demonicul este deosebit de Satana sau de Dumnezeu, este o forță ontică absolută care se manifestă în ontologia omului de geniu ca patimă creatoare, cu următoarele caracteristici: instinct creator, putere fascinantă de înrăurire, intuiție divinatorie, ritm vehement de viață. „... sunt puterile! Ele disprețuiesc întinderea locului și ies când vrei de sub legile vremii. Le crezi aici, și ele din întâia beznă răspund. Le crezi acolo, și ele dănțuiesc cu înfricoșare în noi” (I, 1).

La premiera piesei, în 6 aprilie 1929, pe scena Teatrului Național din București, sub direcția de scenă a lui Soare Z. Soare, rolul lui Manole a fost interpretat de A. Pop Marțian. La Teatrul Giulești din București, în stagiunea 1968-1969, în regia lui Dinu Cernescu, rolul i-a revenit lui Silviu Stănculescu.

Pentru final considerăm util a indica operele dramatice inspirate de balada *Meșterul Manole*, insistând, în cazul celor mai reușite estetic, în a releva modalitatea de configurare a expresiei artistice, dar și de interpretare a rolului actanțial al Meșterului. În acest sens urmăm demersul deja constituit al exegetului Gh. Ciompec (vezi 23, 265-273), studiul domniei sale fiind prin excelență o sursă suplimentară de informații și cu referire la valorificările în poezie sau în proză ale mitului. În „perioada marilor clasici” ai istoriei literaturii române, a finelor de secol XIX mai precis, se constată existența a foarte puține valorificări dramatice ale mitului: V. A. Urechia, *Curtea lui Neagoe Vodă*, dramă în 4 acte, în *Opere complete. Teatru. Drame*, Seria A, Tomul I, București, Librăria E. Graeve et comp., 1878; Mihail Pascaly (?), *Meșterul Manole*. Melodramă istorică cu cântece în 4 acte. Manuscris, datat 12 martie 1885 (Biblioteca Teatrului Național din București); Carmen Sylva, *Meister Manole. Trauerspiel in vier Aufzugen*, Bonn, 1891; Emanuel Antonescu, *Meșterul Manole*. Fantezie dramatică în 3 acte, București, Tip. Comptuar Popular Român, 1916.

În pendant însă perioada interbelică argumentează interesul acut al dramaturgilor români în a valoriza estetic datele mitului, unele dintre piesele acestora fiind demne de aprecierea favorabilă a criticii literare. Așadar, în perioada 1921-1940 remarcăm următoarele apariții editoriale sau opere rămase în manuscris: Nicolae Davidescu, *Mănăstirea Curtea de Argeș*. Piesă în trei acte, în „România nouă. Literară și artistică”, 2, (1921), nr. 19-24; Nicolae Iorga, *Zidirea Mănăstirii din Argeș. Un act pentru Congresul Ligei Culturale la Curtea de Argeș*, Editura Ramuri, Craiova, [1922]; Adrian Maniu, *Meșterul*, Editura Cartea Românească, 1922; Victor Eftimiu, *Meșterul Manole*, Renașterea, București, 1925; Gheorghe Maior, *Mănăstirea Argeșului*. În cinci acte. Editura Librăriei Diocézane, Arad, 1926; Lucian Blaga, *Meșterul Manole*, Dacia Traiană, Sibiu, 1927; Octavian Goga, *Meșterul Manole*, Editura Cartea Românească, București, 1928; Ion Luca, *Icarii de pe Argeș*. Tragedie în versuri, Cartea Românească, București, 1933; Victor Papilian, *Cerurile spun. Mister creștin ortodox*, în „Viața ilustrată”, Sibiu, 1 (1934), nr. 1-9; Vasile Voiculescu, *Umbra* (1934), în vol. *Duhul*

pământului, F.P.L.A., 1943; Coca Farago, *Manole și Ana*, 3 acte [1940]. Text dactilografiat, Biblioteca Teatrului Național București. Tot din perioada interbelică fac parte și următoarele drame: Dan Botta, *Soarele și luna*. Dramă liturgică în patru acte, în *Scrieri*, vol. III, E.P.L., 1968; Adrian Vereș, *Despina Doamna și Domnița*. Text dactilografiat, Biblioteca Teatrului Național București.

În perioada postbelică reușitele estetice par a fi mai numeroase, dublate și de o mai acută necesitate artistică a interpretării mitului: Victor Papilian, *Biserica din slăvi* [1956], în vol. *Teatru*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975; Darie Magheru, *Eu, Meșterul Manole*. Poem dramatic, E.S.P.L.A., 1957; Laurențiu Fulga, *Meșterul Manole*. Mit românesc în trei acte (1958). Text dactilografiat, Teatrul C. I. Nottara; Horia Lovinescu, *Moartea unui artist*. Piesă în două părți, E.P.L., 1965; idem, *Omul care și-a pierdut omenia*, în vol. *Teatru*, E.S.P.L.A., 1967; Valeriu Anania, *Meșterul Manole*. Cinci acte în versuri, E.P.L., București, 1968; Constantin Cuza, *Meșterul*, în „Astra”, nr. 10, 1968; Paul Everac, *Ana*. Piesă într-un act, în *Umbre pe zăpadă*, Editura Eminescu, București, 1971; Paul Anghel, *Săptămâna patimilor*, în vol. *Teatru*, Editura Eminescu, 1972; Marin Sorescu, *Paracliserul*. Tragedie în trei tablouri, în vol. *Setea muntelui de sare*, Editura Cartea Românească, 1974.

Drama lui Nicolae Davidescu, *Mânăstirea Curtea de Argeș*, deși prezentată ca „schiță a unei lucrări viitoare”, însă nedefinitivă cel puțin editorial, se recomandă ca o reușită valorificare a mitului. În opinia autorului creația este un act demiurgic pentru că se înscrie fenomenelor fără de moarte, iar gestul îndrăzneț al făptuitorului uman trezește mânia demiurgului care se vede concurat. Astfel se explică prăbușirea zidurilor („Dumnezeu nu îngăduie oamenilor să-l ajungă cu un lucru de-al lor”), jertfa fiind soluția pentru a potoli mânia divină. Manole dă expresie limpede ideii după care creația este un act primordial, prin creație omul se aseamănă zeilor și opera sa se înscrie armoniei perene a lumii. Mitul este mai larg deschis spre poezia cosmică și mai ales spre celebrarea artistului. Dimensiunea demiurgică a artistului este convingătoare: Manole reprezintă vârsta marilor elanuri, în opoziție cu Meșterul Drăgușin – simbolizând maturitatea înțeleaptă. Manole este simbol al jertfei de sine pentru „făptuirea unei chemări înalte” și se profilează ca un nou Prometeu sau Lucifer. În momentul zămislirii operei nemuritoare, e un vizionar egal al demiurgului, simte că zidește „ca Dumnezeu, odinioară, lumea”, fascinează ca un zeu păgân și convertește spre înalt chiar și ființe esențial telurice ca Ana: „Părei un tânăr Dumnezeu... Te-am văzut ca niciodată de frumos. Te desfăceai ca un copac din pustiu și, ridicând brațele către mine, mă rugai. Surâsul și oasele, și carnea, și lacrimile mele, singure puteau să desăvârșească făptura ta viitoare”. Artistul, egal demiurgului cât timp e stăpânit de patima creatoare, poate releva și omului mărginit în teluric (Ana, ceilalți meșteri), fantasma frumuseții absolute. Pe unii îi convinge la sacrificiul de sine pentru realizarea operei fără pereche (Ana), fiecăruia îi oferă posibilitatea de a depăși condiția modestă, pentru că îl pune în contact cu forțe primordiale: „Acești oameni – îi spune voievodul – au cunoscut prin tine ce n-ar fi cunoscut într-altfel niciodată” (cf. 23, 109-113).

Poemul dramatic *Meșterul* de Adrian Maniu surprinde în mod plăcut prin primul act, în care ne sunt prezentate nu personajele umane ale dramei, ci puterile, „făpturile” fantastice care vor încerca să suprimă nu omul, ci dorul lui de desăvârșire.

Actul de întemeiere al omului ar fi, pentru acestea, un act de creație pe măsura speței umane și, prin aceasta, opus teluricului proiectat viguros, dar dezordonat, de seve puternice și iraționale. Meșterul e prezentat o dată ca „om nou”, acționând în numele unui „Dumnezeu ucis pe cruce”, iar accentul nu cade pe înlocuirea unei civilizații cu alta, ci pe actul de naștere al unui ev civilizator și estetic, opus exploziilor necontrolate ale stihilor. Actele următoare însă estompează premiza conflictului psihologic al unui personaj agitat de aspirații contradictorii, creație-iubire, către favorizarea unui conflict exterior: confruntarea creatorului cu omul comun. Năzuința Meșterului este „prea măreață”, dar el caută anume dificultățile pentru a le putea depăși („Ca să am ce învinge. / Numai așa însemnăm ceva pe lume / Și ne osebim de ceilalți muritori”). De aici se pleacă înspre monumentalizarea creatorului, pus mereu în opoziție cu lumea comună: Domnitorul, Călugărul, Lucrătorii, mulțimea. Critica a văzut în personajul conceput astfel de Adrian Maniu un titan sau un om al Renașterii. Originală e însă fizionomia de estetic pe care dramaturgul o compune eroului, cu predilecție în Actul al II-lea. Locul edificării i se impune Meșterului prin frumusețea sa unică și acest criteriu estetic nu este concurat de nimic. Imaginea Faunului, scos de sub vechile temelii, îi trezește admirație prin perfecțiunea lui artistică. Sacrificarea soției se justifică exclusiv, în opoziție cu gândirea obștească, prin idealul estetic urmărit de Meșter, prin frumusețea desăvârșită a edificiului. Personajul e un estetic care-și istovește durerea în cântec, în poeme vizionare și simbolice („Iubito, durerea e temelia din care azi zidul s-a înălțat / Spre cer. / Tu ai priceput că dragostea mea pentru tine / Cu gândul meu te-a unit, iubito, / Ca o icoană înfiptă într-un copac, / Pe care rana coajei, crescând, a acoperit-o. (...) Fiecare stâlp din aste ziduri / Se va înălța subțire ca mijlocul tău. / Ferestrele vor avea adâncă-ți privire; / Turnurile au să fie ca brațele tale răsucite de chinuri / Și tăcerea sub bolți va suspina. / Razele, pătrunzând pe ferestre, / Au să fie părul tău despletit; / Altarul larg ca un șold de mamă / Și sufletul tău – luminița din altar”). Actul al II-lea accentuează opoziția creator-mulțime și sporește statura personajului: esteticul devine titan. Meșterul refuză orice răsplată și gândește la o „săvârșire și mai mare”; menirea lui este aceea de a fi veșnic „făuritor”, de a se jertfi neconținut pentru ideal („Menirea mea îmi cere mai mult, ș-acum zborul / Îmi dă prilejul să fiu iar făptuitorul”). Poemul dramatic al lui Adrian Maniu se susține exclusiv prin ideile sale poetice: viziunea asupra creației ca act esențial uman, nouă ordine instaurată de om în lume; portretul unui Manole estetic, capabil să prețuiască arta tuturor timpurilor, capabil să jertfească și să se autojertfească pentru ideal și frumos; el ar reprezenta tot ce e mai bun în umanitate, de vreme ce sacrifică totul artei, iar aceasta este un mod esențial al omului de a-și înscrie prezența specifică în cosmos (cf. 23, 113-119).

O reușită estetică poate fi considerată și piesa lui Ion Luca, *Icarii de pe Argeș*, în opinia lui Gh. Ciompec cea mai valoroasă dintre dramele care explică pozitiv „miracolele” mitului creației. Luca ambiționează o dramă psihologică și demitizantă, acțiunea desfășurându-se exclusiv în planul realității perfect explicabile, conflictul piesei fiind lipsit de mister: spiritului creator (reprezentat de Manole) i se opune cel distructiv (întrupat de călugărul Averchie). Se înlătură aripa destinului și grandoarea mitic-legendară. Dominantă rămâne în piesă înnobilarea erosului, configurarea acestuia ca element înălțător prin care omul se

realizează plenar sau se înalță deasupra condiției sale. Iubirea este imbold spre creație, focul sacru care alimentează marile plâsmuiri artistice, condiție inalienabilă a artei superioare. Planul elaborat de Manole sub vraja erosului dobândește un farmec subjugător: „O plâsmuire fără de iubire / Nu are frăgezime să respire / Acea nespūsă vrajă dătătoare / De limpede văzduh scaldat în soare”. Iubirea determină și jertfa de sine a Lăcrămioarei, ea știe că visul de artă al meșterului a rezultat din dragostea reciprocă. Se configurează un poem al dragostei generatoare de frumos. Cuplul erotic ideal este și cuplul exemplar al jertfei pentru înfăptuirea idealului, accentele fiind adeseori ale oedei închinată iubirii: „Iubirea noastră-nvolburată este / Prin vis și-nfăptuiri, suiș pe creste; / A născocit iubirea Dumnezeu / Să fim aidoma cum este el: / Plâsmuitori. Plâsmuitori a fel / De fel de frumuseți”. Apoi, orizontul cultural-artistic al meșterilor apropie Valahia lui Neagoe Basarab de umanismul Renașterii apusene. Manole este un om de știință și artist multilateral ca și Leonardo da Vinci: „boier român, arhitect, sculptor, fizician și poet”. Pentru a zbura din turnul în care fuseseră închiși, meșterii nu recurg la aripile de șindriță baladești, ci făuresc, renașcentist, „planere”, aparate de zburat... (cf. 23, 145-149).

Drama *Moartea unui artist* a lui Horia Lovinescu reușește îngemănarea a două capodopere ale mitologiei poporului român: *Miorița* și *Meșterul Manole*, astfel gesturile și vorbele personajelor, de o pregnantă realitate psihologică și social-istorică, trimitând la arhetipuri. Meditația gravitează în jurul condiției existențiale a creatorului și a rosturilor artei. Sculptorul Manole Crudu, întors în țară după patru ani de absență, în care cunoscuse gloria internațională, are impresia și iluzia reinstalării într-un climat pașnic ce i-ar asigura și stimula creația de tip clasic. Însă boala de inimă îl situează permanent în anticamera morții și astfel nesiguranța îi invadează toate dimensiunile existenței: artă, eros, familie, bios. Datorită bolii trăiește o sete de certitudini și constată că în eros și în familie potirul de aur ascunde fisuri nebănuite anterior. Manole Crudu a ratat fericirea domestică pentru că investise în ea doar surplusul de energie, esențialul vitalității fiindu-i absorbit de creație. Disputa artistului cu lumea se desfășoară într-un climat rece, generat de egoismul său artistic congenital, absența unor furtuni devastatoare nediminuând cu nimic tensiunea. Confruntările mai spectaculoase sunt cele referitoare la semnificația și rostul artei. Manole Crudu vede în artă „înainte de orice, semnul puterii omului asupra haosului și a morții”, de pe aceste poziții sculptând opere prin care afirmă „demnitatea umană”, triumful rațiunii asupra universului ostil. Fiul său, Vlad, în vârstă de 30 de ani, îi opune maestrului un nihilism violent. Conflictul extern va fi interiorizat și astfel își va dobândi valențele supreme. Asaltat de negații concentrice, teama de moarte îl stăpânește deplin pe Manole și acesta îi sculptează chipul hidos, abdicând de la principiul său estetic statornic. Prin aceasta se defulează instincte obscure, frica de neant, o eliberare terapeutică prin care pare a dobândi pacea lăuntrică, echilibrul structural. Abdicarea de la principiul său estetic pare a fi doar pasageră, o confruntare cu propriul sine din care va fi ieșit victorios. Gestul său de a sfărâma statuia, altfel de o mare expresivitate artistică (poate prea mare), dar nefolositoare omului, e testamentul sculptorului, care revine la dezideratul umanist, dar susceptibil de eticism excesiv. Creația ca realitate modelată pe măsura omului și respectabilitatea artistului față

de omenire asigură coerența internă a dramei și constituie un numitor comun și al celeilalte piese a autorului care tratează același mit (cf. 23, 245-249).

Omul care și-a pierdut omenia al lui Horia Lovinescu se detașează de nucleul ideatic central al mitului creației, jertfa de sine. Manole e un arhitect orgolios „care a vrut să zidească un turn până la lună” și, când edificiul se înalță impunător, mai are de adăugat ultima cărămidă pentru a desăvârși creația, dar adăugând-o, zidurile se prăbușesc. Semnificațiile finelor baladești sunt schimbate radical: eșec spectaculos, nu împlinire tragică. Manole apare ca un *homo duplex*, dublă ipostază a constructorului: creator (Manole) și umbra sa (Eloman, anagramarea numelui), chipul său „schimonosit”. În cazul lui Eloman, spiritul creator e înlocuit de știința steapă a unui robot, omenia – cu asprimea barbară față de sclavii zidari, modestia – cu trâmbițarea deșantată a valorii operei unice. Fără a se confunda niciodată cu umbra sa hidoasă, pe care o neagă violent, Manole nu se poate totuși despărți de ea. Se declanșează un amplu examen etic: ce a însemnat aspra însingurare a individului absorbit de zămislirea operei, acaparat de trufie nemăsurată? Ce s-a întâmplat în planul uman? Începând cu Tabloul al II-lea (din cele nouă) asistăm la odiseea recuperării omeniei și a revelații adevărului. Starea afectiv monstruoasă, trufia, s-a prăbușit o dată cu Turnul și conștiința lucidă are revelații tragice. Eroul trece prin diferite medii, prin locurile pustiite sau degradate de enorma ambiție de a construi cu orice preț „Turnul lunii”, prin spații-oglinzi menite să releve vina tragică a personajului sau să ofere posibilitatea recuperării omeniei pierdute. Tabloul al IV-lea, *Finis coronat opus*, redă, prin întâlnirea dintre Manole și Bătrânul său maestru, una dintre cele mai moderne interpretări ale baladei. Marea creație nu presupune însingurare și nici disprețul orgolios față de lume. Procesul creației implică omenia ca ultimă cărămidă menită să ofere realitate operei; e liantul necesar, „piatra unghiului” care desăvârșește fapta creatoare. Manole va recupera acest bun suprem, Omenia, precum Faust, într-o acțiune pentru binele obștii și prin jertfa de sine pentru salvarea de la moarte a unei tinere de 16 ani. Fapta temerară în slujba umanității răscumpără vina tragică (cf. 23, 241-245).

Poemul dramatic *Meșterul Manole* al lui Valeriu Anania pare a respecta canoanele tradiției, departe însă de a fi însă o simplă repovestire a baladei. Amplificarea tablourilor poetice se susține în primul rând prin versurile impecabile, punct forte al poemului. Valeriu Anania se dovedește a fi interesat de „explicarea” procesului creației: „tema principală (...) pare a fi desprinsă dintr-un tratat de estetică generală: arta pornește de la realitate și, transfigurându-se într-o nouă realitate organizată după legile frumosului, anulează modelul” (23, 232-233). În poemul dramatic modelul real care se cere anulat este femeia și implicit erosul, iar aceasta se concretizează prin ctitoria bisericească și pictura iconică. În ceea ce privește rolul (funcția) frumosului, ține de fatalitate sau rostuire: „Când firea izvodește frumosul măiestrit, / E osândit izvodul să piară-n ce-a rodit”. Cele două versuri, rostite de patru ori de Simina, soția lui Manole, și de două ori de Safirin, „călugărul, zugrav și vraci”, își află o insolită justificare prin consacrarea faptei unui alt artist: Leonardo da Vinci. Meșterul Manole are în poemul dramatic al lui Valeriu Anania experiența culturală, artistică a Europei apusene renașcentiste, de unde reține legenda potrivit căreia artistul italian s-a îndrăgostit nu de modelul uman care

I-a inspirat inițial, ci de creația sa, de *Mona Lisa*, datorită unui plus inefabil: zâmbetul, expresie nu a realității, ci a „harului său de meșter”, după cum declară Safirin: „Când fu icoana gata, el odrâsli pe ea / Un zâmbet lin, pe care, vezi, nu-l avea femeia, / Ci harul său de meșter. Pricepi?: din clipa-aceea / Icoana i se aprinse mai mândră mult decât / Izvodul ce-o născuse. Și meșteru-ntr-atât / Se-ndrăgosti de dânsa, încât uită izvodul, / Și patima se stinse-n lucrarea lui. Și rodul / Acesta-i: în icoană trăiește *Mona Lisa*, / Dar tot aci pierit-a, căci meșterul ucis-a / Mândrețea după fire-n mândrețea după har. / Pricepi, aceasta-i legea, cu gustul ei amar: / Când firea izvodește frumosul măiestrit, / E osândit izvodul să piară-n ce-a rodit”. Similar Manole pare a se îndrăgosti de biserica virtuală și nu de Simina, soția, care îi inspiră viziunea ctitoriei, mai mult chiar, nu poate înălța biserica decât jertfind-o pe Simina, cea care i-a inspirat construcția: „Ea-mi dă [biserica, n. a.] să beau, mă spală și mă-mbracă!”. Însă acest aspect este mult mai evident în cazul zugravului Safirin, atras erotic de jupâneasa Ivanca. Călugărul, zugravul și vraciul Safirin va urma un întortocheat drum al ispitei și al ascezei până la a birui conform proprie-i sentințe: „În orice biruință-adevărată / O-nfrângere se cere îngropată”. Versurile amintesc, o dată în plus, de Lucian Blaga: „Nici o suferință nu-i așa de mare / să nu se preschimbe în cântare” (9, 161). În esență ni se justifică jertfa necesară creației printr-un dualism dihotomic: binele se clădește pe rău, răul este necesar ființării binelui, prin aceasta putând aluneca în maniheism și a-l apropia pe călugărul Safirin de starețul Bogumil al lui Blaga, monahul lui Valeriu Anania declarând de altfel: „eu flăcări beau, și iad!” sau „Cât de subțire-i dunga-ntre bine și nebine!”. Cu toate acestea prezența lui Safirin în poemul dramatic are o altă finalitate, contribuind la exprimarea uneia dintre „mărimile variabile” fecunde: „cuplul Safirin-lovanca este conceput ca o replică a celui principal, Manole-Simina. (...) Jertfa lui Safirin, care prin creație (pictarea icoanei) își domină pasiunea lui pentru lovanca, are aceeași esență ca și cea – supremă – a lui Manole (diferența e doar de registru tragic)” (33, 114). Este necesar a fi semnalată funcția erosului în drama lui Valeriu Anania. Manole, la un moment dat, declară că „...Păcătuiam / Nu când iubim femeia / atunci când n-o iubim / Iar eu păcătuiam”. Cu toate acestea, rivalitatea dintre erosul întrupat în femeie și creație este absolută; Simina, vorbind bisericii „Ești mândră dar ești rece! Eu sunt caldă, / Eu sunt fierbinte!”, iar lovanca, relevând categoric interpretarea valențele atracției erotice ca demonice: „patima femeii când se vrea biruitoare” este nu să cucerească bărbatul, ci „Năzuind să năruie sfântul, vreau să-l frâng pe Dumnezeu!”. Atitudinea bărbatului artist este următoarea: „Creația pretinde o opțiune categorică. Spiritul creator are de ales între două comori: arta și iubirea împlinită” (36, 231). Safirin o „ucide estetic” pe jupâneasa lovanca, ceea ce va provoca moartea principiului vieții: „Un templu poți să-l faci de zece ori / Dar dragostea ți-o-ngropi numai o dată”. În opinia lui Dumitru Micu în tabloul al șaselea se regăsește focarul semantic al dramei, moment considerat „...proba vie a justetei modului în care Safirin înțelege raportul dintre viață, eros și creație, învederând inevitabilitatea sacrificiului. Fascinat de frumusețea lovancai, incoruptibilul călugăr o așează, detașată de trupul ce o conține, în icoana Precistei. Prin aceasta, el o restituie pe femeie prototipului ei, <ucigând-o> ca existență fenomenală. Act mântuitor, întrucât scoate imaginea expusă degradării și

dispariției din timpul distrugător, instalând-o în eternitate” (35, 674). În fapt individul nu are șansa unei opțiuni reale când datele originare îi sunt predestinate (sau rostuite): izvodul care a rodit frumosul trebuie să piară, cel mai adesea la modul tragic. Postura include și o altă constantă estetică a dramei, ideea că pasiunea devoratoare, prin reprimare tragică, poate fi convertită în energie creatoare. Orice nouă formă de viață, inclusiv cea artistică, rezultă din anularea alteia, din moarte, iar personajele susțin necesitatea jertfei într-o mereu reluată confruntare de opinii.

Însă am releva alte două aspecte reușit dimensionate estetic ale dramei lui Valeriu Anania: motivul umbrei și pe acela al păsării-suflet, cu precizarea că ambele sunt de inspirație folclorică. În tradiția populară umbra reprezintă ipostazierea ființei invizibile a individului, este sufletul sinelui, imaterialitatea care te întregește, dar pe care nu o poți stăpâni. Iar cei doi meșteri Manole, al lui Blaga și al lui Anania, chiar actul tabu îl înfăptuiesc: zidesc umbra. La Blaga, Manole „începe să tragă cu toiagul o dungă, însemnând marginea umbrei”. La Valeriu Anania umbra este o obsesie a tuturor a tuturor personajelor, constituie însăși „legea morții născătoare”. Safirin declară: „Noi, iconarii, nu spre moarte-mpingem umbra, ci spre viață-i facem cale” în contextul încadrării umbrei jupânesei lovanca pentru viitoarea icoană. „Zidul crește, omul moare-n umbra lui...”. „Umbra-nchisă-n zid” va constitui păcatul originar al construcției, căci Manole va închide umbra Siminei în peretele bisericii sale întocmai cum odinioară, în zidul unei vechi biserici pe a cărei temelie clădește Manole fuseseră îngropate alte două umbre: a cneazului Milan și a jupânesei Nina, concluzia fiind că „Din umbre ne cresc lumina...”. Umbrele născătoare de lumină sunt de ordin metafizic și figurat, căci sensul alegoric este al nașterii unei biserici prin omucidere, un vechi obicei păgân „De-a îngropa în zidul nou născut / O umbră omenească”. Încercând să definească această imaterialitate a sinelui, Manole se exprimă revelator: „Ce-i umbra?: nici făptură / Și nici închipuire; dar îi face / Închipuirii trup...”. Adică, în tabloul următor, al optulea, umbra Siminei e înghițită de trupul ei și atunci meșterii sunt nevoiți să o zidească întru totul pentru a asigura „trupul bisericii”, conform ritualului anistoric. Motivul *umbrei* este dublat remarcabil de Valeriu Anania cu cel al *păsării-suflet*, utilizat și de Lucian Blaga în drama istorică *Avram Iancu* și într-o serie de poezii (*Pasărea sfântă*, *Pasărea U*, *Stă în codru fără slavă* etc.). Symbolismul acesteia ține de o credință-eres, după cum relevă Gh. Pavelescu: „Sufletul omului ia formă de pasăre în momentul când zboară la cer, sau în primele zile după moarte, când colindă locurile umbrate în viață” (apud 149, 175). Ar fi așadar o pasăre protectoare. Valeriu Anania conjugă umbra cu pasărea-suflet prin intermediul Femeii, personaj ambiguu, care apare din primele pagini ale dramei, în căutarea umbrei copilului ei, apoi exclamă „Dați-i umbra înapoi!”, când Manole se ipostazia tot „numai lumină” în urma viziunii virtualei biserici, prin contemplarea soției și a pruncului. În tabloul al IV-lea va declara chintesența fenomenului: „O umbră furată și-n zid ferecată / La ea-ți cheamă trupul odată și-odată. / Cum trup fără umbră nu poate via, / Nici umbra nu-i vie pân' trupul și-l bea. / Dreptate v-aș cere: județu-i târziu. / În pasărea-suflet doar sufletu-i viu”. Altfel spus trupul actorilor dramei se va destrăma ireversibil și inerent către supra-viețuirea umbrei (sufletului) în virtutea ctitoriei: „Pasărea-suflet: grai neauzit / Al tainelor din vechiul zid”. Prin sinucidere ritualică a tuturor

meșterilor la finele dramei, aruncându-e în gol către izbăvire, după ce intenționat și-au îndepărtat aripile de șindrilă, ni se sugerează încredințarea sufletului către o pasăre ce are puțința să zboare și totodată penitența sfârșirii trupului ca dimensiune culpabilă și tranzitorie (vezi și 17, 258-263; 18, 247-269).

Paracliserul lui Marin Sorescu este o parabolă concomitent mucalită și serioasă, ideea centrală fiind devoțiunea pentru ideal. Polemica rezidă în scriitură, prin aceea că lucrurile grave sunt figurate fără tensiuni, sunt privite cordial. Paracliserul ca personaj al unei tipologii este o figură originală, arderea meșterului pentru ideal fiind lipsită de patetic. „Tragedia în trei tablouri” este un lung monolog al unui țârcovnic ce își comentează cu nonșalanță activitatea bizară: înnegrește cu fum de lumânare „ultima catedrală” rămasă cu pereții neafumați. După construire, oamenii o uitaseră, adică pulsația spre înalt, simbolizată de flacăra lumânării, a dispărut. Paracliserul e un singuratic, doar el „dă buzna” într-un spațiu rămas vacant, unde mai pătrunde doar un „paznic surd”, care spune un singur cuvânt în ultimul tablou: „Na!”. Însuși Paracliserul ajunge în acest spațiu din întâmplare, s-a pomenit aici „cu lumânare-an mână și cântând”. Cheia monologului degajat, absența pateticului, oferă dramaturgului un mod abil de a figura tragicul substanțial într-o acțiune modestă care permite interferența glumei cu incandescența sublimei arderi pentru ideal. Situat într-un spațiu sterp, catedrala părăsită, în care germinația e lentă, mișcarea sufletească a personajului urmează traiectorii line, cuminiți, fără vigoare impetuoasă. Vorbind în dodii (Dumnezeu stă în slăvi pe „nori de bună calitate”, „sfintii ies din gălbenuș de ou, ca parașutiștii de avion”) și făcând o treabă modestă, Paracliserul refacă însă o semnificativă traiectorie spirituală, o temerară experiență: declanșează și menține pulsația spre înalt proprie omului, se mistuie pentru ideal. Fumul care înnegrește pereții rezultă, simbolic, din flacăra care-l consumă, omul fiind epuizat de creație. Scena finală a „tragediei”, deși creionată cu aceeași lipsă de tensiune specifică întregului text, relevă brusc accentul grav: terminând de afumat pereții catedralei, Paracliserul își aprinde vestmintele mistuindu-se în flăcări. Adică orice operă, nu doar cele mari, de excepție, este paricidă, presupune transferul de viață de la artist în materia inertă pentru ca aceasta să dobândească viață artistică (cf. 23, 240-241).

Strict cu titlu de inventar indicăm și valorificările în proză ale mitului, la fel de stinghere în „perioada marilor clasici” ai literaturii române, de la finele sec. al XIX-lea: Ludwig Adolf Stauffe-Simiginovicz, *Der Klosterbau*, Brașov, 1870; N. D. Popescu, *Meșterul Manole sau Fundarea Monastirii Curții de Argeș*, ediția a II-a, București, 1882; Petre Ispirescu, *Doamna lui Neagoe Vodă*, în „Educatorul”, 1 (1883), nr. 3; Mircea Zorileanu, *Meșterul Manole și ispita lui Belzebut*, în vol. *Pentru Carpații noștri*, București, 1916; surprinzător, prozatorii s-au dovedit extrem de reticenți și în perioada interbelică, cu o singură notorie reușită: Mircea Eliade, *Nuntă în cer*, Editura Cugetarea, București, 1939; Dumitru Almaș, *Meșterul Manole*, Editura Națională Gh. Mecu, [1941]; Laurențiu Fulga, *Taina Soniei Luiceva*, în vol. *Straniul Paradis*, Colecția Universul literar, 1942; un oarecare reviriment estetic se constată în proza postbelică: G. Călinescu, *Bietul Ioanide*, E.S.P.L.A., 1955; Ion Băieșu, *Manole*, în vol. *Oameni cu simțul humorului*, Editura tineretului, București, 1964; Mircea Dumitru, *Ana lui Manole*, în vol. *Ana lui Manole*, Editura tineretului, 1966; Victor Frunză,

Baladă nouă la Argeș, în „Ateneu”, 3 (1966), nr. 4; A. E. Baconsky, *Fuga pietrarului*, în vol. *Echinouxul nebunilor și alte povestiri*, E. P. L., 1967; Paul Georgescu, *O viziune a Paradisului*, în vol. *Vârstele tinereții*, E. P. L., 1967; Victor Eftimiu, *Ctitoria lui Negru Vodă*, în vol. *Din vremuri voievodale*, Editura tineretului, 1968; Ion Dodu Bălan, *Copilăria unui Icar*, Editura Ion Creangă, 1974; Corneliu Marcu Leoneanu, „*Meșterul Manole*” – fântână solară, în „Argeș”, 10 (1975), nr. 2; Constantin Filipoiu, *Ctitoria Zorileștilor*, în vol. *Legende Zorileștilor*, Editura Sport-Turism, București, 1976 (cf. 23, 266-269); Valeriu Anania, *Tustreiu și Portretul* în vol. *Amintirile pelerinului apter*, Editura Cartea Românească, 1990.

Bibliografie

1. BLAGA, Lucian, *Daimonion*, în vol. *Zări și etape*. Text îngrijit și bibliografie de Dorli Blaga, București, Editura pentru Literatură, 1968.
2. BLAGA, Lucian, *Pietre pentru templul meu*, în vol. *Zări și etape*. Text îngrijit și bibliografie de Dorli Blaga, București, Editura pentru Literatură, 1968.
3. BLAGA, Lucian, *Probleme estetice*, în vol. *Zări și etape*. Text îngrijit și bibliografie de Dorli Blaga, București, Editura pentru Literatură, 1968.
4. BLAGA, Lucian, *Trilogia culturii*. Ediție îngrijită de Sorin Mărculescu. Prefață de D. Ghișe, București, Editura pentru literatură universală, 1969.
5. BLAGA, Lucian, *Fărtate și Nefărtate*, în vol. *Isvoade. Eseuri, conferințe, articole*. Ediție îngrijită de Dorli Blaga și Petre Nicolau. Prefață de George Gană, București, Editura Minerva, 1972.
6. BLAGA, Lucian, *Isus-pământul*, reprodus în vol. *Isvoade. Eseuri, conferințe, articole*. Ediție îngrijită de Dorli Blaga și Petre Nicolau, prefață de George Gană, București, Editura Minerva, 1972.
7. BLAGA, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor*. Ediția a II-a. Ediție îngrijită, cu un cuvânt înainte de George Ivașcu, București, Editura Eminescu, 1973.
8. BLAGA, Lucian, *Opere 5. Teatru*. Ediție îngrijită de Dorli Blaga, București, Editura Minerva, 1977.
9. BLAGA, Lucian, *Opere 2. Poezii postume*. Ediție critică de George Gană, București, Editura Minerva, 1984.
- 9a. BLAGA, Lucian, *Semnificația metafizică a culturii*, în vol. *Trilogia culturii III. Geneza metaforei și sensul culturii*, București, Editura Humanitas, 1994.
- * * *
10. BĂLU, Ion, *Opera lui Lucian Blaga*, București, Editura Albatros, 1997.
11. BĂNCILĂ, Vasile, *Lucian Blaga, energie românească*. Îngrijirea ediției, adnotări, notă asupra ediției și tabelul bibliografic de Ileana Băncilă, Timișoara, Editura Marineasa, 1995.
12. BĂRBULESCU, Titus, *Lucian Blaga. Teme și tipare fundamentale*. Traducere din limba franceză de Mihai Popescu, București, Editura Saeculum I.O., 1997.
13. BĂGIU, Lucian, *Dramaturgia blagiană. Instituirea estetică a absolutului*, Sibiu, Editura Imago, 2003.
14. BĂGIU, Lucian, *Scenocentrismul în dramaturgia blagiană: surmontarea indeciziei în „Meridian Blaga IV”* [comunicări prezentate la sesiunile științifice anuale de la Cluj-Napoca, dedicate operei poetice și filosofice: 1990-2002], Societatea Culturală „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004, pp. 152-156.
15. BĂGIU, Lucian, *Bogomilism, sofianic și daimonic în „Meșterul Manole” de Lucian Blaga*, în „Meridian Blaga V”, tom 1-Literatură, Societatea Culturală „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005, pp. 32-46.
16. BĂGIU, Lucian, *Meșterul Manole: creatorul vs. omul creator. Valeriu Anania vs. Lucian Blaga*, în „Meridian Blaga 6”, tom 1-Literatură, Societatea Culturală „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006, pp. 13-21.
17. BĂGIU, Lucian Vasile, *Meșterul Manole sau osândirea izvodului* în vol. *Valențe polifonice ale prozei și dramaturgiei lui Bartolomeu Valeriu Anania*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2004.
18. BĂGIU, Lucian-Vasile, *Meșterul Manole* în vol. *Valeriu Anania*.

Scriitorul, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2006.

19. *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod. Tipărită cu binecuvântarea și prefața Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Versiune diortosită după *Septuaginta* redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania Arhiepiscopul Clujului sprijinit pe numeroase alte osteneli, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.

20. BRAGA, Corin, *Lucian Blaga. Geneza lumilor imaginare*. Prefață de Nicolae Balotă, Iași, Institutul European, 1998.

21. BRAGA, Mircea, *Dramaturgia blagiană sau triumful artisticului*, în vol. *Sincronism și tradiție*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972.

22. BRAGA, Mircea, *Recursul la tradiție. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987.

23. CIOMPEC, Gh., *Motivul creației în literatura română*, București, Editura Minerva, 1979.

24. CULIANU, Ioan Petru, *Gnozele dualiste ale Occidentului. Istorie și mituri*. Ediția a doua. Traducere de Tereza Culianu-Petrescu. Cuvânt înainte al autorului. Postfață de H.-R. Patapievici, Iași, Editura Polirom, 2002.

25. ELIADE, Mircea, *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, în vol. *Meșterul Manole*. Studii de etnologie și mitologie. Ediție și note de Magda Ursache și Petru Ursache. Studiu introductiv de Petru Ursache, Iași, Editura Junimea, 1992.

26. ELIADE, Mircea, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*. Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

27. FANACHE, V., *Avatarurile tăcerii*, în vol. *Chipuri tăcute ale veșniciei în lirica lui Blaga*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2003.

28. FANACHE, V., *Dialogul „revelațiilor fără cuvinte”*, în vol. *Chipuri tăcute ale veșniciei în lirica lui Blaga*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2003.

29. FANACHE, V., *Lucian Blaga. Dramaturgul*, în vol. *Lecturi sub vremuri*, Cluj-Napoca, Editura Motiv, 2000.

30. GANĂ, George, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, București, Editura Minerva, 1976.

31. GANĂ, George, *Teatrul lui Lucian Blaga*, în vol. *Lucian Blaga, Opere 3. Teatru*. Ediție critică și studiu introductiv de George Gană, București, Editura Minerva, 1986.

32. GOETHE, *Poezie și adevăr*. Traducere de Tudor Vianu, București, Editura Minerva, 1967.

33. KIVU, Dinu, „Calendarul Credința 1970”, Detroit, Michigan, S. U. A.

34. ***, *Lucian Blaga*. Studiu, antologie, tabel cronologic și bibliografie de Emil Vasilescu. București, Editura Eminescu, 1981.

35. MICU, Dumitru, *Istoria literaturii române. De la creația populară la postmodernism*, București, Editura Saeculum I. O., 2000.

36. MICU, Dumitru, *Meșterul Manole, Comentariu la poemul dramatic Meșterul Manole*, în vol. Valeriu Anania, *Greul pământului*. I, București, Editura Eminescu, 1982.

37. MIHĂILESCU, Dan C., *Dramaturgia lui Lucian Blaga*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984.

38. MODOLA, Doina, *Lucian Blaga și teatrul. Insurgentul. Memorii. Publicistică. Eseuri*, București, Editura Anima, 1999.

39. MODOLA, Doina, *Lucian Blaga și teatrul. Riscurile avangardei*, București, Editura Anima, 2003.

40. MUTHU, Mircea, *Lucian Blaga – dimensiuni răsăritene*. Ediția a II-a, Pitești – București – Brașov – Cluj-Napoca – Constanța, Editura Paralela 45, 2002.

41. NIETZSCHE, Friedrich, *Nașterea tragediei*. Traducere de Ion Dobrogeanu-Gherea și Ion Herdan, în vol. *De la Apollo la Faust. Dialog între civilizații, dialog între generații*. Antologie, cuvânt înainte și note introductive de Victor Ernest Mașek, București, Editura Meridiane, 1978.

42. NOICA, Constantin, *Rostirea filozofică românească*, București, Editura Științifică, 1970.

43. PALEOLOGU, Alexandru, *Spiritul și litera. Încercări de pseudocritică*, București, Editura Eminescu, 1970.

44. PALEOLOGU, Alexandru, *Teatrul lui Lucian Blaga*, în vol. ***, *Lucian Blaga*. Studiu, antologie, tabel cronologic și bibliografie de Emil Vasilescu, București, Editura Eminescu, 1981.

45. POPA, Ionel, *Meșterul Manole – glose și comentarii*, în vol.

Glose blagiene, Târgu Mureș, Editura Ardealul, 2003.

46. SÂN-GIORGIU, Ion, *Personalitatea lui Goethe*, în „Revista Germaniștilor Români”, Anul I, nr. 1, 22 martie 1932. p. 59.

47. TODORAN, Eugen, *Dramaturgia lui Lucian Blaga*, în vol. ***, *Lucian Blaga*. Studiu, antologie, tabel cronologic și bibliografie de Emil Vasilescu, București, Editura Eminescu, 1981.

48. TODORAN, Eugen, *Lucian Blaga. Mitul dramatic*, Timișoara, Editura Facla, 1985.

49. TODORAN, Eugen, *Meșterul Manole, mit românesc în teatrul lui L. Blaga*, în vol. *Folclor literar II*, Timișoara, 1968.

50. VATAMANIUC, D., *Lucian Blaga. 1895-1961. Bibliografie*, București, Editura Științifică și

51. VIANU, Tudor, *Estetica*. Studiu de Ion Ianoși, București, Editura pentru Literatură, 1968.

Raffael

UNIVERSITATEA CARE UCIDE (III)

„Poate că ronțăie un vechi fursec
fursecolul ce tocmai a trecut
și care nu avea un gust plăcut
fiind cam toxic, cam stricat, cam rânced
drept care Shrech emite un mic scâncet”
(Șerban Foartă, *Umor-mor britanic*).

După ce am devenit, „grație” lui Liviu Leonte, *șomer ideologic* (mulțumesc, Radu Cosășu!), nu s-a mai legat nimic în cariera mea. Când am plecat din presă a fost ca și cum lumea ar fi explodat. N-am mai putut lipi bucățile la loc. Am mers din eșec în eșec. Acest mic bagaj biografic îl car prin toate romanele mele, chit că amicii îmi reproșează că nu pot ieși din biografie. Era să zic *auto*.

Mi se întâmplă să-l întâlnesc pe Leontică. Uite, îmi spun, bătrânelul ăsta confuz, cu ochi roșii ca iepurii, ți-a schimbat destinul. Măcar de ți-ar fi spus că-i pare rău. Nu-mi controlez resentimentul, nu pot rememora cu detașare, dar mânia verbală împotriva lui mă rănește întâi pe mine însămi.

După ce m-au scos din Universitate și din Institutul „Al. Philippide” de trei ori în doi ani, au urmat alergături pentru audiențe umiltoare la Minister. Am vândut mașina ca să am bani de drumuri la București și am început *un război greșit*, din credința că aveam dreptate și că o să mi se dea dreptate. După aceea, n-am mai avut de ales. M-am dus, hamletian, la mănăstirea Neamț și-am scris romane. Am intrat în rândul ficționarilor.

Al. Deșliu: De unde a venit primul îndemn, prima încurajare de-a scrie proză?

De la Petru (Ursache), de unde din altă parte? M-a sfătuit, înțelept, să-mi fac proiecte pe termen lung:

„Scrie ca și cum n-am trăi în România socialistă”.

Până atunci, însă, mai aveam multe de tras.

La Universitate, spaima de reduceri de activitate și de restructurări – sabie a lui Damocles – împingea la tot soiul de compromisuri. Ar fi trebuit scris mare, la intrarea din față, vorba cronicarului: „Nu iaște alta mai de folos decât plecăciunea capului”. De ce-oi folosi verbul la *trecut* și nu la *mai mult ca prezent*?

Avansați predilect erau activiștii și purtătorii de grade și grădute. Numai Petru U. putea crede, smintitul, în catedră ca tribună de lansare a ideilor științifice. Încearca să țină cursuri altfel decât suna comanda de front ideologic. Ajungea greu la studenți: avea în normă numai cursuri opționale și facultative. Principale, nu. În Universitate erau angajați de-o prună și de două prune, ca musafirii din anecdotă. Unii – marginalizați; alții – oficializați.

Legea avansării era dată peste cap pentru V. Adăscăliței sau pentru Richard Valter. Pentru soție sau

pentru fiică de decan. Formula, și-n socialism, și-n nonsocialism, e m-ediocritate + adaptabilitate = succes.

În '90 Petru Ursache a participat la un simulacru de concurs. L-a concurat pe Adăscăliței pentru postul de profesor. I s-a înapoiat de la Rectorat pachetul cu cărți în specialitate. Nedeschis!

Spun, re-spun, repet, re-repet toate acestea ca să priceapă tânăra generație că tot ce i se întâmplă rău e o consecință a existenței în *ideolitic* (așa cum i-a zis Cornel Regman). Iar vesta de salvare nu-i alta decât memoria corectă:

Înțelegeți ca să nu uitați, copii!

Am citit într-un număr din „Opinia studentescă” îndemnul unei tinere semnatare de-a ne despărți de trecut. Nici măcar rânzând, cum cerea bărbosul protocomunist. Fata era de părere să nu mai tulburăm „monștrii”. Să dăm foaia înainte și gata. Să clasăm trecutul cu faptele lui cu tot. Numai că, netaxate, necondamnate, aceste fapte devin repetabile. Cu *repetabila povară* a trecutului nu-i de glumit. Și nu sunt catastrofilă dacă afirm asta.

Eram studentă când s-au opintit să urce pe Universitate o femeie opulentă din piatră (colhoznică?) și un muncitor (turnător?). Capul bărbatului s-a prăbușit la cutremurul din '77. *Ridicarea asta la Putere* am văzut-o în direct. După decembrie '89, tot în direct am văzut *coborârea de la Putere*. Proletarul și proletara au fost dați jos și duși în... Grădina Botanică printre straturile de flori. Poate mai trebe!

De-o parte și de alta a scării din deal, fapta în marmoră a rectorului D. Oprea, au fost postați doi lei cu guri căscate, să înghită alți lei. Pentru că Universitatea e *sub lei*, ca să nu spun *pe lei*. Se vând examene – zice presa –, atestate de cunoaștere a limbilor străine, chiar între prieteni.

„Tu tragi biletul și taci. De aici încolo, vorbește vodka”, l-am auzit pe un șef de catedră, dând indicații cuiva care avea nevoie de un astfel de certificat.

Dar să revin la rectorul de opt ani, trecut la categoria *cool*, cum se laudă el însuși, adică *tare*. Economistul idealului socialist, schimbat pe ideal liberal, apoi democrat-liberal, a dat jos proletarul de pe arhitrava Universității, unde nu-i era locul (dată memorabilă: 19 noiembrie 2000), dar, la intrare, leii mârâie și rag sloganul liberal corectat:

„Prin noi înșine, pe banii voștri!”

Oprîți-l pe Oprea, am tot scris prin presă, fără să mă urmeze cineva. Ce-i drept, „Ziarul de Iași” din 11 februarie 2006, în pagina întâi (cu poză) a publicat: *Bugetarul din Iași cu leafa cât Băsescu și Tăriceanu la un loc*, pentru ca în pagina a doua să detalieze: *Averile rectorilor universităților din Iași*. Material nesemnlat, unde se preciza în cifre și-n litere salariul lui D. Oprea: 120 de

milioane vechi, în mână. Și asta după un scandal întreg, Oprea nevrând să-și declare leafa. În 16 februarie 2006, Consiliul Național al Rectorilor i-a sărit în ajutor, hotărând ca rectorii să depună declarațiile de avere în plicuri sigilate. Oare Universitățile nu-s instituții publice? De ce atâta secretomanie?

Așadar, *rectorul visa lei*, ca să-l parafrazez pe bătrânul Hemnigway. Dincolo, la Universitatea „Ștefan Andrei”, sunt atât de mulți, cât să plesnească timpanele, obrajii, foalele celor implicați pentru ei într-o interminabilă hărăț, cu un rector penal, zis moș PârNAE, fost activist PCR de vârf, Niculae Niculescu.

Al. Deșliu: Îmi amintesc că ați scris în presa din Vrancea că autonomia universitară e înțeleasă ca fac ce vreau.

Da, așa este. *Lista la români*, în aprilie și-n mai, 2005, în „Oglinda literară”. Finanțistul Oprea și-a început opera de renovare a Universității cu... profesorul consultant și cu conducătorul de doctorate. Cum banul e problema și problema, a decretat:

„Mă costă prea mult un profesor consultant”.

La fel, un masterand, un tezard etc.

A decis contabilicește, adunând mere cu pere, adică instrucția de calitate cu afacerea. Nu s-a gândit că, dispensându-se de profii cu carte veche, mafia doctoratelor își va fortifica rădăcinile; nici la faptul că experiența la catedră nu se câștigă ușor.

Nemulțumit, pesemne, de ritmicitatea steagului negru din balcon, a dat ora stingerii, mai inclement decât timpul. Criteriul unic: vârsta biologică. Pentru rectorul Oprea, opera, prezența în cultură nu contează; numai certificatul de naștere. N-o fi știind că Galileo Galilei a trăit 78 de ani și încă mai făcea descoperiri? De unde să știe? Doar stăpânește prost cuvintele: crede că *inapetit* înseamnă *inapetență* și câte altele.

M-am înșelat, recunosc: scara cu lei n-a fost inutil renovată, cum am scris. Era necesară ca să-i scoată în brânci pe bătrânii care stau în calea tinerilor. Pe expirați. „Universitatea nu-i azil!”, s-a pronunțat în Senat. De altfel, tineri confuzi și grobieni sînt convinși că un *big push* e vital pentru ei. Pe stradă, pare a se perpetua un conflict între mușchi și minte. Un skinner se distrează „belind” un bătrân; limbajul violent din trafic („boule, nenorocitul, te caută moartea!”) o fi determinat de violența realității, dar sfidează bunul simț elementar.

Și aici mai iau din teancul de întrebări rămase de la **regretatul meu prieten Al. Deșliu** încă una:

Vom ajunge la violență ca la Universitatea Tehnică din Virginia? Bilanț: 22 de morți.

Nu știu. Dar știu că nu studenții l-au apărat pe profesor, ci profesorul i-a apărat. Liviu Librescu a murit pentru ei.

Înapoi la oi: de ce „Cuza” n-ar intra în rândul universităților SRL cu răspundere limitată față de studenți (Luca Pițu spune *răspundere zero*), contrafăcute ca băaturile.

Dumitru Oprea se laudă cu managementul său de excepție. Cu ce-a luat din blidul gol al bătrânului dascăl, tăindu-i suma modestă care-i mai cărpea bugetul, a făcut mecenat. A donat sinistraților din Vrancea câte doi cai la 10 familii x 10 milioane de lei. Ca și cum n-ar fi sinistrați și-n „Al.I. Cuza”. Ce salariu are un asistent și ce pensie

un profesor emerit? Ca să arate la lume ce integrat european este, a vrut să scoată la stradă 5 calești a câte 5000 de euro per bucată, cu studențe (a fost în străinătate și s-a informat) pe post de *vizitii*. Universitatea mai are și balon. Da, balon! Glumetii îi spun nu „bășica lui Caragea”, ca la început de secol XIX, ci „bășica lui Oprea”. Noroc că a ascultat de chemarea Parlamentului European („Brúxelu face cu ochiul”, rostea într-o emisiune din 17 noiembrie 2004), că-și comanda, pe lângă fiaker de la austrieci, și diligentă, mai știi? Oricum, *Galaxia iubirii*, fresca lui Sabin Bălașa senior, ajutat de junior, a costat Universitatea două sute de mii de dolari. Câte pensii umiltoare puse la un loc or însuma? Rectorul-contabil știe, dar nu spune.

Oricum, managementul administrativ Oprea o fi bun sau nu, că nu mă pricep; educațional, în nici un caz. Altfel de ce-ar menține-n funcții atâția incompetenți? La un concurs televizat, „Vrei să fii miliardar?”, un cadru didactic de la Catedra de limba română trebuia să indice autorii *Istoriei literaturii române moderne*, din 1944, Cioculescu, Streinu și Vianu. Habar n-a avut. Pentru așa ceva, s-ar fi picat la admitere în facultate. Și de ce i-ar păstra pe profesorii acuzați (cu dovezi) de furt intelectual? La „Al.I. Cuza”, morala universitară nu exclude plagiatul. Sînt mulți bolnavi de plagiocefalie. Asistenți, lectori, confi – corpul didactic – tipăresc în 2-3-4 exemplare, ca să ataseze la dosarul pentru avansare, cărți practic netipărite. De imaginat (test pentru Senat) cum își completează astfel de înlocuitori de profesori fișele individuale la capitolul *Recunoaștere de nivel național* (opera omnia: tratate, monografiile în edituri bine cotate, articole în reviste de specialitate) sau la capitolul *Recunoaștere la nivel internațional* (publicații în edituri străine de nivel, conferințe invitate, ce scriu la capitolele premii științifice sau granturi prin competiție.

Mi-i amintesc pe studenții care exersau democrația în Zona liberă de comunism. Gaura din steagul socialist era o porta-voce. Vorbeam și vorbeam. Și eu și Petru (Ursache) eram convinși că amfiteatrul se mutase în stradă. Că trebuia să ne adresăm omului tânăr spre care striga Eminescu, spre care striga Eliade, Noica, Cioran, Vintilă Horia (speranța etnicului), acolo, la Golania. Să-i îndemnăm pe studenți să iasă de sub pulpana dinostalinozaurilor de talie mare, carnivori, ca să se excludă orice DICTEU-DICTATURĂ-DICTANDO.

Atunci, imediat după tulbureala din '89, mi s-a părut că istoria se scria sub ochii noștri. Am sperat că va funcționa un cod universitar, care să excludă impostura intelectuală. Fals. Funcționează tot anti-selecția, tot tehnica postului dat și luat clientelar. Învățământ la distanță (de carte), licențe și doctorate pe daiboji și pe *copy and paste*.

Al. Deșliu: Credeți că punctul 8 al Timișoarei ar fi fost o soluție?

Cu siguranță. Ar fi oprit caragialesca metamorfoză etică postsocialistă. Ce spun caragialescă? La capitolul ăsta, Caragiale e un depășit. Fosta secretară BOB pe Filologie se dă *virgo intacta*. Nimic mai urât decât gingiile la vedere ale Călinei (supranumită Călina Roșie), ridicând zid de beton pentru Ceaucească în penultima lui zi. Și amnezia face ravagii dacă a fost binerăsplătită cu o

plecare în Albion. „Fetele” responsabile cu mobilizările (Călina, Tamara, Macovei de la... femei) și Raluca Alexandru, nume de cod, de sursă informativă, că numele real l-am uitat, stăpâneau operativ situația. Macovei cânta din inimă, „porumbiță amăgitoare și la dragoste îndemnătoare”, cum i-ar spune Odobescu, pe toate coardele lui Ceau trimitându-i telegrame peste telegrame de felicitare. Tamara îi lista pe cei absenți la o mascaradă (festivă) de deschidere a anului universitar.

Dar, înapoi la Caragiale! Coriolan Drăgănescu e dulce copil față de rectorii și prorectorii cu umeri grei care s-au plâns că le-au sfârtecat securității ficții. Și la simbolul prometeic intelectualii români stau la coadă. S-a ajuns până acolo încât s-a afirmat că fostul rector Viorel Barbu a tăiat anume lumina și căldura în căminele Universității, în iarna lui '87, ca să se revolte studentimea contra regimului ceaușesc. Or, Barbu era gata să rezeze „deasupra umerilor” pe rebeli, în ședința de șmotru care a urmat.

Mă întreb: ce s-o fi făcut cu „recalcitranții” din *iarna zurbei noastre*? De ce n-au reacționat la o emisiune despre revolta lor, văzând că unul dintre anchetatori discuta cu *mândrie* „trioticească (mulțumesc, Paul Goma!) despre ce-a fost atunci și cum i-a apărat el pe turbulenți?

Și ce s-o fi făcut cu tinerii aceia ponosiți și firavi, în teniși Drăgășani, de la Golania? Or ști că foștii factori de decizie sunt decizionarii de azi? Asta – tot vorba lui Paul Goma – ca să cunoaștem *șimairăul*. Iar acest *șimairău* provine – nu obosesc să repet – din refuzul memoriei *reliable*. În *iepocă* s-a încercat să li se șteargă personalitatea studenților, acum – o spune Luca Pițu – sînt „manipulabili, mobili, labili”. Le e indiferent ce-a fost, și-au pierdut *simțul memoriei*. Se lasă îndopați cu *teme prilejuale*, ca Holocaust și Holocaust. Studiem istoria altora, cum serbam și revoluția altora (din Octombrie roșu!), cum ținem și sărbătorile altora, uitându-le pe ale noastre. Pe Eminescu, nu-l puteam serba la centenar dacă nu-l serbam întâi pe Pușkin (150 de ani de la naștere). Ștefan cel Mare e din ce în ce mai mic, ca și în anii cincizeci.

„Construim prezentul, dar mai ales trecutul”, se prefăcea a râde tatăl meu.

Dar să revenim la mai-mult-ca-prezent. Avem două feluri de privilegiați: prin aport bănesc (fără miros) și prin cumetrie. Mai vrea cineva specialiști competenți în Universitate, dacă se dau concursuri de titularizare cu tăteli? Și de ce ar trebui musai încadrate progeniturile? Vrem universitari de familie (adică dintr-una singură, într-o singură catedră), vrem ca „Al.I. Cuza” să fie țara fiilor noștri, a nepoților noștri, a nașilor noștri, a finilor și afinilor noștri? Asta vrem, asta avem: învățământ de cumetrie (superioară), iar lungul șir al neamurilor universitare nu se mai termină.

Țin minte că „Ziarul de Iași” (din 19 februarie 2005) anunța ironic. *Rectorul Oprea aplică noul cod de conduită academică: eradicarea nepotismului începe de la mătură.*

Cu alte cuvinte, *nu se există* paznici din aceeași familie, nici două femei de serviciu mamă și fiică. Gata, am eradicat nepotismul!

Numai că, mai sus, codul se aplică mai greu. Șefia

de catedră se moștenește în caz de deces (Viorica I. Constantinescu pe Ioan Constantinescu, la Comparată), licența se evaluează în familie.

De reținut: prim-ministru Ionel Brătianu nu i-a creat catedră, la Universitatea din București, fiului său. Istoricul Gh. I. Brătianu a devenit profesor al Universității ieșene.

Și pentru că n-aș vrea ca studentul să sufere de credulitate, îi spun cum a fost (și cum este), trecând peste disconfortul de-a insista în urechi surde ori indiferente. Recent, frondeurul Luca Pițu, exasperat de *universcumetrialitate* (e un *trouville* al său) a admonestat-o ferm (scena: laboratorului Multimedia) pe germanista Mariana Bărbulescu, angajată de *step-father*, abuzivul Al. Andriescu, în '82.

Printre lacrimi, Mariana Bărbulescu s-a disculpat unei reporterițe, în revista „leșeanul”, că n-a venit cu pile: „am devenit cadru didactic al Facultății încă din '82, perioadă în care nu se putea intra pe bază de nepotism”. În '82, când a venit la Universitate, toți se simțeau amenințați de reducerea numărului de studenți. Ea, nu! Era doar fiica mamei sale, bilingva cu rostire tadescă fără cusur.

După evenimentele din '89, rebelii au fost păziți să nu scape cumva la propuneri pentru Consiliu. Același frondeur Luca a rămas „asocial și neintegrat în colectiv”, acuze pecerii și astăzi folosite.

Al. Deșliu m-a întrebat (și revin la întrebarea lui) dacă Punctul 8 al Timișoarei ar fi fost soluția pentru *MAI Cuza*, cum i-am spus în *Universitate care ucide* provocînd indignare multă. Răspund fără nici o rezervă, fără nici o ezitare: DA. Mafia albastră n-ar fi fost la fel de puternică în ex-socialism. Ce zic? Cu mult mai puternică! Mi-a fost dat să aud: „Ajungea X să conducă doctorate dacă nevastă-sa nu lucra la Secu?”. Sau: „Ar fi fost angajate Y și Z dacă nu erau fiice de colonel Secu?”.

Universitatea a confundat gradele universitare cu celelalte și le confundă și acum: câți informatori, dintre cei deconspirați de „România liberă”, din 5 noiembrie '98, n-au deținut și nu dețin posturi de conducere, fiind vulnerabili la șantaj? În fruntea listei cu „persoane de sprijin” găsite în cabinetului prim-secretarei PCR Maria Ghițulică, erau Adăscăliței și Arvinte. Asta la A. Și credeți că au rămas mult timp dezumflați? S-au umflat iute la loc, când au înțeles că ofițerii acoperiți nu vor fi descoperiți, că informatorii care au făcut urmărire *în* și *pentru* Partid și victoria socialismului, care au acționat cu înaltă răspundere și fermitate pentru a preveni sabotajul nealiniaților vor fi protejați în continuare.

Informatorul universitar înfruntă legile gravitației: nu cade sau cade în picioare. Dacă n-a devenit justițiar, a devenit afacerist; dacă nu-i manager e diplomat; dacă nu-i șef de catedră și șef de editură, e ambasador sau și una și alta și cealaltă, ca Andrei Hoisie-Corbea.

Mi s-a întâmplat nu demult să aud remarcă a unui cadru didactic de la „Cuza”:

„De ce face atâta caz de dosarul LUI Luca Pițu? Notele informative publicate prin reviste nu erau grave. În unele era chiar lăudat”.

Doar că au dus la marginalizarea lui și, în final, la eliminarea din Universitate, atâta tot.

Acest dosar e teribil. Colega Raluca Alexandru – nume

de cod – i-a blocat avansarea, reclamându-l la Securitate că ar fi scris pe tablă cuvântul falus și că i-ar fi întrebant pe studenți dacă știu ce înseamnă. Cum fusese promovată delatiunea între cadre didactice (ordin de la Vlad Iulian), mulți căutau cu lumânarea acte ostile; faptul că stătea pe treptele BCU, așteptând să se încheie pauza de prânz ca să-și reia lectura, e un astfel de act.

Dar s-o las pe „Beatrice” să șoptească. În 4 mai '78, îl informa pe tov. locot. Stanciu:

„Are o ținută vestimentară nepotrivită cu calitatea de cadru didactic (blue-jeans, traistă țărănească etc.), a făcut curte unei studente de anul IV de la filologie. În legătură cu aceasta, printre studenți se vehiculează faptul că, aflându-se în holul căminului în care locuiește respectiva, a fost dat afară din cauza ținutei necorespunzătoare.

Este văzut adesea stând pe treptele bibliotecii M. Eminescu, privind absent trecătorii. Majoritatea studenților nu-l apreciază, atât pentru ținută cât și pentru felul de a fi. Împreună cu asistentul Iulian Popescu este văzut adesea în compania lectorilor francezi.

Criticele (sic!) ce i se aduc de către studenți sînt îndreptate mai mult spre ținuta și comportarea sa decât spre capacitatea sa intelectuală și profesională”.

Inocenta „Beatrice” se lega de traista țărănească. Și asta în plină biruință a comuniștilor național-ceaușiști *versus* comuniștii iudeo-sovietizanti.

Din dosarul lui Luca Pițu se vede cum reușea în carieră cine se subordona boțârlanilor și ciurlăilor, negrilor și volfilor și ce pătea cine-i refuza. Nici o avansare nu era posibilă câtă vreme se comitea o *abatere*. Or, abaterile erau hotărâte de ofițerii *operativi* și sancționate prin cei *cooperativi*. Iar costita din fasole nu le-a dispărut nici postsocialist. Securitatea, acest monstru creat de comunism (statistica neoficială reprodușă de Marian Oprea în *Chipul morții* dă cifra de 651.087 victime ale Securității, despre care există date în arhivele SRI) s-a divizat. Partea operativă a continuat filajul, violarea corespondenței, interceptarea convorbirilor telefonice, considerate de Secu *metode ale muncii*; o altă parte a intrat în afaceri. Ofițerii s-au reciclat, s-au re-brenduit în capitaliști. Cine a dispus, ca ei, de fonduri și de relații?

Al. Deșliu: V-a fost frică de Securitate?

Da, mi-a fost, recunosc. De vreo... 500 de ori. Relația mea cu gradații care „răspundeau” de Catedra de limba română pentru studenții străini? Era ca și cum mă uitam în ochii unui leu flămând.

„Credeti că nu știu că-mi spuneți Pistolaru?”, mi-a aruncat o privire foarte verde unul dintre ei.

Am învățat de la tatăl meu că a nu avea curaj e o chestiune de rușine; că-i rușine să dovedești că n-ai tăria de caracter să zici nu, să refuzi ce-i de refuzat. Dacă se confirmă existența genelor crimei, de ce n-ar exista și genele eșecului, moștenite de la tata?

Am reușit, în felul meu, să nu mă potrivesc împrejurărilor, să rezist presiunilor. Când a fost devoalată, în august 2006, că a făcut informație orală și scrisă în '77-'78 pentru Secu, Mona-Modana, Musca de argint a politichiei noastre a încercat să minimalizeze faptul. Lustratoarea șefă din Parlament, incalificată moral să vorbească despre moralitate, s-a scuzat că de vină a

fost concursul de împrejurări. În fapt (ca să nu spun *tehnic*) a pus, prin abnegația sa patriotică, o stea pe galoanele securistului Eugen Lăcățiș. Iar strategia Muscă a fost funciarmente liberală, dacă a reușit în '82 transferul la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan” al Academiei Române, unde a rămas până-n '96. Îngerela nației a turnat pe principiul „Să trăiesc bine!” sau „la cârnatul că-l ia altu!”. Altfel ar fi pierdut trenul și ar fi prins toate restrângerile de activitate. Îți râdeau secii în nas dacă nu erai ascultător. Mărturia mea despre lumea prin care am trecut cum am trecut trebuie să conțină și adevărul ăsta.

Am mai spus-o: organul te dirija ca pe rachete, îți impunea restricții, de la hrană la călătorie. Mâncam „rațional”, cu porțioara, parcă eram monahi la Mănăstirea Socialistă Secu. Nu-i ziceam noi Securității Mănăstirea Secu? *Activul și secul* făceau ce voiau din existența ta. „Selector” îți supraveghea poșta. La vamă și la gară fuseseră înființate case conspirative. Și-n Parcul Expoziției din Iași, unde un sculptor, nu în os și-n lemn, ci în carne și nervi, îi aduna la un vin „sincer”, de buturugă, pe intelectualii Iașului. Și câți n-au făcut acolo pactul cu Dracul(a)? La noi, morala a fost pe... grade: minimă, medie, maximă.

În bloc, vecinul, micul ticălos, Vasiliscu, Vasileios, Vasileiu își ținea urechile pâlne să te audă și să te toarne. Făceam atacuri de panică: legam fire de ată prin casă, să aflăm dacă am fost perchezitionați în lipsă.

Din aprilie '83, mașinile de scris erau înregistrate de Miliție. Și încă: nu raportați o conversație cu un străin, ăsta era delict și intrai automat „pe linie de filaj”.

„Trebuia să vă creați legături în afară”, ne-a certat Luca Pițu.

Dar fiecare ins din sistemul comunist (fără drepturi ale omului) avea măcar dreptul propriei motivații etice: eu și cu Petru U. ne feream ca de dracu' de lectorii străini, ca să nu fim nevoiți să raportăm la Secu ce-am discutat, să devenim *sursari*.

La Casa Universitarilor – cantina profesorilor – exista un bar supranumit *Groapa cu lei*. Se adunau acolo tot felul de colonei, dar și *canalie de uliți*, toți în poziție de ascultare. Îmbinau plăcutul cu utilul, braconând în bucătărie după mușchi țigănesc și salam de Sibiu, dar punând și capcane interlocutorilor neavizați.

„Cum vă descurcați cu aprovizionarea? Eu am uitat gustul cărnii. N-am servit în ultima lună decât fudulii”, te trăgea de limbă un echipat în civil.

„Să trăiți, t'arș colonel, aseară, la 7.03, am prins ficat”.

Un oarecare Vasiliu s-a repezit odată la Petru U., urlând în urechile chelnerilor:

„Ce, bă, Ursache, crezi că te lăsăm în Vest, să denunți sistemul, să ne torni la Europa liberă? O să ieși, în Olanda când o să-ți dau eu referință pozitivă”.

Aflase, deci, că urma să plece la un lectorat în Olanda. N-a plecat. Securiciul ăsta îi era un fel de rudă, după fusta unei verișoare, un semianalfabet angajat la Politehnică. Alții au pățit-o și mai rău: au fost înfundați prin delatiunile prietenilor, iubitei, soției, părinților. Asta s-a preluat din Experimentul Pitești: prietenii cei mai buni se tornau/ băteau/ torturau între ei.

Al. Deșliu: Presupun că aveți un dosar la CNSAS.

De ce nu-l cereți?

De ce nu-mi cer dosarul? Nu vreau să știu că am fost *mai* supravegheați. Eu și Petru U., care a făcut 12 cereri de plecare la lectorate și i-au fost toate respinse, chiar și cea pentru... Coreea: „la să văd dacă îmi refuză și Coreea!” Că RDG-ul i-l refuzaseră.

Am prea puțini prieteni ca să mai și pierd dintre ei. Las dosarul să doarmă somnul de veci al dreptilor, al nedreptilor...

Al. Deșliu: Ați avut prieteni exemplari?

N-am prea avut, deși mi i-am dorit. Abia la bătrânețe i-am câștigat pe cei adevărați. Cu Mariana Șenilă, pictora și reductabila polemistă de la revista „Argeș”, am hotărât să nu fie între noi *sferturi de sinceritate*, cum spunea Mircea Eliade. Nu credem, nici eu, nici ea, că adevăru-i una (unul) și prietenia-i alta. Nici ea nici eu n-avem nevoie de o amicitie care se dovedește pe dată nulă când îl contrazici pe celălalt, când îi spui unde greșește, când nu-l aprobi necondiționat. Altfel, prietenia nu-i sută la sută autentică. Vezi filosofemul lui Aristotel: *Mi-e prieten Platon, dar...*

În tinerețe (nu mă plâng, nici nu mă cruț) mi-am ales prost prietenii. Am confundat non-conformismul cu obrăznicia, am agreat clovneriile, farsele, ba chiar am scuzat hoția prin boemie. Dețin un car de naivitate la capitolul ăsta.

Lumea sentimentelor e diferită de cea a logicii. Dacă te atasezi excesiv de un pseudo-amic, dezamăgirea e pe măsură. Un astfel de pseudo-amic, Doru Kalmuschi sau Kalmuski, a dat o declarație, manu proprie, că n-am citit numărul unde s-a strecurat sminteala de corectură, iar generalul de redacție (Napoleonică, îi zicea nea Mitru), Ștefan Oprea, a luat-o în considerație, deși știa că nici nu fusese de serviciu în tipografie. În noaptea aceea, Doru K. probabil că ieșise la furat ștergătoarele de la mașina mea, ca să mi le vândă tot mie. A și făcut pușcărie pentru astfel de furtișaguri.

Cum memoria binelui pe care-l primești e mai scurtă decât al răului pe care-l faci, Doru K. l-a abordat vesel și ferice pe Petru U., ca și cum îi mirosea gura a flori.

În perioada „Cronicii” am fost legată de tot felul de pseudo-amici. Nu mi-a dat unul telefon după ce m-au dat afară.

Eram și foarte tânără, nu-mi trecea prin cap că rivalitatea meschină pentru un post, pentru o rubrică poate distruge o amicitie. Părea că nu ne invidiam, că ne întreceam sportiv. Nu-i așa, Nickleby? Nici măcar nu mă salutai pe stradă. Leonte îți spusese că te-am „pictat” la Partid și scuza asta ai tras-o pe turta ta. Făcusem, într-adevăr, un memoriu (era calea de-a cere dreptate în comunism), dar nu te „pictasem” defel, chit că aveam o vedere destul de... critică asupra-ți. Apăreai la birou când se crăpa de zece și te tachinam. Te tachinam și pentru „reminiscentele de lectură” din poezia ta.

Într-una, îl vedeam în filigran pe Blaga. Luai urma lui Bacovia, urma lui Arghezi, urma lui Labiș chiar. Pe Philippide l-ai vampirizat, agățându-te exact ca el de poalele poeziei, *ca un copil de poala mumei*. Dar jocul de-a scrie ca Pillat, ca Fundoianu, ca Brumarul l-ai practicat cu folos. Uite că acum scrii ca Turtureanu și-i bine.

Tizian

Nici tu nu mă cruțai. Când a apărut în „Scânteia” cronică demolatoare la cartea mea de debut, ai venit țință cu ziarul în mână și mi-ai citit-o cu dictia cea mai bună. *Mătrăgună dulce*, îndulcită cu miere de albine.

Dar ce spuneam? Acel memoriu ajunsese în mâna fratelui tău, Dumitru Turtă, la forul tutelar, Comitetul de cultură. Doar nu era să-mi rezolve Mitică doleanțele, în defavoarea ta. Cum re-memorezi în *Cuvinte încrucișate*, „totuși cineva trebuia să sară din schemă”. De ce nu tu, bădițele dragă? Veniseși în urma mea la revistă, prin transfer de la Radio, „cu tot cu barba” pe care a vrut să ți-o radă Ion Iliescu. Cu barba roșie ca iarba. Ce-am greșit? Nu era roșie ca iarba și nu ți-a ras-o Iliescu? Mda.

Ai știut să obții ce ți-ai dorit și cam voiai să-mi iei tot: ba secția de poezie, ba Poșta Redacției. Ai început cu Poșta Redacției. Ai ciugulit-o ca un turturel din mâna profesorului Leonte, care te adusese la „Cronica”. Rectificare la *Cuvinte încrucișate*: nu de la Mihai Ursachi ai preluat-o, ci de la Magda Ursache. Și când te-ai plictisit de ea, i-ai servit-o lui Emil Brumarul. Și ce simțit și simțitor îl evoci pe Leontică în cuvinte chiorcoșete! Cică după Tezele din '71 era „livid, «pierit», îmbătrânit brusc”. Așa o fi fost? Atunci de ce-a rămas la revistă și nu s-a întors la catedră? Ehe, „acțiunea păguboasă” nu era și păguboasă financiar.

E greu ca „vecinut cu Aletheia”, cum zice Luca Pițu, să-ți menții prietenii, dar trebuie spus că, după ce-au plecat Corneliu Ștefanache, M.R. Iacoban și Al. Dobrescu, „Cronica” n-a mai fost „Cronica”, revista aceea bătaioasă și nervoasă, apărută în februarie '66. Un glumăreț dădea telefon la redacție și întreba: „Alo, Eternitatea?” Nu era departe de realitate. Leonte voia liniște de cimitir.

„Nu-ți convine, reclamă-mă la Partid”, fâsâia ca o oală sub presiune, după ce mi-a interzis să semnez cronică literară. Ia să fi reclamat un șef în post de comandă (și

de execuție) pus de Partid! Reclamai degeaba, nu se lua în considerație, câtă dreptate să fi avut.

„Dacă n-a fost doar aceasta cauza (greșeala de tipar, n. mea, Magda U.), oricum a fost ocazia încheierii carierei de cronicar a temperamentalei autoare”.

Cu alte cuvinte, limfaticii înăuntru, temperamentalii afară. Chestie de temperament! În fapt, tu erai ceva mai lent, ceva mai ezitant, ceva mai impersonal, ceva mai duplicitar decât un Săgetător care se respectă. *Paroldoneural* al altui Săgetător!

Al. Deșliu: Lumea literară ieșeană vă percepe prieteni.

Da, mizericordioasă cum sunt, m-am reconciliat cu Turtureanu, la coliva lui Ioanid Romanescu. De-atunci, au început *causeries en trois*, pe care le evocăm tustrei prin gazete. Val Gheorghiu, Nick (Nickleby) și cu mine. Cf. paremiologiei, *cine se aseamănă se adună*. Noi contrazicem proverbul și principiul. Cum memoria nu-i pentru mine, ca pentru Adrian Cioroianu, o *vanitate contemporană*, tot rectific licențele poetice turturene strecurate în publicistica strânsă în volume și-n *Jurnal post mortem*. Îl corectez *avant-mortem*. Experiența mea destinală e cu totul alta decât a lui, de unde dese neînțelegeri. Nu-mi place că a devenit nomenclaturofob cu unii, pentru ca pe alții să-i trateze cu clemență. Îi amintesc de posmagii muieți prin hoteluri PCR sau prin birouri de prim-secretari. Nu-mi place când se laudă cu complicitatea la saurienele din textele altora. Cât privește poezia de el *ctitorită* (mulțumesc, Ion Hurjuil!), parcă nu-i *fair* să ceri poezie politico-patriotică pe linie, și să răzi pe urmă de semnatarii de omagii pro Ceau ori să-i dai în vileag. Și asta tot pe sărite: pe Emilian Marcu, nu și pe Cătălin Ciolca, versurile ciolchiste fiind și proaste pe deasupra.

Dar... trăiască lupta pentru pace! Val Gheorghiu e raisonneurul când disputa se-ncinge, în *profum de mițitei*, în cava Boltei Reci, pe malul lacului Ciric sau pe acoperișul lumii, în vârful dealului Repedea, lângă releu. Poate pentru că e și scriitor și pictor (ambele, emina-mente, ca să zic așa), Val mă sfătuiește ca să iau lucrurile *cum grano salis* și sucește discuția în altă parte: spre o amintire socoleză, spre un chefan cu Mișu Ursachi, spre o lectură țicnită, ca *Sânul* de Philip Roth.

Oferă nonșalant frișca unei aventuri din secolul trecut. Povestește, cu vocea lui bine timbrată, o picanerie. Ochii și-i ține pe picioarele unei chelnerițe care ar putea executa șpagatul lui Jean Avril.

„Ai o muscă-n pahar”, îi spun, aluziv. O vreme a crezut în strategia culturală Muscă, ministresa făcând o vizită de lucru în Atelierul lui din Armeană, la căderea nopții. Val s-a dovedit, atunci, *nichtloser*.

Tine la amicitia noastră, cu atât mai mult cu cât, între condeieri, poți căuta cu lumânarea prietenii de cursă lungă. *Belgradul în cinci prieteni* (Nichita Stănescu, Adam Puslojić, Petre Stoica, Srba, Anghel Dumbrăveanu) e carte rară în literatura română. Mai degrabă decât prietenii (Eminescu și Creangă, Vianu și Ion Barbu, Blaga și I.D. Sârbu, Cioculescu și Streinu, Nichita Stănescu și N. Breban, Ion Lăcustă și Costi Stan, Adrian Alui Gheorghe și Aurel Dumitrașcu), îți vin în minte dușmăniile: Camil Petrescu nu-l agreea pe conu Mihai:

„Sadoveanu este o glumă în literatura română”, iar pentru Lovinescu, Camil era „maniac”, „groaznic de megaloman și agresiv” cum nota în 1927, în *Jurnal*. Înapoi în timp, junimistul Petre Carp nu s-a dus la înmormântarea junimistului Maiorescu: „Nu-i fac o politete porcului, pe care nu mi-o poate întoarce”. Și mai demult, doi cărturari, Ion Neculce și Dimitrie Cantemir, asistaseră la asasinarea lui Miron Costin. Asasinul: un domnitor analfabet. Moineșteanul Tristan Tzara nu-l îngăduia în literatura franceză pe buzoianul Urmuz. S-a supărat rău când Eugène Ionesco l-a tradus.

Pentru Arghezi, romanul *Ion* era „platitudine de plăcintărie și mediocritate totală. Ochi mort, minte somnolentă. Un artist se spânzură și nu dă la tipar asemenea rezultate”.

În războiul frăților-lor, scriitorii, Arghezi a fost cel mai dur. Iorga era „un moș pârtaș”. „Îi este greu morcovului să facă fragi”, scria despre Lovinescu. Lui Beniuc, care se lauda că-i moț, i-a zis rapid: „moț de căcat”. Nici Petru cel Mare, *alias* Petru Dumitriu, nu-l scotea din pigmeu pe Beniuc și din Porcmălniceanu pe Crohmălniceanu. La rândul lui, romancierul Canalului era „limbric netaalentat și mincinos” (v. *Jurnalul unui cobra*) pentru MRP.

Pandrea a avut grijă să noteze în *Memoriile mandarinului valah* că „Emil Cioran, ca student, nu se spăla niciodată. Era un Oblomov anti-aer, anti-geam, anti-apă”.

Lui Adrian Marino, Nichita Stănescu îi „mirosea îngrozitor, putea de la 5 metri” (*Al treilea discurs*). Într-un nefast mai '78, au loc încăierări la propriu: Cezar Ivănescu îl bate pe Mircea Micu, Matei Gavril pe Dorin Tudoran, Piliuță pe Jebe, Nicuță Tănase îl palmuiește pe Marin Preda.

Ralea l-a compromis pe Vintilă Horea, exact când urma să primească premiul Goncourt. Jebeleanu, pentru că nu figura în antologia *Poezia română modernă de la G. Bacovia la Emil Botta*, l-a pârât „sus” pe N. Manolescu: figurau acolo „reacționarii” Crainic, Ștefan Baciu, Radu Gyr. Antologia a fost retrasă de pe piața cărții.

Poate cel mai nedrept a fost Geo Bogza (sub pseudonimul André Far, la revista „unu”) cu Bacovia: „Îl primim cu multă simpatie, dar ca pe un școlar întârziat”.

Dacă pronunțați numele lui Ștefan Baciu în fața lui Mihai Ursachi, aveai ce auzi. În *Jurnal* (Humanitas, 2001), Mircea Cărtărescu își mărturisea „criza de ură și furie” aflând că, la Paris, Centrul Cultural a sărbătorit apariția altei cărți de Marin Sorescu.

Postrevo, Mircea Iorgulescu îl face „stalinist” pe Gh. Grigurcu, Mircea Mihăieș are ce are cu Breban și cu Buzura, atacându-i la glezne. Că străinii nu-l cumpără pe Breban și că Buzura a publicat șopârle („indigeste”), cu voie de la Secu. Al. Mușina reproduce în *Scrisorile unui fazan* incredibila ofensă a lui Marius Ianuș: „Muie la Mușiniță”. Topul violenței verbale în războiul intercondeieri.

Știind toate astea, Val, Nickleby și cu mine încercăm să fim solidari. Și reușim să fim, cum am spus, mai ales în haz. Rădem și rădem, cu motiv sau fără, ca-n plin absurd. Avem tustrei predispoziție spre haz continuu. „Bătrânii care au simțul umorului au dreptul la 30% reducere de vârstă”. L-am citat pe L. De Crescenzo.

RISIPITOR DE TROPI ȘI DE DACTILE...

Sfârșitul de secol douăzeci a dat literaturii române câteva nume de poeți de o deosebită valoare artistică și estetică. Unul dintre aceste personalități notorii este și poetul din Basarabia Arcadie Suceveanu, „condamnat pe viață să dea chipul și măsura adevărată ale literaturii românești”, vorba lui Anatol Codru, sau, cum nota într-un eseu academicianul Mihai Cimpoi, „poetul aureolat de idealitatea raportului cu Poezia...”

Contopit în totalitate cu Poezia, fiind Cavalerul acesteia sau, parafrazându-l, „chemat de cuvinte”, Arcadie Suceveanu a înălțat simțirea neamului românesc până la înălțimile spiritului și esteticii adevărate, dându-ne, prin tot ce a scris, o replică de cavaleriească și feciorelnică iubire de neam, de limbă, istorie, tradiție, pentru care delicatețea expresiei, frumusețea metaforei, mesajul nuanțat, modernitatea gândirii sunt tot atât de firești, ca și a te bucura de lumină, a admira răsăritul de soare, a-ți scâlda ochii în roua dimineților și-n azurul cerului carpatin, a-ți potoli setea de armonie și nemărginire... Având sufletul nedespărțit de baștina sa, de oamenii locului, de Carpații pentru care poartă un dor nemărginit și o sete nepotolită, poetul este chemat mereu de cuvintele limbii strămoșești, căreia îi „lustruiește” în permanență gloria și nemoartea, limba constituind pentru el „placenta poetului”, vorba lui Constantin Noica, mai mult chiar: statuia neclintită a neamului, în care își sculptează – prin metafore, simboluri, parabole – gândurile, simțirile, bucuria și neliniștea, creându-și o mitologie proprie și coborând, misterios, „din cuvânt în precuvânt, din realitate în prerealitate, din lumea pământească în acel «nihil» pre-ontologic...” (C. Noica), poezia fiindu-i, așadar, în mod fundamental, „o mutație aparent ontologică a realului în imaginar, a cuvântului în precuvânt și a imaginii în imaginar...”. Dar și aerul pe care-l respiră, ființarea însăși.

Poetul „trece prin lumină ca un zeu prin mit”, are sufletul „strivit între poeme”, trece prin „iarba sfântă din folclor”, scrutând frumusețea din balade și legende..., metafore din poemele incluse în volumul de debut *Mă cheamă cuvintele* (1979), carte scrisă cu „ochi mirați” de adolescent și suflet neostoit de cuvinte care l-au însoțit și condus spre continentul Poeziei, trăind preaplinul sentiment al căutării Adevărului și Absolutului, „Absolutul trăirii, care recheamă incandescența adolescentină rimbaldian-esenian-lorkian, Absolutul național, care valorizează „pătămirea” în stil Goga, Absolutul ca transcendență” (Mihai Cimpoi).

„Prin ochii mei puteți privi Carpații”, scria în prima sa carte poetul, având „cămașa Patriei prinsă de suflet și de oase”, sensibil și subtil, „îmbrăcându-și” ca pe o cămașă „cântecul peste suflet”, dar și „dezbrăcându-și cuvântul până la miez”... Așa l-am cunoscut, cu lumina și cântecul inimii îmbrăcate peste suflet, în cea dimineață din primăvara lui 1975, când, abia coborât din trenul Cernăuți-Chișinău, a trecut pragul redacției revistei „Cultura” împreună cu Ștefan Hostiuc și Ilie T. Zegrea,

studenți la Universitatea din Cernăuți.

Îi admiram cu Nicolae Bătrănu, colegul de birou, bucurându-ne de această vizită matinală, mai ales că aveau ceva de taină în ei, coborâți parcă din altă lume, un grai de o rară frumusețe, încât era o plăcere să-i ascuți... La despărțire, Arcadie se oferise, dintr-o sinceră și sufletească pornire, să-mi expedieze colete cu cărți în grafie latină, deoarece la Chișinău, din cauza teroarei comuniste-kaghebiste, eram lipsiți de privilegiul de a avea o librărie de carte românească...

Ne-am revăzut în toamna lui 1979 la Uniunea Scriitorilor. Cenaclul „Dialog”, condus de Liviu Damian, pune în discuție proaspătul volum de poeme *Mă cheamă cuvintele* de tânărul autor Arcadie Suceveanu. Prezentase mai întâi un recital, care, firește, ne-a copleșit. Părea că peste întreaga sală, dar nu numai – peste toată starea noastră de amorțeală spirituală, provocată de lipsa de perspectivă, de teroarea cenzurii, care a silit scriitorii să accepte un exil interior, s-a revărsat un șuvoi de aer proaspăt, o oază de lumină și speranță că nu-i totul pierdut, că poezia renaște, își revine după valurile decimatoare, de demolare spirituală a neamului... Am trăit atunci, mulți dintre noi, senzația unei descoperiri, mai ales că poetul reflecta o stare de spirit a unui grup de tineri bucovineni care încercau să depășească formulele ce țineau de estetica marxist-leninistă a realismului socialist, să valorifice resurse înnoitoare, recuperând restanțe vizibile în estetică. Erau niște tineri ambițioși, la curent cu mișcarea literară de la București, Iași, Cluj și alte orașe, Arcadie Suceveanu fiind un fel de lider de generație... La acea oră a lansării sale în spațiul poetic basarabean, Arcadie Suceveanu venea cu un orizont de cultură poetică bine conturat, o limbă stăpânită în detaliu, un univers lăuntric filtrat printr-o simțire neoromantică. Un adevărat vrăjitor de cuvinte, care avea să devină, peste ani, un remarcabil meșter de metafore, simboluri și parabole...

Visător (oniric), posedat de cuvinte, își trăia romantic starea poetică, parfumul ei răspândindu-se și inundând crinii. Poet al crinilor, dar și al nufărului, Suceveanu „transforma poemul în spectacol al limbajului”, nu în zadar Constantin Ciopraga avea să-l considere, mai târziu, „un modern de factură clasică. Modern prin tradiție românească și clasic prin echilibru, muzicalitate”.

Stabilit la Chișinău, este venerat de unul din decanii poeziei românești din Basarabia, George Meniuc. Distinsul poet îi scrie o frumoasă prefață la noul volum de poeme *Țărnuț de echilibru* (1982), notând, printre altele: „...culorile poetice, câte le sesizăm, îi sunt diferite, și nu în trecere, accidentale, ci din realitatea trăită pe care o transfigurează în imagini... Poetul și-a adus paleta din plaiurile carpatine, bucovinene, tăvălită prin poienile cu rouă, în care vibrează în surdină murmure de ape și glasuri melancolice de buciom...” Era, după aprecierea lui George Meniuc, în căutarea unui stil propriu, moment care a

cunoscut o evoluție grăitoare chiar în volumul următor, *Mesaje la sfârșit de mileniu*, izvorul de inspirație fiindu-i Timpul, realitatea noastră traversată de mari zguduirii sociale...

Fire sensibilă și receptibilă la frământările epocii, Arcadie Suceveanu a înțeles că sfârșitul de secol douăzeci nu-i mai îngăduie creatorului de valori să se ocupe de teme minore. De aceea, își alege subiecte de rezonanță, stilul febril, predominând confesiunea deschisă sau, cum susținea și George Muntean, scriind o poezie „luptătoare, prin aluzie, prin premoniție și apoi prin strigăt direct și îndurerat... ” Este deci o poezie luptătoare. La orice pagină i-am deschide volumele, vom desluși numaidecât zvâcnetul unei dureri, al unei revolte, dar și convingerea că mai putem reveni la valorile umane. Sufletul poetului este atacat de durerea neamului, de dramatica stare a românilor din această parte de țară, rătăcitori prin istorie, această istorie servindu-li-se în rate, redactată și ajustată la dogmă. Poetul scrie în această ordine de idei în poemul *Ruga fiilor rătăcitori*, ruga întoarcerii la matricea firească: „Dar adevărul, totuși, nu se vinde, / Dar mai avem co-loa-nă vertebrală, / Și sprijiniți de munți și de colinde / Am mai putea pretinde-această boală // De-aceea avem o sfântă rugămintă / Spre cei ce au istoria de-a gata: / Să ne re-dea stră-mo-șii din mor-min-te / Întregi cum sunt, nu-n rate, cu bucata...”

Poetul se întreabă dacă „încă e viu sufletul lumii”, neliniștile existențiale frământându-l deopotrivă cu formulele poetice prin care și exteriorizează trăirile, atmosfera, simțirile, dar și starea, sufletul lumii:

„La cota bursei prețul vieții scade, / Orga lui Bach bolnavă-
i de plămâni, / Iar pacea stă mai mult pe baricade / Cu o garoafă-
nsângerată-n mâini! ” (*Portret de sfârșit de veac*), acest laur cu
frunza de sânge, ca și alte poeme cu Hamlet, care ține globul în
mână „sub zodia marii întrebări”; cu „îngeri de mercur și uraniu”,
codificând norii și floarea; cu „blânda insurrecție de crini”; cu
Marele alb și Don Quijote măcinând o „tragică făină”; cu dor de
Dante și Homer; cu Miorița și ciobanul care „a curs în stea”,
ucis de cei doi frați; cu „sângele doinind” în trupul lui, apoi
arzând în cel al fiului; cu Peștele cel mare, acest act împotriva
reprimării libertății, a dogmei care, prin impunerea cu forța,
duce la rătăcire, la depărtarea de istorie, cultură și limbă; cu
statuile de zei topite-n oase... Este grăbitul, zbcuiumatul,
neogoitul sfârșit de secol douăzeci. Poetul, ambasador al
frumosului, încercând a stabili un echilibru, roagă acest secol
care a lucrat prea mult pentru „lauri și crime” să se mai lase
prins în binomul vieții, formula căruia ar fi să exprime „Valoarea:
Pământ, plus Iubire, plus Om...”

Aceste mesaje l-au urmărit pe Arcadie Suceveanu mai ales
în volumele *Arhivele Golgotei*, *Eterna Danemarcă* și *Înfruntarea
lui Heraclit*, volume care „încheie un drum și deschid un altul”,
vorba lui Ștefan Hostiuc, adică îl trece de la tradiționalism și
mo-dernism spre postmodernism, poetul rămânând același
liric „îmbolnăvit de necuvinte”, dar și frământat de neliniști
existențiale. De fapt, Suceveanu încheie o fază de „poet al
dezrădăcinării”, de exil interior, cu parabole profunde ale
„înstrăinării ontologice” (M. Cimpoi), exprimând marea dramă
a basarabenilor și bucovinenilor legată de reprimarea
sentimen-tului național. Sunt niște mesaje profunde despre
durerile românilor cuprinși în acest spațiu geografic. Poeme
ca *Eterna Danemarcă*, *Ultimul zimbru*, *Balada Ionului din Carpații
Bucovinei*, *Ultimul Babilon*, *Neamul lui Iona*, *Emisferele de
Magdeburg*, multe altele, au devenit antologice în acest sens:

„Danemarca-i pretutindeni. Danemarca e în toate / Duhul ei
morbid, fantoma-i bântuie peste pământ... ”, sau o strofă mai
jos: „O, ce turbure dospeală! Nu simțiți?”

Fierbem în drojdii, / Stăm în mazăgă pân-la coate, stăm în
mazăgă pân-la gât... “ Poetul îl slăvește pe Shakespeare, pe Hamlet
și Don Quijote, amintește de Pompei, de Turnul Babilon, scoate
în lumină suferința celor nevinovați din Arhivele Golgotei,
invocă neamul lui Iona, înghițit de Peștele cel mare, neamul
căruia i se face „expertiza memoriei”, pentru a-l „vindeca” de
boala „Mioriței” – „unul din cele mai frapante texte din câte s-
au scris” despre această baladă (C.Ciopraga): „Mi-e sete, frate,
și aș bea Carpați. / Ți-au mai rămas ceva Carpați, Ioane? ”;
aduce acasă ultimul zimbru, pe care, „de focul jertfei luminați,
/ Îl vom zidi în stemă, ca-ntr-o rană”, poetul, sprijinindu-și
sufletul de „munți și de colinde”, de „focul sfânt din lumânări”,
de „luceafărul fără moarte”, de „valea latinească”, realizează
orchestrații neîntrecute deocamdată; invocă Atlantida din noi
și orga lui Bach, „bolnavă de plămâni”, Noe, Bacovia și Mesia
cu ninsori „a psalm și-a rugăciune”, Tramvaiul Roșu, beat în
amurg, sărind „pe subțiate oase de poeți”, Evul Mediu, vândut
„în doze mici și pure”, prințul de La Mance din Hidalgo,
antologica „cheie de boltă”, căutată „sub limbă, în urechi și în
cuvinte” de către cerberi, pentru a ne deschide inima și a ne
schimba „poziția ideii”; îi readuce în viziunea noastră de azi pe
Bogdan, Mihai, Ștefan cel Mare „ca niște cruci de foc/și ne
surâd din stemă părintește... ” Poetul trăiește cu fiecă fibră a
firii sale Apocalipsa: „Tot dau cu var infernul, peste smoală /
Doar o să-ncepă să miroase-a rai, / Dar Albul, convertit de
Negru, vai, / Obține noi nuanțe-n tenciuială... // Și scena pare și
mai infernală: / Văd diavoli cu aripi de evantai, / Văd îngeri de
noroși și mucegai / Și adevăru-n dinți cu o zăbală... ” Este un
strigăt direct și îndurerat al poetului, care trăiește adânc și
sincer realitatea, încercând, totodată, o competiție cu sine, cu
propriul lui spirit...

„Modern în armură romantică” și „întreținând în taină
raporturi cu transcendență” (Ș. Hostiuc), Arcadie Suceveanu a
fost în permanență în relație bună cu metafora. Criticul literar
Tudor Palladi menționa în prefața la *Cavalerul Înzadar* că
Suceveanu este „un trimis, un ambasador, un mucenic al
metaforei”. Metafora i-a fost uneori parabolică, alteori ironică,
în dependență de temă și mesaj. Sosește însă un timp când
poetul străpunge metafora cu ascuțitul cuvântului, intră în
miezul ei, demolând-o și racordându-și parametrii paradigmatici
la noul val, la noua direcție – cea a postmoder-nismului.
Volumele *Mărul îndrăgostit de vierme* și *Cavalerul Înzadar*
propun o nouă viziune poetică, destructiv-constructivă
(creatoare-demolatoare), în care dezvoltarea stării de degradare,
de dezumanizare a lumii are loc printr-o „răsturnare” de
concepții, printr-o „metaforizare ideatică”, „personificare a
„Înzadarului”. Poetul creează o lume paradoxală în care totul
pare „răsturnat”, comunicarea făcându-se prin simboluri, ideea,
mesajul raportându-se la o metafizică a absurdului: „La curtea
Mărului de smarald / Viermele avea statut de herald / aflat în
slujba Doamnei Apocalipse... ”. Ești însoțit de personaje
alegorice de tipul Doamnei Apocalipse, stăpână în împărăția
Noului Babilon, unde Viermele are aventuri amoroase cu
grațioasa Domnișoară de Gri. Poetul este extrem de ironic,
uneori până la grotesc: „În noua Danemarcă nu e ca-n vechea
Danemarcă / aici e bine, e aproape sublim (...) / Ziarele au voie
să scrie despre / ideea de putred (...) / lucrurile mărunte / au

dreptul să compună ele esența / golul, dacă vrea, se poate numi cerc / Polonius e acum directorul firmei / *Lacrima Ofeliei SRL*, / iar țeasta lui Yorick a ajuns material didactic în școală... ” Sau în *Love story*, în care „viermele alb / s-a îndrăgostit de mărul roșu...”, la rândul său, „viermele roșu încă din prima zi / s-a îndrăgostit numaidecât de mărul alb...” Și în această stare metafizică, personajul din *Groapa*, sfătuit de Kant, Hegel și Pascal să-și trateze Calul Alb, bolnav de „principii terestre necunoscute”, exclamă: „Ah, frumosul meu Cal Alb de pe câmpia verde a nopții, / Vin sururile ca niște corbi / să-ți spulbere carnea și oasele / Vin șacalii semnificațiilor, / vine materia flământă și rea ca o lupoaică / să-ți sfâșie beregata... ”, alături de magnificul Vierme cu papion, Domnișoara Apocalipsa, Domnișoara de Gri, Calul Alb sălășluiesc în zâmbetul un pic ironic, un pic tragic al poetului... *Corabia lui Sebastian* poate fi asemuită cu o frescă a medievalului Ieronim Bosch, pe cât de dezolantă, pe atât și de grotescă, amintind o virtuală Apocalipsă: „– Ah, strigă Noe, / aprindeți o lumânare sau o lanternă / că-i beznă în lumea modernă (...) / Când scapără chibritul, / mări, ce se văzu? / Un Turn Babel plutitor, în care / eu, el și tu / eram deopotrivă noi, voi și ei – / unul ținea discursuri în groapa cu lei, / altul decapita bisericile de turle, / acoperit de tobe și surle, / unul făcea harta petelor din soare, / altul deschidea măcelării în altare, / unul gădilea corabia la pupă, / altul punea Îngerul să fiarbă în supă, / unul își mânca unghiile, altul își rădea sprânceana, / altul lua probe direct din Nirvana (...) / iar corabia, glorioasă și sfidătoare, plutea / pe valurile de sticlă și de beton / ale Noului Babilon, / pe talazuri de muzică și de gunoale / pe crucea ferestrei, prin lucrurile din odaie, / în cercuri închise, în zigzag ori săltând / dinspre Niciunde către Niciând...” Este Apocalipsa care ne răstignește, iar Domnișoara de Gri și Domnul Abis ne cântă la pian lieduri roșii de amurg, abisale... *Cimitire vii, Ultima șansă, Închiderea în cercuri, Viziuni la Cernăuți, Poezie, lux al deșertăciunii*, multe alte poeme sunt strigătul de avertizare al poetului, chemarea, îndemnul de a ne uita în jur și a ne opri din această rostogolire vertiginosă spre abis, spre dezu-manizare...

„Salut, mon lecteur, cum ți se pare?” – întreabă Arcadie Suceveanu într-un poem din volumul *Cavalerul Înzadar*. Ca cititor, îi răspund că am trăit clipe de adâncă emoție, iar motiv peste poate fiind, unele din poemele sale „pline până la refuz de poezie”, cum zice Alex. Ștefănescu, m-au cutremurat, mi-au tulburat sufletul până la lacrimi. Și dacă Adrian Dinu Rachieru îl consideră „un valoros poet «răstignit» pe crucea sonetului” (adevăr este: sonetele, „regândite, reclădite în arhitectura modernă” (C. Ciopraga), sunt de o eleganță și armonie superbă, apropiindu-se de perfecțiunea absolută), personal aș zice că Arcadie Suceveanu a punctat prin poemele din ultimele volume nu numai o nouă ordine a „Înzadarului”, dar, esențial, a descoperit „un nou sistem periodic” în poezia postmodernistă, nu numai devenind cap de direcție, dar și rămânând „ostaticul” Marii Poezii românești, alături de înaintașii săi Stănescu, Sorescu, Ioan Alexandru, Vieru, Păunescu... Criticul sucevean Mircea A. Diaconu susținea, în această ordine de idei, că „o Istorie precum aceea a lui Laurențiu Ulici ar fi putut să-l situeze, fără nici un fel de rezerve pe prima treaptă valorică...” Drept argument la cele afirmate am vrea să aducem aprecierile lui Alex. Ștefănescu: „Limba aleasă folosită de poet în cele mai inspirate texte ale sale, ca și aptitudinea de a face din poezie un spectacol de gală,

constituie o contribuție prețioasă la dezvoltarea literaturii române nu numai *de acolo*, ci și *de aici*. De oriunde.” și ale lui Constantin Cubleșan: „Arcadie Suceveanu este, fără îndoială, unul din poeții de marcă ai momentului, cu o voce disjunctă și un timbru inconfundabil, găsindu-și locul în imediata „vecinătate a lui Marin Sorescu sau Emil Brumaru...” Poetul s-a logodit cu Poezia, devenind „ostaticul” acestei „târfe de lux” ce a „dormit / cu Baudelaire în pat de absent”, s-a „tăvălit” cu Apollinarie pe sub podul Mirabeau și s-a „ținut de șaua lui Petofi în războaie” și s-a „iubit în blocul din Piața Amzei cu Nichita Stănescu...” „De ce mi-ai otrăvit ca o scorpie viața, / de ce m-ai ales pe mine ca să-mi pierzi / iubirea și tinerețile?” – o întreabă poetul. „Ah, dacă și carnea ta ar arde pe rug, / dacă aș avea și eu tribunale, / dacă și dacă oasele n-ar fi de aer!” Dar cu ce să-și acopere durerea inimii?... Cu ce să-și oblojească rănila sufletului?... Doar tot cu ea, Poezia – această „târfă de lux”, care nu se va dezlipi niciodată de trupul spiritului său...

„Și totuși rămâne ceva nerostit, / Ceva ce nu încapere-n poeme...” zice Arcadie Suceveanu, acuzându-se: „N-ai reușit să spui aproape nimic, / Risipitorule de tropi și dactile, / Rămâne mereu ceva nerostit...” Poate frumoasele poeme care vor veni, zicem noi... Dar nicidecum antipoezie. Căci, scrie în excelentul eseu *Argument pentru viitorul poeziei*: „... Poezia a evoluat mult, și-a schimbat fața într-atât încât tinde să se transforme în antipoezie. Lirismul, înțeles ca fior, ca o copie a sentimentului pur, ingenuu, ca expresie orfică, dispăre din textele poezilor. Poezia ilustrează, și ea, spiritul acestui timp postmodern: demitizat și ironic, pragmatic și tehnicist, parodic și antiliric. Este un timp de răscruce, al des-Facerii, al descompunerii ființei care pare să-și fi pierdut busola... Aceasta nicidecum nu înseamnă, însă, că poetul de azi neglijează din start sau trebuie să evite în mod programatic zonele afective, fondul emotiv, sentimental („liric”) al existenței, că nu mai poate avea țara lui de vis, un Eldorado al său, precum precursorii săi romantici. Oricât de prozaic și paradoxal, de ironic și lucid, poemul postmodern, cel adevărat, va conține în el și doze sigure de „trăire” autentică, de frenezie sentimentală, de „stare de grație”. Arcadie Suceveanu acceptă, firește, că poemul postmodern va fi scris „în spiritul timpului”, va avea „o dicțiune și o viziune contemporană, un limbaj corespunzător, în concordanță cu sensibilitatea epocii contemporane.” Dar, indiferent ce înfățișare va avea și oricare vor fi uneltele scrierii ei, „poezia va continua să existe”, susține Arcadie Suceveanu, „poezia, poezia adevărată va rămâne ceea ce a fost întotdeauna: sărbătoare a inimii, cum spunea Rilke, explicație orfică a Terrei, cum a numit-o Mallarmé, acel seismograf, adăugăm noi, ce înregistrează vibrațiile adâncului ontologic, „palpitul de viață” ce pulsează în fiecare din noi...”

... Uneori, când mă simt epuizat peste poate, când mi se pare că totul s-a sfârșit și nu voi mai reuși să adun cioburile din mine, mă apropiu de cele câteva cărți dragi sufletului, printre ele fiind și volumele lui Arcadie Suceveanu... Le deschid și sorb din ele, potolindu-mi setea și foamea de armonie și frumusețe, de spirit și luciditate și-mi recapăt echilibrul, mă încarc de energie, precum ai încărca o baterie. Fiindcă este de lumină poezia lui, de spirit și credință este. De credință în oameni și în bine. Iar pentru mine, dar cred că și pentru alții, „nevoia de poezie, cum susține și criticul Cornel Moraru, nu mai este doar un fapt estetic sau un fapt de creație, ci este deja un fapt de existență, de viață...”

ROMANUL CARE NU-ȘI GĂSEȘTE LOCUL

N-au nicio șansă tentativele de a-l anexa pe José Saramago la teritoriile mărinimoase ale postmodernismului, tentative revigorate mai cu seamă după anul de grație 1998, an în care scriitorul cucerea titlul de cavaler al Premiului Nobel. Înainte de toate, firește, n-au șanse pentru că el însuși, scriitorul, era de părere, într-un interviu, că postmodernismul este „o simplă etichetă literară” – însă cu siguranță nu numai din cauza asta. Tot așa, și teoriile cu privire la narator, una din invențiile de bază ale romanului modern, își găsesc un ecou mai degrabă debil în romanele, și ele moderne, ale lui Saramago. Dacă, într-o vreme, prin anii cincizeci ai secolului douăzeci, teoreticienii noului roman francez afirmau cu tărie că scriitorul nu știe mai multe decât personajele sale, sau, într-o altă vreme, ceva mai aproape de noi, Mario Vargas Llosa susținea că naratorul este pur și simplu personajul principal al oricărei ficțiuni – se pare că pentru Saramago asemenea precepte nu contează prea mult. Asta nu-nseamnă, totuși, că nu le cunoaște sau că le neglijează, cu bună știință, ci mai degrabă că a adoptat altă atitudinile, per-so-na-lă, față de ele. Din când în când, într-un roman ori altul, întâlnim enunțuri de felul: „naratorul, iubitor de dreptate, a fost cel care n-a rezistat comentariului” sau: „n-am șovăi câtuși de puțin, în caz că interesul narațiunii ne-ar cere să-i sondăm intimitatea”. Iar în *Evanghelia după Isus Cristos* tot el, naratorul, este prezent aproape la fiecare pagină, mereu pentru a comenta, în răspăr, întâmplările biblice, ceea ce trădează o poziție mai curând ironică, deci detașată, față de o dogmă până nu demult exagerat aclamată.

Dar, în cazul ăsta, ce ar avea romanele marelui scriitor portughez, în plus ori măcar altfel, în comparație cu cele ale altor confrăți, deținători și ei ai mult râvnitului Premiu Nobel? Asta cu atât mai mult cu cât, așa cum am apucat să spun deja, pot fi și ele considerate moderne, cel puțin în egală măsură cu cele ale multor alte nume ale literaturii universale. Numai că, pentru a răspunde la această întrebare, firească și simplă totodată, nu este nicidecum suficient un simplu răspuns. Este nevoie de o de-mon-stra-ți-e, singura capabilă să pătrundă până-n esența operei sale și să-i dea la iveală, de-acolo, semnificațiile și dedesubturile, ascunse sau nu. Câteva exemple, fie și pe scurt, ar putea sugera măcar o parte a marii bogății tematice din aceste romane: fără o cauză anume, Peninsula Iberică, prin urmare Spania și Portugalia, se desprinde (se separă!) dintr-odată de continentul european și începe să plutească la întâmplare prin Oceanul Atlantic, în căutarea unor al te „țărături” (*Pluta de piatră*); într-o țară căreia nu-i vom afla numele, chiar într-o zi de întâi ianuarie, moartea hotărăște să-și suspende prerogativele și să le dăruiască locuitorilor ei nemurirea (*Intermitentele morții*); purtată numai și numai de voința câtorva mii de oameni captivi, înrobiți de un trai meschin, o mașinărie de zburat începe o călătorie fantastică prin ceruri (*Memorialul mânăstirii*); un așa-numit *Centru* modern,

ultraselect, este divulgat drept o realitate mincinoasă, pe care ne-o creăm în interiorul adevăratei lumi, complăcându-ne comod într-o existență virtuală (*Peștera*).

Cel puțin astea câteva cazuri, culese dintr-o serie mai lungă, cea a povestirilor ucronice, ar fi grăitoare pentru a susține că Saramago își proiectează de obicei subiectele într-un univers aparte, într-o lume a fabulosului, a fantasticului. De aici, concluzia s-ar putea desprinde de la sine: romanele lui Saramago sunt, în esența lor, niște parabole, niște a-le-go-rii. Ne vin în ajutorul demonstrației nu numai plasarea înșelătoare a faptelor în împrejurări și teritorii dintre cele mai cunoscute, pe care le putem întâlni pretutindeni, ci și desfășurarea lor ulterioară pe traiectorii miraculoase, cu totul evadate din albia lor uzuală; ca și cum ar scăpa de sub controlul imaginației înșeși, a scriitorului și a naratorului, laolaltă. Numai că, și de data asta, constatarea va trebui rapid amendată printr-o precizare, o delimitare, ceva. La urma urmei, proiectarea realului în fantastic, în fabu-los este o mai veche cucerire a romanului sud-american, acea manieră bine știută și la noi sub numele de *realism magic*. Ar fi foarte simplu deci să-l încorporăm și pe Saramago acestei școli, mai cu seamă că sunt ani buni de când unii sau alții dintre virușii realismului magic bântuie și prin Europa. Dar acum ar fi vorba nu de o tentativă deliberată de a-i găsi unui scriitor înrudirile și vecinătățile, ci de o veritabilă și regretabilă confuzie. Pentru că, pur și simplu, la Saramago nu realul este proiectat în supranatural, ci mai curând invers; adică. fantasticul este cel care se năpustește' peste real, îl invadează și-l abate de la existența lui diurnă. Din nou, cu aceleași exemple, dar și cu precizările convenite: desprinderea, la propriu, de Europa este un act imprevizibil al Peninsulei Iberice, produs însă cu toate reliefurile – și așezările – și granițele sale concrete; țara pe care moartea o fericește cu generozitatea sa este într-un tot o democrație a zilelor noastre, prevăzută cu parlament, cu partide de opoziție, cu monarhie constituțională – singurul element pe care nu-l cunoaștem este numele său; centrul ultramodern imaginar este practic un cartier de elită, construit în detalii chiar în centrul orașului – ce importanță mai are detaliul că nu ni se spune și numele orașului? Și așa mai departe.

Așa că, fără a respinge nicidecum anumite influențe și contaminări, posibile oricând într-o lume compusă din mai multe lumi, cred că mai degrabă timbrul specific, amprenta proprie operei lui José Saramago trebuie căutate undeva dincolo sau dincoace de ele și cel mult împreună cu ele. Poate că cea mai vizibilă trăsătură, cea care iese în relief din ansamblul operei sale, este caracterul ei confesiv. O lungă – și patetică – și profund îngrijorată meditație – asta sunt, în esență, cărțile lui Saramago. Prin urmare, tot în esență, s-ar putea spune că romanele sale sunt eseuri deghizate. Subiectele propriu-zise nu sunt, așadar, acelea pe care le-am înșirat înainte – și n-aveam

cum altfel decât, inevitabil, pe scurt. Ele constituie, mai degrabă, pretextele, motivele la care recurge scriitorul pentru a-și expune propriile păreri și convingeri cu privire la prea multele dureri ale vremii și țării sale: despre actul aderării Portugaliei la Uniunea Europeană (*Pluta de piatră*); despre puterea dragostei de a lupta cu moartea (*Intermitențele morții*); despre cutezanța și nesăbuinta omului de a se lua la întrecere cu demiurgul în însuși actul creației (*Evanghelia după Cristos*). Și așa mai departe. Chiar așa se și numește, unul dintre romane, *Eseu despre orbire*, ceea ce, desigur, ar putea fi doar o întâmplare. Când însă citești cartea și afli că subiectul este o epidemie de orbire care lovește o colectivitate în întregul ei și treptat înțelegi că nu orbirea ochilor o urmărește scriitorul, îți dai seama că nu mai poate fi vorba de o simplă întâmplare. Când, apoi, vezi într-un interviu că scriitorul însuși își califică romanele drept *eseuri cu personaje*, trebuie să admiti că meditația este de fapt un fel de *axis mundi* care străbate, de-a lungul întreaga operă a lui Saramago.

De-acum încolo, de-abia, se poate spune că se prevestește greul. În calitatea sa de scriitor sau de narator, în cele mai multe cazuri chiar amândoi, într-un glas, așadar împreună, ca oameni ai timpului lor, ei se simt obligați să-și spună părerea, să-și rostească răspicat cuvântul în orice problemă care reclamă – sau nu – opinia lor. Așa, de pildă, se vor pronunța, la unison, atât în ceea ce privește societatea, în ansamblul ei, cât și pentru componentele sale de nelipsit: politica – democrația – religia – morala. Se vor pronunța, tot așa, în temeiul aceeași imputențieri, și despre subiectele care depășesc în existența lor, o organizare socială sau alta, pentru că nici nu s-a născut într-o societate sau alta: dragostea - moartea - creația - speranța. Toate sunt însă dovezi ale trecerii omului printr-o lume de cele mai multe ori nepăsătoare sau chiar ostilă, ceea ce ar însemna că și ele, și el ar intra definitiv în acea definiție pe care, destul de aproximativ, o formulăm prin *condiția umană*. Tocmai de aceea, pesemne, și Saramago, dar și purtătorul său de cuvânt, amândoi, se precipită mereu să scoțoacească unul și același subiect, omul, oricare ar fi subiectele romanelor lor. Adică oricât ar fi de fantastică, de fantezistă, povestea pe care mă invită să le-o citesc. În *Pluta de piatră*, care deschide, încă din 1986, suita narațiunilor ucronice, găsesc o sumedenie de aprecieri sarcastice sau măcar ironice la adresa guvernelor, a guvernanților, a politicii pe care o promovează marile și prea micile puteri – lucru normal într-o parabolă prin excelență politică. Și despre cetățeanul de rând întâlnesc opinii nu totdeauna măgulitoare, la care se pare că subscriu amândoi: „Omul e o ființă inteligentă, fără îndoială, dar nu atât cât ar fi de dorit, iar asta e o demonstrare și o confesiune de umilință care va trebui întotdeauna să înceapă cu noi înșine.” Dar în același timp și în aceeași carte dau și peste cu totul alte păreri, deși subiectul este, și el, același: „Ceea ce aș dori eu tare mult să aflu este cum va fi lumea când nu vor mai fi oamenii și efectele pe care numai ei le provoacă.” Și nu mai știu, de data asta, căruia dintre cei doi naratori îi sunt atribuite cuvintele.

Mulți ani mai târziu, când, în 2005, îi va apărea romanul *Intermitențele morții*, printre numeroasele critici la adresa religiei, administrației și chiar a monarhiei, toate neputincioase să găsească o soluție la criza pe care o traversa țara, se pot întâlni și pentru semenul om, apropo de raporturile sale cu moartea, destule sentimente severe: „Moartea, prin ea însăși,

singură, fără niciun ajutor din afară, a ucis întotdeauna mult mai puțin decât omul”; ori: „Moartea știe totul în legătură cu noi și poate de aceea este așa de tristă.” Și totuși, același semen, așa cum este el, aflat întotdeauna în voia soartei și la cheremul stăpânirii, va fi singurul în stare să-și învingă sau măcar să-și întârzie moartea, printr-o lucrare de care tot el, singur, este capabil: arta. Mai mult, atunci când înfățișează mâinile omului drept „două cărți deschise”, atât autorul cât și naratorul închină de fapt un mic poem omului: „pentru că vorbesc când se deschid sau se închid, când mângâie sau lovesc, când șterg lacrimi sau ascund un zâmbet.” Ar fi și asta o dovadă că, peste timp, au rămas amândoi consecvenți atât în privința rezervelor cu care îl descriu, cât și în încrederea pe care o mai păstrează pentru el. În plus, ar fi și dovada că se completează de minune unul pe celălalt, în calitatea lor, comună, de esești și romancieri.

Desigur, exemple s-ar mai găsi, destule, și doar un studiu bogat și cuprinzător ar fi în stare să le prezinte pe toate. Cel puțin încă unul ar trebui, totuși, pomenit aici, deoarece mi se pare de departe cel mai concludent. *Evanghelia după Isus Cristos*, un roman care a provocat atâtea proteste - și condamnări - și violențe, nu-i nicidecum o batjocură la adresa religiei și a credinței, cum a fost acuzat adeseori. Nu o nouă religie a vrut autorul să fundamenteze prin această carte, ci o dezbatere pătimașă, fără menajamente, despre valorile moral-creștine, al căror purtător este dintotdeauna omul. A fost astfel imaginat un Isus pe care nicăieri n-o să-l întâlnim în cărțile sfinte, dar îl aflăm, în schimb, în viața lui cea de toate zilele, cu virtuțile și păcatele lui de om. A fost, iarăși, conceput un Dumnezeu ca un dictator, poate prea tezig, prea schematic, însă cu foarte precise scopuri literare: disputa dintre ei trebuia să cunoască accente dure, de neîmpăcat, așa cum pot exista numai între doi adversari de neîmpăcat. Isus vrea să fie, pe pământ, un om între oameni și nu un instrument obedient al Tatălui său ceresc. O și afirmă, sus și tare, și poate prea declamatoriu: „Rup contractul, mă dezleg de tine, vreau să trăiesc ca un om obișnuit.” Însă destinul îi fusese demult hărăzit în ceruri, de un părinte discreționar, avid de putere și glorie, nemilos în mărinimia sa. Rezultatul, inevitabil, al acestei confruntări pe deplin inegale va fi și el consemnat în cel mai străveziu stil eseistic: „Omul nu e decât o simplă jucărie în mâinile lui Dumnezeu, condamnat pe veci să facă ce-i e pe plac lui Dumnezeu, fie atunci când crede că-l ascultă în toate, fie atunci când crede că-l contrazice în toate”. Recunosc în aceste cuvinte o neobosită profesiune de credință pe care José Saramago o formulează, într-un fel sau altul, în întreaga sa operă. Ca să ajungă până la ea, scriitorul și naratorul au trebuit să-și dea mâna și să-și încerce puterile într-o formulă narativă pe care numai la el o putem întâlni.

De altfel, unul din ei declarase deja, negru pe alb, într-un alt interviu, dacă nu tot același: „Probabil, eu nu sunt romancier, probabil eu sunt un eseist care e nevoit să scrie romane pentru că nu știe să scrie eseuri.” Poate părea, și poate chiar este, până la un punct, o nevinovată cochetărie, o modestie ușor ipocrită, care-i stă bine, în definitiv, unui laureat al Premiului Nobel. Însă, dacă mă gândesc bine, la toate judecățile și profețiile sale, la toate răzvrătirile și sinceritățile presărate de-a lungul tuturor romanelor, eseuri sau nu, s-ar putea să fie chiar adevărul adevărat.

POSTERITATEA LUI EMINESCU

Să nu fi fost sentimentul românesc prea înrădăcinat în Emilia, sora Maiorescului? Iorga o va mustra un pic pe văduva Humpel că nu și-a iubit îndeajuns țara, cu toate ale ei, preferând să se stabilească în Austria pe lângă Viena, unde o va ajunge moartea în 1918¹. Tocmai se dizolva și Imperiul K u.K... De fapt, Emilia a trăit discret și cumva impersonal, ca o bună soră-discipolă a marelui ei frate. Și prin aleasa femeie scad rândurile celor care l-au cunoscut /iubit /înțeles pe Eminescu.

* * *

Nu s-ar zice că Poetul nu și-a luat unele măsuri de prevedere în vederea posterității sale, cel puțin față de cei de bunăcredință. Într-unul din ultimele sale texte (semnat „E”, în 1888), Poetul lăsa un mesaj spiritual „pro domo”, cu valoare de avertisment: «tocmai critica salutară adusă de Schopenhauer frazeologiei deșarte a devoalat contradicția constantă între ideile omenești și formele civilizației (nu numai în Europa), iar indivizii au rămas descoperiți în prezența unor instituții ce le apar mincinoase. Aceasta și nu altceva îi face pe oameni „pesimiști” și în acest conflict de civilizație și formă se pierd prea adesea bucuria de a trăi și dorința de a lupta... De unde și reaua dispoziție specifică!».

Posteritatea lui Eminescu începe, vai, prin atacul virulent din 1891 al popii Grama (“anonimul din Blaj”), doldora de bun simț filistin, abia acoperind ura și docta prostie: Eminescu n-ar fi avut „geniu”, poate nici simplu talent poetic, refuzat de lumea ideală și chiar „tâmpit pentru lumea aceasta prin natura sa”. Cuprinsul operei ar fi „un monstruos lupanar literar și buruiiană puturoasă”... Poetul ar exercita chiar un jug rușinos asupra etniei române, căci ne e subjugat „sânge din sângele nostru”! Măcar aceasta este ostilitate francă. Dar există și metode mai rafinate de discreditare, de exemplu glumițele pe care le emană Caragiale pe oriunde are ascultători: cu „Nirvana” și „Luceafărul”, aluzii indecente. Sau cu parafrazări, cu severități confuz țintite în urma cugetărilor „Sărmanului Dionis”: „Lasă-te de poezie/Că-i curată sărăcie.../Sărăcie și.. prostie”, abia atenuate de o bonomie suspectă, în umbra Singurătății eminesciene: „șezând la masa me di brad... cu perdelili lasate”! Plus vâlcăreli umoristice, în urechi receptive ca a lui George Panu, care comentează atașant: „bietul Caragiale, cât trebuie să fi suferit odinioară în colaborarea cu un Eminescu, om aflat pe trei sferturi în altă lume”².

Și ne aflăm abia în primii ani 1900... Începe legenda Eminescu. Niște cetățeni activi din Botoșani se interesează ce demersuri au de săvârșit spre a întemeia în localitate o bancă populară „Mihai Eminescu”, dar-bine sfătuiți-renunță în fața exemplelor: oamenii iluștri nu poartă noroc locului lor de baștină, a se vedea falimentul unor întreprinderi „Gh. Asachi” din Herța, unde localnicii blestemă numele celebru ghinionist!

În casele în care cultul lui Eminescu se păstrează nesmintit, legenda se instalează de la sine, ca-n sălașul Muzicescu de la

lași: la ceas de noapte a pământului cu flori de primăvară, cu lună și cer înstelat, se aude pas și se ivește în salonul cu vecinătate de pian, vals și domnișoare romanțioase, o nălucă: nu-i preot, nici călugăr, ci Poetul privind în gol și ascultându-și versurile gândirostuviețuite de străine guri...

Pe micul deal de la Măgurele, în *Castelul singuratic* se instalează un așezământ școlar, avându-l ca director pe Slavici. Pajiștile, aleile și boscheții parcului Oteteleşeanu parcă au rolul de a încadra „chioșcul lui Eminescu”, cel înconjurat de statuete de gladiatori și zeițe. În spatele Castelului, pe terasă își ține Slavici vara lecțiile de istorie și gramatică, tot el stând alene în „chioșcul lui Eminescu”. Și prin osândia lui Slavici, locul intră în legendă... Așa cum la lași, împătimitii au tot scotocit atenansele vechiului han „La trei sarmale”, în urma mesei din curte pe a cărei scândură Eminescu scrisese, cu semnătură în litere frumose rotunjite, o strofă dintr-un cântec de pahar, dar la vreme de război curtea hanului a devenit adăpost de cai și cineva o fi pus „lemnul” pe foc! Așa cum localnicii din zona mânăstirii Râșca (jud. Suceava) își amintesc la două decenii după moartea Poetului că Eminescu a zăbovit la sfântul locaș și ei, țărani cumsecade știu versuri scornite aici de Poet, pe care nu le pot reproduce din prejudecăți și ignoranță, între care o poezie *Elisa* cu 20 de strofe despre o femeie decăzută...

Legenda eminesciană se răsfrânge și asupra „Dulcii Doamne”: G. Ibrăileanu e oripilat, în anii 1920, că marmura mormântului Veronicăi Micle de la mânăstirea Varatic este acoperită de „cugetările” vilegiaturistilor, care de care mai patetice pe tema „femeii sublime și model”!? Pentru generații de români ardeleni rămâne ca adevăr legendar că Poetul a trecut prin Ardeal ca pe un pământ sfânt! Enescu vine cu întreaga sa autoritate în sprijinul muzicalității intrinseci a creației eminesciene, dar și a muzicii pe care o merită Poetul, desigur una divină și până la limita tragică.

Târziu, cei bătrâni cu obraz pergamentos precum C. Meissner, care-l cunoscuseră cândva pe Poet, caută cu privirile pierdute chipul venerat al celui dorit academic conferențiar de Maiorescu și cunoscut ca euforic degustător al doinelor. Dar astfel de oameni nu pot hotărî stilul „legendei” insidioase, oferită marelui public: Eminescu va fi fost doar un banal poet romanțios, subțiat de vicii solitare, boem și neglijent în toate celea, viețuind în mizerie fizică, scriind poezii geniale într-un cotlon jegos și dezinteresat de soarta manuscriselor sale, pe care proprietăreașa exasperată le îndrepta spre pubelă... Să zicem că acestea răspund unei viziuni triviale masificate despre Poet, ca și încredințarea publică despre poezia ivită din Boală, precum perla din stridie. Boală de sânge, bun înțeles, degenerare de geniu vezi bine, lasă că l-au și persecutat mereu homuncului gen mititelul ieșean Vizanti, iar apropiatii înstăriți – Maiorescu & co. n-au știut să-l ajute îndestul, chiar s-au derobat de răspunderea fericirii lui Eminescu, ajutoarele au fost ridicole

și Poetul piere de o lovitură cu ciocanul (!) în cap din partea altui alienat al Casei Șuțu ș.c.l.!? Le crede, în parte, chiar un inteligent de talia lui Camil Petrescu.³

Societatea emite curiozități cu privire la rudele în viață și apoi la descendenții lui Eminescu. Foarte puțin pentru descendența Veronicăi Micle și mai deloc pentru urmașii Maiorescului. Știe câte ceva amar Maiorescu în subiect. Iată-i pe Matei Eminescu (frate) și Constantin Creangă (fiu), amândoi ofițeri. Inși mediocri, înfiți, mai mult zăpăciți de gloria numelui, decât admiratori ai genialei creativități. Profitori, oricum, de numele celebru. Ofițerul Eminescu i-a lăsat, în reprize, o impresie oribilă lui Maiorescu, dar nici ofițerul Constantin Creangă nu era mai breaz: i-a bătut crâncen la cap pe Carp și Maiorescu să-l trimită în străinătate „pentru a-și perfecționa instrumentul”, având fumuri de inventator și ofițerașul ițindu-se cu tupeu la tatăl țăran: el a ajuns să știe a juca „în bal cu mască și fără mască”, ceea ce institutorul-povestaș n-avea cum deprinde. Nu degeaba îi explicase Eminescu lui Ion Creangă cum devine cu geniul care secătuieste toate puterile unei familii, fratele și fiul dovedesc prin nulitatea lor deplină trista valabilitate a ideii! Și când ne gândim că ofițerașul C. Creangă îl tortura pe Eminescu cu poezile gen *Înviere-Lui Ștefan cel Mare*: „Laș! Popor laș! care nu se unește/ Care la nevoie pe guvern nu sprijinește”, sau cu „studii” dobrogene. Ce să facă Eminescu decât să se umple de admirație, cerând o copie, pe care să i-o prezinte și lui Maiorescu!?

În primii ani 1890, Matei Eminescu se judeca pentru venitul edițiilor Eminescu, pe când Aglae Droli încuviința fără ifose și lăcomie proiectul librăriei „Șaraga” de a imprima poeziile eminesciene. Aglae cată a-l calma pe procesomanul Matei, făcând conversație epistolară mediocră pe gustul căpitanului, oferindu-i chiar rețete de „pepeni murați în apă, ciuperci cu smântână și borș leșesc”. La aproape 2 decenii de la moartea Poetului, cineva întâlnește la un liceu ieșean 2 băieți Jurașcu, originari din Moldova de Nord. Erau chiar rudele marelui om? Oricum, au farmec în fantezia lor doldora de imaginar eminescian! Parcă au și ceva din chipul Ralucăi Jurașcu-Eminovici... Plus dotația pentru arte, personalitate scilicet și sceptică, ca și talentul de a se irosi. Mai ales la unul din ei, eșecul a fost considerabil. La bătrânețe, Virginia Micle-Gruber stă înconjurată de flori în gospodăria ei din Piscul Socolei. A fost profesoară, traducătoare și poetă, dar și „castelană” aprigă, ca una rămasă văduvă devreme. Nu pomenește nicicând de Mihai și Veronica împreună...⁴

Într-acestea, se dezvoltă o tendință virulentă în societatea română de după Marele Război de a se lăsa atât de posedată de *Satirele* lui Eminescu (ca, de altminteri și de opera lui Caragiale), încât fi(te)cine să se îndoiască cât pe drept/ cât nu de valoarea instituțiilor, chiar de țara însăși! Asta se cheamă, nuanțează Zarifopol, a te pierde în „pesimismul” lui Eminescu (combinat cu „antipatiile reacționare” ale lui Nenea Iancu).⁵ Bine apreciază criticul Daniel Dimitriu în lucrarea sa *Grădinile suspendate*: grație ponderii lui Macedonski în primele 3 decenii de după moartea Poetului, marii noștri lirici din interbelic s-au putut simți perfect eliberați din Mreaja Eminesciană!

Au știut și unii contemporani ai lui Eminescu să aibă glas propriu în poezie, ca Duiliu Zamfirescu (poate pentru că exersaseră din vreme cu Macedonski). Ar fi încă un motiv pentru ca studentul G. Călinescu să se aplice într-o lucrare seminarială pe poezia *Ghetsimani* a lui Duiliu, scoțând în relief cu plăcere

îndrăzneala acestuia de a găsi în tensiunea dintre brutal și spiritual din Ființă (în viziunea Duiliu) o concluzie opusă Luceafărului eminescian! Dar poate că Mreaja eminesciană a fost și mai durabilă, unii critici apreciind că în Bacovia (a unilateralizat/ caricaturizat melancolia lui Eminescu, până la dezolare mecanică...), în Ion Barbu (conduce imperceptibil linia Poetului până la cabalistică sentențioasă) și Arghezi (practicant îndrăzneț, novator, al eminescianismului a rēbours). Poetul are încă similitudini. Ion Barbu se amuză parsiv în a pescui în Arghezi vocea lui Eminescu (de altfel și a lui Alecsandri, sau Bolintineanu). S-ar zice că abia cu debutul din 1960 al lui Nichita Stănescu, poezia română devine independentă de Mreajă! Ghiduş și tăios, Nichita aruncă o provocare explicită, atât prin dedicația „lui Eminescu tânăr”, cât și prin titlul *O călărire în zori*.⁶

În periplul său indian, tânărul Mircea Eliade ar fi intenționat să traducă în sanscrită câteva poeme eminesciene. O adevărată schimbare a drumului: în loc **de la Vede** la Eminescu, Eliade tentează inversul, de la Eminescu **spre Vede**! La comemorarea din 1939 (50 de ani de la moartea lui Eminescu), M. Eliade își aduce contribuția.⁷

E posibil ca unor „poeți puri” Eminescu să le apară ca un detestabil anecdotist! Ce opinii literare proferă Ion Barbu? Cel mai „pur” poet crede că Eminescu își domina naiva lui

Sandro Botticelli

contemporaneitate prin sunet adânc, iar nu prin poetică mărunță și manufacturieră ca Arghezi pe a sa... Ca să considere nobil romantismul eminescian, Ion Barbu e nevoit să taxeze „formele depreciate” ale celui francez. Apreciind în Eminescu omul de gândire și studiu concentrat; astfel poetul-matematician îl elogiază pe Poet pentru că harul său împietrește „alb și ideal” – asemeni regiunilor (sub) lunare-valul romantic german. Splendid elogiu „purist”, dar nu cumva imperceptibil atașat durei necesități de a-l scufunda pe Arghezi?!⁸

În epoca de cumpănă a deceniilor se petrece o emulație eminesciană. În 1927, profitând de comemorarea Războiului de Independență, C. Banu profită spre a trage o copită „patriotică” marilor scriitori Eminescu și Caragiale (tipul le concede o valoare artistică ridicată), care n-ar fi vibrat corespunzător la evenimentul marcant al neamului: pe când Alecsandri întărea conștiința de sine publică prin *Sergentul* și *Peneș Curcanul*, cei doi ziariști de la *Timpul* căpușau conștiința națională a fragedului neam prin reacționarism, „deznădejde nimicitoare” și „râs dizolvant”!?

Foarte tânărul Lucian Boz publică prin reviste, în 1929, un fel de jurnal de percepție adolescentină, *Masca lui Eminescu*, iar în 1932 dă la iveală chiar o carte, Eminescu, încercare critică, din care răsare oracular o zicere: „Eminescu, cel peste fire, începe să se reveleze”. Al. Tzigara-Samurcaș observă cu satisfacție avântul pe care-l (re)iau studiile asupra lui Eminescu la cumpăna anilor 1920-1930! În curând încep inițiativele ieșene de reînființare a *Junimii*, mai întâi C. Meissner (poreclit „ultimul neajune junimist al Iașului”), apoi, cu oarecare succes, G. Călinescu („Noua Junime”). Se ambalează în idee Gr. T. Popa, frații Herovanu, T. Simensky, Al. Claudiu, Octav Băncilă etc., dar și din zone limitrofe: G. Tutoveanu, A. Gorovei, D. Furtună ș.a. Sunt coopțați urmașii negruzzești, Matilda Cugler-Poni, Virginia Micle-Gruber. Se stabilizează cumva un soi de tandem în percepția oficioasă: Eminescu e recept, Caragiale e suspect!? Abordându-l în 1930 pe proaspătul rege Carol al II-lea, Iorga își găsește cu acesta un crez comun în „amintiri din Eminescu”.⁹ Un semnal deloc neglijabil, în condițiile românești!

După publicarea Vieții lui Mihai Eminescu, G. Călinescu e atât de pornit spre popularizarea Poetului *urbi et orbi*, încât amenință „să-i masacreze pe toți” cu subiectul îndrăgit... Pare multă lume deranjată de portretele lui Eminescu și Veronica Micle din romanele lui E. Lovinescu, *Mite și Bălăuca*. Între aceștia, M. Sadoveanu. Intuind că Virginia Micle-Gruber consideră că se jignește posteritatea cu „legende” fabricate, închipuiri de „focuri pe comoară” pe morminte celebre, prozatorul îi scrie urmașei de Veronică despre noblețea ce înglobează în Orient și pe înaintașii unui ales. Ce mai, îl scufundă în tină pe Eminescu tocmai cei pe care i-a răzbutat!?

Pentru pitorescul polemic al deceniului, nu strică să pomenim două exemple: în 1936, Iorga îl tratează pe A. C. Cuza drept „vechiul junimist diletant”, iar în 1937 S. Mehedinți îl părăște academic pe Iorga ca pe un dușman al nației române, căci „impiul” îi laudă pe evrei(!) și atacă *Junimea*... Sărbătorirea lui Maiorescu din 1937 a prins bine, oricum există și intelectuali mai tineri care aproape că-l știu pe de rost pe Maiorescu. În 1938, deși polemizase cu Lovinescu, Camil Petrescu pomeneste de acesta ca singurul capabil să exercite în literatură o autoritate ca a lui Maiorescu. La o Sărbătoare a Cărții din 1939, primul ministru Armand Călinescu declară că a citit întreaga colecție a *Convorbirilor literare* și a recitat de 50 de ori *Istoria*

contemporană a lui Maiorescu!

O opinie grăbită de epocă și superficială de viitorime putea găsi motive de încântare contemplând stilul cultural al regelui Carol al II-lea (al doilea Brâncoveanu!?) și al oamenilor săi, dar observatorii mai atenți, un E. Lovinescu de exemplu (capabil să contemple analitic-simultan sociologia civilizației/ cultura/ politica națională), ajută contemporanii să înțeleagă pericolul dictaturii firosoase și lustruite instituite în 1938: cât va mai conta în compoziția omului nou român eforturile generațiilor de după 1866, îndreptate spre liberalism și viață publică democratică? În fond, prin înaltă poruncă își va înceta existența individul autonom, suveran, rațional și creator (Moromete: „Domnule, mie totdeauna mi-a plăcut să trăiesc independent!”). Apus va rămâne și elementul haric și feeric al personajului caragialesc... Vremurile (care nu mai au răbdare...) conturează un român normativ instinctual, naționalist mesianic, anonim masificat, misticoid și colectivist. E „reacțiunea” în care Maiorescu își găsește greu locul, iar Eminescu va fi valorificat mai mult strâmb.

Și totuși, Eminescu nu se stabilizase în toate conștiințele, astfel pentru un gen de mic „tehnocrat” de primă generație, să zicem maistru la IAR, „Eminescu e mort”, spusă cu un rânjet voios...¹⁰ Își făcuse deja apariția omul nou? În 1939, fără legătură directă cu comemorarea Poetului, Lucian Predescu și B. Jordan se încearcă într-o aiurizantă biografie romanțată și tragică(!) a lui Caragiale, în care apare un personaj Eminescu „cu conștiința prăbușită în neantul Nirvanei, [care] expiază într-un cadru dureros de tragic”!? Pare aproape ieșit din timp gestul tinerei Magda Isanos de a realiza în poezia *Întoarcerea* o interesantă parafrază la eminesciana *Sara pe deal*...

G. Călinescu, în acești ani cu gust personal nefalsificat, are multă atracție pentru Maiorescu și deloc pentru Gherea, Sadoveanu etc. Și totuși, chiar maioreșcianul Lovinescu admitea de curând că la români Gherea a izbândit un solid început de critică științifică. Oricât de corect admirator al lui Maiorescu și al ideilor *Junimii* se arată E. Lovinescu, el se exprimă ca un spirit modern și independent față de obiectele admirației sale, de exemplu introducând în texte substanțiale o apologetică a „48”-lui românesc, care-ne amintim – îi oripila pe Eminescu, Maiorescu și pe alți junimiști! În 1940, se sărbătorește cuviincios centenarul nașterii lui Titu Maiorescu. Reținem îndeosebi gesturile *Revistei Fundațiilor Regale* și *Gândirii*, unde semnează G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Mihail Sebastian, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu și D. Caracostea. Portretul lui Maiorescu, om și critic, izbucnește măreț, drept și exemplar și tot astfel nuanțatele sale relații cu Eminescu.

Anul e crâncen. În toamna lui 1940, la cursul său de la Universitatea din Iași – ca și alți colegi care-l omagiază pe N. Iorga, recent asasinat – G. Călinescu, vorbind de Maiorescu, face în treacăt aluzie la un cronicar modern, răpus ca și Miron Costin odinioară de gloanțe. Mă rog, M. Costin fusese decapitat, dar paralela rămâne dreaptă! Iar Iorga duce în mormânt și nedreptatea de a fi încercat cu disperare în ultimul său an de viață – să-l încondeieze și să-l scoboare pe Maiorescu, de parcă n-ar fi încăput în viața publică a românilor doi Magiștri!?

Știm prea bine cu câtă corectitudine și afecțiune se ocupă G. Călinescu de Eminescu și Maiorescu în marea *Istorie a literaturii române*. Dar acum ni se pare interesantă și cu urmări o altă continuitate a celor doi: aceea prin Lovinescu și prin

Cercul literar de la Sibiu.¹¹ Căci, să nu uităm că acest „Cerc”... de subtilă descendență eminesciană și patronat de Blaga, se adresează în 1943 lui E. Lovinescu printr-un *Manifest* moral-estetic. Lui Lovinescu, nou Magistrul și exeget echilibrat al lui Maiorescu, ca și al unui Eminescu expurgat! Că G. Călinescu se angrenase copios în demokatură, ca vajnic și lamentabil tovarăș de drum al comuniștilor prin 1945-1946, o știm, dar ne mânănește tematic nu injustețea (ea nici nu există) aprecierii că Eminescu îl iubește pe producătorul nemijlocit de bunuri și-l abhoră pe speculativ, ci trista captație călinesciană către Puterea Roșie ce se ivește, cu care ocazie îl atașează pe Poet hârbului democratic, ca scriitor „la ordinea zilei”!

Cu ocazia centenarului Eminescu din 1950, profesorul bizantinolog Alexandru Elian îl spurcă savant pe Maiorescu, cum că nici nu s-ar fi atins de manuscrisele Poetului în vremea lungă cât le-a ținut în custodie!? I s-a răspuns cu zâmbet că Magistrul a tot umblat la tezaurul sacru, extrăgând una-alta pentru publicare... În acești ani nenorociți, onestul cărturar nemțean G. T. Kirileanu are câte o reverie, în care și-i închipuie pe Eminescu și Maiorescu coborând cu pluta de la Dorna la Piatra, bun înțeles avându-l pe Kirileanu cu ei... Ce te faci, că prin 1951 ține să intre în Academie trepădușul comunistoid Mihai Beniuc și G. Călinescu trebuie să-i întocmească referat! Nu-i bai, se descurcă „Divinul”, o întoarce abil, amintind că poetelul (acum, „valoros”) a așteptat încrezător izbânda, scriind în 1943: „Va lăvui biruitoarea masă”, ca apoi să-l ajuteze cu tupeu proletar pe Poet: „Pe Eminescu, noi poeții tineri,/ Zadarnic încercăm, nu-l vom ajunge/.../ Dar Eminescu nu cuprinde tot în stihurile lui dumnezeiești,/ Durerea românească-i mult mai mare”...

În cohorta de imbecilități aliniată, ne frapează câte o formulă mai acătării, de exemplu aceasta: mesajul unei străvechi căutări a secretului fericirii omenеști a luminat „noaptea în care se frământau” nu doar geniile poetice ale umanității și cutare scriitori ruși marcanți, dar și ai noștri Eminescu și Caragiale. Zice în 1956 Argehei - care-și trăiește viclean reabilitarea - cu o nu știu ce ironie călugărească: cronicarului de epoci nu-i face o deosebită plăcere să spurce variile năravuri, cui nu i-ar conveni să viețuiască împăcat și solidar în familia națională? Uite, Eminescu, de florile mărilor s-o fi răzlețit el, „străin în țara lui”?¹² După modul comunist de gândire, era fatal să fie reconsiderat Titu Maiorescu, spre a fi descătușat în fine și Eminescu, căci spre a fi cât de cât respectat Eminescu, se cuvenea purificat și Compagnonul său de destin!

Așa că, se permite în 1963 criticilor Liviu Rusu și Paul Cornea să-l trateze obiectiv pe Maiorescu, în *Viața Românească*. E o veritabilă resurecție Maiorescu, urmată de o avalanșă revuistică și de mai multe cărți: Nicolae Manolescu, Z. Ornea, E. Todoran, Domnica Filimon, S. Ghiță, Al. Dobrescu, Petru Ursache ș.a. Unii au pus la îndoială meritele de pionierat ale lui Liviu Rusu, de parcă acesta era vinovat că sub cenzură totul funcționa „cu voie de la poliție”! Marin Sorescu țâșnește: „acestea trebuiau să poarte un nume”... În fine, s-ar zice că Eminescu și-a recăștigat locul absolut, iar Maiorescu nu mai e trădătorul idealurilor pașoptiste, reacționarul metafizic-estetic, servul claselor posedante aruncat de Gherea la groapa istoriei cu tot cu turn de fildes. Se intră într-o etapă în care până nici toboșarul Savin Bratu nu va mai fi bântuit de „fantoma lui Maiorescu”!(13)

La o întâlnire cu scriitorii în 1982, Ceaușescu s-a exprimat

(fără împotriviri vizibile ale adunării...) că, pentru el, Eminescu valorează cât un cetățean de pe stradă!? Culmea că a existat oarece ripostă la de-alde acestea, culmea că din partea unui yesmen ca Eugen Barbu: tipul îndrăznește -spre uimirea breslei- să-i precizeze lui Ceaușescu că „uzina Eminescu” rămâne cea mai rentabilă unitate productivă a României! De nu cumva era o complicitate de adâncime a unor cumetri național-comuniști. În fond, putem reduce situația lui Eminescu – în starea de apogeu agonice al comunismului românesc- printr-o întâmplare cu tâlc: un tren gonind în iarnă, într-un vagon neîncălzit un țigănuș rostește un colind de nașterea Pruncului Sfânt și se observă pe steaua de mucava un portret al lui Eminescu. Un cetățean îl ispitește pe băiețel cu 1000 lei (enorm!), dacă spune al cui e chipul rupt dintr-un manual școlar și puștiul răspunde privind cu jind la bani: „Nu știu, domnule, dar tot un sfânt trebuie să fie!”

E de la sine înțeles că anul 1989 al comemorării Eminescu nu putea fi decât penibil, la fel ca și demența național-comunismului muribund în plaiurile mioritice.¹⁴ Ar fi o chestiune psihologică, bine surprinsă de Svetlana Paleologu-Matta: românii se simt cam constrânși să-l urmeze pe Eminescu în idealitatea lui, nu-l pot asimila nicicum și atunci se înscriu programatic sau cu inocență între detractori. Unii români (mai ales din patrie) sunt „mioritici și eminescieni”, alții (îndeosebi din diaspora) sunt doar „mioritici” și nu gustă în totalitate eminescianismul politic! Iar se strecoară visul sincronizării cu lumea civilizată, vis în care Eminescu nu-și află locul.¹⁵ Cercurile serioase, tăcute la sărbătorirea penibilă din 1989, se gândesc la o purificare a lui Eminescu de puținele sale reziduuri. Bună punere în discuție la *România literară*. Era un drum corect, înouitor, salubru.

Contestatarii Pieței Universității din 1990, la kilometrul 0 al zonei libere de neocomunism, au așezat manifestația sub semnul portretului din Balcon al Poetului. Dar îngerul chipului poate fi pavază de rele? Prin preajmă, gloata fesenistă urlă dezlănțuită: „Țara lui Eminescu votează cu Iliescu! Ce, dacă **ei este studenți**, crede ei că **e mai deștepti** decât noi?!”¹⁶ În fond, asta se visase și asta se obținuse din partea individului masificat al educației național-comuniste.

Ne place atitudinea lui Constantin Crișan, din primii ani '90, când atacă gestică național-comunistă a „poetului național”. Sensibil plusează C. Crișan, un Eminescu scriind generos o continuare a *Epigonilor* și elogiind spumegat noile achiziții ale mării poezii românești: Blaga, Bacovia, I. Barbu, Goga, Vinea, A. Maniu, N. Stănescu!¹⁷ Trebuia ca reaua credință să-și afle un model de expresie și astfel își face apariția celebrul, nefastul număr tematic „Eminescu” al *Dilemei* (martie 1998). Îndată după Revoluție, voci de mare autoritate în frunte cu Nicolae Manolescu și Șt. Aug. Doinaș s-au pronunțat pentru aerisirea subiectului și înlăturarea puținelor poncife eminesciene, îndeosebi formulele naționalismului excesiv. Într-un spirit cuviincios se reia comemorarea ratată în 1989.

Pe urma răului exemplu oferit de Mircea Cărtărescu în *Dilema*, se dezvoltă o industrie a amănuntului sordid: Eminescu era – vezi bine – un individ mic, pârșos, bubos, cocoșat, șchiop și jegos; rătăcea mult prin bordeluri și era doldora de boli venerice. Așa să fi fost?! Și-apoi, se uită acești pamfletari imunzi în oglindă? Câte o persoană profesionistă a scrisului românesc se întrebă cu îngrijorare sinceră: oare se va mai citi Eminescu în anul 2000? Și i se răspunde aspru: da, stimabile, dacă se va

Piero della Francesca

mai citi, se va citi Eminescu!¹⁸ Degeaba vociferează unii în apărarea „sfințeniei” eminesciene, post-modernismul iconoclast îi face bine Poetului, prin reanimare și recuperare, post-contestare, un bun exemplu fiind Mircea Cărtărescu cu al său *Vis chimeric* (1991). Chiar autorului i se pare o „cârticică” deloc nedemnă de peana sa!¹⁹

În confuzia valorilor de după '89, s-a putut auzi câte o voce intelectuală rătoindu-se la lucrătorii de librărie: ia mai terminați cu obiceiul comunist de a-i face vitrină lui Eminescu de 15 ianuarie!? Și când te gândești că „vitrina” chiar se făcea Poetului până în '89, măcar spre a contracara modest șuvoiul de dejecții care curgea în fiecare ianuarie de zilele „Conducătorilor”, 7 și 20? Doar o mică întrerupere... Pentru TV, importantă contribuție a regizorului Alexandru Darie, în anul Eminescu-2000.²⁰

Parcă în umbra comemorării din 2000 a lui Eminescu, se dezlănțuie și vizionarii apocaliptici. Cică *Eminescu ar fi fost victima unui complot* urzit de liberali, pus în lucrare în 1889 de un grupuscul vindicativ cu intenții reparatorii, din care nu

lipseau *of course* regele Carol și regina veleară Carmen Sylva. Bestii asazine necunoscute îl lichidează pe Poet, apoi sunt la rândul-le lichidate.²¹ Așa, ca să învețe rețeaua universală ce înseamnă conspirație românească! Își mai află locul dreapta măsură?

Har Domnului, se exprimă și voci moderne de bun simț, care condamnă genul de gigantomanie al unei culturi mici și firave, în care e musai ca numele lui Eminescu să fie însoțit de aprecierea „cel mai mare poet”! Și -desigur că e trist- dar pentru tinerii români din cultura la zi, doritori de afirmare pe piața dominată de duh anglo-saxon și *political correctness*, Patapievici afirmă tăios (și riscant...), **Eminescu joacă rolul cadavrului din debara!**?⁽²²⁾ De, de-ale sincronizării!

Note bibliografice

¹⁾ E vorba de Emilia Humpel, în N. Iorga, *Oameni cari au fost*, II, p. 113. N. Iorga, *Oameni cari au fost* (2 vol.), ediție îngrijită, prefață și note de Ion Roman, col. „BPT”, seria „Cultură generală”, Editura pentru literatură, București, 1967, vol. II, p. 113

²⁾ M. Eminescu, *Opere*, XIII, p. 331; I. L. Caragiale, *Scrisori și acte*, pp. 95, 111-112; G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, p. 543; Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale*, p. 97; *Amintiri despre G. Ibrăileanu*, II, p. 193. M. Eminescu, *Opere*, vol. XIII (*Publicistică 1882-1883, 1888-1889*), ediție îngrijită de Dimitrie Vatamaniuc, Petru Creția și col., Editura Academiei, București, 1985, p. 331; I. L. Caragiale, *Scrisori și acte*, ediție îngrijită, prefață și note de Șerban Cioculescu, col. „Studii și documente”, Editura pentru literatură, 1963, p. 95, 111-112; G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origine până în prezent*, ed. a II-a revăzută și adăugită, ediție îngrijită și prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1982, p. 543; Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale*, ed. a II-a revăzută, col. „Monografii”, Editura pentru literatură, 1969, p. 97; *Amintiri despre G. Ibrăileanu*, vol. II, antologie și bibliografie de Ion Popescu-Sireteanu, Editura Junimea, Iași, 1976, p. 193.

³⁾ Dan C. Mihăilescu, *Sublimul de pământ* (V), p. 15; Camil Petrescu, *Opinii și atitudini*, pp. 183-184, 203-205; Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, p. 192; Ioan Marcel Slavici, *Amintiri*, p. 129; Vasile Vasile, *Doina în viața și scrisul lui Eminescu*, p. 125; Aurel Leon, *Umbre*, II, p. 38 și III, pp. 21, 29; Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor...*, p. 73; Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni* (3 vol.), Editura Cartex Serv., București, 2002, vol. II, p. 154. Dan C. Mihăilescu, (V), în 22, XI, nr. 31 (545), 1-7 august 2000, p. 15; Camil Petrescu, *Opinii și atitudini*, antologie și prefață de Marin Bucur, Editura pentru literatură, 1962, p. 183-184, 203-205; Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, col. „Pe urmele lui...”, Editura Sport-Turism, București, p. 192; Ioan Marcel Slavici, *Amintiri*, cu un „Argument” de Pompiliu Marcea, în *Manuscriptum*, XI, nr. 2 (39), 1980, p. 129; Vasile Vasile, *Doina în viața și scrisul lui Eminescu*, în *Viața Românească*, LXXXIX, nr. 1, ianuarie 1994, p. 125; Aurel Leon, *Umbre*, vol. II, Editura Junimea, 1972, p. 38 și vol. III, Editura Junimea, 1975, pp. 21, 29; Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*. Întoarcerea în timp, ESPLA, București, 1957, p. 73; Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni* (3 vol.), Editura Cartex Serv., București, 2002, vol. II, p. 154

⁴⁾ G. Călinescu, Ion Creangă, pp. 227, 231; Demostene Botez, *Memorii*, p. 279; Augustin Z. N. Pop, *Mihai Eminescu - Secvențe biografice*, pp. 17-19; Aurel Leon, op. cit., III, pp. 21-23; Dumitru Furtună, *Cuvinte și mărturii...*, pp. 20, 37, 39. G. Călinescu, *Ion Creangă* (Viața și opera), prefață de Eugen Simion, col. „BPT”, seria „Cultură generală”, Editura pentru literatură, 1966, pp. 227, 231; Demostene Botez, *Memorii*, seria „Memorialistică”, Editura Minerva, 1970, p. 279; Augustin Z. N. Pop, *Mihai Eminescu - Secvențe biografice*, în *Manuscriptum*, V, nr. 1 (14), 1974, pp. 17-19; Dumitru Furtună, *Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă*, ediție, prefață și note de Manuela și Gheorghe Macarie, Editura Junimea, 1990, pp. 20, 37, 39; Aurel Leon, op. cit., III, pp. 21-23

⁵⁾ E. Lovinescu, *Antologie critică*, pp...; Paul Zarifopol, *Eseuri*, II,

pp. 83, 247 E. Lovinescu, *Antologie critică*, col. „Scriitorii români contemporani-pagini alese”, Editura literară „Casa Școalelor”, București, 1921, p.38; Paul Zarifopol, *Eseuri*, vol.II (*Culturale, morale și politice*), ediție îngrijită de Al. și Radu Săndulescu, studiu introductiv, argument și note de Al. Săndulescu, Editura Minerva, 1988, pp. 83, 247

⁶⁾ Ion Barbu, *Versuri și proză*, ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de Dinu Pillat, col. „BPT”, Editura Minerva, 1970, p. 200; G. Călinescu, *Scrisori și documente*, p. 185; Cassian Maria Spiridon, Macedonski, adversarul lui Eminescu, în *Convorbiri literare*, CXXXIV, nr. 1 (61), ianuarie 2001, p. 3; Alex. Ștefănescu, *Nichita Stănescu și Mihai Eminescu*, în *Rev.de ist. și t. lit.*, XXXIII, nr. 3, iulie-septembrie 1985, pp. 68-69 Ion Barbu, *Versuri și proză*, ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de Dinu Pillat, col. „BPT”, Editura Minerva, 1970, p. 200; G. Călinescu, *Scrisori și documente*, ediție îngrijită, note și indici de Nicolae Scurtu, prefață de Al. Piru, col. „Documente literare”, Editura Minerva, 1979, p. 185; Cassian Maria Spiridon, *Macedonski, adversarul lui Eminescu*, în *Convorbiri literare* (Iași), CXXXIV, nr. 1 (61), ianuarie 2001, p. 3; Alex. Ștefănescu, *Nichita Stănescu și Mihai Eminescu*, în *Revista de istorie și teorie literară*, XXXIII, nr. 3, iulie-septembrie 1985, pp. 68-69

⁷⁾ Cristian Livescu, *Exegeze eminesciene*, p. 25; Cristian Livescu, *Exegeze eminesciene*, în *Convorbiri literare*,, p. 25; Mircea Eliade, *Despre Eminescu și Hasdeu*, ediție îngrijită și prefață de Mircea Handoca, Editura Junimea, 1987, passim

⁸⁾ G. Călinescu, *Gâlceava înțeleptului cu lumea*, II, p. 346; Ion Barbu, op.cit., p.198 G. Călinescu, *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, vol.II (1943-1949), Editura Minerva, 1974, p. 346; Ion Barbu, op.cit., p.198

⁹⁾ N. Iorga, *Memorii*, VI, p. 3; Șerban Cioculescu, *Caragialiana*, pp. 113- 114; Aurel Leon, op. cit. III, p. 20; I. E. Torouțiu, *St. și doc. lit.*, IV, p. 20; Mihai Cimpoi-Lucian Boz, *Masca eminesciană în timp*, în *Viața Românească*, XCIII, nr. 6, iunie 1998, p. 53; H.-R. Patapievic, *Prostia și reaua credință transformate în delict de interpretare*, în *Idei în dialog*, nr. 8, august 2006, p. 2 N. Iorga, *Memorii*, vol. VI (Încercarea guvernării peste partide 1931- 1932), „Datina românească”, București, 1939, p. 3; Șerban Cioculescu, *Caragialiana*, Editura Eminescu, București, 1974, pp. 113-114; Aurel Leon, op. cit. , III, p. 20; I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IV („Junimea”), Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, București, 1933, p. 20; Mihai Cimpoi-Lucian Boz, *Masca eminesciană în timp*, în *Viața Românească*, XCIII, nr. 6, iunie 1998, p. 53; H.-R. Patapievic, *Prostia și reaua credință transformate în delict de interpretare*, în *Idei în dialog*, nr. 8. august 2006, p. 2

¹⁰⁾ N. Iorga, op. cit., vol. VII (*Sinuciderea partidelor*, 1932-1938), București, 1939, pp. 388, 427; G. Călinescu, *Scrisori și documente*, p. 45; Junimea și junimiștii, p.171; Marin Preda, op.cit., vol.I, p. 31; Aurel Leon, op.cit., III, pp. 23-24; H.-R. Patapievic, *Cerul văzut prin lentilă*, pp. 158-159; *Destăinuiri*- E. Lovinescu, la „Rotonda 13”, în *Manuscriptum*, V, nr.1 (14), 1974, p. 78 N. Iorga, op. cit., vol.VII (*Sinuciderea partidelor*, 1932-1938), București, 1939, pp. 388, 427; G. Călinescu, *Scrisori și acte*, p. 45; *Junimea și junimiștii, scrisori și documente inedite*, ediție îngrijită, introducere și note de Ticu Arhip și Dumitru Vacariu, Editura Junimea, 1973, p. 171; Marin Preda, op. cit., vol. I, p. 31; Aurel Leon, op. cit., III, pp. 23-24; H.-R. Patapievic, *Cerul văzut prin lentilă*, cuvânt înainte de Virgil Ierunca, grafica de Dan Perjovschi, col.”Totem”, Editura Nemira, București, 1995, pp. 158-159; *Destăinuiri*-E. Lovinescu, la „Rotonda 13”, în *Manuscriptum*, V, nr.1 (14), 1974, p. 78

¹¹⁾ E. Lovinescu, *Scrieri*, IX, pp. 472-473; *Revista Fundațiilor Regale*, VII, nr.3, 1 martie 1940, pp. 575-642, 708-709; Șerban Cioculescu, op. cit., p. 304; Valeriu Mangu, *De vorbă cu Iorgu Iordan*, pp. 51, 318; *Destăinuiri-E. Lovinescu*..., p. 72; Mihai Ursachi, *Eminescu și noi*, în *Convorbiri literare*, CXXX, nr. 6, iunie 1996, p. 3; Al. Piru, *Panorama deceniului literar 1940-1950*, Editura pentru literatură, 1968, p. 187 E. Lovinescu, *Scrieri*, vol. IX (T. Maiorescu și contemporanii lui), ediție și postfață de Eugen Simion, Editura Minerva, 1981, pp. 472-473; *Revista Fundațiilor Regale*, VII, nr. 3, 1 martie 1940, pp. 575-642, 708-709;

Șerban Cioculescu, op. cit., p. 304; Valeriu Mangu, *De vorbă cu Iorgu Iordan*, seria „Memorialistică”, Editura Minerva, 1982, pp. 51, 318; *Destăinuiri-E.Lovinescu*, p. 72; Mihai Ursachi, *Eminescu și noi*, în *Convorbiri literare*, CXXX, nr. 6, iunie 1996, p. 3; Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950*, Editura pentru literatură, 1968, p. 187

¹²⁾ Tudor Arghezi, *Pagini din trecut*, p. 5; G. Călinescu, *Gâlceava înțeleptului cu lumea*, p. 335 și *Scrisori și documente*, pp. 258-259; Cristian Livescu, art. cit., p. 25; George Muntean, *Eminescu -102 documente inedite*, p. 28; Mihai Ursachi, art. cit., p.3; Mihai Novicov, *Pilda unui mare scriitor comunist*, în *Viața Românească*, VII, nr.7, iulie 1954, p.365 Tudor Arghezi, *Pagini din trecut*, ed.a II-a adăugită, ESPLA, 1956, p. 5; G. Călinescu, *Gâlceava înțeleptului cu lumea*, II, p. 335 și *Scrisori și documente*, pp. 258-259; Cristian Livescu, art. cit., p.25; George Muntean, *Eminescu-192 documente inedite*, în *Dacia literară* (Iași), nr.1 (16), 2000, p. 28; Mihai Ursachi, art.cit., p. 3; Mihai Novicov, *Pilda unui mare scriitor comunist*, în *Viața Românească*, VII, nr.7, iulie 1954, p. 365

¹³⁾ *Viața Românească*, 1963; Florin Mihăilescu, *Maioreșcu peste mode și timp*, în *Viața Românească*, XCIII, nr. 6, iunie 1998, pp. 104-105; Mihai Ursachi, art.cit., p. 3 Florin Mihăilescu, *Maioreșcu peste mode și timp*, în *Viața Românească*, XCIII, nr. 6, iunie 1998, pp. 104-195; Mihai Ursachi, art. cit., p. 3

¹⁴⁾ Ștefan Aug. Doinaș, *Vânzarea pe tarabă a culturii*, în 22, XII, nr.16 (581), 17-23 aprilie 2001, p.3; Nina Cassian, *Memoria ca zestre*, vol. I, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p.235; Lili Goia, *Despre iarnă, despre Vrancea și despre căință* (III), în *Gazeta vrânceană* (Focșani), V, nr.221 -222, aprilie 2003, p. 2; Mihai Ursachi, art. cit., p. 18 Ștefan Aug. Doinaș, *Vânzarea pe tarabă a culturii*, în 22, XII, nr.16 (581), 17-23 aprilie 2003, p. 3; Nina Cassian, *Memoria ca zestre*, vol.I, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 235; Lili Goia, *Despre iarnă, despre Vrancea și despre căință* (III), în *Gazeta vrânceană* (Focșani), V, nr.221-222, aprilie 2003, p.2; Mihai Ursachi, art. cit., p. 18

¹⁵⁾ Theodor Codreanu, *Transmodernismul*, p. 261; George Damian, *Dușmanii lui Eminescu*, în *Ziua*, XIV, nr. 4130, 12-13 ianuarie 2008, p. 6 Theodor Codreanu, *Transmodernismul*, seria „Ananta - Studii transdisciplinare”, Editura Junimea, 2005, p. 26; George Damian, *Dușmanii lui Eminescu*, în *Ziua*, XIV, nr. 4130, 12-13 ianuarie 2008, p.6

¹⁶⁾ Ruxandra Cesereanu, *Fenomenul „Piața Universității 1990”*, în 22, XIV, nr. 687, 6-12 mai 2003, p. 9

¹⁷⁾ Constantin Crișan, *Extremismul naționalist și conceptul de poet național*, în *Viața Românească*, XCIII, nr. 6, iunie 1998, p. 20; Mihai Eminescu, art. cit., p.18

¹⁸⁾ Theodor Codreanu, op. cit., pp...; Valeriu Gherghel, *Executorii lui Eminescu*, în *Ziarul de Vrancea* (Focșani), nr.377, 3 iulie 2003, p. 14; Magda Ursache, *Ocolul pământului în zece mii de cărți*-convorbire cu Alexandru Deșliu (II), în *ProSaeculum*, VI, nr.12 (44), decembrie 2007, p. 11; George Damian, art. cit., p. 6

¹⁹⁾ Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, I, p. 205; Vitalie Ciobanu, *În căutarea lui Eminescu*, în *Viața Românească*, LXXXIX, nr.1, ianuarie 1994, p. 106 Mircea Cărtărescu, *Jurnal* (2 vol.), vol. I (1990-1996), Editura Humanitas, București, 2001-2005, p. 205; Vitalie Ciobanu, *În căutarea lui Eminescu*, în *Viața Românească*, LXXXIX, nr. 1, ianuarie 1994, p. 10

²⁰⁾ H.-R. Patapievic, *Prostia și reaua credință*..., p. 2; Magda Ursache, interv. cit., p.11

²¹⁾ Iliana Gregori, în *Observator cultural*..., Valeriu Gherghel, art. cit., p. 14; N. Georgescu, 28 iunie 1883..., p. 10; Nicolae Prelipceanu, *Imperiul rus și cel austro-ungar contra lui Eminescu*, în *România liberă*, nr. 3069, 25 aprilie 2000, p. 6 Iliana Gregori,....; Valeriu Gherghel, art. cit., p. 14; N. Georgescu, *28 iunie 1883, o zi din viața lui Eminescu*, în *Bucovina literară* (Suceava), XVIII, nr.7 (197), iulie 2007, p.10

²²⁾ Cristian Bădiliță, *Dumitru Stăniloae cu cărțile pe masă*, în *Ziua*, XIV, nr. 4065, 20-21 octombrie 2007, p. 6; H. - R. Patapievic, art. cit., p.2.

Ioan Murgeanu

EMINESCU FOREVER

Mihai Eminescu (n.1850) debuta ca poet la vârsta de 16 ani, 1866, cu câteva poezii publicate de Iosif Vulcan în revista „Familia” de la Oradea, prilej cu care primul său mentor îi va schimba și numele, din Eminovici în Eminescu. Astfel se naște legenda celui mai mare poet român din toate timpurile. Au trecut de atunci 142 de ani, timp în care Eminescu a fost urmărit pas cu pas de admiratori, și citit ca poet, și nu numai, de generațiile succesive, întrunind toate superlativalele. Calea afirmării sale a fost aparent ușoară, odată cu publicarea, în 1870, a primelor poezii în „Convorbiri literare”, revista Societății „Junimea” de la Iași, al cărei mentor era criticul Titu Maiorescu, iar redactor Iacob Negruzzi, fiul cunoscutului scriitor, Costache Negruzzi. Eminescu a avut șansa de a intra cu dreptul pe teritoriul imbatabil al elitelor culturale române din a doua jumătate a veacului al XIX-lea și de a fi asimilat de acestea, lăsând amintirea geniului romantic total exprimat, cu aura unui destin tragic, inconfundabil și irepetabil. Prima jumătate a veacului al XX-lea va marca apogeul recunoașterii și cunoașterii multiple a geniului eminescian. Generația anilor 30 a veacului al XX-lea, căutând să reformuleze ideea naționalismului românesc, în mișcare, va găsi în ideile lui Eminescu un ferment, iar în marea lui poezie un criteriu moral absolut. Mișcarea intelectuală din jurul revistei „Criterion”, anii 30, cu Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu și Constantin Noica în frunte, va avea în Eminescu principalul reper. Lăsând în urmă tribulațiile „politice” ale așa zisei „generații fericite”, formate la Universitate sub vraja socraticului profesor de filosofie Nae Ionescu, iar în agora, influențată de intransigența morală dar și de acțiunea riscantă, a căpitanului „Gărzii de Fier”, Corneliu Zelea Codreanu, care cerea tinerimii sacrificiul suprem, în idealul unei patrii ce ar fi trebuit să strălucească „ca soarele sfânt de pe cer”, *fericita generație* va fi în curând victima motivată a „terorii istoriei”, ce va arunca în neant România Mare, mutilându-i hotarele și destinul, pentru următoarea jumătate de secol, și până în prezent; fiind cea mai cumplită epocă din toată istoria României moderne. „Fericita generație”, în noile condiții se va disipa, iar corifeii săi principali vor rămâne, după al doilea război mondial, departe de țară, într-o rezistență culturală activă, dar și într-o „fereală”, din ce în ce mai accentuată, față de propriul trecut, devenit nociv și inadecvat, cu noile evoluții politice ale planetei. Ideea națională, care fundamentase principalele doctrine totalitare ale veacului, în recurs, de la Hitler la Mussolini, și până la jertfitul căpitan al Gărzii de Fier românești, Corneliu Codreanu, va fi combătută acum, și de comunism și de democrațiile occidentale, ca fiind exagerată, sau chiar dezastruoasă prin aplicațiile ei fasciste și naziste. Genocidul evreiesc, pus în operă de Germania hitleristă, avea să creeze un precedent pentru societățile post-totalitare, chiar atunci când la orizont apare un nou totalitarism, mai perfid încă, prin utopia doctrinei lui umanitariste și egalitare, comunismul.

România lui Eminescu va fi una din victimele cele mai grav

afectate de noul regim politic, infiltrat din Rusia leninist-stalinistă a Sovietelor, în toate țările est-europene „învinse” în cel de al doilea război mondial. Câteva decenii Eminescu va fi, în țara limbii sale cenzurat, rupt în două și-n nouă părți, de pe textul lui tipărit, și din manuscrisele de la Academia Română, refuzat ca exponent al României și ca reper moral al românismului. Lectura lui Eminescu, în tot acest timp, chiar și a poetului Eminescu, dar mai ales a jurnalistului și filosofului, va fi întunecată de sincope și intercalări, pentru a nu mai vorbi de noile interpretări ale criticii comandate politic a realismului socialist din așa zisul „obsedant deceniu” al veacului trecut. Însă Eminescu va birui din nou, chiar dacă și în noile condiții ale unui „naționalism comunist” confecționat pe o rețetă artificială, și pus în operă de ultimul lider și dictator comunist N. Ceaușescu, printr-un fetișism aproape intolerabil. Și cu toate acestea, alături de exagerări și „lecturi false”, apare în epocă și ideea unui „Eminescu-omul deplin al culturii române”, lansată cum știm, în anii 70, de Constantin Noica, supraviețuitorul închisorilor comuniste din țară, a grupului „Criterion” din anii 30, ce marcaseră profund interbelic românesc de cea mai înaltă clasă și gest cultural european sau / și european. În ultimul deceniu al dictaturii ceaușiste va fi dusă până la capăt tipărirea integrală a *Operei* lui Mihai Eminescu în ediția ei academică, fiind pe cale și tipărirea manuscriselor poetului de la Academia Română, dorința arzătoare a lui C. Noica, împlinită după căderea comunismului de acad. Eugen Simion pe timpul mandatului său de președinte al Academiei.

„Destinul a făcut ca editorul principal al operei lui Cioran să fie moștenitorul criptocapitalist al Editurii Politice din „epoca de aur”, filosoful Gabriel Liiceanu, produs al Școlii de la Păltiniș.” Într-ă, astfel, cu această afirmație tranșantă, a criticului Theodor Codreanu („Bucovina literară”, nr. 11-12 (201-202), noiembrie-decembrie, 2007, Suceava) în linie dreaptă cu noile realități ale interceptării operei eminesciene în post/comunism, și cu ultima lectură, dacă putem zice așa, a celui mai mare și mai important clasic al literaturii noastre. Căderea comunismului nu-i va fi favorabilă însă geniului absolut al poporului român. Dimpotrivă. Eminescu, chiar dacă va continua să fie tipărit în tiraje de masă, de data aceasta, cu întreaga operă, necenzurată, interesul real pentru lectura operei lui Eminescu va fi simțitor scăzut; cărțile sale devin necesare mai ales în raft și mai puțin sau deloc la masa de lectură. Școala îl va dezavua subtil pe poetul dificil de citit, interpretat și înțeles de noii școlari libertini și anarhici, unele manuale alternative propunând un Eminescu la limita confuziei și a unor analize jenante. În marea trâncăneală ce va ațâța gâlceava mai mult decât spiritele, după așa zisa revoluție din decembrie 1989, locul lui Eminescu nu mai are cum fi unul principal și de frunte. Vom avea un nou fetiș eminescian alcătuit din citate și din grandilocvență electorală, ceea ce Eminescu a urât cel mai tare la politicianismul din vremea sa. În configurarea unor elite, așa zise „post-

moderne”, din post/totalitarismul comunist și ceaușist românesc, vom urma calea arătată de criticul mai sus citat, Th Codreanu, din „Bucovina literară”, eseul intitulat „*Culpa Generației fericite (I)*”. Foștii discipoli ai filosofului Constantin Noica, din Școala de la Păltiniș, în curând se vor emancipa de fostul maestru, radicalizându-și opțiunile în alt sens; Th. Codreanu face o paralelă interesantă între „Criterion2-ul anilor 30, cu Eliade, Cioran, Mircea Vulcănescu și C.Noica la timonă, și „Grupul pentru Dialog Social” apărut imediat după revoluție ca mișcare intelectuală a societății civice, în frunte cu Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu, iar pe post de Cioran, fiind „inventat” un tânăr insurgent și disident post-festum, Horia-Roman Patapievic, „mim al filosofului cinic, în *Politice*, necruțător peste poate cu poporul român, minus dragostea cioraniană pentru Eminescu („pe care și un Budha ar fi fost gelos”, n.ns) și pentru România. Grupul putea spune acum literal: *vrem altă Românie, alt neam!* Iar de aici încep marile încurcături, căci gruparea nu era opera „hindusului” Nae Ionescu sau a „grecului” Nicolae Iorga, cum descoperia aiuritor Petre Pandrea, ci a kominternistului Silviu Brucan, stipendiată fiind nu de grecul N. Malaxa, ci de miliardarul ungaro-evreu George Sörös. Ce-ar putea spune asta? Că vechea dispută între greci și evrei în spațiul românesc fusese tranșată în favoarea celor din urmă, la modul absolut, ca moștenire a vechiului Komintern. Ce contrast plin de ingratitudine! Să-i moștenești pe criteriști sub umbrela lui Brucan și Sörös!”

Sau și mai mult încă: să schimbi comunismul cu globalismul, care la o privire mai aplicată ar putea fi un fel de „aceeași Mărie cu altă pălărie”... Deși, lucrurile nu stau tocmai așa: ideologiile se despart dar contrariile se atrag prin aceeași dușmănie față de creștinism și dispreț pentru valorile tradiționale sau omologate într-un clasicism național. Th. Codreanu analizează punctual noua situație, dând și exemple aproape halucinante, pe lângă cele deja știute, cu apariția unui număr anti-Eminescu, al revistei *Dilema*, ctită de Andrei Pleșu: „La aniversarea a 140-a a revistei *Convorbiri literare* și a centenarului nașterii lui Eliade, în podul Casei Pogor, în mai 2007, profesorul universitar Nicolae Crețu mărturisea că unul dintre colegii săi de la Universitatea „Al. I. Cuza” a declarat public că îi este rușine și scârbă să se știe de aceeași etnie cu Mircea Eliade! Iată până unde s-a ajuns cu logica maniheistă precreștină concentrată în *principiul lui Adolf*.”

H.-R. Patapievic îl suportă și el din ce în ce mai greu pe Eminescu, același Eminescu pe care Mircea Eliade îl presupunea, în urma unui eventual cataclism mondial, salvatorul rasei noastre și a civilizației românești, cu un singur volum de poezii scăpat ca prin minune... Am amintit mai sus că Cioran îl pune pe Eminescu vis-à-vis de „un Budha” ce ar fi fost gelos pe mintea geniului român. Noul „Cioran”, Patapievic, „va dezlănțui un perfid atac” împotriva Poetului Național. Într-un articol publicat în anul 2002, în revista *Flacăra*, H.-R. Patapievic își dezvoltă întreaga sa teorie anti-Eminescu, mizând pe inteligența sa speculativă și pe galeria noilor aplaudaci, care oricând vor fi prezenți la demolări ca și la „înmormântări”. Vom reda în extenso articolul D-lui Patapievic, din care, oricât de abil ar fi autorul, idiosincraziile față de Eminescu și implicit față de români, nu pot fi eludate:

„Cred că la acest început de an Caragiale (1852-2002), încă înainte de a cădea iar în euforia actualității ‘lumii lui Caragiale’, ar fi momentul să facem bilanțul anului Eminescu

(1850-2000). Dacă e sigur că actualitatea lui Caragiale ca valoare națională va fi confirmată la o sută cincizeci de ani de la naștere (rezultat previzibil al profetismului zeflemei, într-o țară a tuturor batjocurilor), ce s-a văzut în ‘anul Eminescu’ e că Eminescu a devenit stindardul academismului - estetic, cultural, instituțional, etnic. Ceva vetust, prost plasat, iremediabil înțepenit i-a caracterizat pe toți admiratorii săi care au produs texte, luări de poziție ori oratorii oficiale cu ocazia unei aniversari care, mă tem, s-a transformat într-o comemorare. Hotărât lucru, la o sută cincizeci de ani de la naștere, Eminescu nu mai e la modă. Pentru că a devenit inactual? Să fie vorba de faptul că la noi eternitatea aparține numai zeflemei, iar seriozitatea, metafizicul, tragedia stărnesc deopotrivă nerăbdarea și plictisul? Ar fi explicația ‘simpatică’. Cum ar veni, Caragiale rămâne mereu actual pentru că suntem un popor vesel, bârfitor, derizoriu și flecar, în timp ce steaua lui Eminescu e condamnată să pălească, deoarece, vorba lui Măiorescu, ‘celula nu rezistă – nici tensiunii metafizice, nici încordării ideii, nici sacrificiului tragic, nici martiriului religios și nici disciplinei instituționale’.

Mă tem însă că explicația veritabilă este alta. Eminescu nu mai e la modă, deoarece nu mai ‘dă bine’. Explicația nu e nici abisală, nici etnopsihologică, ci banal- sociologică. Dacă ne gândim că doar cu 20 de ani în urmă Eminescu mai era încă „omul deplin al culturii române” - acum noțiunile înseși de ‘deplin’ și de ‘cultură’ au devenit suspecte din punct de vedere politic -, înțelegem amploarea prăbușirii cotei lui Eminescu la bursa valorilor proclamate la lumina zilei. În timp ce Caragiale pare a nu avea nici un cusur, de Eminescu am început să ne jenam. Răsturnarea față de perioada interbelică e completă. Pe atunci Caragiale era suspect, Eminescu era recept; azi Eminescu a devenit suspect, Caragiale este în mod eminent recept. Pentru noua tablă de valori acceptate, Caragiale a fost găsit ‘politic corect’, în timp ce punerea lui Eminescu la patul lui Procust al noului canon importat din ‘țările progresiste’ a arătat fără dubiu ca fostul poet național al României clasice e ‘politic incorect’.

Cum ar fi putut fi altfel? Ca poet național Eminescu nu mai poate supraviețui, deoarece noi ieșim azi din zodia naționalului. Poet canonic Eminescu nu mai poate fi, deoarece revoluția sociologică din învățământul superior care a avut loc după 1990 a adus la putere studioși care fac alergie la auzul cuvântului canon și manifestă tendința să pună mâna pe revolver când aud cuvântul tradiție. Profund el nu mai poate fi considerat, deoarece

categoria profundului, nefiind postmodernă, nu mai e prizată de intelectualii progresiști. Interesant Eminescu nu mai poate fi, deoarece tot ce e interesant în Eminescu e pur german, iar azi nu se mai consideră interesant decât ce vine din zona anglo-saxonă, care e contrariul germanității. Din punct de vedere politic, Eminescu pare a fi irecuperabil. Categoriile lui Eminescu? Azi nimeni nu mai poate vorbi despre sursele originare ale sensibilității sale fără a trebui să pună totul între ghilimele, adică fără a face cu ochiul, fără a-și cere scuze ori fără a-l scuza, luându-l de fapt peste picior. Într-o epocă în care viziunile mai sunt licite doar la cinema (ceea ce i-ar fi plăcut lui Max Weber), Eminescu nu ne mai poate apărea decât ca exasperant de învechit. Or, se știe, supremul argument împotriva cuiva, azi, este sentința ‘ești învechit’. Iar cultura română din ultimii ani, în lupta pentru integrare euro-atlantică, nu dorește decât să scape de tot ce este ‘învechit’ - adică să fie progresistă.

Pentru nevoia de chip nou a tinerilor care în cultura română de azi doresc să-și facă un nume bine văzut în afară, Eminescu joacă rolul cadavrului din debara. Sec spus, Eminescu nu mai este azi actual deoarece cultura română, azi ca și ieri, se dovedește a nu fi decât o cultură de sincronizare. Ea încă nu își permite să nu fie în pas cu modele.”

Din păcate aceasta s-ar vrea noua grilă prin care ar trebui citit Eminescu în postmodernism și-n „Noua Eră”. Aceste provocări nu fac decât să dezbină din nou pătura intelectuală din România după formatul deja „consacrat” din comunism; se reia sub alte forme, evident mai „perfide” bătălia dintre sincroniști și protocroniști, dar petecile mercenariatului de data asta se văd și pe întunerice mai ales pe salopetele „sincroniștilor”. Vechea limbă de lemn se transferă unei alte limbi de lemn, ce e drept mai sofisticate, dar fără rezon și aceasta, căci disprețuită de mare parte din publicul cititor de Eminescu și-n general de clasicii noștri numai la atingerea de sintagma „corectitudinii politice”. Prin care și vechea cenzură comunistă e înlocuită cu noul „filtru” postmodern și prefabricat în laboratoarele *New Age* ale globalizării. Eminescu, blamat mai ales ca gazetar în „noua eră” (pe care dilematicii postmoderni îl găsesc de altfel noul și neavenit!?!), este aliniat, în felul acesta nu cel puțin criteriștilor treziți, ci ante-criteriștilor aderenți o clipă la mișcarea legionară a lui Corneliu Codreanu. Ei au și stabilit:

„Eminescu proto-legionar și antisemit”. Pentru noi Eminescu *forever* (cu anglismul de rigoare, spre a fi astfel și noi în pas cu vremea și cu vremurile) rămâne cel autodefinit din *Fragmentarium* și din întreaga sa operă nepereche și deci nemuritoare. Cel care-l combate mai sus pe Eminescu o face evident în limba adusă la acest nivel de Eminescu. Oricâtă alergie vor face „noii elitiști” la „etichetele” aplicate lui Eminescu de exegeți care, înaintea lui Cioran, au făcut pe Opera lui Eminescu, strălucite „exerciții de admirație”.

Eminescu: „S-a dezvoltat o literatură în limba țării, care trăia în gura și în spiritul poporului. Aiurea limba claselor culte era atât de deosebită de cea grăită de popor, încât literatura familiară clasei de sus era cu totul inaccesibilă claselor de jos. Urmarea naturală a fost lipsa de circulație a caracterului și științei în toate clasele corpului social, care nu sunt deosebite la cel cult și la cel ignorant decât prin grad, nu prin fel, precum și lipsa circulației și schimbului de impresii prin o limbă și o literatură, comună tuturor, singura care face din populație o *națiune*.” Transpar de aici programul lui Eminescu care prin opera sa a dat *întregului* popor o limbă nouă mai armonioasă și perenă.

Ce deranjează pe unii la Eminescu: faptul de-a fi „poetul național”, sau evidența, stabilită tot de G. Călinescu, inventatorul pentru Eminescu a sintagmei „Poetul național”: că „Eminescu fiind atât de român el devine prin opera sa universal”.

Constantin Coroiu

EMINESCU ȘI CONTEMPORANII SĂI

Sub titlul *Detractorii lui Eminescu*, Alexandru Dobrescu publică la Editura Floare Albastră „a doua serie” dintr-o antologie al cărei prim volum, prefațat de un amplu eseu al criticului ieșean, a apărut cu cinci ani în urmă. Tot atunci, Al. Dobrescu anunța un al doilea volum consacrat detractorilor din secolul al XX-lea. Cel din 2002, cuprindea texte din perioada de până la 1903, ale contemporanilor marelui poet și gazetar, între ei mai cunoscuți fiind Anghel Demetrescu și Alexandru Grama. Nu ne-a putut oferi încă volumul promis și avem motive să încercăm un sentiment de frustrare. Mai ales că ceea ce „antologhează” în cartea de față nu e, decât într-o relativ mică măsură, operă de detractori. A-l ironiza pe Eminescu pentru că ar fi bulgar sau turc ori a jubila că poetul se îmbolnăvise, la un moment dat, mai mult sau mai puțin grav, îi descalifică total pe adversarii săi și, aș spune, îi decede definitiv și irevocabil chiar și din „demnitatea” de detractor. E vorba, în fapt, de o luptă cu mijloace, adeseori inegale, ce se vrea ideologică în sensul larg al termenului.

Ce-i mâna într-o astfel de luptă? Al. Dobrescu scrie pe bună dreptate: „Poezia lui Eminescu a fost, cu deosebire după 1880, vehiculul subtil al junimismului în lumea românească,

asigurându-i o popularitate imposibil de atins prin clasicele mijloace de propagandă. Toți cei ademeniți, prin lectura *Convorbirilor...* de farmecul lirismului eminescian au dobândit, implicit, și credința în justetea liniei urmate de gruparea care-l descoperise și susținuse. Și, în egală măsură, ostilitate față de critica noii ordini intelectuale, mai cu seamă față de aceia nevoiți, în focul disputei, să atingă – fie și cu o floare – creațiile poetului. Această percepție sentimental-maniheică a distribuției forțelor culturale în funcție nu de atitudinea față de junimism, ci față de Eminescu s-a adâncit cu începere din 1883, când s-a produs întâiul atac al bolii, speculat de Maiorescu prin grabnica lansare pe piață a culegerii de poezii: într-o tabără au fost așezați admiratorii necondiționați ai scrisului eminescian, decretați singurii apărători ai artei adevărate, în cealaltă – critica lui și ai junimismului, suspectați de obtuzitate și chiar de gelozie. Să mai adăugăm că exclusiv din rândurile acestora din urmă s-au recrutat spiritele menite a ilustra reprobabila categorie a detractorilor?”

Evident, ar fi superfluu. Să mai adăugăm, totuși, că detractorii au contribuit aproape în aceeași măsură ca admiratorii și apărătorii poetului la construirea și consolidarea

în timp a unui mit. Caz unic în literatura română.

Revenind la cartea la care mă refer, este de observat că Eminescu, în articolele sale polemice, fulminante, în care, e drept, evocă, nu o dată și rădăcinile etnice ale unora sau altora, dar nu în maniera de tot joasă a oponentilor săi (vezi obsesiva așa zisă ironie a acestora: „Eminovici (cetiți Eminescu vă rog)”, le este superior la toate capitolele, în primul rând privind stilul, limba, fraza, rigoarea informării, cultura de care dispune. Diferența este enormă. Eminescu pare, nu o dată, dintr-un alt timp, pe care adversarii săi nu sunt capabili să-l întrezărească măcar, deși de partea cealaltă a baricadei nu e întotdeauna chiar oricine, nu e numai caracudă, dacă ar fi să-l luăm în considerare fie și numai pe Alexandru Macedonski. În treacăt fie spus, nici în publicistica noastră actuală nu avem prilejul să citim polemici de forță și expresivitatea celor ale lui Eminescu. Oricât de mult – intră în regula jocului – afectează dușmanii poetului și gazetarului, fiindcă unii sunt mai mult decât adversari de idei, condescendența, se vede de la o poștă că se simt striviți de logica și de verbul lui Eminescu. Frapant este că textele celor cu care se duelează Eminescu ne apar astăzi, la o nouă lectură, puternic datate, inclusiv, repet, ca limbaj, pe când ale ziaristului de la *Timpul* se înscriu în durată, altfel spus își depășesc condiția jurnalistică pentru că analizele lui sunt profunde, bazate pe principii ferme și pentru că sunt duse până la capăt, lucru rar în această parte de lume. Într-un fel, aveau dreptate opoziții sau, mă rog, detractorii săi (să-i numim totuși astfel): Eminescu nu părea a fi de pe aici, de prin Balcani. De pe plaiurile dâmbovițene cu atât mai puțin. Reprezenta, cu o formulă a lui Andrei Pleșu, la plecarea sa strategică de la Căpâlneni, un alt tip de animalitate. De moralitate, în orice caz. Într-o țară de teșchetari, ca să-l citez pe un redevabil polemist și pamfletar de azi, într-o țară a lichelelor care se dau modele și „a tuturor trădărilor istorice”, cum o caracteriza un ilustru lider politic interbelic, într-o țară cu politicieni corupți, demagogi și cu cozi de topor gata să se vândă pe trei arginți, cu deținători de diplome pompoase pe bază de plagiate, cu intelectuali și filozofi autoprocamați, într-o țară unde nu inventase nimeni fie și o sfârlează cu foșcă, Eminescu putea fi perceput ca o stafie care tulbură obiceiurile pământului. El trebuia, într-un fel sau altul, să fie înlăturat sau măcar compromis. S-a încercat nu numai în timpul vieții sale, ci și în „obsedantul deceniu”, ca și în „deceniul gol” postdecembrist. Nu s-a reușit decât parțial, temporar și nesemnificativ (prin punerea sub obroc a unei părți a operei sale poetice și aproape în totalitate a celei jurnalistică), cu toate eforturile cohortelor de satrapi internaționaliști și de „mititei” de ieri și de azi. Iar asta probabil pentru că Eminescu nu e doar fărâma de conștiință de sine ce ne-a mai rămas, ci și subconștientul nostru care din când în când se revoltă. E și una dintre explicațiile rezistenței și potențării în posteritate a *mitului* Eminescu. Teza lui Alexandru Dobrescu este că Eminescu ar fi fost victima indirectă sau, cu un epitet recent încetățenit, colaterală a disputei criticilor săi cu „Junimea”, cu „Convorbirile literare”, cu Maiorescu, care îl așezase pe poet așezându-l în topul faimoasei „Direcții noi”. Adversarii șefului „Junimii” ar fi lovit în acesta, indirect, prin Eminescu.

Nu aș vrea să speculez neîngăduit, deși opinia lui Al. Dobrescu este, și ea, o speculație, fără îndoială fecundă, dar e limpede că, dacă asta au urmărit, au comis o gravă eroare,

aruncându-se în luptă cu o superputere a condeiului în epocă. De la nivelul său, genialul Hasdeu a intuit corect și nu a făcut o asemenea greșală. El a acreditat ideea că Eminescu, mare poet, mare conștiință, ar fi victima – în sens existențial – a lui Maiorescu și a junimiștilor. Necrologul acuzator-mesianic, publicat în „Revista nouă” la moartea creatorului *Odeii în metru antic*, pe care l-au memorat, fie și trunchiat, generații de-a rândul care au trecut prin școală, este definitoriu în acest sens:

În toate epocile au fost poeți pe care flămânda sărăcie, pentru o ticăloasă pomană însoțită de o mai ticăloasă laudă, îi încovoiaie tămâitori înaintea celor puternici.

În toate epocile s-au văzut însă și firi semețe, înalte, vrednice de solia ce le-a lăsat-o Dumnezeu, care niciodată n-au întins mâna cerșetoare către vreo mărime pământescă, n-au întins mâna cerșetoare către acei care uită că nu săracii au spălat picioarele lui Isus, ci Isus a spălat picioarele săracilor. Așa a fost Eminescu.

Eminescu va trăi, deși a murit nebun. Vor muri însă pentru vecie nenumărați înțelepți care au lăsat, lasă și vor lăsa totdeauna să înnebunească un Eminescu.”

Nu importă dacă împărțăm sau nu acest rechizitoriu. Am vrut doar să subliniez deosebirea dintre un Hasdeu și cei care, de frica lui Maiorescu și a incontestabilei sale autorități, au căzut în capcana de a-l lovi, prin ricoșeu, pe cel care avea să-i învingă pentru totdeauna.

În această „a doua serie” a detractorilor lui Eminescu din secolul XIX, am recitat și articolele care se voiau, chipurile, analize ale scrierilor sale politice. I-am reîntâlnit pe Gr. Gellianu (?!), cu ale sale *Schițe literare. Poesiile d-lui Eminescu*, publicate în 1875, în „Revista contemporană”, oponenta „Convorbirilor”..., ori pe Rienzi. Primul, care declară că se ocupă de poet, de „imperfecțiunile” lui, întrucât: „Dintre toți scriitorii care, în timpii din urmă, s’au încercat în poezie, d. Eminescu ne atrage mai cu dinadinsul privirile, pentru că’l vedem pus în fruntea noii direcțiuni”, este nu doar de o vădită rea credință, dar și total neputincios a înțelege cât de cât poezia, specificul artei lirice. După ce îi citești penibilele „analize”, îți vine să conchizi, ca G. Călinescu despre Anghel Demetriescu (cu care Gellianu a și fost identificat, mai întâi de Nicolae Iorga): că sunt „ale unui cretin”. Cel de-al doilea pomenit mai sus, cu ironiile lui infantile și cu umorul său involuntar, ar putea fi calificat cu epitetul ce îl sugera Nicolae Manolescu, referitor la Alexandru Grama: prost. Asemenea texte sunt de luat în considerare însă pentru a ne da seama de nivelul și atmosfera epocii, iar, din acest punct de vedere, Alexandru Dobrescu procedează corect retipărindu-le. În definitiv, sunt fapte de istorie literară, de istoria culturii. Ele ne fac să ne întrebăm, încă și încă o dată, încotro ar fi luat-o literatura română, cultura noastră, dacă n-ar fi fost „Junimea” și Maiorescu? Cele două cărți publicate de un critic, ca Al. Dobrescu, care știe să reconstituie, să repovestească („sinteză epică” – G. Călinescu) istoria literară, ne convinge, încă o dată de rolul epocal al faimoasei grupări ieșene.

În ceea ce-i privește pe detractorii lui Eminescu, cei mai mulți niște uitate personaje – unele grotești – de pe o imensă scenă, Al. Dobrescu ne rămâne dator. Așteptăm să ni-i înfățișeze și pe cei din secolul XX (până azi). Este un angajament pe care singur și l-a luat și nu văd de ce nu și l-ar respecta. Sau poate mă înșel?!

RADU CÂRNECI – 80

Radu Cârnci

Poet, eseist, traducător, jurnalist literar, editor.

Născut la 14 februarie 1928, în satul *Valea lui Lal* – comuna Pardoși, jud. Rîmnicu Sărat (azi, Buzău).

Licențiat al Facultății de Silvicultură din Brașov (1954).

A înființat, în 1964, la Bacău, revista de cultură *Ateneu* (serie nouă). A fost secretar al Uniunii Scriitorilor (1972–1976), apoi șef al secției de literatură și artă la revista *Contemporanul* (1976–1990). Actualmente, director al Editurii Orion (din 1991) și director executiv al Fundației Naționale „Izvoare” pentru protecția Naturii și Artelor în România (începând cu 1997).

Din bogata-i operă subliniem: *Orgă și iarbă* – 1966; *Umbra femeii* (sonete) – 1968; *Centaur îndrăgostit* – 1969; *Grădina în formă de vis* noi sonete de iubire) – 1970; *Cântând dintr-un arbore* – 1971; *Oracol deschis* – 1971;

* Din *Prefața* la antologia *Clipa eternă*, Editura „Eminescu”, 1998

Cântarea cântărilor (parafrază modernă la celebrul text omonim, din Vechiul Testament, atribuit regelui Solomon) – 1973; *Banchetul* – 1973; *Temerile lui Orfeu* – 1978; *Un spațiu de dor* (col. „cele mai frumoase poezii”) – 1980; *Sonete* (de iubire și moarte) – 1983; *Clipa eternă* (col. „poeti români contemporani”) – 1988; *Scrisorile către Dorador* (text român-francez) – 1997; *Heraldica iubirii* (col. „biblioteca pentru toți”) – 1999; *Scrieri* (ediție în trei volume, îngrijită de autor, selecție din întreaga-i operă: I – *Arborele memoriei*; II – *Heraldica iubirii*; III – *Clipa eternă*) – 2004. Din traduceri, notăm (numai pe cele editate în volume): Léopold Sédar Senghor (Senegal): *Jertfe negre* – 1969; Sreëko Kosovel (Slovenia): *Extazul morții* – 1975; Kahlil Gibran (Liban): *Profetul* – 1983; Charles Baudelaire (Franța): *Florile răului* „Les fleurs du mal” (prima integrală lirică Baudelaire în limba română, înfăptuită de un singur traducător) – 1991; Jacques Chessex (Elveția): *Elegiile lui Yorik* – 1995; Mousse Boulanger (Elveția): *Inimă de aur* – 1998; Delmira Agustini (Uruguay): *Dulci elegii* – 2002.

Radu Cârnci este și autorul unor mari antologii literare, astfel: *Sonete – Shakespeare – Voiculescu* – 1996; *Arborele neuitării* (cuprinzând poeți de limbă română din Israel) – 1997; *Miorița – în șapte limbi (română, franceză, spaniolă, italiană, engleză, germană, rusă)* – 1997; *Poezia Pădurii române* (patru volume; I – poezie populară de inspirație silvestră; II – clasicii; III – modernii; IV – contemporanii) – 2001; *Cinegetica* (trei volume de texte din literatura universală și română) – 2003; *Istoria Pădurii Românești* de acad. Const. C. Giurescu – 2004.

Premii ale Academiei Române și Uniunii Scriitorilor, Doctor Honoris Causa al Universității Bacău.

„(...) Radu Cârnci, opera sa – amestec rafinat de sensibilitate și inteligență artistică, de virtuozitate, de orfevru și de inspirație tumultuoasă, precum și de încredere ilimitată în puterea Cuvântului și a frumosului va dăinui. Pentru că această *apologie a iubirii* prevestește viitorul. Cel puțin șansa noastră cea bună. Deoarece, în acest veac de hipertrofie a inteligenței, a gândirii calculatoare, a lucidității adesea dezabuzate, trebuie să reînvățăm să iubim, să nu mai comprimăm puterile afective ale sufletului uman, pasiunile sale generoase. Iar această sever selectată antologie reprezintă un popas înalt pe drumul indispensabilei școli a dragostei autentice.”

MICROANTOLOGIE LIRICĂ

JURĂMÂNTUL

(se va citi pe o corală de Bach)

„...Parfume, jurăminte, voi, sărutări-noian,
Mai răsări-veți, oare, adâncurilor noastre,
Ca soarele ce-și spală tristețea în ocean
Și-ntinerit iar urcă-n țăriile albastre?
– Parfume, jurăminte, oh, sărutări-noian...“
BAUDELAIRE – Balconul

1

Unde ești?!
Timpul mi te ascunde iar în cea depărtare
ochii mei tac așteptând
și numai degetele au memorie
păstrându-te
mângâind aerul trecerii
zidindu-mi-te fără-de trup;
peste Muntele statorniciei pasărea duhului
dinspre tine arătându-mi-se
lumină tragică în Cer și pe Pământ
și Mielul fraged sângerând pentru
iubirea aceasta
spălându-mă de păcatul primordial.

Cândva
o să vină o zi a judecății promise;
care pe care va judeca și cum?,
piatra mănâncă piatra, totul și toate rostogolindu-se
ah, ferește-te de umbra umbrelor
acolo monștrii nimicului rumegându-ți
privirile
da, trimite-mi pasărea duhului tău:
degetele mele au memorie
și te vor întrupa.

(Crede-mă
niciodată apa n-a fost mai limpede în ură
pământul mai bogat în blesteme
iarba mai verde în otravă
niciodată ca azi Timpul
nu ne-a izbit cu nevăzutele-i arme;
ne-ar trebui floarea albă
palid privindu-ne
pentru a plămădi o altă lume.

Demult
ploi și rodire în ceața moale ca visul:
pluteau dealurile legănându-se
rândunica oua în părul bunicului
turmele se scâldau în laptele Lunii
nunțile durau trei-patru veșnicii

pomii erau din albine de aur
fulgera și tuna cu colinde în vară
iar eu primeam sărutul mirului pe frunte
binecuvântare
și dor
și-ndrăzneală
iar împrejurul tâmplilor o cunună
de sunete!
acum...)

Unde ești?
unde sunt eu cel fără-de-tine?
Ah, ochii tac și numai degetele au memorie
păstrându-te;
da, va veni iarna de care mă tem:
lup hăituit pentru iubirea aceasta
o împușcătură
și văzduhul înghețat prăbușindu-se-n țandări
iar pe zăpadă o floare roșie rotindu-se

Unde ești?...

2

Dacă nu ai fi fost de la începuturi
te-aș fi creat:
duhul meu plutind peste apele nevăzute
ar fi poruncit să se facă lumină
fixând cerul în cuiele stelelor, ar fi ivit
munți și câmpii și toate viețuitoarele
iar în a șasea zi aș fi împodobit

firea cu tine
tu de atunci și pururea prima
și fără-de-asemănare, apoi
din coasta ta m-aș fi zidit
întrupându-mă
spre a mă închina ție matrice
a bucuriei
și a durerii.

Niciodată mai lucid în adorație!
Niciodată mai puternic în virtute!
fiindcă ce-i oare mai înalt decât iubirea
mai adânc și mai cuprinzător?
(Înțeleptul melc aleargă spre ea
ciocârlia face dragoste-n zbor
păstrăvul spre extazul acesta
se-azvârle-n susul
prăpastiei
iar insecta călugăriță își devoră

partenerul intrând în sublim –
da, niciodată mai statornic și mai îndurerat
pentru iubirea care mă treieră

Aici
peste pădurile mohorâte
peste izvoarele adormite trece Timpul
duhul fără-de margini;
prinzându-l în definiții și cifre
i-am iritat orgoliul
și nemăsurata-i putere
când toate i se supun
până și zeii.

Da, de la începutul lumii doar tu
Femeie Absolută trecută prin stea
și prin lacrimă
iar eu mereu zidindu-te celula cu celula
piramidă și fagure
lăsându-mă judecat
biciuit
răstignit
pentru tine *Ceamaifrumoasă*
putere a puterii mele
suspîn de mir picurându-te peste rănile-mi
niciodată vindecate

3
Dar cine ești tu
cu ce mă împodobești pentru slava
cu care te înconjur? cine ești tu
egalul meu de zbor? oare sămânța mea
fertilizându-te
nu tot pe mine mă proiectează în veșnicie?
oare nu tot eu sunt: al doilea chip
găsindu-mă-n tine oglindă de puritate?

Cine ești tu
sogn al meu și nesogn:
bâjbâind prin cutele nopții răsuflarea
ți-o aud
o vreau
o sorb ca pe un vin întremător
din ether izvorând în cupa ființei tale
și mi te dăru
înfricoșându-te de fără-de-corp
intrând în mine ca într-un azil
de lumină

(ah, unul după altul mereu alungați
din Palatul Nenăscuților
căutându-ne prin veșnicii
rar aflându-ne în
Cartea cu șapte peceti
sfînțind cetățile cu petrecerea noastră
aprinzând steaua
stingându-o
mereu sperând
întru nemurire)

Cine ești tu
cine sunt eu
oare sunt tu
oare ești eu? arbore bisexual
de carne și suflet
luminosul meu păcat al răzvrătirii
ca pe un steag purtându-l
Cine ești tu?...

4
Da, de câte ori ne-am propus Infinitul
de atâtea ori l-am cuprins
– în acele momente eram al tău
ca un clopot deasupra lumii
iar împrejur Neantul tăcând –
da, zburam iar șoptele tale:
„ah, nu-mi ajunge cerul fără de tine“
mă îmbărbătau;
zburam intram în *Marele Tot*: două
transparente
de pământescul nostru ne lepădasem zburam
pătrundeam în acel *dincolo de dincolo*
adulmecându-ne esențele viitoare

(da, zburam dar nu fără de amintiri:
genunchii tăi mă adarau cuprinzându-mă tainei
sânii ca niște campanule mă absorbeau
gâtul fraged palpitând în miresme
sărutului se dăruia iar acolo adânc
în miezul de facere ciudata măreție
a sângelui prăbușindu-se iadului
fierbinte capcană)

Zburam!
eram aproape de marginea Infinitului
totul ne aparținea: imensa grădină
a stelelor
marile spații de duh
ochii abstracți ai puterilor;
liniștea celestă ne învăluia
fără-de-trup ființa noastră în *Marele Tot*
împlinindu-i nemărginirea

(știi îmi vei spune: „pentru tine
adevărul stă-n vis, realitatea în irealitatea-i
adâncă
și mai știi că zburând ne zidim
în puritate ca într-o catedrală de aer“
iar eu îți voi răspunde: „*mistica mea*
slujește lubirii
prin ea depășindu-ne intrăm în sublim
ca într-o scaldătoare
de cer;
ah, ajută-mă să mă bucur de această
esențializare
ca de o nouă naștere:
râvna mea-i spre această clipă eternă“

Constantin Ghiniță***REMEMBER**

lui Ică Sălișteanu

Ultima dată când pe antares am fost
Era într-o duminică noaptea, târziu,
Mirosea a dumnezeu, i se vedeau până și urmele
Pașilor de aer prin acest început de pustiu

Se auzeau până și fâlfâiri de aripi, și cântece
Se prăbușeau peste urmele pașilor ce m-au cuprins
Și eu, nepregătितul logodnic al orei patru dimineața,
Am început să plâng de rușine învins

L-am întrebat atunci pe dumnezeu ce să fac:
Să rămân sau să mă-ntorc la mine acasă
Și am simțit dintr-o dată răspunsul lui ca un dor
Ce m-a-nvăluit ca o mană cerească

ARS POETICA

Prințesei, Camelia Ciobotaru

Când artei te-ai vândut și muza-ți este vie
Ea, cea dintâi iubire și lungă suferință,
Când din cuvântul prim coboară și te-mbie
Nu-i greu poet să fie vreun Constantin Ghiniță

Când muza n-a ucis-o partidele-ngrășate
De libertăți jucate la zaruri măsluite
Când nu-i ascunsă-n false democrații furate
Aldorului poetul rămâne pe redute

Și când din sex nu-și face tarabă ca să-și vândă
Frumoșii nuri din care ne alăptăm cu toții
Și banul n-o robește și nici nu stă la pândă
În Constantin Ghiniță se-adună doar poeții

* S-a născut pe 9/10 septembrie 1946 în satul Clipicești, județul Vrancea. Studii teologice (neterminate) la Sibiu. A debutat cu poezie în ziarul gălățean „Viața nouă” în 1971. În 1975 este Laureat al Salonului literar Dragosloveni. Debutul editorial se produce în 1991 cu volumul *Chemarea scorpiului*, după care a urmat: *Evanghelia a V-a*, București, 1996, *Psalmi*, Focșani, 2003, *Logodnicul orei patru dimineața*, Focșani, 2004, *Lamentouri*, Focșani, 2005, *În numele tău*, *Poezie*, antologie bilingvă din propria creație, Râmnicu-Sărat, 2005 (ed. a II-a, 2006), două volume de eseuri: *Însetat, sufletul nostru*, Focșani, 2006 și *Evanghelia după Constantin Ghiniță*, Râmnicu-Sărat, 2006. L-au comentat: Corneliu Fotea, Florin Muscalu, Emilian Marcu, Victoria Milescu, Gheorghe Istrate, D. Pricop, Florentin Popescu, Constantin Miu, Adrian Botez, Florin Paraschiv, Ion Murgeanu, Valeriu Anghel, Liviu Grăsoiu și alții. Membru al Uniunii Scriitorilor din anul 2005.

PRO - CONTRA

Îmi sângerează, doamne, cuvintele-n cuvânt,
Dar nu dragilor, nu dragilor, nu
Sunt doar niște hieroglifice ascunse în pământ
Și pământul acesta chiar cu voi încep

Iată de ce sunt astăzi curtat de suferință
Dar da, dragilor, da dragilor, da
Și-mi caut începutul prin alte noi semințe
Și orice suferință curând va înceta

Căci vine ziua ce-i mai scurtă decât clipa
Și clipa-i mai scurtă decât viața mea
Dar numai tu știi, doamne, ce frântă mi-e aripa
Nu domnilor, da domnilor, nu domnilor, da!

LACRIMA LUI IEZECHIL

Drumul acesta care ne-a părăsit de mult
Pornește din lumina ce scade fără milă
Și parcă nici eu nu am timp să mai ascult
C-am fost cândva la iezechil prăsilă

Drumul acesta e pustiu deja
Și-ascuns el se târăște printre îngeri
Și stelele din ceruri sunt chiar de-asupra mea
Sub care, doamne, tu și-acuma sângeri

Și numai ție, doamne-ți este dat
Să-mi dai din plin și-ambrozie și cuie
Să-mi speli credința travestită în păcat
Și cineva din nou în ceruri să mă suie...

Piero della Francesca

Constantin Dușcă*

Abis înflorind

Din adânc
O sământă
râvnind a senin
S-a deschis
În oglinda luminii -
Am văzut, înfiorat,
cum înflorește
Propriul său abis.

Cutia pandorei

O fi furat cineva –mă întreb –
Cutia Pandorei?
Sunt singur și simt
Cum lacrima nopții
Mă inundă
Rupându-mi digul
Speranței.

Pastorală

Pe-al iederii plai
Înverzit
Trec sevele-n turme
Se face-a transhumanță
Spre Rai...

Nu numai florile

Nu numai florile
Sunt carnivore
Ci și copacii
Dresați să poarte
Ștreanguri...

* S-a născut la 22 iunie 1951 în comuna Putineiu, județul Teleorman. Absolvent al Liceului „Unirea” din Turnu-Măgurele (1970) și al Scolii Agricole din Constanța (1971). Din 1980 s-a stabilit în Focșani, județul Vrancea. A debutat cu poezie în „România literară” (1970), după care au urmat colaborări sporadice la „Amfiteatru”, „Lucefărul”, „Ramuri”, „Revista V”, „Salonul Literar”, „Ardealul literar” etc. A debutat editorial cu volumul *Poezia citează poezii pe ordin de front* (2000). Au urmat: *Lacrima labirintului* (2001) și *Sărutul umbrei* (2006). Au scris despre poezia acestuia: Florin Muscalu, Anișoara Bobre, Adrian Botez, Florin Burtan, Miron Țic, Ion Panait, Florin Paraschiv, Ioan Dumitru Denciu, Mirela Neculcea.

Călugăr în mănăstirea neputinței

Călugăr sunt
La mănăstirea Anilor Trecuți
Și –iată – la icoane
Tot mai des mă-nchin
Ca să mă ajute
Să fac față Dorinței
De a avea tot timpul
Plin, paharul cu dragoste.

* * *

Apoi să plec
Ca să adun
De suflet, mlădițe
Pentru acest început
De primăvară.

Azil

La anii mei
Și mila ta,
Chiar și dragostea
Poate fi un azil
Care să mă găzduiască
Cu trup și suflet
Când vom ajunge
să regretăm
Tinerețea...

Colecție

Mi-am umplut casa
cu ceasornice
Ca să se certe – cum altfel?! –
Cu timpul pe care
Nu l-am trăit (încă).

Manechinul de veghe

Manechinul de veghe
Dintr-un market
Cu suflete
(Și o vitrină luminoasă)
Este dezbrăcat – din priviri –
De femeile trecătorilor:
PUBLICITATE!

Inimă de rouă

Rătăcesc printre parfumuri
Menestrelii – albine
Deștelenind arii
Cu miere...
Și inimi de rouă
Au ierburile
Și florile...

Toamnă

Vântul mână
Frunze-n strungă
Adunându-i toamnei
Verdele de pe ramuri –
Lăsate să plângă
În muguri
Și arome vechi
Se pregătesc
Să-mi băntuie
Sufletul...

Îngeri de schimb

Clepsidră, -omidă de sticlă
Ronțâi clipă de clipă
Făurind în gând aripe
Pentru îngerii de schimb
Care mă vor purta
Spre *nimb*...

Îmi place să-mi mângâi vestala

De multe ori
Îmi umplu clondirul
Cu șoapte de dragoste
Și îl beau, dintr-o suflare,
Până la fund.
Apoi vin să te mângâi
Vestală, – a bărbăției.

Așteptare

Uneori sunt obsedat
De chipul fals al uitării
Care locuiește
În cutia mea
De scrisori,
De unde aud
Cum ronțâie
Așteptarea!

Râul care-u cântă mării

Râul care-i cântă mării
Din fluier de trup,
Se duce la ea să se-ngroape
Mormânt de ape
Fără întoarcere...

O dună în deșert

O dună în deșert
Se pare că aici
Dumnezeu
Lui Mathusalem
I-a spart clepsidra
Și a spulberat...
nemurirea.

Vitraliu

În noaptea trecută
S-au sinucis peștii
Dintr-un acvariu
de boss;
Sărind peste lume
Ei s-au întors
Spre propria lor închisoare
Și cască pentru
somnul divin.

Copacul

Copacul care face
Pace
E teiul, din inima mea.

Sandro Botticelli

Maria Pal**Stă la pândă**

nici o punte nu-i mai însoară ca privirea ta
când se taie-n lăncii de papură

nu te lăsa prins în temnița zidită de vise
apără-te cu zvâcnituri aprige
ca a peștilor prinși în năvod

mlaștina stă la pândă
șopârle zvâcnesc între coaste între rănile tale

sub tălpile carbonizate-ale zilei
doar vântul mai răsucesce ideograme

Tristețea din ochi

strângi umbrele-n pumni

tristețea din ochi nu-ți împiedică pașii
nu te-ncurcă la drum

oboseala-i o haină cu falduri bogate

privești mugurii
ce-și întind veseli ridurile în explozii de frunze
când se-aud fluier de sub pământ
și apa din liniște ți se-ășterne ușor peste trup
ațipind

Îți adulmecă ora

castanii se dezbracă de frunze
prin parcuri pe străzi

mușchi verde pe ghizdurile recii fântâni

depărtarea sosește-n galop cu suita-i de liniști
cu toamne-adâncite pe-obraji și pe buze
să-ți adulmece ora
ondulând-o ca-ntr-o pictură de Klimt

tu-ți porți nenorocul mai departe în palme
ca noaptea pe umeri eterna-i rugină
ce-ți sfredelește prin vene caverne
balamalele ușii tăcutele porți

La pândă

lucrurile te copleșesc
cu-nțelegerea lor

școlarul din tine se ghemuiește fricos
degetele-i se crispează sub bancă

toate-ntrebările rămân mute
din ochi
izvoarele se rostogolesc cu frenezie
spre cuvintele ce stau la pândă
întunecându-se

Ca laptele

la o poartă veche
mâncată de timp și de carii
zace-acordeonul orbului

pe maluri
sălciile salcâinii și ici-acolo castanii
trasează cu precizie umbrele

prin trupul tău
curge singurătate ca un metal topit

gușterii stau și-acum lipiți
de transparența întipărită-n ferestre
înverzindu-ți cărțile ochii
întunericul tălpile

Locul lor preferat

ghidușe
anotimpurile afumă sfinții de prin altare
nepăsătoare ca iarba ce se ridică mereu
să rescrie capitole-ntregi din istorie

doar nenorocirile-și păstrează locul lor preferat

în zburdalnica turmă de miei
cu irișii surâzători debordând de-azurii
ce-și aruncă ancorele cu inocență
spre inaccesibilul sălbaticul soare

Nicolae Dragoș***DRAMĂ**

Legată prin sevă de ramură
Anonimă în mulțimea celorlalte frunze
Până mai acum o clipă
Când furtuna a desprins-o
Înlesnindu-i zborul...

Roteste, inconștientă
Prin aerul revoltat.

Va muri în libertate
Singură, pe asfalt.

MINUNE

În micul trup, cât un inel
Ascuns de ochi și de lumină
Viu, sâmburele poartă-n el
Și ramură și rădăcină...

Așteaptă ora.

Va să vină!

PSEUDO-PASTEL

Statornicii visate! Tot mai târzii și scumpe.
Prin anotimp, natura face tumbe.
Din ceruri cad părelnici, moi cercei
Se țes în pânze albe pentru fragilii miei.
Obrazul primăverii – sărutul iernii cast –
Trufașă îi primește, cu gest iconoclast.
Să își ivească floarea petale și calicii,
Ce răsuciri pe vremuri și câte sacrificii!
Nu-i ceasul de mirare când, contrazis, aștepți
Copacii să-și ivească podoabele-nțelepți
Dacă, drept jertfă, timpul cutează să ia-n schimb
Amurgul disperat al altui anotimp.
Te-așează-n șoldul vremii! Apuc-o, nu te teme.
Numai de-i ești potrivit, ai semn c-o să te cheme.

NUMAI LUMINA...

Vântul de azi - umbra vântului de ieri.
Focul de azi - scrumul focului de ieri.
Numai lumina n-are vârste, n-are timp
Fir fragil de mătase la spânzurătoarea
Pe care îmi plimb

* Din volumul în curs de apariție *Clipe din clipa cea repede*

Privirile nedumerit. Gâtui
În magicu-i cerc lăsându-l captiv.
Ah, clipă ultimă, câtă lumină!
Ce blândă, nevisată ghilotină!

SUB IERBURI

Sub ierburi jos, mai jos de rădăcini
Sunt umbrele strămoșilor-străjeri.

Din noaptea lor urci ziua s-o lumini
Prin umbra lor poți liniștea s-o sperii.

Unii-au pierit pândiți cu ochi haini
Ori secerati de aprigi ieniceri.

Sub ierburi jos, mai jos de rădăcini
Sunt umbrele strămoșilor străjeri.

De-ți poticnești picioru-n mărăcini
Nu-s de ne-nvins ivitele dureri
Când știi că-n glie, jos, nu sunt străini
Când știi s-auzi pe-ai vremilor năieri.
Sub ierburi jos, mai jos de rădăcini.

POATE POVESTE

Sclav la piramida Faraonului
Încovoiat sub blocuri masive de piatră
Menite să se zidească în ele trufia.

Cu brațele, respirația și gândurile tale
Sclav la piramida Faraonului
Vestejindu-ți cu spaimă strălucirea
Pentru ca gloria lui să strălucească
Singură sub stele, ca o săgeată
Ce disimulează bolta-ntr-un punct
Amenințând veșniciile ...

Numele tău nu va fi săpat în piatră
Spre neuitare
Numele Faraonului să n-aibe egal.

Doar sudoarea palmelor și sarea pielii
Dogorâte de soarele deșertului
Vor rămâne impregnate în răceala pietrelor
Ca memoria Faraonului, de dincolo de timp
Să sfideze cu numele lui memoria urmașilor.

Cine a fost? Ce a făcut?

Un faraon, atâta tot.

Cu viețile sclavilor
 El a înălțat o piramidă
 Spre-a împrumuta o altă viață
 Vieții trecânde.
 Și o unică față
 Chipului în neodihnită schimbare.

LEGENDA

Mai întâi au vânat arborele.
 L-au smuls de sub stelele
 La care se ruga, prin anotimpuri.
 I-au tăiat drumul spre sevele rădăcinilor
 Și l-au făcut cruce-
 O simplificare a omului
 Împietrit de îndurerata nemișcare
 După ce, întinzând brațele,
 A aflat, vai!, că nu pot deveni aripe ...
 Apoi, au pironit omul pe cruce, împodobindu-i senina frunte
 Cu o cunună de spini.

Și spre a-și împovăra, întru posteritate
 Crima, i-au dat să bea, de sete, oțet.

N-au înțeles nimic din sângele
 Învăluind în țipăt cuiele sacrilegiu lui,
 Nici din ochii, asfințind treptat și iertători.

Cu trufie au declarat zei
 Sulițele înmuiate în otrava urii.

Inconștient, trudeau ucigașii mitului
 La învierea lui.

Doamne! Cum ai știut naște
 Nemoarța prin moarte!

RITUAL FĂRĂ TIMP

Împovărat cu arborele de os,
 Aleargă zeul Cerb.
 În urmă-i, cu săgeata pândind
 Despărțirea de arc
 Cu ochi flămând de depărtare și izbândă
 Vine zeul om, vânătorul.

Ritual fără timp, în care
 Zeul Cerb e întristat
 De lașitatea de a fugi
 Iar zeul om de curajul de a jertfi ...

Nu se poate ști exact clipa
 Când săgeata se va întrece
 Cu vântul potrivit,
 Amirosind sângele jertfei

Când pasul ager al Cerbului
 Se va frânge într-o predestinată ezitare
 Când, oglindit în ochii vietății agonizând
 Zeul om își va cere zadarnic iertare.

PE NEVĂZUTE

Departe, cârduri lungi de pasări
 Scriu îndelung cu aripi cerul.

Sub frunze moarte, ghiociei
 Salută ne-nfricați misterul
 Prin care naltul și adâncul
 Și frumusețea din echerul
 Ce-i desenat sus, lângă stele
 Se întâlnesc ca-ntotdeauna
 Cu alb surâs ce-a nins zăpada -
 Pe nevăzute, dându-și mâna.

PLOAIE TĂCUTĂ

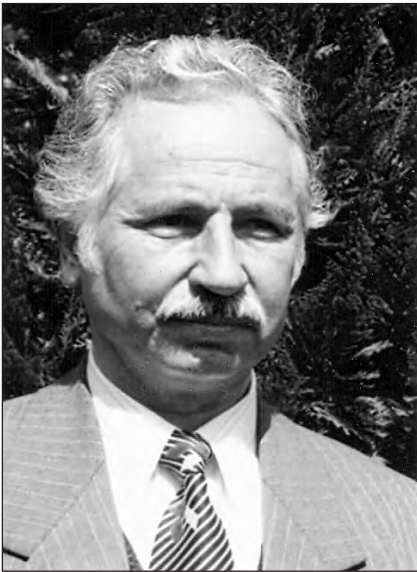
Fastuos s-a despletit salcia
 Sub mângâierea soarelui
 Hotărât să-și imprimăvăreze razele ...
 O imensă corolă verde
 Ploaie tăcută de frunze
 Curge spre pământ.
 Noi, muritorii trecem pe lângă. ea
 Surprinși în grăbită admirație.
 Numai ea știe de ce ramurile
 Împodobite, curgând spre pământ
 Sunt plângătoare și ascund
 Modestia de a nu spune nimănui
 Cum nu tot ce plânge e durere.
 Nici măcar nouă, celor ce-i admirăm
 Melancolia, cu surâsul cel mai
 optimist,
 Nu ne spune.

ISPITA

Mi-a intrat un fluture-n odaie
 Rătăcit din grabă prin perdele.
 A uitat sfios pe alba foaie
 Tremurate, vagile vopsele.

Ispitit de-a becului lumină
 S-a oprit, apoi, lângă veioză.
 Nu știa că timpul va să vină
 De-a trăi cea mai cumplită proză.

Și i-a fost sortit în foc să piară
 C-a visat lumina într-o seară.

George L. Nimigeanu**Rost**

În țările cuvântului când roua
cade pe flori - mijind - lumina
trecând prin gând lărgeste orizontul ...
Întocmai cum cândva în Bucovina

umblând prin munți - pribeag din zare-n zare
suiam cu ochii crestele-n celeste
împărății ... mirare cu mirare ...
de parcă-aș fi umblat printr-o poveste

Cuvântul - mut - îmi rostuia pe gură
splendorile câte-mi cădeau sub pleoape
comoară sufletului însetat de larg ...
Uimirea cu un murmur sfânt de ape

într-un târziu se însoțea spre vale
și coboram visând treptele serii
purtând cu gândul largurile toate
prin tainica noblețe a tăcerii ...

Umblu și astăzi ... tot cu munții-n mine
prin câte-o Bucovină-nchipuită
pe urma unui dor ce-nșulește
lumina între vorbe surghiunită

Și-aflând adâncu-n care tâlcul prinde
în răzvrătire licăr de izvor
tac fără nume ... tac și-adun lumină
cuvântului noblețe să-i măsur...

Suflet - copil

Miroase prin grădini a nemurire
Și te surprinzi că hoinărești prin rai ...
Pe drumuri vechi de țară printre lanuri
vara adună veșnicia-n grai

Care-ncărcate cu povești stră-vezi
prin sufletul-copil cum suie-n vreme
Și-ascuți mirat cum poamele-n livezi
în pânga verii murmură poeme

cum în cuvântu-n care-ncape lumea
într-un cuptor ceresc pe vetre sfinte
Preabunul Dumnezeu își coace pâinea ...
Tu rupi din pâine câteva cuvinte

Și lumile dintre pământ și cer
se umplu cu miresme de grădină
în care sufletul-copil se-ntoarce
la începuturi ... și luând lumină

cutreieră cu ochii-nchiși Povestea ...
Oare visezi ? Adevărate-s oare
petrecerea prin tâlcurile nalte ?...
plutirea asta întâinuitoare ?...

Auzi pe drum cum oamenii-și menesc
- dând „bunăziua” - rosturile... gândul...
de parcă s-ar pofti să guste vin
de viață lungă ... tainic strecurându-l

în vechi ulcele de pământ ... părinții
să-și mute zilnic visele-n copii ...
și-n sufletul-copil miroase-a pâine
coaptă pe vatra dintre veșnicii ...

În fața oglinzii

Oglinzile întotdeauna mint ...
În ochii lor perfizi aflu mereu
altcineva că poartă chipul meu ...
Limbă de lut în clopot de argint

îmi sunt ...anume lumii să-i dau știre
că în oglinzi un roi de anafoare
cu ape reci adânc-înșelătoare
mă toarce într-ascuns într-o subțire

poveste a tăcerii ... numai cât
pe luciul apei joacă - în părere -
chipul acela cu priviri stinghere
care-n oglindă-mi ține de urât

El - Adevărul - dincolo - în sine
nu despre mine tănuie cu pleoapa
oglinzii-nsuflețindu-i tâlcul ... Apa
aceea fură Noimele alpine

care țin focul sufletului meu ...
Chipul acela nu-i decât o mască ...
Dar cine ar putea să recunoască
râvna smereniei unui plebeu

într-o oglindă rece fulgerată
de licărirea unei lumânări
ce pâlpâie pe țărnul unei mări
ce n-a văzut Lumina niciodată?

Martor

Martor cu viața ...și prin viață Drum
și-n unduirea trestiei lumești
mic purtător de chei te-nvrednicești ...
Răspuns la Întrebare nicidecum

Ar fi să te alegi între cerești
după-ntocmirea sacrelor tipare
dar ești ocnaș erorii ... și-n eroare
nu știi de unde vii nici cine ești

Bați marginile vieții până când
te poticnești în tine pe tăcute
și încălzit pe vatra vorbei mute
în propria durere stai la rând

Și când zăgazul Noimei dai să-l spargi
cu picuruțul de lumină vie
care dă semne sfinte de trezie
mijești sub faldul negurilor largi

de necuprins cu mintea ... Dar stră-vezi
din ce adâncuri picură Izvorul
cum veșnicește-n firul ierbii norul
și - Drum fiindu-ți - drumuiești și crezi ...

Stea fără nume

Ce taină-n tremurarea pleoapei oare
mijește amurgind ? Ce stea anume
pe gura mea-nflorind îți cată nume
și neafându-l sângeră și doare ?

Ce adevăr în grai se ofilește
decolorând în sângele meu zarea ?...
pe chipul meu că-mbătrânește Marea
inima-ntre-ndoieli că pătimește

că inima nesăbuinte naște...
- izvoare care-n trudnicia Firii
înseamnă pietrele nemărginirii
cele în care Umbra recunoaște

că am pășit pe ele în vecie ...
Dar piatra rotunjindu-mi-se-n vreme
de ne-ndurarea clipei mi se teme ...
Iar eu vremelnicesc fără simbrerie ...

Ar fi să mă îmbrac de sărbătoare
în fiecare cuvânt ... Dar Umbra-mi fură
lumina câtă-mi sângeră pe gură ...
Iar steaua fără nume-i căzătoare ...

Des-cumpăniri

Ce dureros ar fi să nu ai umbră
să arzi fără de puncte cardinale
nimicnicind într-o puținătate
lăuntrică a îndoielii tale

Să nu trezești în întrebare drumul
pe tălpi să-i rostui vrednic depărtarea ...
Ce rană fără leac e Adevărul
lumina când și-o deapănă eroarea

Ce pândă aspră de flămândă fiară
pe urma ta pustiul dintre vise ...
Ce povârniș de piatră suie viața
pășind printre speranțele ucise

Și cumpănit pe-a inimii zvâcnire
ce trist să nu știi soarele-n ce parte
răsare-n slava cerurilor tale ...
strigat de viață că te-apleci în moarte ...

Domenico Ghirlandaio

Florentina Florin***soare aburcat în prun...**

soare aburcat în prun
e toamnă cât bobul de strugure
cât vezi cu ochii
pustiu printre culori
și frunze încă pulsând

îmbrac pe inima goală
tristețea
în ciucuri de nuc
aceeași poveste cu sfârșit de duminică
amintirile se fac arșită,
un nebun locuiește în dragostea mea

arcă de cires
mi se zbate ochiul a rândunea
cum privesc la bătrânii mei
închiși în gubernia copilăriei
la colțul inimii
duc un fir de iarbă sărată

* Născută la 17 decembrie 1972, în Bacău. Absolventă a Facultății de Litere și Științe din cadrul Universității băcăuane, predă limba franceză mai întâi la Școala „Miron Costin”, iar în prezent la Școala „Ion Luca”, ambele din municipiul de pe Bistrița. Debutază cu versuri în „Viața băcăuană” (1997), publicând apoi în „Examene”, „Școala XXI”, „13 Plus”, „Ateneu”, „Plumb”, „Florilege”, „Arca” ș.a. Frecventează cenaclurile „Avangarda XX” și „Octavian Voicu”, numărându-se printre laureații Concursului Național de Creație Literară „Octavian Goga” (Premiul al II-lea) și ai Festivalului Internațional de Poezie „Lucian Blaga” (Premiul revistei „Arca”). Este autoarea „primei cărți electronice din Moldova” (Editura Clepsidra, Bacău, 1999), dar adevăratul debut editorial îl consideră cel din 2004, când Editura Casa Scriitorilor din Bacău îi publică volumul de poeme, *Florentine*. Inclusă în antologia *Creatori din Moldova de Mijloc* (idem, 2005), a tradus în franceză poezii de Petru Scutelnicu (*Poem pe cord deschis / Poesie sur le coeur ouvert*, Editura Casa Scriitorilor, 2006 - parțial) și Mara Paraschiv (*Duminici la porți / Dimanche aux portes*, Editura Corgal Press, Bacău, 2007 - integral). În 2007, revista „Plumb” i-a acordat Premiul pentru Poezie, grupajul de față făcând parte dintr-un volum în lucru. (Cornel GALBEN)

copilărie sălbătică
precum cârceii de vie
un drum smolit cu frunze
toamna încă fierbinte
sub zăvoarele nucului

iau la număr anii
din prima tinerețe-
o cărare printre file albe,
iubirea înspicată
cu nopți de poezie,
între noi
țândări din liliacul aprins

mă deschei la piept
copilăria e tot acolo
lipită de piept
nu mă împunge în coaste
decât iarna,
cu obrazul scrobit ca după ploaie
tezaurez singurătatea
vegetațiilor de la tâmple

țimp de copilărie
laptele ademeneste fluturi
plopii se fac blânzi
scutură pietre de vară
se surpă amintirile în belde de iasomie

se crapă de toamnă
în ouăle de strugure
iarba nu s-a răcit încă
liliacul a doua oară invinețit
bate în poartă

un înger
cu o biserică la subsuoară
poartă vremea omului de colo-colo,
aripa din dreapta
pictată precum casa bunicii,
umblă o amintire printre cuvinte,
la cișmea curge agheasmă
din copilărie

duc în gând umbre
gutuiul m-a botezat
cu o inimă desfrunzită
amintiri sclipesc în soare
bunica e deja oale
și ulcele umplute cu toamnă
peste țimp pomană pentru copilărie

Nicolae Miha^{*}

Vinerea Mare

Obosiți
ochii tăi caută ploii adăpost
și o anumită confesiune purifică sonor
echilibrul

parcă o mie de lăncii oprite
din zbor par mirate mesaje date de-a dura
prin băltoacele negre

magii
s-au strâns de pe drumuri și pichetează
prefectura îngropați până la gât în uitare
credincioșii dau buzna în restaurantul gării
și se înfruptă vinerea mare din disperare
pe datorie

iar tribunalele internaționale
dau un verdict categoric: Bacovia rămâne
singurul hibernal înnoptat sub ghilotina
torentială a ploii

Clipă de grație

Umbre și sunete stârnite
de zborul unei păsări
sunt costisitoare poeme
miresme ce se fac auzite
și duc în ispită

* Născut la 1 iunie 1950, în Cosmești, județul Galați. Absolvent al Liceului Nr. 1, Școlii Tehnice de Impiegați de Mișcare CFR din Galați și al Cursurilor de biblioteconomie din cadrul Facultății de Litere București. A debutat cu poezie, în revista „Orizont” (1976), publicând apoi în „Incandescențe”, „Dunărea”, „Pagini dunărene”, „Luceafărul”, „Familia”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Caiete botoșanene”, „SLAST”, „Flacăra”, „Ateneu”, „Oglinda literară”, „Plumb”, „Destine”, „Sinteze”, „Amurg sentimental”, „Cultura”, „Zburătorul”, „Poezia”, „13 Plus”, „Cronica”, „Vitrăliu”, „Porto Franco” ș.a., unele dintre ele acordându-i și premii la competițiile literare ale vremii. Obține, între altele, Premiul I și al revistei „România literară” la Festivalul de poezie Costești - Hunedoara (1984), Premiul revistei „Convorbiri literare” la Festivalul „Vasile Alecsandri” de la Iași (1984) și la Festivalul de poezie „Porni Luceafărul” (1985), Premiul I la Festivalul de poezie „Virgil Carianopol” de la Caracal (1993). Editorial debutează în 1993, când Editura Plumb din Bacău îi publică volumul de poeme *Înserare în straie de călugăriță*. Un an mai târziu, la aceeași editură vede lumina tiparului volumul de versuri *Întâmplări de atins cu mâna*, apoi Editura Junimea din Iași îi acordă girul pentru alte trei volume de poeme: *Păcatul ochiului deschis* (1996), *Capcane pentru ploi* (1998) și *Închisori fără răspuns* (2000), iar Editura Melior din Bacău (2003), pentru poemele din volumul *Piramida de aer*. În octombrie 1998 devine membru al Uniunii Scriitorilor și al Asociației Scriitorilor din Iași, de unde se transferă la Filiala Bacău, care, în 2006, îi acordă, pentru volumul antologic *Clopotele în exil* (Editura Casa Scriitorilor, Bacău, 2005), Premiul pentru Poezie. (**Cornel GALBEN**)

nicăierul
întinde o mână celui rătăcit
iar știutul pas – efemeridă –
începe sub o literă
ori sub o fragedă frunză

e clipa de grație când poți
cântări în palme ca pe o pălărie
arsă de soare un punct grăitor
o lacrimă ce nu te mai tine minte

Farduri peste cicatrici sau Ca o mirare, toamna

Galbenă clipa
Abia încăpută între două mirări
La ora asfințitului ia forma sufletului
Împușcat pe la spate
E pusă la poartă
De pază când fata bătrână vrea să fugă
În lume cu lacrimile în desagă ascunse
Urâtul spleen-ul bârfit pe la colțuri
Ori tușea complice se sting în ritmul
Unui nechezat de cal

O vină are poate și urâtul mineral
Cu mirosul de scorbură bătrână
Invitat cu trâmbițe în week-end sau
De sărbători la cină
(Vorba unei ploii acide: „Dă-mi, Doamne,
Vânt la prova, nimicitor de case și-aceeași
Agonie de culori, de gri-venin și plâns
Mirositor de oase”).

Aprilie

Ai stele la îndemână
Bătute-n icusari de aur
Furtuni cu iscusință
Ascunse după garduri

Un soare dat de-a dura
Ridică pe drum praful
Și scârțâie lumina
În urma de căruță

Boboci de măr în joacă
Deschid pe ram ferestre
Și-un sfincs în gura mare
Recită din Esenin

DUMITRU PRICOP – REMEMBER

Cu Mitică Pricop am rătăcit vreme de aproape 40 de ani pe toate cărările Vrancei, ale tinereții și ale cântecului, ca doi halebardieri nu întotdeauna întregi la minte, alteori descinși parcă din paginile unui Villon autohton ce ne îngăduia s-o mai și luăm razna din când în când, chiar cu riscul de a ieși din tiparele ritos hărăzite ale timpului. Trecutul este, de multe ori, memoria noastră viitoare, atunci când vorbim despre oameni dragi și deosebiți, și astfel sper să rămână de-a pururi prietenia ce m-a legat de unul din cei mai desăvârșiți trubaduri, în sensul haiducesc al expresiei, ce mi-a fost dat să cunosc vreodată. De altfel, încă de la primul drum, încă de la prima bardacă de vin degustat împreună prin cine mai știe care podgorie și mai ales de la primul cântec ce ne-a potrivit sufletele în același cristal al emoției, am și alcătuit un „taraf” al tranzitării noastre prin balada zilelor prăpăstioase și fără pereche, taraful lui Boșcu și Frangulea, numele a doi țigani rătăciți în timp dintr-o copilărie fastuoasă pentru amândoi.

Cântam la nunți și petreceri? Nicidecum, cheful de ducă era singura motivație esențială ce ne mâna împreună în același sens oriunde se dovedea a fi veselie, vin, poezie, chiar și femei ca un decor răsfățat al sortii, dar mai ales unde camarazii de ocazie, *soții*, cum ar fi spus Sadoveanu, se dovedeau a fi de credință și de durată pentru metamorfoza clipelor în care se cimenta prietenia. Am fost singurii lăutari ce cântau fără bani, chiar și atunci când drojdia zilei ne descoperea singurii semnari ai unei pânze de unde personajele, mai mult sau mai puțin figurative, părăseau scena pe neobservate, abandonând subiectul ispitei. Și în acest context unicul ins ce a înțeles că povestea trebuie jucată până la capăt a fost *Bădia*, adică marele suflet și om ce s-a numit actorul Ernest Maftei, cel ce s-a aflat într-o anumită ocazie cu noi în același autocar – asta se întâmpla, firește, înainte de 1989 – într-un grup de scriitori și cenaclști pe ruta Focșani – Tecuci, într-un pelerinaj de cinstire a memoriei scriitoarei Natalia Negru, cea care influențase atât de tragic destinul a doi mari poeți: St. O. Iosif și Dimitrie Anghel. Cum stimulentele în vin ne cam lipseau, drumul ce trebuia parcurs până la cimitirul ce-o odihnea pe Natalia Negru se prevestea a fi unul mohorât, fără culoare, cu oameni oarecum străini între ei, Mitică a dat tonul unui cântec... revoluționar, evident „stimulator” în alte condiții, la care eu m-am alăturat rapid cu terță: „*Înfruntând furtuni, spargem munți în pumni / Lupta noastră nu s-a sfârșit -/ Pân-la unul o să moară / Dușmanii poporului...*” și reacțiile de rumoare, uimire, zâmbete n-au încetat să apară. „S-a spart monotonia”, am zis, însă nu, atunci a intrat în scenă Bădia, cerând imperativ șoferului să oprească în plin câmp: „Ajunge, cobor, plec pe jos la

București, eu nu mă duc la o închinare de suflet să-mi îndruge nebunii ăștia cântece comuniste! Gata, mai lipsește și pistolul și puneți-mă la zid, dragi tovarășii!” și toată lumea privea uluită la turnura lucrurilor, fără să știe ce să mai creadă. Șoferul ezita, uitându-se oarecum speriat la noi, adică la taraf, mai vechi cunoscuți lui de altfel, până când Boșcu, adică Mitică Pricop, se dezlănțuie baritonal: „Un vultur veni din munte...” și continuă singur, cu aplomb, prima strofă dintr-un cântec legionar, eu alăturându-mă imediat și refăcând cuplul. Metamorfoză subită: bătrânul Ernest Maftei și-a revenit ca prin farmec, ochii au prins să-i strălucească a tinerețe, și-a dus mâna la gură, la piept, și și-a înălțat sufletul spre cer într-un început de tiradă: „Doamne, mulțumesc că ești, mulțumesc că mai sunt oameni în țara aiasta care nu s-au aliat cu Satana și cu toate spurcăciunile...” și a venit apoi la noi, ne-a strâns în brațe și ne-a sărutat ca pe niște dragi, dar neuitând la sfârșit să adauge după ce și-a băgat mâna în buzunar: „Lăutarii adevărați se răsplătesc după cuviință, după inimă, și după putință. Eu n-am decât două sute de lei, luați-i, și dacă-mi dau tovarășii la Tecuci și diurna, v-o dau și pe aia!”

Am cântat, împreună cu Dumitru Pricop, tot drumul până la Tecuci și apoi la Buciumeni, locul de naștere al scriitoarei comemorate, dar și la banchetul ce a urmat la căminul cultural din localitatea amintită. Cântece de dor, de pahar, de inimă, cântece cu vechi rezonante pentru sufletul lui Bădia pentru care nimic nu era prea mult să ne răsplătească: ne-a dat și diurna, nemaivând bani de plata lăutarilor s-a dezbrăcat de haină, de ilic, de pulover și pantofi – noi îi țineam și hangul dar și prețul cântecelor!

Giovanni Bellini

– până a rămas în izmene. Desigur, i-am înapoiat imediat totul, inclusiv banii, dar faptul artistic a ținut, ca un răsăfăt artistic, capul de afiș al sărbătorii și festivităților serii. Într-un târziu ne-a mărturisit că el fusese șef de cuib la legionari, că simpatiile lui aveau rădăcini temeinice, pe care nu le-a dosit și nu le-a dorit niciodată uscate. A fost singurul, în istoria tarafului alcătuit cu Mitică Pricop, ce ne-a retribuit (!) cu asupra de măsură, la cinstire adăugându-se și onorariul onoarei.

* * *

În vara lui 1978 am fost martorul împlinirii unui mare vis: apariția primei cărți de poezie semnată DP: *Patima muntelui*, la Editura „Eminescu”. Trebuia să-l fi văzut cum strălucea, câtă emoție și frământare se citea în sufletul și pe chipul lui; se îmbrățișa cu toată lumea pe stradă, intra și ieșea în același timp din ungherul propriei sale ființe. Se descătușa, se revenea la o copilărie a spiritului unde se simțea în al nouălea cer ca și când își descoperise în sfârșit, zodia de stea și de vis de unde nu avea să mai plece niciodată. Scria cu mâna tremurândă, de fapt cu lacrima unei astrale purificări, primele lui autografe. S-a băut în cinstea lui, a cărții lui, a fiecărei poezii în parte, dar gândul său nu avea, în clipele acelea, decât o singură destinație și o singură identitate: Negrilești, locul de inimă și de obârșie, situat în creierul munților, sat ce purta, falnic și simbolic, numele unuia din celebrii flăcăi ai babei Vrâncioaia. Se însera, și mașina prietenului nostru Vincentiu Boștiog, unul din oamenii apropiați ai poetului până la moarte, și-a făcut cu greu apariția. Numai că itinerariul era unul cam întortocheat, prin locuri și la oameni iubiți ce-l așteptau cu brațele deschise și cu inima la fel, prin Odobesti, Jariștea și Vidra. Peste tot sărbători instantanee, de suflet, cu bucurii

nemăsurate în cuvinte, cu lăutari apăruiți ca prin minune în preajma noastră. Mitică Pricop devenise deodată o legendă vie, apropiată ca o dragoste simplă sau ca o sărbătoare de duminică pentru toți cei ce-l cunoșteau sau doar auziseră de el. Era rugat să recite, să-și amintească evenimente de care, într-un fel sau altul, toți păreau legați ca într-o adevărată frăție a muntelui. Niciodată n-o să-uit chipul din acea seară, o iluminare a unui spirit ce se descoperea clipei ca un fel de amoc al unei inimi dezlănțuite spre înalțuri, un zbor de vulturi imaginat numai de visele și suferințele lui.

Am înaintat cu multe opriri și ocoluri spre casa natală, unde am ajuns spre două sau trei dimineața. Un sat liniștit, cu oameni ce se odihneau după muncă, cu un cer spuzit și un linioliu de stele cum numai muntele mai poate descoperi în luna august și peste toate strigătul sugrumat de lacrimă și de dor al lui Mitică, atunci când am pătruns în bătaura părintească a casei: „Tată, mamă, mi-a apărut cartea!”, și s-a prăbușit în genunchi, sărutând cu un prinos al recunoștinței, iarba pământului ce-l dăruise lumii. Încet, șovăielnic parcă, s-a aprins un opait și puțin nedumeriți, în tinda străjuită de stâlpii vechi de lemn, au apărut bătrânii săi, Ion și Ioana, în lungi și albe cămăși de noapte tivite în borangic, cătând cu uimire și emoție la acea apariție fantastică ce prevestea, într-un anume fel, lumina zorilor. Sfântă Trinitate – așa i-am văzut apoi îmbrățișați și cutremurați de dragoste și plâns, în aceeași tindă scurtă a regășirii, pe Mitică și pe părinții săi, legați de suflete și umeri într-o adevărată horă a tăcerii și comunicării gândului. A fost cea mai cutremurătoare lansare de carte la care am participat, și ecoul ei răzbește mereu ca un bumerang, peste tot timpul prieteniei noastre devastatoare, incredibile și sfâșietoare.

Mircea Dinutz

A TRECUT UN AN

Pe Alexandru Deșliu l-am cunoscut târziu, în vara anului 2003, când mi-a solicitat colaborarea: „Am aflat că sunteți între cei care păcătuți...” Am ezitat, am amânat răspunsul, dar până la urmă m-am prezentat cu materiale la Domnia Sa. Rezultatul? Am apărut în numărul 6/octombrie 2003 cu nu mai puțin de cinci materiale: cronici de carte la *Basarabia sau drama sfâșierii* de Theodor Codreanu, comentarii la cărțile de poezii semnate în acel an de Ion Panait, Constantin Ghiniță și Petre Iaschi, precum și o tentativă de bilanț al literaturii vrâncene: „După paisprezece ani” care mi-a adus multe necazuri și adversități. Le păstrez și astăzi.

Alexandru Deșliu s-a amuzat, dar mi-a stat alături. Avea încredere în mine și, uneori, îmi cerea sfatul, accepta sugestiile mele, dacă i se păreau îndreptățite. La rândul său, a îndurat destule adversități. S-au spus

multe despre el, adevărate sau închipuite, răutăți și calomnii, acuzații grele și greu de suportat. A îndurat totul cu stoicism. O singură dată a răspuns, într-o emisiune televizată, cu demnitate, fără să jignească pe nimeni.

Importantă – pentru el – era revista. Restul conta mai puțin. Nu era omul cuvintelor mari, al gesturilor teatrale, dar am convingerea că iubea această revistă mai mult decât orice altceva. Păstrez în memoria mea afectivă una din ultimele întâlniri pe care le-am avut, la el acasă... Nu se mai putea mișca, picioarele nu-l mai ascultau... Cu telefonul mobil lângă el, cu blocnotesul și pixul, lucra la revistă!... Știa bine că sfârșitul îi era aproape. De aceea nu avem dreptul să renunțăm. Revista trebuie să trăiască pentru a menține vie amintirea lui Alexandru Deșliu, ctitorul de cultură și iubitorul de frumos.

LIVRESC-LUMESC

– Domnule profesor, vă rog să îmi motivați absențele pe baza acestei scutiri, conform căreia am suferit în aste câteva săptămâni de chinuri metafizice, agravate de puseuri de suicid și grețuri sartriene.

– Păi, pe vremea noastră nu era așa. Nu lipseam din orice. Ei, dar erau alte vremuri, școala ne dădea hârtie gratis și foiță de studiu, și ne plăcea să stăm toată ziua în sală și să desenăm. Aveam săli mari, dulapuri unde păstram lucrările grupei noastre, aveam și un casetofon, profesorii și asistenții veneau și discutau cu noi și în afara programului... eh...

– Deh, dom' profesor... alte glasuri, alte încăperi!

(Mârâind în spate, drăcos, amicul Z.: „Acum aveți firme, 'ți ai dreacu! Du-vă-n căcatu' mami voastre cu neamu' vostru de parveniți!)

– Așa... și zici să îți motivez niște absențe d-astea... Măi, să știți că și voi aveți dreptate într-o oarecare măsură... voi munciți; păi noi când eram de seama voastră, eah, făceam acolo niște mărtisoare, niște felicitări, mai organizam o expoziție, și asta era... în rest ne ocupam numai de școală. Și profesorii noștri la fel; că pe atunci nimeni nu avea voie să aibă afacerea lui privată, ei... și... aveam mai mult timp, și ei, și noi...

– Dom' profesor, ne delectăm grozav cu amintirile paradisurilor dumneavoastră artificiale, doar să nu uitați să îmi motivați alea... că v-ați luat cu vorba, și la doișpe aveți ședință...

– Măi copii, voi trebuie să vă implicați mai mult pentru ca noi să vă putem ajuta, că dacă voi nu veniți... Și... ce-i asta? a! soluția ta pentru popasul ăsta? aaoooooioii-leeeeu! nu vă mai complicați cu soluții ciudate, lăsați la o parte imaginația, și fiți geniali după ce învățați treburile astea stas de vi le predăm aici. Ce, noi trebuia să facem blocuri stas, din prefabricate, și munceam cu drag și ne plăcea... așa, stai să motivez astea și...aoileu! cât e ceasul? doișpe fără un sfert?! așa, hai că dacă ne mai rămâne timp, comentăm și soluția asta a ta...îmi cer scuze că am venit azi mai târziu, un client m-a reținut, și

* S-a născut la 13 martie 1986 în Odobesti, județul Vrancea. Absolventă a Liceului Teoretic „Duliu Zamfirescu” din Odobesti, promoția 2005. În prezent este studentă a Universității „Spiru Haret” București, secția Arhitectură și urbanism. În perioada 2003-2005 a obținut mai multe premii la secțiunea traduceri din franceză a Concursului național „Mihai Eminescu”, în 2006-2007 a ilustrat reviste pentru copii în colaborare cu Editura „Erc-Press” și două volume cu povești de H.C. Andersen, în colaborare cu Editura „Ana”. A mai obținut premii cu proză și eseuri la două concursuri de anvergură națională.

doar le-am zis domne să nu mă mai caute dimineața că am cursuri cu studenții, și ei, așa. Plus că ne-am cam luat cu vorba... Aaa, am o rugăminte la voi, nu îmi mai spuneți „domn profesor”, pentru că nu am făcut liceu pedagogic saau așa ceva, am făcut ditai facultatea de arhitectură. Sunt domn architect, nu domn profesor.

(Mârâieli în spate, pe mai multe voci: „hai sictir și marș d-aici!”, „bre, da' ne leși?”, „bă, dacă erai așa bun pe domeniu nu veneai să îți pierzi timpul și clienții cu retarzii de noi!”, „mă, dacă ajung ca ăsta să îmi faci cadou un revolver cu mențiunea *împușcă-te!*”, „bă, al dreacu ofensat! mă mai și silește să îi fac soluții de proiecte la nivelul lui de înțelegere, pftiu!”, „maaamă, da' nu termin eu facultatea? să vezi ce cafteală își ia în meclă! Știți, bă, cum l-a bătut pe ăla care e la anu' patru de...”, ș.a.m.d.)

Morala: mi-a motivat absențele. Eu i-am promis, după bunul protocol, desigur, că n-o să se mai întâmple să mai fac migrene, depresii și mătreață pe fond nervos, i-am promis că o să urmez un tratament baudelairean cu „pește, băi racoroase, dușuri, lichen de Islanda – 125 gr, zahar alb – 250 gr, ocazional pastille”, am jurat că nu mă mai gândesc la ce legătură are Hitler cu anima mundi și cu res simplex, că nu mai citesc ultimul volum din Mysterium Coniunctionis, să ard manuscrisul la care lucram în legătură cu arhitectii din perioada comunista care au avut obrazul bine izolat față de camaradul lor de suferință. Speer că o să îmi găsesc un job într-o firmă de arhitectură că, dacă Doamne – ajută, dau ortu', nu îmi permit să mor pe credit ca alți scriitori celebri, și că, fie, la asta am renunțat cel mai greu- ar fi trebuit să lipsesc două luni, că mă mărit și așa fi întins-o cu bărbățelu' să petrecem departe de lume, două luni de fiere după modelul brucknerian.

În încheiere, mai doresc a preciza că timpul alocat parcimonios prin programă atelierului, s-a scurs, și amicul Y nu a mai apucat să își facă o corectură. Habar nu are ce o să dreagă la proiectul ăsta, și cred că își propune să nu îl mai predea. Dacă- i pe-așa, o să îi împrumut ceva de citit...

DEZERTÂND

Azi nu vă mai orpilez cu nimic. Azi nu vă mai împung cu ironii, o să uit zeflemeaua, n-o să vă mai pândească glumele acide, corodând sensibilitatea. Azi n-o să vă mai pun piedică pentru ca să aflați mai repede și mai ușor pragul, n-o să vă mai port de grijă, n-o să mai ies la

stropit tulpinile volubile ale viței de candoare din dumneavoastră cu substanța întreținătoare de luciditate, nu o să vă mai injectez morbul îndoielii și al umorului cinic dintr-un vaccin profund amical. Și nu o să încep cu „lăsați-vă naibii de curtat joburile bănoase și devoratoare de viață”, sau „nu vă mai umflați bojocii, mimând puterea și atotștiința”, n-o să vă mai amintesc de imbecilitatea care ne vânează mințile și ne otrăvește sufletele în marea parte a timpului nostru, nu o să vă spun „cântăriți vorbele pe care le scuipați fără să luați aminte la ele, căci magia lor albă sau neagră este încă vie”, n-o să pomenesc nici de tot timpul ăsta la îndemâna noastră întru totul, și pe care nu știm să „ni-l facem”.

Azi v-aș lua la cimitirul din deal și v-aș lăsa să vă chiorâți la crucile de lemn, la casele din vale, la fumul de coceni amestecându-se cu o păclă diafană, o să vă las să vă zgâiți la cerul senin plutindu-și „cumulușii”, apoi o să ne cărăbănim pe albia râului și o să privim podul și dealurile verzi de departe, o să privim curtea de lucernă din spatele unei case a cărei împrejmuire din stinghii vechi dă chiar spre apă, o să ne întindem îmbrăcați pe prundișul arzător, o să modelăm figuri aiuritoare din noroiul lutos adunat acolo unde apa a secat. O să vă las să lănceziți așa vreo câteva zile și nopți printr-un târgușor a cărui

dulceață a prins floare, nu trebuie decât să priviți, să vă răzlețiți de nimicurile care vă curmă umanul, să inspirați și să absorbiți totul și-apoi să condensați toți aburii într-o sevă care să vă picure în sânge. Apoi încântați-vă paparudele care să aducă ploaia de amintiri involuntare, de *flashback*-uri născătoare de uluii revelatorii.

Și câte n-aș vrea să vă spun, dar nu toate s-or da după sufletul și înțelegerea dumneavoastră, și n-aș vrea să vă ispitesc, sau să vă pun răbdările în chingile încercărilor. Și-apoi eu mi-s dintre cei cărora soarta le-a fost prielnică, așa că poate nu ar mai trebui să vă picur dulci otrăvuri care să vă anestezieze întru viața de toate zilele care face tot amarul visurilor și împlinirilor dumneavoastră, care înseamnă dureri, griji sau plăceri *adevărate*, ar trebui să- mi țin fleanca, să-mi drămuiesc apologiile întru lăuntrurile ticsite cu nevăzut și misteriiile sălășluind împrejurul nostru. Sau și mai bine ar fi să gonesc din calea cuvântului rostit sau scris, care mă pierde de mine și de toți ceilalți.

Azi n-o să vă mai indispon cu nimic, vă propun doar o cură de tăcere însământată cu imagini și puind simțăminte.

Irimia Bălescu*

BEȚIA DIN PĂTULUL ÎNGEROAICELOR

În miezul acelei ierni geroasă și uscată, falsul american Peter Zvarovki pică în zonă tocmai la țanc. Pentru a sărbători intrarea în arena politicii precum un jucător de rasă, sub pretextul zilei sale onomastice, dar mai ales pentru a inaugura neoficial Festivalul Oglinzilor Consacrate, când nimeni nu se mai aștepta, fostul judecător Vicențiu Licuriceanu invită la Terasa Faraoanelor notabilitățile orașului și suita sa de prieteni. Nu lipseau,

desigur, Dora însoțită de mama sa naturala Loredana, doctorul Kandel Bejenariu preotul Sandu Duduianu cu preoteasa Sofica, iar absența Lidiei Stoica, subprefecta, fusese salutăată, cu maximum de condescendență de către Prințesa Polixenia. Gore Pacaliu, om de-al casei, cum era de așteptat, se transformă iute în maestru de ceremonii, priceput la a învârti pe după degete afacerile Terasei care-i fusese dată pe mână.

Masa era plină cu bunătăți locale: de la brânzeturi de toate soiurile, cârnăciori de Pleștani de dimensiuni mari, medii și mici, că-i puteai arunca în cerul gurii ca pe semințele de bostan, cu arome și iuțeli amețitoare, pește saramurat în toate chipurile, cu un crap gras, bosumflat, pe o tavă de argint aurit, înotând în zemuri mirosind a pătrunjel strivit și roșii feliate mărunț, prin care se zăreau coronițele verzi de ardei iute, iute, până la toate afumăturile agățate pe rastele delicate, dar traince și stabile, din bambus. Nu mai vorbim de ciorbele de pește și de fazan aburind pe plitele din bucătăria ultramodernă a localului, fripturile la tavă din vânat bine fezandat și aseasonate cu cele mai îmbietoare mirodenii, zaharicalele, prăjiturile, lichiorurile și câteva mărci de coniac pentru digestie, de închidere, pitite printre grămezile de fructe

*Irimia Bălescu s-a născut la 26.04.1960 în comuna Bălești, jud. Vrancea. A absolvit, în 1979, Liceul „Unirea” din Focșani, iar în 1989, Facultatea de Drept – Universitatea București. În prezent, este consilier juridic al Băncii Comerciale, București. A debutat în 1977 în „Revista noastră” a Liceului „Unirea” cu poezie. Mai târziu, l-a legitimat ca prozator Constanța Buzea, la poșta redacției („România literară”). A mai publicat în revistele „Mozaic” și „Ramuri” din Craiova, „Salonul literar” din Focșani. A debutat editorial cu volumul de povestiri *Fluviata sau căciula care mușcă*, București, Editura „Cartea Românească”, 2002. Fragmentul publicat aici face parte din romanul *Motanul Prințesei de Kapuerdia nu mai răspunde la telefon*, în curs de apariție la Editura „Paralela 45” din Pitești.

Raffael

exotice. Iar spre încântarea și deliciul aventurierului Peter Zvarovski, niște clătite cât crăpcianii, umplute cu dulceturi care mai de care mai fistichii, urdă și mai ales brânză topită, abureau leneșe pe niște platouri cu marginile ghirlandate și încrustate cu burice de chihlimbar. Vinurile albe, seci, demidulci și ghiurghiulii din îndepărtata și însorita Dobroge își odihneau elanul spre gătlejurile petrecăreților în frapiere din inox, îmbrăcate în răchită roșcată de Bălți. Nu lipsea, la insistențele lui Vicențiu, răsfățatul meselor îmbelșugate, care da totuși impresia de masă de neamuri proaste, cum se exprimă prințesa Kapuerde, rumenitul purceluș de lapte cu mărul înfipt în rât.

Ostilitățile aveau loc în salonul circular, al Terasei, îmbrăcat în faianță de opal turcuaz, pavat cu marmură de Rușchița, pe gustul stăpânilor, la mese poziționate circular, salon aflat, în exclusivitate, sub cheia Prințesei, unde accesul se făcea direct din hrubele care adăposteau vinoteca.

Spre marea încântare a petrecăreților, vreo cinsprezece fete îmbujorate de la Liceul Pedagogic se învârteau în jurul lor ca niște titireze, iar câteva băteau, de zor cu telul în oalele emailate compoziția miraculoasă pentru clătite. Erau toate îmbrăcate în fustițe albe, scurte, cu bonețele dantelate, înfipte în creștetul capului, înhămate în șorturi roz-pal. Sub *bagheta* maestrului bucătar-instructor, basarabeanca Eleonora, fetele vâsleau printre meseni și pe lângă plită, executând piruiete desăvârșite, lăsând vederii pulpele bălane și poponetele îmblânzite de căpestrele chiloțelilor roșii, în formă de coadă de rândunică, ziși tanga, cu figuri riscante de prindere, în tigăi, a clătitelor din înaltul locantei. Peter Zvarovski se apropie de vase să verifice, de sanki, calitatea uleiului presat la rece, însă muzica tingirilor de alamă și dansul *lebedelor*

prin fumul de turtă arsă, îl lăsă cu gura căscată și mustața sură, căzăcească, zburliță.

În preziua aceia a Festivalului, prin lumina dulce filtrată de glasvandul Terasei, se vedea Dora, patinând pe oglinda lacului. Uneori femeia se apropia de fereastră, freca, rotund, cu manșonul de chinchila florile de gheață, sufla aburul parfumat peste sticlă și fața ei prelungă, rozalie, țintată de pistrui, cu ochii căprui-verzui, ușor sașii, căpăta contur ca-ntr-un film de epocă. Privea înăuntru, clătinând în sus și în jos capul precum o cățelușă care prinde, în joacă, fluturi. Apoi se arunca, din nou, cu patinele pe oglinda lacului, măturând cu pulpanele capei grăunțele de zăpadă. Se topea printre răchite și stufăriș, poate în căutarea lui Tataie Sanda din Zăpodia, cu speranța că-l va găsi, să-i mai șlefuiască figurine din gheață.

Festivalul Oglinzilor Consacrate îi cam dădea Dorei programul peste cap, însă fastul anunțat făcea să amâne orice altă preocupare.

Repetă de mai multe ori pândă, în vreme ce Peter Zvarovski gogona ochii verzui de peruzea, urmărind stolul clătitelor pe sub grinzile afumate ale bucătăriei, în vacarmul de cântece și tropăieli care se instalează treptat în salon. Îi făcu Internautei semne repetate, de om deja luat de ape, să intre pe ușă, apoi se prăvăli pe un scaun, sorbind, puțin câte puțin, votcă dintr-un pahar de cleștar.

„Vreau să spun că mă aflu în preajma lui, mai exact în partea dinspre lac a locantei, privind spre bucătărie, prin ferestrele ușilor batante, ca printr-un hublou de submarin, pe când dumneata, dragă Vicențiu, îți făceai plimbarea de după amiază pe malul lacului, urmărind umbra lui Dora cum fâșâie pe ghiață.” Îi spuse, mult mai târziu, doctorul Kandel lui Vicen, dată la care lansă și panseul care avea să-l facă celebru în tot ținutul *Închipuirea nu poate fi închipuire dacă omul nu este un închipuit*. Chestiune care nu i se putea imputa, sugerând prin aceasta că este totuși cu mințile întregi.

Doctorul Kandel văzu atunci cum Peter Zvarovski își scoate din cutia neagră trompeta veche pe care o așeză pe genunchi, anină în colțul gurii o țigară de foi cubaneză (nicotina tabacum), iar cele patru țigănci dansatoare, începuseră să se deslănțuie, zdrăngănind brățărilor de la mâini și de la glezne și salbele largi, grele de ducați. Zburdalnicele liceene, mirosind chilipirul, nemântuite de gurguiele blestemate, chicotind, aprinse în obraji, au prins ritmul și rând pe rând bluzele săreau din nasturi, iar sutienele slobozeau boticurile aburinde ale sânilor. Tremurau din umeri, curbate pe spate, fără a lăsa din mâini tingirile și se apropiau de omul de afaceri, frecânduși, de-ale dracului, șoldurile de balansoar, în timp ce invitații băteau, în cerc, în ritmul muzicii, din palme. Basarabeanca Eleonora, mai îndrăzneată, încălecă omul, care se adunase, parcă, precum un bursuc, între huluțele scaunului și-i strivi cu sânii nasul roșu, pitit în panașul mustăților. Balalaicile țiganilor cântau, zdrobeau în corzi, „vreau să spun”, o melodie săltăreată, iar rusul se lovea cu palma peste genunchi, scoțând un ai-ia-ia, lung și dureros: „Ai biomate, cred că am nimerit într-un pădul de îngerioaice!” Fetele fluturau clătitele sub hota enormă, iar una dintre ele, mai puțin agilă, scăpă direcția, iar foita fierbinte căzu peste fața lui Peter. Omul scoase un hohot

de răs gros, sonor, mai mult un hăhăit, încât tremurau șuncile pe el, iar femeia călăreață îi îndesă coca arămie în gură, pe care o înghiți, aproape pe nemestecate. Înfierbântat, Peter Zvarovski porunci fetelor să se despoaie de ultimile scame de lenjerie, începând să numere pe rusește, ca în armată, până la trei: unu..., unu și jumate..., doi..., doi și un băț de chibrit..., doi și o frunză..., doi jumate..., trei fără un sfert, trei fără un vârf de ac... TRE! Taraful de țigani, înciși pe podiumul din locantă, văzând și auzind că rusul a început, aproape răcnind, numărătoarea, au știut că omul se abțiguisse de-a-binelea și e rost de tain și navăliră în bucătărie, să-i țină isonul, cu melodii lăutărești. Vicențiu află de la doctor că rusnacul privea, ca și el, spectacolul ca de pe fundul mării, cu ochii împăienjeniți de băutura; plita cu hotă luă forma unei epave, colonizată de coralii roșietici (*coralium rubrum*), iar din vasele cu miraculoasa zeamă pentru clătite răbufniră milioane de căluți de mare; fetele își ondulau tentaculele roz de meduze; iedera din umbrarul viței-de-vie al Terasei își încolăcea algele pe bărnele locantei, iar din desişul marin apăru umbra faraoanei (a se citi sirenă) Fifi Internauta, însoțită de vulturi și pisici de mare bălțate (*Trygon pastinaca*) și atunci Peter Zvarovski începu să se ferească, cu coatele, de fâlfâiala aceea fantastică a clătitorilor, de parcă lighioanle se reped spre el și-i mursecă, rapace, pulpele, încheia relatarea, plină de crezare, doctorul Kandel.

– Șazi ghinișor, bre! Șazi ghinișor! îi susura moldoveanca, la ureche lui Peter.

Doctorul Kandel, căută în memoria excentrică traducerea în latină a cuvântului sirenă, fără să știe că în dimineața Festivalului, Vicențiu îl găsisse pe Peter, pierdut din obiectiv în timpul sindrofiei, înțepenit de ger, abia de mai avea puls, pe treptele Terasei, având drept căpătâi un bolovan cioplit în gheață, cu chipul Sfântului Sava

Vittore Carpaccio

Gotul, în timp ce la Radio România Actualități, recomandat de către, susura melodia cântecului Oci Ciornaia.

Desigur că Vicențiu, răpus și el de oboseală după ce oaspetii căzuseră lați, nu avea cum să afle suferințele prin care trecuse, în răstimp, Peter Zvarovski. Năucit de vodcă și agitat peste măsură de îngeroaicele de la Liceul economic, rupându-și hainele de pe el, omul ieși din locanta terasei în soarele orbitor și uscat al dimineții de iarnă. Lacul, podetul din fier forjat, copacii și acoperișurile roșii ale anexelor Bastionului străluceau în soare, pline de chiciură. Un pițigoi cânta de mama focului la subsuoara unei crengi de platan, parcă în bătaia de joc a megiesilor parcului care, cu noaptea în cap, se porniseră la pescuit, la copcă. Erau risipiți pe oglinda bocnă a lacului, scoțând pe nări și gură fuioare de abur. Stăteau ghemuiți deasupra dandinetelor aruncate în ochiurilor de apă din gheața spartă cu țepușe, securi și harpoane, înfolfoliți în șube militărești, iar în picioare cu pâslari, așezați pe un fel de grătare din lemn, căptușite cu dimie sau cu plăci groase de polistiren. Priviți de la distanță de pe podetul pe care se străduia să treacă Peter, pescarii păreau niște samovare aburind care din când în când se deplasau în șezut sau pe vine, prin alunecare, pentru a încerca alte copci. Pojghița argintie de chiciură de pe oglinda lacului era brăzdată colo-colo de câte o sticlă de plastic de o jumătate de litru cu tărie (vodcă „Polar”), care era trecută de la „samovar” la „samovar”, tot prin alunecare, până era golită, apoi urmată de o alta, plină.

În soarele oțelos, Dora apăru de după un stufăriș, lunecând pe gheață, cu aceiași dezinvoltură și indiferență, îmbrăcată în mantoul cărămiziu, Fifi Internauta, de parcă nu ar fi încetat nici o clipă să valseze pe oglinda pufoasă și ademenitoare a lacului.

Peter Zvarovski reuși să treacă podetul și să o ia de-a-dreptul către un grup mai strâns de pescari. Era cu părul vâlvoi, în cămașa vișinie descheiată la piept și călca rar, hotărât, fără să-i fugă picioarele pe alunecuş. Ținea mâna dreaptă dusă în dreptul inimii și privea țintă, în față. Gore Intendentul văzu că rusnacul o luase razna și se repezi după el să-l oprească, să nu alunce, păcatelor, în vreo copcă. Îl prinse din urmă taman când se afla în mijlocul pescarilor carora le făcu, fără a sta pe gânduri, vânt pe gheață și îngenunche singur deasupra copcii cu lărgimea cam cât o roată de tractor. Era încins și aburii urcau alene din spinarea înconvoiată ca de pe grumazul unui bou. Începu să plângă, mai întâi mocnit, apoi scuturând trupul lui de om voinic, făcând să pârâie gheața sub el. Pe măsura ce Gorică se apropia, Peter ajunsese să plângă în hohote și lua, cu pumnii, apa înghețată sloi și o arunca pe față, să se răcorească, iar apa se evaporă de pe obraji săi cutați de riduri ca de pe o plită încinsă. Parcă știind că este urmărit, fără să se uite, Peter îl trase pe Gore de mânecă în genunchi, alături de el, ca la rugăciune, și-i ordonă să-i toarne mai multă apă, iar atunci Gorică, pentru a ieși din impas, smulse o căciula neagră și flocoasă din miel, mare cât o baniță de pe căpătâna unui pescar, o scufundă în copcă și-i cără apă în cap rusului, până omul se liniști și scoase un oftat prelung și sfâșietor și un șuierat în care se desluși o tânguetoare înjurătură. Cărat, cu chiu cu vai pe uscat, după ce înfulecă

două duzini de clătite cu dulceață de vișine, încălzite în pripă la cuptorul cu microunde al locantei și bău o cană zdravă cu ceai verde servit de către Gorică, Peter Zvarovski rămase pe terasă, tolănit pe scaunul-balansoar, să admire peisajul fermecat din preajma Bastionului, în speranța că-i va trece mizeria de mahmureală. Gerul îl luă, însă, încet dar sigur și-l învălui într-o dulce amortire, stare în care, spre orele prânzului, îl găsi Vicențiu, iar căpătâiul în formă de călugăr din gheata pe care-și odihnea fruntea, nu este exclus să-i fi fost așezat, cu seninătate, de către Dora Internauta, care-i cunoștea atât de bine metehnele.

– S-a dus, dracului, pe copcă, Festivalul Oglinzilor! zise, dezamăgit, fostul judecător, privind printre vâlătucii de abur trupul masiv, întins pe jos al lui Peter Zvarovski. Rătăcirea omului în șerpăria alcoolului o pusese pe seama neînțelegerilor din ultima vreme cu Dora, dragostea și lumina ochilor săi care, de ce să ne ascundem, începuse chiar să cocheteze cu fostul său soț. Vicențiu nu exludea totuși varianta că se află în fața derulării unui film pe geamlăcul din termopan al Terasei Faraonelor, rod al inflamării percepției sale vizuale, din prima tinerețe, dacă nu cumva bietul Peter căzuse victimă lăcomiei capriciilor coșmarești ale lui Ștefu T. Ioan.

Vittore Carpaccio

Ionel Constantin*

CALM PLAT

Andrei Andreevici Tiripleaskin simți nevoia să scuipe. Își hârâi tusea tabacică în capul pieptului, adunând din gât flegma groasă amestecată cu resturi demahorcă și le plimbă apoi câteva minute bune prin gură satisfăcut de aroma tutunului. Mestecă scurt și brusc își lansă printre dinții îngălbeniți proiectilul lichid maroniu-verzui exact pe bombeul strălucitor al cizmei din dreapta a ofițerului din fața sa, de unde se prelinse ușor pe ambele părți până în praful gros, al curții.

Ofițerul nu avu nici o reacție aparentă. Rămase înțepenit în poziția de drepti „smirna” cum îi plăcea să spună lui Andrei Andreevici atunci când trecea trupa în revista,

doar o ușoară roșeață și câțiva stropi de transpirație îi apărură pe fruntea umbrită de cozorocul caschetei.

– Să vă fie de bine, tavarisci polcovnic, spuse după câteva clipe de gândire fără să aștepte de fapt nici un răspuns. Știa că în cel mai scurt timp aveau să se facă restructurări în armata regală a României și soarta sa depindea în cel mai mare grad de politrucul din fața sa.

Intuindu-i parcă gândurile Tiripleaskin îi răspunse batjocoritor într-o moldovenească stâlcită de accentul basarabean:

– Și ție, Vasili! Și să nu-ți fii tiamă că din armie eu nu ti scot. Ti fac ordonanța me chiar dacă nu mai iești ofițar...

* * *

Se opri câteva minute din lectură. Îi plăcea să citească de fiecare dată într-o liniște perfectă, rotunjind cuvintele și interpretând dialogurile, modulându-și vocea după genul și tipologia personajelor.

Acum însă comentă cu o voce din ce în ce mai ridicată:

– Am ales acest pasaj, spuse, pentru că îl consider reprezentativ pentru întreaga narațiune. Avem în față un categoric eșec. Aceasta nu este o creație literară, e o acumulare de aberații. Când începe acțiunea și unde ne

* Ionel Constantin, umorist cunoscut și apreciat, dar și un bun observator al zonei social-culturale din perspectiva moralistului abil mascat, a publicat până acum, sub numele ION SĂRACU: *Inefabila tranziție*, *rondeluri* (2003), *Cică niște fabuliști...* (2004), *Tăierea micilor* (2005) și *Cămașa morții* (2006), exercitii epice de scurtă respirație, după care s-a întors la epigrame, după cum se vede din *O antologie literară*, apărută la Editura Valman în 2007. Iată-l din nou, în ipostaza de prozator care își propune, cu toată seriozitatea, să nu-și dezaimească cititorii.

aflăm, autorul nu ne spune nimic. Probabil că pe la începutul obsedantului deceniu parcă așa i se zicea pe vremea lui Cească, sau cam pe acolo pe undeva.

Liniștea camerei fu spartă de bâzâitul agresiv al unui bondar care pătrunsese printre gratii prin fereastra deschisă larg și acum se învățea besmetic peste hârțile răspândite pe masă.

– Aveți un exemplu, continuă el, de cum un text interesant este compromis din cauza limbajului folosit. Ce caută aici de exemplu, ciocăni ușor cu degetul în foaie, cuvântul „restructurare”? Ce atunci eram în NATO? Nici tratatul de la Varșovia nu exista încă.

Un ofițer român atunci nu știa de restructurare. Știa că va fi dat afară și atât. Și apoi chestiile astea grețoașe, scuiat, flegmă erau absolut necesare? Aduc vre-un plus de estetica povestirii? Și ce fel de ofițer român este acesta? Parcă polcovnic indemnă colonel? Adică pot eu să cred că un ofițer al armatei regale române accepta să fie scuiat fie și numai pe bocanci, mă rog, pe cisme de un politruc semianalfabet chiar dacă avea gradul de colonel? Dacă stau și mă gândesc bine se poate spune că este un text lipsit de patriotism, un amestec de vulgaritate și neologisme care nu își au locul într-o creație literară. A, și mai este desigur și numele voit ironic de Tiripleaskin, poate singura găselniță fericită din text...

Continua să disece mărunț paragraful. În fața sa secretara stenografia conștiincios ideile care i se păreau memorabile din spusele Bossului în timp ce gândul îi fugise departe: „Azi probabil are iarăși o zi proastă, ulcerul sau ce naiba o fi având îi dau de furcă și uite ce face din nuvelă! Dacă mai ia în târbacă și paginile următoare, nu se mai oprește o oră din trancăneală.”

Ascultându-l pe Boss autorul se făcu din ce în ce mai mic pe scaunul fără spătar pe care stăteau toți debutanții, o idee mai veche a acestuia, asta ca să nu se spună că au spate cum motivase el. Privea hăituit împrejur pe măsură ce criticile se îngrămădeau peste capul său ca norii de furtună străpunși arareori de raza firavă a câte unei aprecieri pozitive.

Oftă gândindu-se că mai are pe viitor de îndurat și atacurile celorlalți câțiva redevabili condeieri, abonați la cuvânt ca să susțină opinia șefului doar, doar îi va publica în revistă. *Per aspera ad astra* își spuse mândru de cunoștințele sale de latină. Se temea în special de părerea recentului laureat al Concursului Național de Proza cu Specific Rural Ion Tălâmbu din județul... oare din care județ? se întrebă foindu-se neliniștit pe scaun.

„În fond ce mai contează o critică în plus”, își spuse în timp ce cuvintele se scurgeau în jurul său învăluindu-l pe nesimțite în plasa lor sonoră. Cu celălalt vorbitor cu ziua nu erau probleme, că asta nu este ca laureatul abstinent, se rezolvă la o vodcă lungă, găsi el repede soluția salvatoare.

Sunetul strident al unui celular răsună în încăpere.

Bossul se opri din discurs, răspunse scurt monosilabic, apoi închise aparatul punând punct conversației.

– Eu vă las să continuați discuția fără mine, spuse, mi-ați auzit părerea. Consider că autorul este în regres, diagnostică scurt, în timp ce își îndesa manuscrisele într-o

servieta mare popească pe care o avea de pe vremea când fusese inspector la cultură. Sunt chemat de un ciocoi deăștia noi pentru o sponsorizare pentru revistă, că dacă n-aș fi eu..., mai adaugă din mers cu o ușoară emfază în glas, în timp ce se îndrepta spre ieșire.

* * *

Voci amestecate cu clinchete de pahare se răspândiră destins în încăpere. Secretara își lăsase fericită pixul pe masa masându-și ușor degetele amortite în timp ce inspecta cu un ochi critic adunarea. Lângă ea, cel care era poreclit în taină Guru se grăbea să-și îndese în gura ultimii covrigei de pe farfurie. În colțul opus „Marele sonetist” încerca grăbit și el să profite de momentul de acalmie pentru a-și recita una din proaspetele „capodopere” într-o admirație mai junilor confrăți. Fericit că a scăpat așa ușor, tânărul autor se grăbi să mai prindă și el un pahar din sticla pusă la bătaie. Știa că nu va scăpa numai cu asta cei nărăviți aveau să-l tragă la sfârșit cu ei, într-o cârciumă la băutura, dar parcă nu-i părea chiar așa de rău.

Privindu-i peste ochelarii împinși pe vârful nasului, secretara tuși discret pentru a le atrage atenția:

– Ei cine mai are astăzi ceva de citit?

Protejat de umbrele înserării care se insinuau treptat în încăpere, cenaclul își reluă domol cursul.

Jacopo Robusti

MOȘUL

Trage zăvorul și deschide poarta. Întâia privire, mai scurtă, este pe deasupra dealului din față, până în marginea neclară a pădurii. Va fi o zi frumoasă, așa cum a spus la radio. Poate la noapte... După două-trei secunde privirea scotocește ulița în dreapta, apoi în stânga. De astă dată nu se mai grăbește. Trebuie să afle dacă pe timpul nopții au apărut lucruri noi. Da. Doi câini de talie mică, unul alb, celălalt cenușiu, stau pe picioarele dinapoi. Urmăresc scena de dragoste dintre un dulău negru și o cățelușă înflorată. Ar vrea să arunce cu o piatră după ei, dar sunt prea departe. Ai naibii, cu cine vă are și nu vă ține legați. Un motan trece drumul. Este atacat de cei doi și scapă urcându-se pe un stâlp. De acolo îi scuipă disprețuitor.

La vreo sută de metri, unde drumul comunal este traversat de un podeț, se zărește ceva care ar putea fi un animal sau un om. Ar vrea să vină mai repede, pentru că este curios. Se apropie un bărbat subțirel cu o stinghie în mână. Merge mai mult pe vârfuri, pe marginea șanțului. Pornește atacul mai devreme decât și-ar fi dorit, fiindcă cei doi câini mai mici l-au simțit și au dispărut pe sub gard. Perechea nu se poate deznoda la timp și încasează câteva lovituri. Pârâie oasele sau bucata de lemn. Motanul a ajuns departe.

– Nu poți trece pe drum de frica lor, spune bărbatul, aruncând bucățile de scândură.

– Când sunt în călduri nu se dau la oameni, este de părere bătrânul.

– Niște jigodii moarte de foame.

– Le-ai venit de hac, face bătrânul, desprinzându-se puțin din cadrul porții.

– Le-am venit de hac, spune și bărbatul și scoate o țigară pe care o aprinde grăbit. Acum are o figură mulțumită. Trage fumul în piept, în timp ce pune un bolovan mare în gaura din gard. Aroma tutunului se ține după el, apoi se stinge în ramurile întortocheate ale pomilor.

Bătrânul se așază pe canapea. Nu vrea să-și bată capul cu câinii altora. Al lui a stat mai tot timpul legat. Dacă i-ar fi dat drumul, ar fi tras pământul cu labelle și câteva zile nu s-ar mai fi întors. Înainte de Crăciun a rupt lanțul și dus a fost. L-a găsit spânzurat într-un ochi de sârmă. Alt câine nu a luat. Cine să-i facă mămăligă?

Bărbatul subțirel își fumează liniștit a doua țigară, ținând-o de filtru. De ce a intrat poștașul marți la moșu? Doar nu era zi de pensie. Are băiatul în Italia. I-o fi trimis bani?

– Ce mai spune Florin, moșule, cum îi merge acolo?

– Ei, răspunde ca de fiecare dată bătrânul.

– Îi plătește la timp? Că aici patronii nu sunt oameni serioși, încearcă el să afle mai multe.

– Ei, ca la ei acolo, lămurește moșul.

A trimis-o și pe Stana, ca să-l tragă de limbă.

„Nu merge prea departe, că tataia...”, a avertizat-o el. Femeia s-a miorlăit ca o pisică, i-a pus o țâță în mână și i-a cerut trei milioane, să-și ia un casetofon. Bătrânul i-a mulțumit sfârșit, dar nu i-a dat nimic. „Când vine pensia, trebuie să-mi iau o căruță de lemn”, a oftat el, dând la o parte sânul plin de alunite. Era frumoasă Stana, mai ales când întindea rufele pe sârmă. Cât ar fi fost de frig, ea își ridica mânecile, arătându-și pielea roșie. O fi ceva între ei? S-a întrebat de multe ori bărbatul. Dacă-i prind îi omor pe amândoi.

De la o vreme, vecinul subțirel avea mare chef de vorbă. Ce să fie cu el? A dat de bine? Povestea aceleiași întâmplări petrecute în sat, numai că schimba de fiecare dată personajele. Făcea ocoluri pentru a-și exprima propriile păreri și a se pune pe el într-o lumină favorabilă. Așa ar fi fost și în dimineața asta, dar bătrânul era sătul de vorbe. Înghițise mereu cuvintele altora, el fiind un om mai tăcut. A început să simtă și un curent rece dinspre râu. Se încruntă :

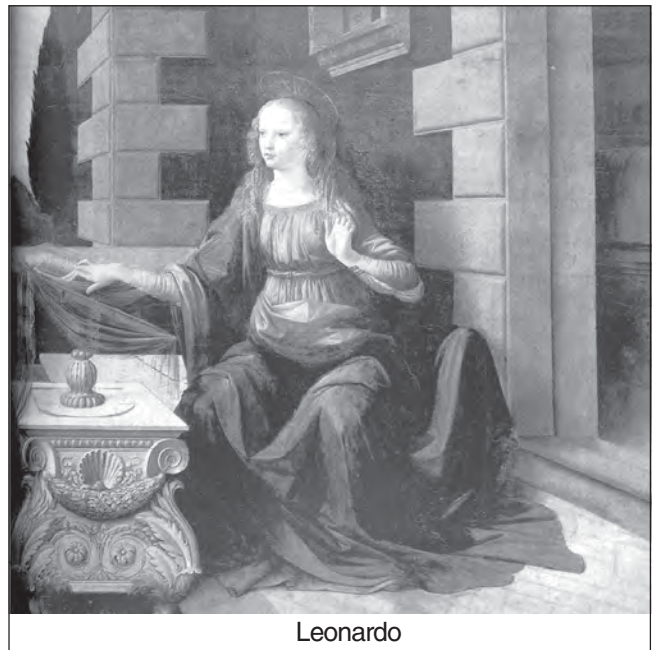
– Mă duc să mai pun o haină pe mine.

Se încruntă și vecinul:

– După răsăritul soarelui moare țiganul.

– Bună dimineața! Bună dimineața!

Copiii trec la școală. Unul a prins în bombeu un bidon verzui și nu-l mai lasă. În sfârșit, zgomotul se îndepărtează. Pisica apare din nou. Se simte singur și intră în curte. Da, foarte singur. N-are voie să-și piardă capul. Trebuie să fie lucid toată ziua. Să fie atent cum pune zăvoarele, unde pune cheile. Mereu. Același fir pe care îl desfășoară până la amiază și îl înfășoară până la apusul soarelui.

Leonardo

În urmă cu vreo săptămână a venit o femeie cu o fetiță de mână. Stăteau pe canapeaua de la poartă. Erau dintr-un sat vecin. Încălțată cu niște gumari crăpați la spate, femeia părea foarte săracă. Fetița își trăgea nasul mereu.

– Mi-a murit vaca. A înghițit o sârmă. Am dus-o la puțul sec fără să iau niciun leu pe ea. Dă-mi două milioane să-mi cumpăr o capră.

Își ștergea lacrimile cu colțurile basmalei.

– Nu mai plânge, a strigat la ea. Aici nu e bancă populară. Și nici cimitir.

Într-o altă zi, un călugăr bărbos a găsit poarta deschisă. A intrat în curte și a început să bată mătânii.

– Vrem să acoperim lăcașul Domnului. Ne trebuie zece milioane de lei pentru tablă.

Se scărpină tot timpul după ceafă. La gât se vedea cămașa murdară. I-a dat o cană cu apă și l-a scos din curte.

– Poți să-ți plătești o strană. Mai sunt patru libere.

Bătrânul se chinuia să le explice tuturor că nu are bani, dar îl priveau cu neîncredere, spunând că își bate joc de ei.

– Nu luăm nimic cu noi pe lumea cealaltă, i-a pus în vedere un tip voinic. Făcuseră o concentrare împreună. Voia să-și ia un bilet de tratament la Sărata Monteoru. Cu acesta a fost mai greu să-l scoată afară, pentru că apucase să intre în tindă, atras de mirosul de ceapă prăjită. A trebuit să bată patru ouă, să le amestece cu brânză și jumări și să le rumenească bine. Bărbatul a mâncat de parcă ar fi plecat în armată.

– N-ai și un pahar de vin? a întrebat el ștergând farfuria cu dumaticatul de pâine. A băut singur un cofer. A plecat mulțumit. Tot s-a ales cu ceva.

– Ce vrei? I-a întrebat într-o zi pe un copil care se urcase pe canapea și încerca să treacă peste gard.

– A zis mama să ne dai un castron de fasole.

L-a privit cu părere de rău, deoarece sacul era gol. Avea impresia că s-au vorbit cu toții.

– *Moș Duță, moș Duță, semeni c-o maimuță*, a cântat băiatul, scoțând limba la el și apăsându-și nasul cu degetul arătător.

Pentru prima dată i-a părut rău că nu are bani, când a venit jucătorul de la 6 din 49. Înalt, cu părul prins într-o coadă la spate, a coborât dintr-un autoturism negru, împreună cu o roșcată. Dacă ar fi avut bani, cădea în capcană, atât a fost de convingător tânărul din București:

– Tataie, am o schemă secretă. Mergem la sigur. Facem un cap de pod cu trei numere de bază. Băgăm o sută de milioane și scoatem potul cel mare, care n-a mai fost ridicat de la Anul Nou.

– Privește aici, îi spuse. Aici, aici, adăugă, deschizând un caiet cu coperte groase. Erau tot felul de semne: cruciulițe, icsuri, puncte, urmate de cifre de la 1 la 49, apoi iar linii încârligate, paranteze și numere scrise cu diferite culori.

Pipița a cerut voie să facă o cafea. Și-au aprins țigări lungi. Ori că i-au pus ceva în ceașcă, ori că l-a amestecat roșcata, moș Duță s-a înmuiat de tot. Îi aproba tot timpul

și le-a spus să mai vină peste două săptămâni, poate primește bani din Italia. Pletosul i-a pus palma pe umăr, l-a prins ca într-un clește și l-a ridicat puțin de la pământ:

– Bunicule, până atunci ori dai ortul popii, ori iese premiul cel mare. Dacă ar fi vorba de două-trei zile, ar rămâne Mimi aici, dar așa...

Și a zis mai multe, dar n-a înțeles decât „bulangiu”, repetat de câteva ori.

Atât a ajuns să urască poarta de la șosea, încât a stricat canapeaua. Se simțea obosit și ar fi vrut să fie lăsat în pace. S-a mai cocoșat. Parcă și vederea i-a mai slăbit. Dormea puțin. Noaptea avea impresia că umblă cineva pe prispă. S-a hotărât să-și ia un câine. Băiatul din Italia, plecat cu nevasta și copilul, îi trimitea, cam o dată pe lună, o ilustrată cu un oraș frumos aflat pe malul mării. „Noi suntem bine de când am intrat în Europa, ceea ce îți dorim și matale la fel. Nu ne duce grija.” Puștiul adăuga câteva cuvinte pe care moșul nici nu le putea citi, pentru că aveau și igrec și dubluve. „Ce să fac? Îi aștept. Să mă cert cu ei, nu pot. Văd atâtea lucruri ciudate la televizor...”

A plecat dis-de-dimineață la stâna de la Valea Seacă. Drumul mergea pe malul unui pârâu cu albia îngustă. Bolovani imenși, aproape rotunzi, încărcăți cu sare. Pe dealul din sud – livezi de pruni, pe ruptura din nord – o plantație de pini. Traversează Murătoarea printre niște copaci pitici și intră pe izlazul Duminecești. Lângă tufe de măceș se încălzesc la soare gușteri verzi.

În legătură cu aceste șopârle iuți auzise în copilărie tot felul de povești, deoarece copiii de aici inventau năzdrăvăniile care de care mai ciudate, jurându-se de fiecare dată că ce spun au văzut cu ochii lor. În ce privește curajul, era numai gura de ei. Rareori se încumeta cineva să intre singur în văgăună să scoată caprele. Toamna, când negura se târa pe Ruptură, nu mai prindeai unul aici. Preferau să se ducă la școală și să o ia la palmă, decât să dărdăie de frica balaurilor pe coclauri.

Copiii de astăzi? Stau pe la răspântii fără nici un rost și vorbesc urât, așa cum aud la cei mari.

Îi vin în minte căpițele de fân de altădată, mersul domol al carului cu boi. „Hăis! Hăis!” Murgu și Plăvan. Parcă a fost ieri. Împiedica singur căruța și tot singur o despiedica. Dar în pădure? Scottea câteva târășuri la lumină. Nu avea nevoie de nimeni. Acum și pământul pe care calcă și soarele care se înalță sunt mai galbene și fără viață.

Stă pe o buturugă. Încearcă să înțeleagă cine este el. Copilul care fluieră în urma oilor? Flăcăul de pe inima căruței? Bărbatul care... Simți cum îl înfășoară o tristețe nesfârșită. Își făcu semnul crucii. Doamne, cum trebuie să fiu, înainte de...? Trist? Mulțumit? Se văzu lângă tunul de 76 de milimetri, dar o explozie îi făcu capul țândări și mii de schije mărunte îi tocară creierul.

Patru câini stau tăcuți câtă vreme un uriaș carpatin îi adulmecă trupul nemișcat.

Un ului își coboară umbra printre mieii albi și negri. O pupază este ca o paiată cu fulgi multicolori.

Soarele se leagănă speriat, picurând o lumină albă ca laptele-cucului.

Florentin Popescu

CHEIA DE AUR SAU INTERVIUL DE LA SENECTUTE (III)*

(Scene din viața lui V. Voiculescu, 1884–1963)

– scenariu radiofonic –

Trecere muzicală

Efecte sonore: explozii de bombe, bubuit de tunuri în plan îndepărtat. În plan apropiat bătăi în ușa.

Poetul (tânăr): Bună ziua!

Vlahuță: Bine-ai venit, dragul meu, că ziua numai bună nu e după ce se-aude afară! la loc, ia loc, te rog! S-o chem pe Ruxandra, să ne facă un ceai.

Poetul: Lăsați, domnule Vlahuță, nu vă deranjați! Am venit numai pentru câteva clipe. O să plec repede, m-așteaptă răniții la spital.

Vlahuță: Nu te sfii, doctore! Ceaiul e bun oricând și ceai – slavă Domnului! – încă mai avem. Ne lipsesc nouă altele, dar ceai încă mai avem. (*Cu voce tare*): Ruxandră! Ruxandră, a venit doctorul Voiculescu! Pune, te rog, oala cu ceai la fiert!

Poetul: Vă rog, vă rog nu vă deranjați!

Vlahuță (cu ospitalitate): Ti-am spus că nu-i nici un deranj. Dar ia loc odată! Unde-ți place? Pe scaun? Pe pat? Pe lavită? Îi fi și dumneata foarte obosit de atâta muncă la spital: Cu frontul acesta blestemat e multă soldătime, săracă, rănită.

Poetul: Am să stai aici pe lavită. Toată noaptea n-am pus geană pe geană. Mereu sosea câte-un camion cu răniți. (*Compătimitor*): Doamne, și când te uiți la ei sunt aproape niște copii, nici nu le-a crescut barba. De ce-or fi trebuind să plătească ei nesăbuițele altora care-nvârt treburile politicii n-am să-nțeleg niciodată!

Vlahuță (liniștindu-l): Lasă, dragul meu, nu te mai agita atâta că nu folosește la nimic. Trebuie să fim tari. Înțelegi? Să fim tari ca să putem depăși momentul, să putem înfrânge dușmanul!

Poetul: Înțeleg, maestre, înțeleg, dar când văd cât de aproape este moartea de noi mă apucă revolta. Am ajuns să am coșmaruri. Mă trezesc noaptea – atunci când reușesc să prind o clipă-două de somn – și mă gândesc cu spaimă la soția, la copii, la cei de-acasă. Oare ce-or fi făcând? Oare nu-i pânđește și pe ei vreun pericol? (*Afectat*): Și-aici, și-aici numai durere și jale! Răni, sânge, vaiete!...

Vlahuță (încurajator): Fii bărbat, doctore, fii bărbat!

Dumneata n-ai dreptul să dispari. Dumneata trebuie, înainte de toți și de toate, să ai moralul cel mai ridicat! (*Schimbare de ton*): la spune-mi mai bine dacă ai găsit vreme și pentru scris, pentru literatură. Să știi că cei de la Academia Bârlădeană abia așteaptă să le citești din poeziile dumitale. Chiar ieri m-am întâlnit cu Tutoveanu și se arată foarte curios de creația lui Vasile Voiculescu...

Poetul (scuzându-se): Bine, dar n-am mai scris nimic! De scris îmi arde mie în infernul de la spital?

Vlahuță: Păstrează-ți cumpătul, doctore! Nu trebuie să-l neglijezi nici pe poetul din dumneata. Un scriitor adevărat n-așteaptă doar momentele de pace ca să scrie. El surprinde viața așa cum o cunoaște și cum o trăiește cu propria-i ființă. Iartă-mă că-ți țin teorii pe care sunt convins că le cunoști și care poate că pe deasupra te și plictisesc...

Poetul: Bine, maestre, dar deocamdată nici eu nu știu ce sunt mai mult: Medic sau scriitor...

Vlahuță: *Eu cred că ești și una și cealaltă, adică un bun medic, dar și un poet de viitor, un scriitor care promite foarte mult, cum se zice. Rămâne de văzut dacă se va ține de promisiune...*

Poetul: Mă flatați, maestre, mă flatați! M-ați văzut obosit și-nfrigorat și vreți să mă mângâiați cu o vorbă bună. Vă mulțumesc!

Vlahuță: Nu, nu vreau și nici n-are rost să te flatez! Doar nu ești copil! Asta cred eu despre dumneata și gata. (*Schimbare de ton*): Dar iat-o și pe Ruxandra cu ceaiul! Da' greu a mai fiert, draga mea!

Poetul: Bine v-am găsit, doamnă Vlahuță!

Vlahuță: Și ca să-mi duc ideea până la capăt, vreau să-ți mai spun ceva.

Poetul: Vă ascult, maestre!

Vlahuță: De ce nu-ncerci, dumneata, să scrii un volum de poezii de război? Cu experiența de până acum cred că ar ieși o carte bună. Doar trăiești zi și noapte printre răniți, îi auzi vorbind, povestind întâmplări, fapte din tranșee, de pe front.

Poetul: M-am gândit și eu...

Vlahuță: Atunci ce mai aștepti? De ce nu treci imediat la fapte, acum cât timp materialul de viață este încă proaspăt și impresiile puternice? (*didactic*): Te rog foarte mult ca la următoarea vizită a dumitale aici să-mi aduci prima poezie! Bine? Îți convine programul pe care ți-l fac?

Poetul (încurcat): Dar, maestre...

* Deși a fost conceput pentru Radio, fiind difuzat în cadrul emisiunii *Teatru radiofonic*, textul, cu mici adaptări regizorale, poate fi cu ușurință pregătit și pus în scenă de către un colectiv teatral.

Vlahuță (imperativ): Nimic! Nu accept nici-un fel de scuză! Vii cu poezia și apoi mai stăm de vorbă! Să știi că nu glumesc! Dacă nu i-aduci, am să-i spun Ruxandrei să nu-ți mai deschidă!...

(Trecere fostă)

Poetul (la senectute): Și așa s-au născut poeziile de război din volumul *Din Țara zimbrului*... Maestrul îmi cerea de fiecare dată să-i aduc câte-o poezie, mă pune să i-o citesc, îmi făcea observații și corecturi. Mai târziu aveam să scriu și o broșură – *Amintiri despre Vlahuță*...

Ziaristul: Prin urmare prietenia dumneavoastră cu Alexandru Vlahuță a fost de bun augur...

Poetul: Vlahuță era, ca și mine, născut la țară și aveam multe afinități, datorate în primul rând acestui fapt. A te răsfrânge neconținut într-o asemenea oglindă, în care să te vezi cum ar trebui să fii, care să te corecteze fără siluire, să te supravegheze senină, și să te lumineze asupra ta însuși, este să-ți schimbi înfățișarea morală cu desăvârșire, înseamnă că te plăsmuiești a doua oară după un model, după un îndreptar ideal ce l-ai avea pururi în față.

Ziaristul: Chiar atât de mare și de bun prieten v-a fost autorul României Pitorești?

Poetul: Pot afirma, fără să exagerez, că prietenia cu el a fost una din cele patru-cinci mari prietenii ale vieții mele.

Ziaristul: Domnule doctor, ca medic militar v-ați distins prin fapte deosebite și știu că modestia, doar modestia vă oprește să-mi vorbiți despre ele. Este adevărat că la Bârlad, atunci, în război, v-ați îmbolnăvit de tifos exantematic?

Poetul: Da, e adevărat. De fapt ar fi fost de mirare să nu contractez și eu virusul de vreme ce tot timpul mă aflam printre bolnavi. Am avut șansa să supraviețuiesc...

Ziaristul: Și după însănătoșire ați refuzat concediul legal la care aveți dreptul.

Poetul: Era de datoria mea s-o fac atâta vreme cât alți bolnavi aveau nevoie de mine, de îngrijirile mele...

Ziaristul: Și pentru acest gest ați fost distins cu decorația „Coroana României”...

Poetul: Da, și asta e adevărat.

Ziaristul: Și care au fost, care sunt celelalte mari prietenii?

Poetul: Ești cam indiscret, tinere! Dar, fie! Am să-ți spun: Adrian Maniu, Ion Pillat, Ion Marin Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Nichifor Crainic...

Ziaristul: Și de cine vă leagă cele mai multe amintiri? Care este cea mai veche dintre prietenii?

Poetul: Cele mai multe – și bune și rele, serioase ori mai puțin serioase – mă leagă de Adrian Maniu O singură dată ne-am certat.

Ziaristul: V-ați certat?!

Poetul: Da. Și încă foarte rău. N-am vorbit câteva săptămâni. Asta s-a-ntâmplat odată cu intrarea mea la Radio...

(Trecere)

(Sonerie de telefon)

Adrian Maniu: Alo! Casa Voiculescu?! Aici Adrian Maniu. Cu poetul, vă rog! Da, da, aștept! Alo! Tu ești, doctore?

Tintoretto

Poetul: A, salut, salut! Dar ce s-a-ntâmplat de mă suni așa dimineată?

A. Maniu: Nu m-așteptam! Să știi că nu m-așteptam tocmai din partea ta, doctore, la una ca asta!

Poetul (nedumerit): Ce-i cu tine, omule? Despre ce vorbești? Ce ți-am făcut? Fii mai limpede!

A. Maniu: Cum „ce ți-am făcut?” Mai și întrebi ce mi-ai făcut? Asta-i culmea, domnule: să te faci că nu știi! Te-am rugat să intervii la Condiescu pentru a fi reprimit la Radio și tu ai găsit momentul să-mi iei locul! Halal prieten, n-am ce zice!

Poetul: *Ce loc? Care loc?*

A. Maniu: Postul de referent literar la Radio București.

Poetul: Stai, stai mai ușor, măi omule! Nu știu nimic. Habar n-a, despre ce vorbești! Cum să-ți iau eu locul? Mă crezi în stare de asemenea mârșavie?

A. Maniu: Nu te mai prefacă că nu știi! Ai vorbit cu Condiescu și-n loc să pui o vorbă bună pentru mine, i-ai zis să te numească pe tine acolo!

Poetul: Adriane, îți jur că sunt străin de istoria asta! Cu Condiescu n-am vorbit decât la telefon. L-am rugat să repare o greșală făcută cu destituirea ta și-atât. L-am lămurit că la mijloc e-o confuzie și că tu n-ai nici o vină pentru emisiunile proaste din ultimul timp. Îți dau cuvântul meu de onoare că n-am vorbit nimic altceva!

A. Maniu: Cum n-ai vorbit? Atunci de ce te-au numit pe tine în locul meu?

Poetul: Îți repet (*apăsător*): Nu știu absolut nimic! Înțelegi: ni-mic! Cine ți-a spus că m-a numit pe mine acolo?

A. Maniu: Am dat telefon la Radio și mi-au spus că începând de azi de emisiunile culturale se va ocupa doctorul Voiculescu.

Poetul (nedumerit): Bine, dar pe mine nu m-a întrebat nimeni nimic, nu mi-a cerit nimeni părerea!

A. Maniu (ironic): Haida-de! Te pomenești că vei spune nu! Vreau s-o văd și pe-asta!

Poetul: Adriane, tu chiar crezi că-mi trădez o prietenie pentru un post, oarecare-ar fi el? Atât de puțin și-atât de superficial mă cunoști tu pe mine?

A. Maniu: N-ai fost și nu ești loial. Asta e! *(ironic):* Îți doresc succes în noul post clădit pe o prietenie prăbușită. Te salut! *(Se aude receptorul trântit în furcă)*

(Trecere)

Ziaristul: Și de fapt care era adevărul, maestre?

Poetul: Suveranul mă numise în postul de referent literar la Radio. Aici, Maniu avea dreptate, dar eu habar n-aveam de numirea asta!

Ziaristul: Și acolo nu numai că ați inițiat o serie de emisiuni de popularizare a științei, dar ați reunit în jurul microfonului și pe cei mai importanți scriitori ai epocii: Ion Pillat, Gala Galaction, Arghezi, Mihail Sadoveanu...

Poetul (nostalgic): radiodifuziunea se afla la începuturile ei și se bucura de o largă audiență la public. Noi, cei câțiva care alcătuiesc colectivul redacțional, aveam într-un anume fel, întreaga libertate de acțiune. Nu e mai puțin adevărat că fiecare dintre noi trăia sentimentul unei mari responsabilități. *(Pe alt ton):* Dar să nu devin patetic...

Ziaristul (entuziasm): Conferințele dumneavoastră radiofonice, indiferent de temă, stârneau un mare ecou printre ascultători. Fie că vorbeai despre *Misterul Shakespeare*, fie despre *Cultură și civilizație*, despre *Hora, ca factor social și cultural*, despre *Oameni ale ai neamului nostru* sau despre *Tradiționalism și poezia eroică*; aveați în permanență un public ascultător, numeros și entuziast!... V-ați pune o întrebare de rutină: Există un secret al acestei audiențe?

Poetul: Nu știu dacă putea fi vorba de un secret. Cred că mai degrabă la mijloc era dorința de cunoaștere, de

informare, de instruire a celor care se strângeau zilnic în jurul aparatelor de radio.

Ziaristul: Poate că audiența se datora și programelor variate și celor ce erau invitați la microfon...

Poetul: N-aș vrea să mi-o iei în nume de rău, tinere, dacă am să-ți spun că într-o perioadă de doisprezece ani, cât am lucrat la radio, cred că n-a fost personalitate culturală pe care să n-o fi invitat să se manifeste, să vorbească pe calea undelor...

Ziaristul: Erați, din câte știu, și un mare generos – și ca om și ca redactor. Virgil Carianopol își amintea că vă interesați de fiecare scriitor și știați cum trăiește, ce necazuri are și dacă îl puteți ajuta, nu pregăteați s-o faceți...

Poetul (modest): Mi se pare că nici nu se putea proceda altfel. Sufletul meu era de țăran, chiar dacă până la acea vreme trecusem printr-atâtea...

Ziaristul: Și cu Adrian Maniu cum a rămas până la urmă?

Poetul: suveranul mă numise în acel post fiindcă numele meu începuse să-i devină cunoscut: în 1927 publicasem *Poemele cu îngeri* și cartea primise Premiul Societății Scriitorilor Români. În plus, activam de câțiva ani la Fundația Culturală și se spunea că „aduc un aer curat și proaspăt de la țară”...

Ziaristul: probabil că postul dumneavoastră de la Radio era invidiat de mulți confrăți...

Poetul: Să știi că munca la Radio nu era numai plină de roze și de clipe minunate, cum ai putea crede. Aveam și destule zile negre, pline de amărăciune. Revederea cu Adrian Maniu a avut loc într-o asemenea zi, când mă așteptam cel mai puțin la ea. „Evenimentul” a fost atât de firesc, încât parcă nu se întâmplase nimic înainte. Veneam într-o seară de la radio. Avusesem o zi grea...

(Trecere)

(Sonerie, apoi ușă deschisă)

Ionică: Bine-ai venit, tată!

Poetul (supărat): Bine te-am găsit, Ionică! Ce mai face băiatul tăii?

Ionică: Dar ce ai, tată, de ce ești supărat? *(Pe alt ton):* Știi, tată, avem musafiri!

Poetul: Musafiri? Pe cine? Că dn câte știu nu se anunțase nimeni! Și cu ce treburi? Să nu-mi spui că m-așteaptă cineva cu vreun text pentru Radio că-nnebunesc!

Ionică: Dar ce ai, tată? Cine te-a supărat? *(liniștindu-l):* Nu te teme. Musafirul nostru nu te caută cu o treabă anume. E prietenul dumitale și-al nostru, domnul Adrian Maniu.

Poetul (mirat): Adrian? Aici? Acum? Nu mai e supărat pe noi?

Ionică: L-am invitat în birou. Știa că asta-i ora la acre vie și mi-a spus că ar vrea să te-aștepte. E-n birou.

Poetul (surprins, bucuros): Aaa, ce surpriză! Bună, Adriane!

A. Maniu: Bună, doctore! Parcă nu prea-ți sunt boii acasă! Ce ai? Ești bolnav, ori te-a supărat cineva?

Ionică: L-am întrebat și ei și n-a vrut să-mi spună!

Poetul (sec): Nu, n-am nimic. Poate sunt ceva mai obosit decât de obicei. *(Schimbare de ton):* Dar, ia spune, ce vânt te-aduce, că parcă mai deunăzi, când ne-ntâl-

Piero della Francesca

neam pe stradă întorceai capul!

A. Maniu: Lasă, lasă c-am să-ți spun eu. Nu mă lua așa repede, doctore! Tu ce-mi ascunzi?

Poetul: Nu, n-am nimic!

Ionică: Să v-aduc o răcoritoare sau o dulceată de cireșe?

A. Maniu (jovial): Da' un pahar de vin n-aveți în casa asta? Ce, voi țineți regim cu toții? De tine, doctore, știu că nu se lipește un strop de alcool, dar ceilalți ce fac? Tot viață sportivă duc și ei?

Ionică: Ce să v-aduc?

Poetul: Eu nu vreau decât un pahar cu apă. Dar să fie rece. Am venit pe jos prin Cișmigiu și căldura asta m-a toropit.

Ionică: Dumneavoastră ce serviți, domnule Maniu?

A. Maniu: Mie adu-mi o dulceată cu apă! (*răzgândindu-se*): Dau nu. Dacă aveți în casă, aș prefera o lingură de șerbet cu apă minerală!

Ionică: Da, da, avem. Mă-ntorc imediat!

(*Zgomot de pași, de ușă deschisă, apoi închisă*)

A. Maniu (categoric): Uite ce e, doctore: Să știi că pe mine nu mă duci! Ce ți s-a-ntâmpat? Poate te fereai de Ionică și de-asta nu mi-ai răspuns de la început.

Poetul: A, nu, nu-i vorba de asta!

A. Maniu: Atunci? Hai, spune-odată, n-o mai tot mocni în tine! Se vede de la poștă că ți s-a-ntâmpat ceva și-mi ascunzi. Ce este?

Poetul: Eh, necazuri. Necazuri de fiecare zi la radio.

A. Maniu: Ce necazuri? Te-ai certat cu careva? Te-a călcat vreunul pe nervi? Te-a jignit cineva?

Poetul (eschivându-se): Tu știi ce-i la radio: toată ziua vine unii și pleacă alții, sună telefoanele, te mai enervează și unii dintre colegi.

A. Maniu: Ai intrat în conflict cu cineva?

Poetul: Uneori am impresia că radioul devine un fel de cabinet medical prin care se perindă fel de fel de bolnavi. Bolnavi de vanitate, de răutate, suferinzi de lăcomie, cu viții și tare!

A. Maniu: Zi-i, odată, omule, mai concret!

Poetul: Au fost dimineată, chiar la prima oră vreo două telefoane de amenințări de la doi indivizi cărora le-am respins conferințele...

A. Maniu: Și pentru-atâta lucru îți faci tu nervi? Sunt singur că erau niște prostii conferințele alea!

Poetul (continuând firul): Apoi a venit un coleg că intervină pentru un inginer de șosele, că are o conferință și el. După vreo două ceasuri mi l-a adus pe cap și pe individ.

(*Se aude ușa deschizându-se, apoi pași apropiindu-se*)

Poetul (continuând): Un pisălog care nu știe să lege două fraze.

Ionică: Domnii sunt serviți! Eu las tava aici pe birou și vă rog să vă apropiați!

Poetul: Bine, Ionică, îți mulțumim!

(*Pași îndepărtându-se, zgomot de farfurii și pahare*)

Poetul: Și cum îți spuneam: Toată dimineata am dus-o așa!

A. Maniu: Cu vizite, telefoane, intervenții...

Poetul (nervos): Uneori îmi vine să-mi iau lumea în cap. Am o vastă clinică de psihiatrie, devin psihiatru,

deliruri de conferențiar și litere la unii, manii de persecuție radiofonică la alții, invidii, pizmă și ură, paralizii ale bunului simț...

(*Sonerie de telefon*)

Poetul (continuând): ... epilepsii de vanitate, demență etc., etc. Precis mă caută vreunul din ăștia. Precis. (*Schimbare de ton*): Alo! Da, casa Voiculescu... Da, eu. La telefon. Sine sunteți? Da, vă ascult. Îmi pare bine!... Da, spuneți!... Nu, doamnă. Nu prea intră în vederile noastre. Deocamdată n-am invitat la microfon decât pentru sfatul medicului!... Da, vă înțeleg!... Sigur, sigur, merită atenție, dar mai târziu!... Bine, bine... Buză ziua, doamnă!

A. Maniu: Nu te iartă nici acasă!

Poetul (exasperat): Bărbați, femei, bătrâni, bătrâne, copii chiar, care, dacă pot bălbâi două cuvinte, cred că pentru mântuirea lumii trebuie să ole spună la microfon. Uite, și telefonul acesta pentru ce crezi că era? Unei gospodine din Dudești i s-a năzărit să citească la microfon rețete pentru conservarea legumelor. Zicea că tot vine toamna și că sunt multe tinere care nu știu să pună murăturile la borcan!...

A. Maniu: Ha, ha, ha!

Poetul: Spune și tu dacă nu-ți vine să înnebunești! Și încă asta nu-i nimic! Alții se aciuiază în gazete, se pitesc sub apele mișcătoare ale scrisului, colțoși și căpătânoși...

A. Maniu: Nu-i mai lua și tu în seamă! Fă-te că nu-i observi!

Poetul: Dar ce? Poți? Dacă nu-i observi tu, te observă ei. Și încă cum! Telegraf, poștă, telefon, abordare pe stradă, sculări din somn, ei nu renunță la nimic, ca să te hăituiască zi, noapte, fiecare despre conferința lui.

A. Maniu: Ei, doctore, doctore! Eu cred că prea le pui tu la inimă! Ignoranță, domnule! Ignoră-i și-ți va fi mai bine, ascultă-mă pe mine că-s mai hârșit în chestii de-astea!

Poetul (afectat): Dar nu poți fi de piatră, domnule, nu poți! E de-ajuns să respingi pe unul, ca tot ce se vorbește la radio să fie, de aici înainte idiot. E suficient să nu-i primești piesa lui, pentru ca tot teatrul radio să devie, subit, imoral. Și asta o spune, apoi o țipă, o scrie, o difuzează cât poate, ca să te înăbușe sub avalanșa urii și ciudei lui. Și ură de ură, cimentate cu răz bunare se consolidează în stânci care ți se răstoarnă în cap.

(*Sonerie de telefon*)

Poetul (nervos): Iar e vreunul din ăștia, iar! (*Schimbare de ton*): Alo! Da. Eu sunt. Ce doriți?... Vă rog să mă sunați la birou! Da, sunt ocupat. Bună ziua! (*Schimbare de ton*): Bineînțeles că era tot un amator de glorie radiofonică. Și uite-așa, Adriane, se-ntâmplă toată ziua. Uneori și noaptea, că-mi vine s-arunc telefonul pe geam!

A. Maniu: Lasă, lasă, doctore, că nu se moare din asta! Ai în schimb mulțumirea că poți aduce la microfon oameni de ispravă, aleși de tine pe sprânceană. Și că te-aude o țară întreagă. Crezi că-i puțin lucru? (*Schimbare de ton efort de memorie*): De ce venisem eu, oare, la tine? A, da, mi-am adus aminte! (*Entuziasm*): Mi se făcuse un teribil dor de tine! Tare voiam să mai stăm noi, așa, ca altădată, la un pahar de vorbă!

(*Trecere muzicală*)

CARTONAȘUL ROȘU

VASILE BURUIANĂ: „Într-o zi de joi
A venit la noi
La noi la spital
Un om cam...minal”.

M-a enervat întotdeauna zicala „românul s-a născut poet”! Probabil că pe acest proverb s-a bazat domnul Vasile Buruiană, atunci când s-a hotărât să publice volumul de poezie intitulat *Gânduri de dragoste*, Ed. Rafet, Râmnicu-Sărat, 2007. Cu banii dați pe publicarea cărții, mai bine își pune dantura sau își cumpăra un loc de veci! Nu știu ce vârstă are și câte clase are autorul, dar vreau să spun că aceasta nu este o carte ci un rebut, o crimă la adresa poeziei, a bunului-simț, a culturii. La un concurs cu cele mai penibile „versuri” sunt convins că volumul de față ar urca pe podium! Ce denotă volumul domnului Vasile Buruiană? Lipsă de talent, de stil, de imaginație, de cultură, desuetitudine – asta denotă, dar sunt prea blând pentru a spune adevărul până la capăt. Pentru a nu vă pune curiozitatea pe jar, vă voi delecta cu câteva elucubrații semnate de domnul Vasile Buruiană, menționând că și numele domniei sale îi este predestinat! Așadar, să începem cirul, sperând să nu vi se facă părul măciucă pe cap: „Pe nisipul mângâiat de valuri / Urma pașilor eu ți-am zărit / Parfumul tău se așterne covor / Ce mă cheamă mereu ca un dor / Pământul, ca un prunc obosit / După o zi de zbenguală / Primește sărutul cel liniștit / Al nopții care-l veghează !” sau „Stau la umbră și privesc / În tufișul de arțar / La doi ochi care sclipesc / Parcă-ar fi de chihlimbar // A-nceput acum să cânte / Un concert pentru noi doi / Parcă-mi spune în cuvinte / Știi acum?! – Sunt pițigoii! sau „La o margine de drum / Pitulat printre urzici / S-a ivit, de unde? cum? / Un pui mic, pui de arici. / Stă acolo zgribulit / Și fricos în jur privește / Căci de când s-a rătăcit / Mama nu o mai găsește.” sau „Te-am iubit din prima clipă / Când în cale mi-ai ieșit / Ai făcut în jur risipă / Cu-al tău farmec mult dorit. / Pentru tine vreau acum / Ca mereu să pățimesc / Voi dori întotdeauna / Tot mai mult să te iubesc!” sau „Sus pe cer încep s-apară / Al stelulelor cristal / Peste care lin coboară / A-ntunerului voal. // Totu-i liniștit acum / Nici un zgomot nu se-aude / De prin hornuri iese fum / Ce se prinde, nu știu unde...” sau „Într-o zi de joi / A venit la noi / La noi la spital / Un om cam... minal // Spune și fumează / Pe toți îi distrează / Spune bancuri, glume / La toți el le spune. / / Cu ochelarii pe nas / Are mult haz / Iar când povestește / Numai despre pește...” Of, am obosit! Ce spuneti, dragi

cititori? Pauză de publicitate, țigară și cafea... Să continuăm, deci: „Stau singur și privesc / Prin noapte, lung afară / De chipul tău îmi amintesc / Te chem, tu vino iară, că-s singur! // Îmi amintesc de nopțile trecute / Când braț la braț noi ne plimbam / Și pe cărări de noi știute / Cuvinte dragi noi ne șopteam.” Sau „Ți-am spus mereu, de-atâtea ori / Că fără tine, nu trăiesc / Când mă trezesc mereu în zori / Simt tot mai mult că te iubesc! / Dar eu zadarnic mai încerc / Ca inima-ți s-o fac voioasă / Pe drumul vieții singur merg / Și-n urma mea, ceața coboară.” sau „De ce privești la mine lung / Cu chipul tău strălucitor? / La el aș vrea acum s-ajung / Ca să-l sărut și-apoi să mor. // Privesc făptura minunată / Ce-n fața mea a poposit / Și mă întreb, dacă vreodată / Ceva mai drag am întâlnit.” sau „Picăturile de ploaie / Bat în geam neconținut / Eu stau singur în odaie / Și sunt tare necăjit. // A sosit acum o clipă / Când amintirile mă-ntrec / Vreau să fac acum risipă / De amintiri și să petrec.” sau „Să vină iarăși vremea / Când sângele-mi fierbea / Scurtam pe loc cu gândul / Distanța ce ne despărțea. // Să vină iarăși clipa / Primului sfios sărut / Aș fi ca pasărea cu aripa / Ce-n zare s-a pierdut.” sau „Sunt fiu de om și neam de gând / Port stelele în ochi în foc în mâini / Și inima mi-o simt bătrână în milioane de români. // M-oi odihni la-al Maicii sânt / Cuvinte, cum n-am fost nicicând / Un spirit aprig de român / Un pui de om și neam de gând.” sau „Azi-noapte m-am topit în vis / Și m-am făcut din nou lumină / Mi-am ars destinul de proscris / Zolit de-o minte prea haină. // Din zbor am împărțit din Foc / La toți românii câte-o faclă / Să ardă boli și nenoroc / Să iasă dintr-a gheții raclă.” sau „Pe un fir de rapiță / Firav, moale și plăpând / Urcă acum o gărgărită / Și-l apleacă spre pământ. // Dar ea urcă înainte / Cu pas sigur, voinicesc / Și cu sacii de merinde / Ce în soare îi sclipesc.” sau „Într-o zi pe inserat / Pe când nu ne-am așteptat / A-nceput deodat să cadă / Fulgi mici, fulgi de zăpadă. // Zăpadă bună, zăpadă moale / Bună pentru sănioare / Pentru copii (!) ce se vor juca / Și cu ea, unii în alții vor arunca.” sau „Mamă, tată, dragi părinți / Ce-ați simțit când m-ați făcut?! / Ați fost oameni, n-ați fost sfinți / Nici sfârșit nici început...” Bieții oameni, ce să simtă?! Că vor avea un fiu fără talent literar, fără simțul măsurii și al ridicolului dar și fără simțul realității și lumii în care trăiește. Pentru toate acestea și pentru multe alte versuri șchioape, domnul Vasile Buruiană primește CARTONAȘUL ROȘU. Același cartonaș îl primește și Ed. Rafet din Râmnicu-Sărat...

Ioana Cosman

LES PRÉDISPOSITIONS RACIALES SONT UN MYTHE

Teoria statului atotputernic și a superiorității germane ca precursorare a arianismului național-socialist

Sentimentul grandorii și cel al superiorității naționale germane în fața altor popoare nu va cuprinde Germania doar o dată cu apariția Național-Socialismului Hitlerist, care propovăduia ideea de rasă superioară, teoriile grandomane cu privire la om și națiune făcându-și apariția încă din secolul XIX. Într-o analiză făcută de Emile Durkheim asupra teoriilor lui Heinrich von Treitschke, în *L'Allemagne au-dessus de tout. La mentalité allemande et la guerre*, acesta constată că *nous sommes donc en présence d'un cas nettement caractérisé de pathologie sociale*.¹ Treitschke, istoric german, admirator și prieten al lui Bismarck, susținea că statul este deasupra oricărei alte puteri, își este sieși suficient și se supune doar propriei voințe. El consideră că *oamenii de stat și conducătorii armatelor sunt adevărații eroi istorici*.² Heinrich von Treitschke își va lua drept model pentru statul său suveran, statul german, iar ca erou al istoriei, pe Cancelarul de Fier al Germaniei, la fel cum Machiaveli și-a construit teoriile sale în jurul imaginii principelui Borgia. Doctrina sa, *der staat ist macht* (statul e puterea), împreună cu proslăvirea războiului, a Prusiei și a conducătorilor politici de neclintit, îi vor ghida pe pangermaniștii de mai târziu. Durkheim observa că Germania, prin teoreticienii săi, își va forma un adevărat mit. Pentru a-și justifica nevoia de suveranitate își atribuie toate superioritățile, căutând cauza în rasă, istorie, legendă. Astfel se va naște mitologia pangermanistă.³

Pe aceeași linie a apariției mitului pangermanist se înregistrează teoria „determinismului geografic”.⁴ Începând cu Jean Bodin, Montesquieu, Michelet apare ideea unei anumite conexiuni între stat și spațiu sau condițiile geografice. Friedrich Ratzel este cel care va domina din acest punct de vedere gândirea politică a secolului XIX, propunând o analiză a manifestării grupurilor umane în raport cu condițiile de mediu. În opinia sa, poziția unui stat poate determina rolul său pe glob. Opina că misiunea unui stat puternic este aceea de a crește, în timp ce statele mici nu pot spera la viitor.⁵ Aceste afirmații vor fi folosite mai târziu pentru a justifica aspirațiile expansioniste ale Germaniei. Teoria geopolitică va cunoaște un nou ecou în același timp cu ascensiunea mișcării național-socialiste din Germania.

Datorită succeselor militare și economice înregistrate de Germania începând cu secolul XIX, se va considera că germanismul reprezintă o formă superioară de

exprimare. În același timp, spre sfârșitul secolului, apar și teoriile rasiste ale lui Gobineau și ale lui Houston Stewart Chamberlain, care proslăvesc misiunea istorică a poporului german.⁶

Doctrinarii germanismului aduceau argumente prin care sprijineau ideea conform căreia o națiune e constituită din indivizi care vorbesc aceeași limbă și care au conștiința solidarității. Națiunile care nu posedă ceea ce ei numeau *kultur* nu pot pretinde dreptul la existență și expansiune. Astfel, ei împart națiunile în două categorii: **dominante** și **minore**. Fiindcă Germania nu îngloba, la acel moment, în spațiul său, toate popoarele vorbitoare de germană, soluția era aceea de a dobândi toate acele teritorii care dețineau populații germanice, respectiv Austria, Boemia, Ungaria, Suedia, Olanda, Luxemburg.⁷

Niccolo dell'Arca

Francesco Hayez

Începând cu secolul XX, teoriile pangermaniste preluate de național-socialiști se vor contura în jurul noțiunii de *spațiu vital*. Tuturor acelor populații germanice care urmau să facă parte din Marea Națiune Germană urma să li se organizeze un spațiu propice de dezvoltare. Adolf Hitler, cel care va deveni liderul Partidului Național-Socialist German, stabilea acest *Lebensraum* (spațiu vital) în estul Europei, în teritoriul ocupat de populațiile slave. Acestea ocupau un teritoriu extrem de vast, în opinia sa, fără nici un drept, privând rasa superioară germană de un spațiu absolut necesar. *Lebensraum*-ul era conceput ierarhic, în centru aflându-se Marea Germanie, fiind înconjurată de o serie de națiuni care aveau șansa de a fi germanizate (scandinavii, olandezii, norvegienii, englezii – pentru Anglia, Hitler nutrea o mare simpatie, în ciuda conflictului dintre cele două puteri)⁸. În linia a doua se aflau țările latine (Franța, Italia, Spania, Portugalia și România), incluzând totuși și țări ca Ungaria și Grecia, iar mai jos urmau țările slave, care erau menite sclaviei și excluderii de la educație. Rasa inferioară, cea evreiască, urma a fi exterminată, neavând nici măcar poziția ingrătă a sclavilor. Hitler se gândește, în același timp, la o poziție dominantă a Japoniei în Extremul Orient, dar o Japonie aflată sub influență ariană⁹. Planul său începe să eșueze în momentul în care, intrat deja în con-

flict cu marile puteri europene, URSS și Marea Britanie, întâlnește o a treia mare forță, de data aceasta de pe continentul american, Statele Unite ale Americii. Dacă inițial dorea să păstreze un echilibru printr-o luptă de unu la unu, pentru a fi evitată situația din primul război mondial¹⁰, va fi nevoit, începând cu 1942, să facă față la trei atacuri succesive pe trei fronturi. Însă, gândul prim, cel de realizare a „purificării” națiunii germane și eliminarea rasei indezirabile, nu va fi stopat de fronturile tot mai numeroase și atacurile tot mai dese. Anul 1942 va însemna și debutul punerii în aplicare a unei idei mai vechi, *soluția finală*.

De la anti-iudaismul medieval la antisemitismul modern

*Je suis juif, sinon par la religion, que je ne pratique point, non plus que nuele autre, du moins par la naissance[...] Je ne revendique jamais mon origine que dans un cas: en face d'un antisémite*¹¹, declara Marc Bloch, într-una din lucrările sale, scrise în timpul celui de-al doilea război mondial. Marc Bloch, unul dintre luptătorii cei mai importanți ai rezistenței franceze, va fi, de altfel, ucis la 16 iunie 1944 de către germani, alături de alți 29 de membri ai rezistenței.

Ideea de rasă este o creație a epocii moderne, o creație prin care unii au încercat să justifice superioritatea sau inferioritatea unui popor față de altul. Tot Marc Bloch, vorbind de această „instituționalizare” a noțiunii de rasă afirmă că: *les prédispositions raciales sont un mythe et la notion même de race pure une absurdité particulièrement flagrante*.¹²

Antisemitismul, cu accentele sale rasiale și discriminatorii, are o lungă istorie, chiar dacă inițial, în atitudinile antievreiești, era eclipsat elementul etnic. Anti-iudaismul medieval era esențialmente religios, acuzația principală adusă evreilor fiind aceea de a-l fi respins pe Christos. Cruciadele vor încerca și ele să pedepsească „poporul deicid”, iar numeroasele persecuții și violențe îndreptate împotriva evreilor vor avea drept mobil acuzațiile de omor ritual. O dată cu Reforma religioasă se remarcă o oarecare îmbunătățire a viziunii noilor credincioși față de evrei. Acest lucru se datorează și faptului că, inițiatorul mișcării reformiste din sânul Bisericii Catolice, Martin Luther (1483-1546), va cere, în lucrarea sa, *Isus Cristos s-a născut evreu* (1523), o mai mare îngăduință față de evrei.¹³ Însă, această aplecare umană a proaspătului reformator asupra unui popor până atunci deseori disprețuit și prigonit nu va cunoaște o perioadă prea lungă. După încercarea de a-i converti la creștinism și neputința de a-și duce la bun sfârșit această misiune, atitudinea sa se schimbă, publicând în 1542 un pamflet, intitulat *Împotriva evreilor și a minciunilor lor*. Va cere confiscarea cărților evreiești, incendierea sinagogilor și expulzarea evreilor.¹⁴ Totuși, în unele țări ale Europei care au îmbrățișat noua religie rezultată după Reformă, evreii vor fi feriți de mâna „purificatoare” a Inchiziției.

În perioada epocii moderne, acuzele lui Luther la adresa evreilor vor fi preluate și notate într-un pamflet din 1700, sub semnătura lui Johannes Eisenmenger. Chiar

dacă în timpul vieții sale, Eisenmenger nu va reuși să-ți publice pamfletul, mai târziu, acesta va vedea lumina tiparului în timpul regelui Frederic I al Prusiei, și cu sprijinul acestuia. Pamfletul va deveni o adevărată sursă de inspirație pentru viitorii antisemiți germani.¹⁵

Cu toate că noțiunea de rasă apare spre sfârșitul secolului XV, termenul se impune abia în secolul XIX. Ideea de rasă capătă importanță începând cu perioada iluministă, când, după apariția antropologiei, se cere realizarea unei clasificări rasiale. De asemenea, filosofi precum Kant (1724-1804) sau Herder (1744-1803), vorbesc de importanța factorului rasial, dar evită totuși să elaboreze teorii cu privire la superioritatea vreunei rase.¹⁶ Începând cu jumătatea secolului XIX, rasa va fi folosită ca principal argument în cadrul scrierilor cu caracter antievreiesc.

Evreii vor fi declarați ca fiind rasă semită după apariția cărții lui Arthur Gobineau, *Eseu asupra inegalității între rase* (1853-1855), în care afirmă că, declinul civilizațiilor se datorează amestecului de sânge, care duce la degenerescența rasei.¹⁷ Cel care va crea termenul de *antisemitism* este Wilhelm Marr. În 1879 publică lucrarea *Victoria iudaismului asupra germanismului*, susținând că, Germania a căzut victimă rasei evreiești care a cucerit-o.

Un rol important în propagarea antisemitismului îl va avea Édouard Drumont, prin cartea sa, *La France juive* (1886). În această carte continuă ideea cuceririi evreiești, vorbind despre lupta dintre arian și semitul *lacom, viclean*.¹⁸ Drumont va deveni figura principală a antisemitismului francez, iar cartea sa, una dintre cele mai bine vândute publicații din perioada sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX. El va folosi împotriva evreilor inclusiv vechile acuzații de omor ritual, proliferate în perioada medievală ca suport al antiiudaismului. Datorită succesului cărții sale, Drumont va lansa, în 1892, cotidianul *La Libre Parole*, cu subtitlul *Franța, francezilor!*¹⁹

Ginerele compozitorului Richard Wagner, Houston Stewart Chamberlain, publică și el, în 1899, lucrarea *Geneza secolului al XIX-lea*, în care elogiază rasa ariană, care se diferențează de rasa evreiască, străină spiritului occidental și profitoare.²⁰

Antisemitismul modern preia în general toate acuzele pe care antiiudaismul medieval îl aduce evreilor, adăugând însă, ca notă aparte, elementul rasial.

Antisemitismul apare ca și „cod cultural”, după cum îl numește Shulamit Volkov în *Antisemitism as a Cultural Code: Reflections on The History and Historiography of Antisemitism in Imperial Germany* (1978), în prima decadă a Reich-ului german, fiind profesat, la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, de toate grupările naționaliste, militariste, anti-socialiste și, bineînțeles, rasiste.²¹ Paradoxal e faptul că, Germania, până la acea dată, nu a cunoscut violențele antievreiești pe care le-au cunoscut țări ca Rusia sau Franța. Uriel Tal, în *Christians and Jews in Germany. Religion, Politics, and Ideology in The Second Reich, 1870-1914* (1969), argumentează că, în Germania, înainte de primul război mondial, existau două tipuri de gândiri anti-evreiești: cea tradițională, de inspirație creștină (acuza evreii de faptul că l-au respins pe Cristos) și cea radicală (anti-creștină și rasistă). După încheierea

războiului, mișcarea radicală devine puternică și principala doctrină pe care s-a fondat ideologia nazistă antisemită.²² În opinia exprimată de Sarah Ann Gordon în *Hitler, Germans and The "Jewish Question"*, antisemitismul nu a fost principalul motor al Partidului Național-Socialist până la alegerea lui Hitler în funcția de Cancelar al statului. Puțini dintre liderii nazisti erau antisemiți virulenți înainte de 1925, excepție făcând Hitler însuși, Alfred Rosenberg și Julius Streicher.²³ Adolf Hitler vorbește despre descoperirea sa cu privire la evrei în *Mein Kampf*, descriind viața sa din Viena, unde a locuit timp de 5 ani, înainte de izbucnirea primului război mondial. În acea perioadă, afirmă el, s-a format gândirea care i-a condus actele de mai apoi.²⁴

Antisemitismul, în forma sa cea mai crudă, se va manifesta o dată cu izbucnirea celei de-a doua conflagrații mondiale și a implementării *soluției finale*.

Note:

¹ Emile Durkheim, *L'Allemagne au-dessus de tout. La mentalité allemande et la guerre*, Ed. Armand Colin, Paris, 1991, p. 87.

² Ibidem, p. 60.

³ Ibidem, p. 83.

⁴ Pierre Renouvin, Jean-Baptiste Duroselle, *Introduction à l'histoire des relations internationales*, Ed. Armand Colin, Paris, 1991, p. 24.

⁵ Ibidem, p. 23.

⁶ Ibidem, p. 212.

⁷ Ibidem, p. 213.

⁸ Ibidem, p. 352.

⁹ Ibidem, p. 353.

¹⁰ René Girault, Robert Frank, Jacques Thobie, *La loi de géants 1941-1964. Histoire des relations internationales contemporaines*, vol. III, Petit Bibliothèque Payot, Paris, 2005, p. 23.

¹¹ Marc Bloch, *L'Histoire, la Guerre, la Résistance*, Ed. Gallimard, 2006, p. 524.

¹² Ibidem.

¹³ Carol Iancu, *Miturile Fondatoare ale Antisemitismului. Din antichitate până în zilele noastre*, Hasefer, București, 2005, p. 79.

¹⁴ Robert A. Michael, *The Holocaust. A Chronology and Documentation*, Jason Aronson Inc., Northvale, New Jersey, 1998, pp. 21-23. În 1935 este permisă republicarea în Germania a cărții lui Luther, Hitler considerându-l unul dintre cei mai mari germani. De altfel, caracterizarea făcută de Martin Luther evreilor, numindu-i „o grea povară” și „o plagă” pentru țară va fi preluată atât de Heinrich von Treitschke în secolul XIX, cât și de Liga Pangermanistă și apoi de național-socialiști, mai târziu.

¹⁵ Iancu, op. cit., p. 83.

¹⁶ Ibidem, p. 142.

¹⁷ Ibidem, p. 143.

¹⁸ Ibidem, p. 145.

¹⁹ Ibidem, p. 85.

²⁰ Ibidem, p. 144.

²¹ Michael R. Marrus, *The Holocaust in History*, Key Porter Books, Canada, 2000, p. 10.

²² Ibidem, p. 11.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem, p. 13.

RISCU DE-A FI MARTOR

Motto: „Ce mă doare? Mă doare faptul că toți proștii cred că pot scrie o carte.”(?)

* * *

29 august 2004. Nu știu dacă mă va crede cineva, dar până azi nu am citi nicio carte de Mihail Sadoveanu!? Nu mi-a plăcut și gata! S-ar putea ca spusele lui Nicolae Breban („Sadoveanu este, până astăzi, prozatorul cel mai important al limbii române și al poporului român...”) să-mi schimbe gusturile literare. Voi începe sigur cu „Venea o moară pe Siret”...

* * *

Decembrie 2007. La TV, domnii Mihai Gâdea, Valentin Stan și scriitorul Ion Cristoiu (vrânceanul nostru, nu-i așa?) – deranjant, trist și dureros de jalnici... Păcat!

* * *

2007. Aud bine? În Barcelona există în jur de 50.000 de linii de autobuz. Nu se poate așa ceva...

* * *

În ziarul „Șansa vrânceană” de prin decembrie 2007 (sau noiembrie) am citit un articol scandalos și de prost-gust semnat Nicolae Iliescu, ce-i are în prim-plan pe Mircea Eliade și Emil Cioran. Citiți și vă minunați (făcându-vă cruce!): „Nu cu Eliade și Cioran – un erudit și util culegător de istorii ale religiilor și un fel de clown inteligent și pesimist, niciunul mai sus de un eseist de bună calitate – vom speria lumea...” Aprecieri de om frustrat, nu-i așa? Îmi place să cred că autorul acestor rânduri josnice nu este aceeași persoană cu prozatorul Nicolae Iliescu. Ar fi păcat!

* * *

Ianuarie 2008. Gâdea, Stan și Cristoiu – din ce în ce mai jalnici pe ecranul televizorului. Vine din urmă Cornel Nistorescu? Așa se pare, dar să nu mă grăbesc: s-ar putea să mă înșel...

* * *

Februarie 2008. Gâdea, Stan și Cristoiu – tot mai jalnici și de tot râsul (plânsul!)...

* * *

27 martie 2008, ora 21. Aflu de la TV că a murit George Pruteanu. Jale mare, toți vorbesc despre profesorul, politicianul sau omul de televiziune George Pruteanu; puțini (cred eu) știu că G.P. a fost întâi de toate, critic literar! A făcut parte din echipa de tineri critici lansată de „Convorbiri literare” prin anii 1970 de către redactorul-șef de atunci al revistei, prozatorul Corneliu Ștefanache. Din acest grup mai făceau parte: Daniel Dimitriu, Al. Dobrescu, Val Condurache, Constantin Pricop.

* * *

31 martie. Lecturi sporadice din *Orfeu și tentația realului* de Ștefan Aug. Doinaș. Ce înțeleg din „tratarea poetică a realului”? „Că realul rămâne o tentație permanentă...”

În altă ordine de idei, cred că „Mistrețul cu colți de argint” al lui Doinaș nu este chiar așa de original, poemul fiind o adaptare după un poet rus. Ce păcat că am rătăcit dovada!

* * *

La T.V., Gâdea, Stan și Cristoiu – din ce în ce mai jalnici, mai penibili... Până când?!

* * *

6 aprilie 2008. Bucurie mare! Pandurii Tg. Jiu a învins la Cluj C.F.R.-ul lui Ioan Andone, cu 2-1. Se vede, în sfârșit, că Andone e un antrenor fără prea multe calități, iar C.F.R. – o supă cu prea multe „E”-uri care a început să se altereze puțin câte puțin...

* * *

Uneori îmi zic: ce film grozav ar ieși din povestea de dragoste dintre Modigliani și Jeanne Hébuterne! Ce „Love Story”? Un rebut... Aceasta, după moartea (24 ianuarie 1820) marelui Modigliani (la doar 36 de ani), în preziua nașterii celui de-al doilea copil fiind și nesuportând despărțirea de bărbatul iubit, se aruncă în gol de la etajul 5 al casei. Avea doar 22 de ani. Asta, da iubire...

* * *

Lectură de calitate: „Căderea după Cioran” de Ionel Necula; este o carte de excepție a unui autor serios și cultivat, sânguincios și prob. O recomand cu toată căldura, căci I.N. este unul dintre cei mai buni exegeți ai operei lui Cioran...

* * *

În revista „Cultura”, nr. 8/2008, domnul C. Stănescu scrie despre „Demolatori, cu dragoste”, amintindu-ne că se împlinesc zece ani de la celebrul număr din „Dilema” – cel cu demolarea lui, Eminescu: „a fost un *atentat terorist* contra poetului național, M. Eminescu. Atentatul, simbolic, se înțelege avu loc într-o revistă reputată...”

Teroriști cu vorba, atentatorii aceia pretindeau cu nerușinare că poezia lui Eminescu *de fapt nici nu există, că poetul însuși era ceva inert și ridicol, ca o statuie de metal goală pe dinăuntru și cu dangăt spart* și alte grozăvii ca acestea – tot atâtea gaze lacrimogene aruncate de ei cu cinism în ochii prea sensibili ai maselor de emotivi admiratori ai statuii poetului național”. Corect.

* * *

Nu-l întrerupe niciodată pe un dușman când vezi că face o greșală” (Napoleon Bonaparte)

Dar este, oare, ortodox să-l întrerupi când face o faptă bună? Aceasta-i întrebarea și nedumerirea...

* * *

Am aflat, în sfârșit, de ce nu pot fi fericit: există un instinct al fericii, pe care îl ai sau nu. Și eu nu-l am, sigur. De altfel, André Maurois a scris un roman ce se cheamă chiar așa: „Instinctul fericii”. Cartea are și un motto elocvent din François Mauriac: „Există, de asemenea, un instinct de conservare în ceea ce privește fericea”. Așa o fi...

* * *

„Cine se însoară pentru bani, câștigă. De ce? Pentru că banii, ca și prefecătoria, nu se demodează, nu se împut niciodată”.(?)

* * *

8 aprilie 2008. Pe un post de televiziune, distinșii cărturari Horia-Roman Patapievici și Mircea Mihăieș discută despre... romanul polițist. Nu știu de ce, dar mi s-au părut nelalocul lor. Măine-poimăine îi vom vedea discutând despre Oana Zăvoranu, Irinel Columbeanu, Florin Salam sau Frații Pește...

Elias Canetti, André Müller

ELIAS CANETTI – ANDRÉ MÜLLER

ELIAS CANETTI: Ce știți despre mine? Cunoașteți biografia mea? Știți unde m-am născut? Să vă spun în două vorbe cum a fost. Primii șase ani de viață i-am petrecut în Bulgaria, unde m-am și născut, la Dunăre, în Ruse, după care ne-am mutat în Anglia. Prima școală la care am mers a fost în Anglia, prima limbă pe care am vorbit-o a fost spaniola veche, spanioleza, apoi am învățat engleza ca a doua limbă, iar apoi părinții mei, care erau destul de înstăriți, au adus în casă o guvernantă franțuzoaică, și astfel am învățat și franceza ca pe a treia limbă; apoi tatăl meu a murit, încă tânăr, iar mama mea, care iubea foarte mult Viena și care fusese la școală acolo, s-a mutat la Viena împreună cu noi, cei trei băieți.

– *Și abia acolo ați învățat germana?*

CANETTI: Nu, mai devreme. În drum spre Viena - era vară -, mama mea a decis să facem o escală în Lausanne și mi-a predat germana vreme de trei luni de zile cu metode aproape teroriste, ca să pot merge la școală direct în clasa corespunzătoare vârstei mele de atunci. Deci germana a fost abia a patra limbă pe care am învățat-o. Pe atunci aveam deja opt ani.

– *Și de atunci a devenit și limba literaturii Dv., limba în care ați scris?*

CANETTI: Da, limba în care am scris pentru prima oară, pentru că din acel moment am mers la școală numai în țări în care se vorbea limba germană. Mai întâi la Viena, apoi am plecat la Zürich, am absolvit bacalaureatul la Frankfurt și m-am întors la Viena pentru studiile universitare. În Viena mi-am început și cariera de scriitor. Germana e limba în care am scris. Dar la asta se adaugă și motive personale. Pentru spaniolii care trăiau în Balcani, Viena era centrul vieții culturale. Familiile care își puteau permite acest lucru, își trimiteau copii la școală la Viena. Și astfel tatăl meu și mama mea au învățat germana la Viena, mergeau mereu la teatrul din oraș, erau pasionați de teatru.

– *Dar ce erau de meserie?*

CANETTI: Tatăl meu era comerciant, iar mama mea ca soție era casnică, dar era o femeie foarte interesată de universul literaturii. Amândurora le-ar fi plăcut să fi devenit mai degrabă actori. Dar părinții lor nu le-ar fi permis nicicând acest lucru, erau oameni care nu ar fi permis niciodată asta. Gospodăria era pe atunci încă dură și riguroasă, foarte patriarhală, mult mai patriarhală decât în anumite regiuni nordice ale Europei. Atunci s-au cunoscut părinții mei, când s-au întors în Bulgaria de la Viena și s-au îndrăgostit, pentru că puteau schimba aceste amintiri comune din Viena și vorbeau mereu germană între ei, ceea ce noi ca și copii nu puteam înțelege, vedeți Dv.? Astfel am vorbit în primii ani de viață spaniolă, auzeam bulgară în mediul înconjurător iar pe părinți îi

auzeam vorbind în germană, limbă pe care ei însă nu voiau să ne-o predea, pentru că aceasta era limba lor secretă ca să zic așa, încât am intrat în contact cu sunetele specific germane de foarte devreme, și îmi era ciudă că nu înțelegeam, iar astfel mergeam mereu în altă cameră și exersam singur aceste sunete, fără a le putea înțelege. Vedeți Dv., astfel germana a devenit de foarte devreme limba în a cărei posesie voiam cu tot dinadinsul să intru, pentru mine însumi. Pe când aveam șapte ani, în Anglia, tatăl meu a murit, iar mama a rămas fără partenerul ei de germană, nu mai putea vorbi cu nimeni în limba ei favorită și m-a învățat de urgență germana, pentru ca eu, înlocuindu-l într-un fel pe tatăl meu, căci eram fiul cel mare, să pot conversa cu ea în germană. În acest fel această limbă a devenit enorm de importantă pentru mine.

– *Nu v-ați îndoit niciodată de faptul că e limba în care vă exprimați cel mai bine?*

CANETTI: Nu, niciodată, altfel nici nu aș putea scrie în ea.

– *Dar ați scris și în engleză.*

CANETTI: Țin conferințe în engleză, dar din punct de vedere literar nu recurg la alte limbi în afară de germană decât pentru amuzament, scriu poezii în franțuzește pentru a mă delecta, pe care însă nu le-aș publica niciodată, scriu și în spaniolă doar din plăcere, dar ceea ce fac de fapt cu adevărat, fac în germană, nu numai pentru că este limba în care aveam deja de timpuriu propria mea metodă de a scrie, încă de foarte devreme. E vorba și de alte lucruri pe care le veți găsi poate ciudate. Pentru că în general nu mă interesează explicațiile istorice ale lucrurilor, dar în acest caz ele joacă totuși un rol important. Strămoșii mei au părăsit Spania în secolul XV, au fost expulzați în Turcia, dar și-au păstrat mereu spaniola, chiar foarte pură, limba a fost întotdeauna prezentă.

– *Strămoșii Dv. erau tot comercianți?* CANETTI: Da, sigur, erau cu toții comercianți înstăriți, căroră le-a mers de altfel foarte bine în Turcia, unde nu erau ghetouri, acolo evreii au trăit foarte bine și liber. Turcii s-au folosit de evrei, pentru a opresa sclavii din Balcani, i-au lăsat să participe ca să zicem așa la prețiozitățile lor domnești. Deci le-a mers foarte bine acolo. Dar ei și-au conservat spaniola, și aveau astfel baladele lor spaniole străvechi, proverbele lor, cântecele, cu toate erau acolo, în forma lor exactă și arhaică, fără prelucrări ulterioare. Ca și copil am auzit aceste lucruri, iar apoi am venit la Viena, și a început a doua mare prigoană a evreilor, probabil că pentru mine a fost clar de la bun început că eu aveam să țin la germana mea ca și strămoșii mei la spaniola lor. E o constelație ciudată, faptul că ambele prigoane au fost

unificate în mine la nivel lingvistic. Sunt singurul literat pe care îl cunosc, care reunește în sine însăși aceste aspecte... Iar apoi a intervenit și mândria de a nu face ce mi se dicta de către Hitler, adică în ce limba să scriu. În Anglia, când am ajuns acolo, așa fi putut scrie la fel de ușor și în engleză, doar engleza o știam dinainte. Dar tocmai în această perioadă, care era cât se poate de disperată, în război, nici prin gând nu mi-a trecut să scriu altfel. Pe vremea aceea lucram la *Masele și puterea* și nu am scris decât în germană. Toți prietenii îmi ziceau că trebuie să fiu nebun. Mulți dintre emigranții pe care îi știam au încercat să scrie în engleză, eșuând lamentabil de cele mai multe ori, uneori le reușea, eu însă nu am vrut acest lucru. Mi-a mers prost de tot, dar era și o chestiune de mândrie și onoare, nu era vorba doar de dragostea mea față de limbă.

– *Emigrarea Dv. a fost o fugă de ultima clipă, sau ați avut timp să vă organizați în liniște?*

CANETTI: Hitler a venit la Viena la mijlocul lui martie 1938, iar eu am rămas până la mijlocul lui noiembrie.

– *Erați deja cunoscut ca autor?*

CANETTI: Evident, *Orbirea* apăruse deja. Dintre autorii tineri eram unul din cei cunoscuți. Au existat tot felul de situații stranii. Tocmai fusese anunțată o conferință pe care urma să o susțin. Era pentru prima oară în viața mea când numele meu stătea pe un afiș public, chiar în momentul în care germanii intrau mășăluind în Viena, a fost o situație cu totul aparte. Compania care închiriasse spațiul pentru reclamă nu a vrut să dea jos afișul, pe motiv că era deja plătit, și astfel am stat acolo, mare de tot, vreme de o săptămână, în timp ce totul se petrecea în jur și toți spuneau că vor veni să mă ia. Dar nu au mai venit. Se pare că am fost protejat de către cineva, un scriitor care avea trecere în fața nazistilor, căruia aceștia îi cereau sfatul, cu privire la cine putea fi arestat și cine nu. Acela se pare că i-a convins – așa am aflat mai târziu – că sunt italian, și că nu au voie să se atingă de mine, așa că în prima săptămână nici nu s-a întâmplat nimic. Abia mai târziu a trebuit să mă ascund. Dar motivul pentru care am rămas acolo atât de mult timp, deși știam că sunt în pericol, a fost faptul că eram deja de pe atunci fascinat de problemele maselor și puterii iar atunci, în acele câteva luni de zile, am avut ocazia să intru în contact direct cu o masă care îmi era potrivnică. Eram mereu pe stradă și mă uitam la trupele ce mășăluiau, evident cu ură, cu aversiune. Înainte mai fusesem prezent în asemenea mase, care îmi aparțineau însă, grupări socialiste, în care eram angajat pozitiv, la care am luat parte ca tânăr.

– *V-a înspăimântat fenomenul maselor, încă din acel moment în care ele păreau a vă fi prielnice?*

CANETTI: Prima mea experiență cu masele a avut loc mult mai devreme, la izbucnirea primului război mondial. A fost un fenomen foarte interesant. Tocmai ne întorsesem din Anglia, între noi vorbeam tot engleză, și eram în Baden, lângă Viena, acolo unde cânta orchestra din stațiune, dirijorul se numea Konrath, și intermitent ne parveneau vești despre declarațiile de război ale diverselor puteri. Atunci acest Konrath se oprea imediat din dirijat, i se aducea un bilețel și el citea cu voce tare *Germania a*

declarat Angliei război și așa mai departe. Și de fiecare dată când spunea ceva de genul ăsta, ei începeau să cânte imnul național, austriac și german. Acum, Dv. știți că imnul german *Heil dir im Siegerkranz* are exact aceeași melodie ca și imnul englez. Pe atunci eu aveam nouă ani, frații mei erau chiar mai mici, și aveam încă o anume afecțiune față de Anglia, pentru că veneam de fapt din Anglia, iar când se cânta *Heil dir im Siegerkranz*, noi cântam cât puteam de tare *God save the king* - știți cum sunt copiii, încăpățânați. La care acești oameni maturi, adulți în toată firea au tăbărât pe noi și ne-au tras o mamă de bătaie zdravă – nouă, celor trei puștani. Aceasta a fost prima mea experiență cu o masă dezlănțuită... Dar am trăit și experiența contrarie, în Elveția. Acolo nu era război defel, o țară absolut pașnică, unde bunăoară ofițeri germani și francezi care erau răniți și erau trimiși acolo la refacere, treceau unul pe lângă celălalt pe stradă în Zürich fără a-și face vreun rău unul altuia, în vreme ce eu trebuia să cânt la școală la Viena cântece precum *Dumnezeu să-i bată pe englezi sau Serbia trebuie să moară*, pe care le-am urât dintotdeauna, încă de pe atunci.

– *În „Însemnările” Dv. descrieți și experiența maselor după uciderea lui Rathenaus.*

CANETTI: Da, asta a fost în 1922, la Frankfurt. Se simțeau efectele războiului pierdut, inflația – după uciderea lui Rathenaus am nimerit în prima demonstrație a muncitorilor, asta a fost prima masă cu caracter pozitiv cu care am avut de a face, care mi-a plăcut, pe care am găsit-o extraordinară, în care am fost atras fără voia mea, și am mers împreună cu ei... Apoi am venit la Viena la Universitate, și la vârsta de douăzeci de ani am luat brusc decizia că contribuția vieții mele va fi o carte în care voi încerca să explic cum se petrec lucrurile și ce se întâmplă atunci când te dizolvi într-o masă de oameni. Am început să adun material. Idei fundamentale aveam deja. Dar abia când am ajuns în Anglia, vreme de douăzeci de ani nu am făcut altceva decât să scriu la această carte.

– *Eliberat de împreriuri sau constrângerii conjuncturale, aproape ca un filosof ca să zic așa...*

CANETTI: Da, voiam să dau de rădăcina lucrurilor. Voiam să le explic. Am studiat în acest sens multe științe diferite, de exemplu etnologia, am încercat să aflu ce fel de mase existau la triburile primitive, și am ajuns la conceptul de gloată, adică mase mai mici. Apoi au început să mă intereseze simbolurile legate de mase, psihiatria. Am demonstrat că în cazuri individuale, de exemplu la schizofreni, există reprezentări la nivel de masă care ne explică felul în care trăiește individul fenomenul de masă față de sine însuși. Am studiat și paranoia, și am ajuns la o nouă definiție a acesteia, și anume faptul că paranoicul se simte în permanentă înconjurat de mase ostile. Vedeți Dv., am început să studiez fenomenul maselor din mereu noi perspective, până am ajuns în punctul în care am simțit că nu pot merge mai departe, iar atunci am început din nou în altă parte, și astfel mi-au reușit câteva lucruri absolut inedite.

– *Să însemne asta că Dv. vedeți „Masele și puterea” spre deosebire de romanul Dv. Orbirea”, ca pe o operă științifică, nu literară?*

CANETTI: Nu, absolut deloc. Doar așa pare că stau

lucrurile. Am folosit într-adevăr o mare cantitate de material științific, dar a fost extrem de important pentru mine de la bun început să nu mă folosesc de nici una din terminologiile dominante, să evit toate expresiile care sunt deja prea uzate și care s-au golit astfel de conținut. Am scris ceea ce aveam de zis într-o limbă cât mai lucidă cu putință, dar și cât mai literară. Cartea e scrisă în așa fel, încât orice individ care poate citi ar trebui să o poată înțelege. Astfel, totul devine mai proaspăt, mai direct. Exemplele au fost luate cu bună știință din culturile cele mai diverse, sau din sistemele foarte ciudate ale unor cazuri de ospiciu. Am studiat și multă istorie a religiilor. Exemplele ar trebui să fie surprinzătoare pentru cititor, așa încât el să poată extinde aceste lucruri asupra propriei sale persoane.

– *Ați călătorit în aceste culturi diferite, ați făcut vizite în ospiciile de care vorbeați?*

CANETTI: Nu, nu e vorba de lucruri pe care le-am văzut personal, ci rezultate științifice cumulate prin lecturi în literatura de specialitate. Am citit de exemplu toate traducerile istoricilor arabi, ale celor bizantini, am acumulat toate cazurile referitoare la mase care ne-au fost transmise istoric prin tradiție, dar evident că nu am folosit chiar tot. Materialul cu care am avut de a face este enorm.

– *Nu ați devenit în acest fel un pic precum Kien din „Orbirea”, la rândul lui un soarece de bibliotecă?*

CANETTI: Vedeți Dv., în Kien nu am încercat să îmi fac autoportretul, dar iubirea pentru cărți de la mine o are, de fapt e singurul lucru pe care îl avem în comun.

– *Nu cumva și o atitudine recalcitrantă legat de o temă aleasă?*

CANETTI: Nu, pentru că el este mai degrabă un specialist, concentrat exclusiv asupra filologiei extrem-orientale. El disprețuiește tot ce nu are legătura cu asta, în vreme ce eu a trebuit să îmi bag nasul în cel puțin vreo zece științe și să trasez acolo liniile conectoare. Căci nu era vorba numai de mase. Am cercetat și toate problemele puterii, am prezentat noi teorii legate de esența acesteia.

– *Dar în paralel nu ați mai lucrat la nimic literar, v-ați concentrat exclusiv asupra „Maselor și puterii”.*

CANETTI: Da, aceasta a fost decizia mea. Câtă vreme am stat la Viena, am mai scris și literatură pe lângă. Dar când am plecat din Viena și peste tot era război, am avut sentimentul că ar fi pur și simplu iresponsabil să scriu în continuare chestiuni literare, că trebuia mai degrabă să ajungem la rădăcina lucrurilor, să înțelegem pe deplin: ce s-a întâmplat de fapt? Cum de a fost posibil așa ceva? Existau pe atunci două partide muncitorești puternice, care se distrugeau reciproc, în vreme ce naționaliștii deveneau tot mai puternici. Erau lucruri care nu puteau fi explicate prin nici una din teoriile general acceptate pe atunci. Aveam sentimentul că trebuie să găsim rădăcina problemei, și eram dispus să îmi pun întreaga viață la bătaie pentru această temă. În primii ani de zile nu mi-am permis deloc să scriu literatură. A fost un fel de asceză.

– *Voi ați să explicați lucrurile și pentru ceilalți, sau doreați să vă lămurii în primul rând pe Dv. înșivă?*

CANETTI: Evident că voiam să înțeleg lucrurile și în

ce mă privește. Am avut sentimentul unei culpabilități imense, mi-era enorm de rușine de faptul că eu și alți contemporani am lăsat lucrurile să ajungă atât de departe. Este o rușine de care nu scapi nicicând, faptul că am văzut toate aceste lucruri luând proporții și nimeni nu a făcut nimic pentru a le împiedica. Eram ca posedat de acest sentiment. Astăzi nici măcar nu ne putem imagina cum era pe atunci, pentru că totul a luat deja sfârșit, acea izbucnire, acea disperare.

– *Considerați „Masele și puterea” o expunere exhaustivă a cauzelor care au dus acolo?*

CANETTI: Este începutul unei asemenea expuneri, e vorba de bazele puse în această direcție, care au fost deja folosite, mai cu seamă în America. Datorită războiului din Vietnam și chestiunii rasiale, lucrurile au devenit mult mai acute. Acolo cartea e folosită și la universități, e studiată la seminarii. Dar nu a fost nicicând intenția mea să termin cu asta în acest fel. De patru ani de zile lucrez la un al doilea volum, iar aici intră în discuție cercetări speciale, anumite lucruri care nu au fost incluse în primul volum. Dar primul volum subzistă și prin sine însuși, nu aș putea corecta nimic la el. Poate că peste zece ani, dacă mai trăiesc atât, voi găsi lucruri pe care vreau să le corectez. Dar în momentul de față îmi asum tot ce e inclus în primul tom. Această carte e de departe cel mai important lucru pe care l-am scris. Toate celelalte lucruri sunt pentru mine mult în urma acesteia.

– *Să însemne că „Orbirea” vi se pare neimportantă?*

CANETTI: Nu, deloc. Aici ar trebui să adaug câte ceva legat de modul în care am scris această carte. Pe când eram încă tânăr și mă aflam predominant sub influența lui Karl Kraus, care voia ca fiecare să ceară mai mult de la sine însuși, am decis să nu public nimic de care nu sunt convins că va rezista probei timpului. Știu că unii găsesc acest lucru mai degrabă juvenil. Pentru mine însă era important să nu public nici o operă pe care să nu o pot gira eu însumi și peste zece ani. Ceea ce nu mi s-a părut suficient de bun, nu am publicat. Mai mult de trei sferturi din ceea ce am scris, nu este publicat. Când deci m-am decis să public ceva, atunci chiar am crezut absolut în acel lucru, era un lucru care apărea la ani de zile după ce fusese deja scris. Pot spune că poziția mea față de *Orbirea* nu s-a schimbat. Nu am publicat nimic din ceea ce nu mi-aș asuma și astăzi, dar am publicat în general destul de puțin. Dacă aș fi publicat mai mult, la ora actuală aș fi fost nevoit să mă dezic de multe.

– *Sunt accesibile lucrurile pe care nu le-ați publicat?*

CANETTI: Da, desigur.

– *Nu ați aruncat nimic?*

CANETTI: Evident că nu, nu distrug nimic, pentru că îmi place să revin asupra anumitor lucruri chiar după ani de zile. Am nevoie de o anumită distanțare pentru a putea judeca obiectiv un lucru sau altul, și atunci mi se întâmplă ca lucruri pe care le arunc și nu îmi plac inițial să mi se pară dintr-o dată utile. Am de exemplu *Însemnările din Marrakesch*, nu știu dacă o cunoașteți, e mai mult o cârtică decât o carte, pe care nu o consider deloc importantă. Înainte nu o găseam deloc atractivă, originalul era de trei ori mai lung, iar apoi am citit-o treisprezece ani mai târziu și am găsit că unele din scenele centrale

sunt chiar utilizabile, și am publicat-o. Mai cred și în ziua de azi în ea. Nu e opera mea de căpătâi, dar cred în ea, nu m-am dezis de această carte. Deci de regulă las ceea ce am scris deoparte o vreme, pentru a putea să emit o judecată obiectivă mai târziu.

– *Câtă vreme ați amânat în acest sens publicarea „Orbirii”?*

CANETTI: Patru ani. În vara lui 1931 cartea era deja gata, în octombrie 1935 a apărut.

– *De când v-a devenit clar, la modul conștient și asumat, faptul că veți deveni scriitor?*

CANETTI: Uitați cum stau lucrurile: ca tânăr am avut această idee idioată, că un om poate ajunge la cunoaștere universală, acest lucru era foarte important pentru mine. Științele naturale m-au interesat oricum dintotdeauna, iar lucruri spirituale sau filosofice am citit de când mă știu, pentru mine însumi. Dar la Frankfurt am avut un profesor de chimie incompetent, așa încât nu am înțeles nimic din ea. Atunci mi-a venit ideea trăznită de a mă înscrie la cursurile Facultății de Chimie din Viena, pentru că nu înțelegeam nimic din această materie, și am studiat deci chimia și fizica, am susținut o disertație în chimie și am mers cu ea până la capăt, dintr-o încăpățănare stupidă care mă caracterizează în genere – merg până la capăt în tot ceea ce îmi propun să fac.

– *Acest lucru se întâmpla pe vremea când începuserăți deja să scrieți?*

CANETTI: Am scris dintotdeauna, încă de mic. Acest lucru e legat și de mama, care după moartea tatălui meu mi l-a dat să-l citesc pe Shakespeare, încă foarte devreme, aveam zece ani, era un lucru care î se părea firesc, și pentru că eu țineam la ea, am citit cu plăcere. Abia mai târziu au apărut neînțelegeri, iar atunci m-am revoltat. Dar încă de foarte devreme am observat că pentru ea nu era nimic mai important pe lume decât un scriitor. Era o împătimită admiratoare a lui Strindberg, ceea ce pe vremea aceea nu era chiar de ici, de colo. Evident că eu voiam să întruchipez imaginea care o impresiona cel mai tare. Acestea au fost motivele într-o primă fază.

– *Iar ulterior?*

CANETTI: Influența dinspre mamă a adus după sine și influența cărților pe care le citeam împreună cu ea. Mi-a dat să citesc lucruri extrem de interesante. La doisprezece ani mi l-a dat să-l citesc integral pe Dickens, iar la șaisprezece pe Dostoievski, opera completă. Acestea sunt impresii timpurii, care rămân sub o formă sau alta.

– *V-a cuprins mai târziu vreodată disperarea, legat de sensul scrisului?*

CANETTI: Mai târziu da, când am devenit conștient ca om matur de aceste lucruri. Nu am publicat decât o mică parte din însemnările mele, poate a douăzecea parte. În acele părți nepublicate apar nenumărate îndoieli, dar acestea sunt abia acte ulterioare, conștiente ale unui om care gândește. În tinerețe mi-a fost tot timpul clar că pentru mine nu putea exista altceva decât scrisul. Atâta doar că voiam să știu foarte multe pe lângă asta. Nu voiam să scriu ca un ignorant. Am sentimentul că în ziua de azi nu mai poți scrie cu adevărat fără să știi ceva din științele naturale sau din tehnică. Mi se părea pur și simplu

idiot să continui să scrii pur și simplu în stil vechi. Scriitorul trebuie să cunoască anumite lucruri, pentru a putea ajunge la rezultate relevante, care merită să fie transmise mai departe. Evident că ceilalți vor învăța ceva de la el, deci el trebuie să facă oamenilor lucrurile ceva mai clare, situația prezentului. Dar pentru a putea face asta, de bună seamă că trebuie să știe multe despre acea perioadă, și în amănunt, nu doar o pălăvrăgeală fără noimă, așa cum e cazul de obicei. Scriitorii de pe vremea aia erau niște flecari incredibili, de exemplu Stefan Zweig, un tip groaznic, l-am cunoscut, a scris niște chestii oribile, pentru că habar n-avea ce vorbește. Spre deosebire de un scriitor ca Musil, pe care l-am admirat enorm, îl mai admir și astăzi.

– *L-ați cunoscut personal?*

CANETTI: Da, evident, l-am cunoscut foarte bine. Era genul de om care făcea afirmații foarte exacte când stătea de vorbă cu el, totul era precis. Era inginer de meserie, așa cum știți. Puteai discuta cu el despre experimentele lui Köhler pe cimpanezi din Teneriffa, deci despre psihologia animală, sau despre o problemă tehnică. Respingea din principiu tot ce nu era exact, și într-o discuție nu se atinge de subiecte pe care nu le stăpânea. Dar asta era o specie rară. Încolo, în Viena la vremea respectivă trâncăneala fără rost era la ordinea zilei.

– *Cum ar fi Werfel.*

CANETTI: Da, groaznic! Era foarte înzestrat, dar ca om era groaznic, la nivel de relații interpersonale, îi oprima pe toți scriitorii tineri. Tocmai el, care se dădea în scris întotdeauna drept un prieten al lumii, se purta execrabil față de scriitorii tineri, lipsit de generozitate, nu voia să lase pe nimeni să se afirme în afară de el, era deci cu totul altfel decât ți-ai imagina judecând după cărțile pe care le-a scris. Cărțile lui sunt extrem de incoerente, aproape insuportabile.

– *Ați făcut parte de timpurii dintr-un mediu literar?*

CANETTI: Nu de foarte devreme, trebuie să prezentăm lucrurile mai exact, vă rog să mă scuzați pentru că vreau să redau totul cu exactitate... În primii ani nu am participat deloc la nici un fel de cerc literar, mergeam doar la conferințele lui Karl Kraus, el era maestrul meu pe atunci, eram înrobbit, cinci ani de zile am fost absolut sclav, credeam tot ce zicea, am preluat opiniile lui, am învățat să citesc de la el, citea piese întregi așa cum o fac și eu azi. În afară de el nu mă vedeam cu nici un alt scriitor. Abia treptat, de fapt abia după ce am scris *Orbirea*, pe care nu am scris-o decât pentru mine, l-am cunoscut pe Broch, pe Musil, și am început să mă mișc și printre alți literați. Asta a fost cam în ultimii cinci-șase ani petrecuți la Viena, pe atunci cunoșteam deja multă lume. Dar anterior cunoșcusem deja o serie de artiști plastici, mă interesam mai mult de ei decât de scriitori. Sculptori, pictori, compozitori, aceștia erau de fapt prietenii mei cei mai buni. Eram foarte bun prieten cu Alban Berg, l-am cunoscut bine pe Webern și pe sculptorul Wotruba, care mi-a fost cel mai bun prieten în tinerețe. Acest lucru m-a interesat și datorită tehnicii de lucru diferite, îmi plăcea să mă uit la ei să îi văd cum lucrează. Dar existau și câțiva scriitori, trebuia să îi cauți pe cei buni care existau, iar aceștia erau de fapt indivizi care trăiau foarte retrași

pe vremea aceea în Viena. Nu vă puteți imagina ce mlaștină era pe atunci, spiritual vorbind. Și mai erau pe lângă acești câțiva indivizi cu adevărat semnificativi, care trăiau complet retrași, cu o ură reală împotriva Vienei, în opoziție cu ea, iar aceștia erau întotdeauna oameni fascinanti, acești câțiva indivizi.

– *Ce fel de oameni v-au devenit prieteni atunci când ați ajuns în Anglia?*

CANETTI: În acel moment totul s-au schimbat. Acolo eram într-adevăr emigrant, dar altfel decât alții, pentru că vorbeam curent engleza. Mulți emigranți ajunseseră la o mânie explicabilă, pentru că își pierduseră rudele, averea, totul, mie însă îmi era indiferent. Dar aceștia deveniseră tot mai înguști, mai meschini și mai acri. Nu le reproșez acest lucru, dar nici nu voiam să urmez același exemplu. Voiam să pot gândi obiectiv asupra lucrurilor și am încercat să interacționez nu doar cu emigranții, ci și cu englezii, motiv pentru care am trăit mai mult printre literați englezi.

– *Oameni cultivați?*

CANETTI: Mă rog, cunosc destui și din cealaltă categorie.

– *Vă întreb pentru că mă interesează de unde luați materialul creațiilor Dv., dincolo de cărțile pe care le citiți, deci unde ați făcut o experiență sau alta.*

CANETTI: Cu oamenii?

– *Da, cu oamenii.*

CANETTI: Ce pot să zic, oamenii au fost dintotdeauna marea mea pasiune.

– *Da, dar care din ei?*

CANETTI: Toți!

– *Nu doar cei care se pot ridica la nivelul Dv. de înțelegere?*

CANETTI: Evident că nu, pentru numele lui Dumnezeu! Nu, mă interesează toți oamenii, din totdeauna, încă de când eram la Viena. Acolo îmi plăcea cel mai mult să merg prin cârciumioare.

– *Și puteați sta de vorbă cu acei oameni?*

CANETTI: Cu mare plăcere chiar. Totuși aici mai trebuie adăugat ceva, un lucru pe care îl veți găsi condamnat probabil, ceva ce poate fi suspectat sub aspectul moralității: eu joc teatru cu multă plăcere, pentru că mă consider în mare măsură și dramaturg. Și așa cum citesc rolurile unei piese, tot astfel nici nu vreau să copleșesc un om care e poate simplu și primitiv în exprimare, cu cine știe ce chestiune care poate nici nu îl interesează, ci îi vorbesc pe limba lui, așa cum îmi vorbește el mie. În acest sens trebuia să joc un pic de teatru, nu unul răuvoitor, dar trebuia să mă adaptez la nivelul de comunicare al celuilalt, e un lucru nu tocmai inocent la mine, pentru că îmi place să fiu mai mulți oameni. Mi-ar fi plăcut să fi fost vreo cincizeci de oameni diferiți – ar fi fost cea mai mare satisfacție a mea, dacă era posibil.

– *Deci sunteți și actor?*

CANETTI: Uitați cum e: atunci când citesc o piesă, joc realmente toate rolurile, nu mi-ar fi de ajuns să joc unul singur. Ar fi mult prea plictisitor pentru mine. Aș putea fi și actor, dar îmi place schimbarea. Dacă sunt două-trei personaje într-un anumită scenă, mie îmi place să joc toate rolurile. Sunt mai mult dramaturg decât actor.

– *Nu vă pierdeți pe sine în acest fel? Sunteți totuși în același timp și ceva definit.*

CANETTI: Evident.

– *Sunteți un tip mai degrabă intelectual sau emoțional?*

CANETTI: Ambele. Sunt un tip plin de pasiune, dar și foarte intelectual. Nici nu cred de altfel că aceste lucruri pot fi scindate. Din cărți veți avea poate impresia că sunt un tip intelectual, dar dacă îmi cunoașteți viața, nu vă va veni să credeți acest lucru.

– *Nu v-a îndepărtat de literatură în sens restrâns drumul parcurs de la „Orbirea” la „Masele și puterea”?*

CANETTI: Nu poate fi vorba de asta. Nu m-am gândit niciodată că nu aș mai fi scriitor. Atâta doar că o bună bucată de vreme nu mi-am mai permis să cedez acestei pasiuni pentru scris în sens literar, până am ajuns în punctul în care să simt că am înțeles câte ceva. Cel puțin aceasta a fost intenția mea. De respectat, nu am respectat această convenție întrutotul. Au existat perioade în care nu mai puteam suporta, și astfel am scris *Însemnările*, sau o piesă de teatru, dar numai pentru a mă putea opri din nou ulterior.

– *E important pentru Dv. să aveți un anume efect asupra publicului?*

CANETTI: E destul de important, dar nu m-am gândit de la bun început la asta. Însă am știut întotdeauna că vreau să ajung la un anume efect asupra oamenilor, și m-am gândit întotdeauna că am o mare răspundere, am luat deci cititorul întotdeauna în serios. Am învățat acest lucru de la Karl Kraus. Nu am vrut nicicând să tratez cititorul ca pe un individ mai stupid sau mai puțin însemnat decât mine, am vrut să îl privesc ca pe un ins la fel din important ca și mine, simțeam că aveam să îi transmit tot ce aveam mai bun, mai precis și mai pertinent, ca să se poată raporta într-un fel productiv la aceste lucruri și să ajungă poate și la alte concluzii. Am scris întotdeauna la un mod lucid și responsabil. Veți fi observat de bună seamă că nu am scris nici măcar o singură frază prolixă. E o rezervă pe care mi-o iau față de cititor.

– *Adică oferiți cititorului cunoștințele Dv. fără a-l lăsa să ajungă singur la ele.*

CANETTI: În parte aveți dreptate. În ce privește munca propriu-zisă, conștientă, să zicem în *Masele și puterea*, e corect. Voiam neapărat să lămuresc anumite lucruri periculoase. Dar nu am respectat această disciplină non-stop, și mai târziu mi-am permis să scriu o oră-două pe zi tot ce îmi trece prin cap. Sunt o mulțime de lucruri acolo, gândite inițial ca simplu stimulent, nu ca gânduri definitive. Deci ambele sunt prezente în ce mă privește.

– *Vreți să îl ridicați pe cititor pe aceeași treaptă ca și Dv.*

CANETTI: Nu, nu îl ridic, nici măcar nu îmi trece prin cap că eu l-aș ridic, asta ar fi o nesimțire. Privesc fiecare om cu extrem de multă seriozitate și nicicând nu mi-ar trece prin cap că eu trebuie să îl ridic undeva. Ar fi o premiză de dialog impertinentă, dacă aș porni de la ideea că el nu se află pe aceeași treaptă cu mine. Iau fiecare om la fel de în serios ca pe mine însumi. Vă spun acest lucru cât se poate de cinstit.

– *Dar îi luați cititorului libertatea de a ajunge la propriile concluzii.*

CANETTI: Nu, deloc, pentru că eu vreau doar să îl ajut în acest sens. Există de exemplu în *Masele și puterea* atâtea impulsuri care trebuie gândite independent până la capăt, atât de multe lucruri pe care oamenii le vor regăsi în experiențele lor și la care vor trebui să mediteze. Nu e deloc o carte sistematică. Nu am scris niciodată cărți sistematice, am respins întotdeauna din principiu acest lucru. Urăsc orice sistem închis pe care un autor sau altul ți-l pune pur și simplu în cârcă, nu am făcut niciodată asta. *Masele și puterea* e o carte deschisă.

– *Aș vrea să vă dau un exemplu. Dv. spuneți, dacă eu v-am citit corect, că războiul nu ar fi posibil dacă omul nu ar mai fi muritor, pentru că un război fără morți ar fi imposibil. Brecht spunea că războiul e imposibil dacă muncitorii au de lucru. Ambele sunt teze pe care le poți accepta sau nu. Sugestia mea ar fi aceea de a descrie o situație, fără a oferi o soluție, pentru a determina cititorul să problematizeze la rândul său.*

CANETTI: Înțeleg. Știu la ce vă referiți. Aceasta este predispoziția unei mari părți a literaturii care se scrie astăzi.

– *Dar nu și a Dv.*

CANETTI: Nu. Dar nu toată lumea trebuie să scrie la fel. Cred cu tărie în diferențele individuale dintre oameni. Cred că există mult mai multe capacități ale omului decât acceptăm în mod curent, și mult mai mulți oameni care ar avea ceva de zis, dacă ar avea șansa să o facă. Dar mai cred și în faptul că ceea ce poate face cel mai bine un om, talentul lui particular, e foarte diferit de la un om la altul. Înzestrarea mea tinde mai degrabă către a avea intuiții, a corela lucrurile, pe care poate că alții nu le corelează, și apoi să le dau mai departe, să le transmit altora. Dacă ei se pot alege cu ceva din asta, bine. Există apoi alții, al căror punct forte stă în descrieri, așa cum spuneți Dv., iar ei trebuie să facă asta, nu am nimic împotriva, cred că fiecare face ceva în raport cu datul său nativ. Dar aș spune ceva totuși în raport cu observația Dv. critică, pe care o exprimați din punctul de vedere al generației Dv., și pe bună dreptate. Dv. ați putea spune: de unde știți că gândurile pe care ni le oferiți ne sunt de vreun folos? La asta vă pot răspunde că a existat întotdeauna un fel de siguranță în mine cum că orice creație a unui om care gândește cu adevărat poate fi utilă la un moment dat. Poate că mă înșel. Puteți la fel de bine să replicați că nu împărtășiți acest punct de vedere. E foarte posibil ca eu să mă înșel.

– *Nu, nu la asta mă refer. Voiam doar să spun că un om care se află la începutul unei cariere la al cărei final Dv. poate ați ajuns deja se apără atunci când i se ia șansa de a ajunge pe cont propriu la anumite concluzii.*

CANETTI: Dar nu îi iau deloc această șansă, nici în *Masele și puterea* nu am făcut acest lucru. Cartea este structurată în așa fel, încât în permanență între grupuri de capitole disparate există un hiat enorm. Schimbarea permanentă de perspectivă creează astfel ceea ce doriți Dv. Dacă citești doar două trei capitole, te-ai putea gândi, Dumnezeu, totul este redat atât de exact și de nemilos, atât de bătut în cuie, dar dacă faceți saltul către partea următoare a cărții, lucrurile se schimbă.

– *Tot nu mi-ați spus dacă sunteți un tip mai degrabă cerebral sau senzorial.*

CANETTI: Într-o anumită privință sunt foarte orientat către simțuri, și anume la nivel acustic, un lucru pe care l-am învățat de la Kraus, din felul în care cuvintele pot fi distorsionate sau se poate abuza de ele. În raport cu urechea deci, sunt un tip absolut senzorial. De asemenea, cred că sunt și un tip vizual, pentru că pictura este foarte importantă pentru mine. Dacă însă vă referiți la senzorialitate în sens îngust, pe când eram mai tânăr am fost (iar acesta este un lucru care mă diferențiază clar de generațiile mai tinere de azi) în luptă fățișă cu propria mea senzorialitate. Piesa *Nunta* de exemplu era o expresie a repulsiei mele față de această combinație dintre senzorial și spiritul de proprietate. M-a scârbit efectiv acest lucru, faptul că totul devine un bun posedat, o proprietate, că și oamenii sunt folosiți ca niște obiecte, până și ceea ce are de a face cu iubirea sau cu pornirile sexuale. E un lucru care m-a bântuit multă vreme, de care nu am reușit să scap decât mai târziu. Astăzi nu mai sunt genul de om care să fie împotriva acestui tip de iubire, care vrea să și posede, în ziua de azi acest lucru nu mai reprezintă o problemă pentru mine, pentru că la urma urmei sunt un om obișnuit, ca oricare altul. Dar în tinerețe acest lucru a reprezentat o problemă.

– *V-ați notat și aceste lucruri în însemnări?*

CANETTI: Sigur, întotdeauna. Din *Însemnări* reiese clar faptul că sunt disperat cu privire la numeroase lucruri, fie pentru că nu le înțeleg, fie pentru că nu știu nimic despre ele.

– *Da, dar Dv. ați formulat întotdeauna acest neînțeles, exprimându-l conceptual. Ceea ce e deja o formă de*

Raffael

cunoaștere, și anume cunoștința faptului că nu înțelegi. Ați scris vreodată ceva neînțeles, fără a fi pe delin conștient că nu l-ați înțeles încă?

CANETTI: Nu, așa nu. Abia atunci când am găsit explicații, am și scris despre un lucru sau altul. Uneori am căutat explicațiile ani de zile, bunăoară am încercat să înțeleg natura poruncilor, a ceea ce este un ordin. La un moment dat am și prezentat o teorie în acest sens. Cred că cel care o cunoaște înțelege o dată pentru totdeauna cât de periculoase sunt ordinele și faptul că acesta e un lucru pe care trebuie să îl cunoaștem. Un alt exemplu este raportul meu cu moartea, care pentru multă lume poate părea neobișnuit, trecând drept ridicol sau excentric. Acest lucru vine din faptul că nu pot intui sensul morții. Eu resping pur și simplu moartea. Nu o accept. Nu există nici o religie care să mă poată ajuta în acest sens, nici o consolare. Pentru mine, moartea trece drept o nenorocire, în fiecare caz în parte, un fel de fărădelege. Dacă vreau să realizez o reflecție în marginea ei, atunci e aceea a unei adânci neîncrederi și repulsii împotriva morții, nu doar în raport cu felul în care este folosită, pentru a purta războaie de exemplu, ci și împotriva umilinței pe care o implică.

– O considerați măcar din punct de vedere biologic justificată?

CANETTI: Omul se găsește pe o treaptă care nu este condiționată doar biologic, ci reprezintă prin sine însăși ceva, iar în acest sens moartea nu are nici un fel de justificare. Am scris mult despre moarte, deși nu am publicat mai nimic. Cea mai mare parte a însemnărilor mele nu a fost de fapt publicată. De acolo reiese clar că îndoielile și interogațiile, adică ceea ce este încă deschis, reprezintă mult mai mult decât lucrurile la care pot oferi un răspuns.

– Aveți vreo alternativă față de moarte?

CANETTI: Adică o alternativă practică?

– Da.

CANETTI: Evident că nu pot spune oamenilor ce ar putea să facă pentru a trăi veșnic, dacă la asta vă referiți.

– Nu, dar mă întreb dacă vă puteți imagina o lume în care moartea să nu existe.

CANETTI: Desigur.

– Și cam cum ar arăta aceasta?

CANETTI: Am scris o grămadă pe tema asta. Într-o bună zi veți citi o carte întreagă în acest sens. Am gândit lucrurile în profunzime, până la capăt, dar ele vor părea atât de trăznite, încât pur și simplu nu pot publica aceste lucruri.

– Puteți măcar face aluzii la felul în care ar arăta?

CANETTI: Prefer să nu vorbesc despre asta.

– Cum se va rezolva problema demografică, de exemplu, într-o lume în care nu mai moare nimeni?

CANETTI: Că numărul populației trebuie redus e absolut clar, acest lucru trebuie luat în seamă indiferent că oamenii mor sau nu, numărul populației globale la ora actuală este o problemă cât se poate de reală. E o mare diferență.

– În cazul unui număr la fel de mare de oameni care rămân în viață, consecința logică ar fi faptul că și nașterea ar trebui să dispară.

CANETTI: Nu, vedeți Dv., nu vreau să vorbesc despre asta, pentru că nu vreau ca lucrurile să pară atât de frivole, m-am gândit mult la asta, dar Dv. personal vă pot da un răspuns. Nu vreau să spun că omul nu are să mai moară deloc, vreau doar să existe posibilitatea ca omul să aleagă dacă vrea să mai trăiască sau nu. În cazul în care simte că a trăit destul, că a experiat suficient din existență, să aibă libertatea de a spune „deajuns”. Ar trebui să existe această libertate, cu siguranță că mulți și-ar dori să moară în acest caz. Dar constrângerea de a muri îmi pare ceva cu totul absurd, un lucru pe care nu îl pot accepta în nici un fel. Cred că întreaga dezvoltare a biologiei moderne va duce la o viață mult prelungită, asta spun și prietenii mei biologi din Anglia, li se pare ceva normal ca nu peste multă vreme oamenii să ajungă la vârsta de două sute de ani, adică faptul că acest lucru va deveni posibil în perspectivă.

– Dacă inevitabila moarte încetează să mai existe, atunci și Dumnezeu devine inutil, ca și orice formă de subordonare față de o ființă superioară, pe care o veți considera de bună seamă tot ceva lipsit de sens.

CANETTI: Nu lipsită de sens, dar subordonarea, sau mai exact supunerea mi se pare în orice situație ceva periculos. Ceea ce spun acum nu trebuie privit ca pe un atac stupid împotriva religiei, sunt multe de zis în această privință, doar există numeroase religii foarte diferite între ele, dar religia pe care o cunoaștem noi, imaginea lui Dumnezeu pe care o moștenim din Vechiul Testament, e totuși extrem de marcată de putere și de toate atitudinile similare asociate ei. Acesta e un aspect pe care îl consider extrem de periculos. Personal nu cred în Dumnezeu, dar tot ce e legat de putere în raport cu reprezentările religioase ale celor care cred în Dumnezeu îmi pare a fi extrem de periculos.

– Credeți atunci că puterea poate fi desființată?

CANETTI: Cred că va trebui desființată, altfel nu văd bine deloc viitorul omenirii.

– Există oameni de știință care văd setea după putere ca pe un fel de instinct omenesc primar.

CANETTI: Desigur, aceste lucruri au fost cercetate în amănunt. Și eu am încercat să aflu care este de fapt miezul central al puterii, și am ajuns la o concluzie care e atât de aproape de noi, încât aproape că nici nu o putem înțelege. Cred că rădăcina puterii ia naștere în momentul în care un om stă față în față cu un mort. Experiența prezenței mortului. Tu stai în picioare, iar acolo e mortul. În acea situație, indiferent cum te raportezi la el, chiar dacă îl condamni, există un element de triumf, chiar dacă e vorba de un dușman. Aici mi se pare a se găsi rădăcina sentimentului de putere, lucru ce iarăși ține de moarte, foarte important.

– Vreți să spuneți că fără moarte nu ar mai exista putere?

CANETTI: Cel puțin abolirea morții ar elimina acest nucleu al puterii. Există și alte lucruri care duc la putere, dar această formă extremă și virulentă a puterii, pe care o cunoaștem, de exemplu, setea de supraviețuire, nu ar mai fi posibilă. Există oameni care acumulează în așa fel această sete de a trăi, încât ajung să poarte războaie din pricina asta. Un om precum Hitler, care a supraviețuit

și a savurat primul război mondial, avea cu siguranță nevoie de experiența morții a milioane de oameni, motiv pentru care și-a dorit războiul. La el lucrurile au fost prezentate sub forma interesului național, dar când Germania a pierdut războiul, a vrut să tragă după el toată țara spre pierzanie. A vrut să distrugă orașe întregi, și în parte a și făcut-o. În acel moment îi era total indiferent dacă mor nemții lui, rușii sau evreii. Toți trebuiau să dispară. Am studiat aceste lucruri în amănunt, chiar și în cazul paranoiei, unde acest lucru apare când există oameni care își imaginează că sunt singuri pe lume, că au supraviețuit tuturor celorlalți, și fac asta cu plăcere, pentru că atunci nu vor mai fi nevoiți să se teamă de nimeni. Un om care deține puterea se teme în permanență de celălți, de cei care i-ar putea lua puterea. Ideea că nu mai trebuie să te temi de nimeni e singurul sentiment de fericire pe care îl poate încerca un paranoic.

– *Ce fel de experiențe legate de moarte ați avut?*

CANETTI: Personal?

– *Da.*

CANETTI: Întâia oară la șapte ani, când a murit tatăl meu. Lucru care evident că mi-a marcat întreaga viață, pentru că tatăl meu nu avea decât treizeci de ani, iar eu vorbisem cu el cu doar două minute înainte de a muri. Nu era bolnav, și dintr-o dată zăcea mort. Așa m-am întâlnit de foarte devreme cu moartea.

– *Care a fost cauza morții lui?*

CANETTI: I s-a făcut autopsia, dar nu s-a găsit nimic. Ciudat mi se pare faptul că exact în momentul în care a murit citea ziarul în care se găsea prima declarație a războiului din Balcani. Cu războiul din Balcani au început războaiele acestui secol, așa încât acest moment, în care tatăl meu la care țineam foarte mult a murit, e legat de începutul tuturor acestor războaie, care reprezintă elementul constitutiv al vremurilor pe care le trăim. E vorba de o anumită constelație, de o conjunctură absolut decisivă pentru viața mea.

– *Ați mai trăit vreodată moartea la fel de intens ulterior?*

CANETTI: Da, deseori.

– *Ați trăit și constrângerea prin putere?*

CANETTI: Pentru mine puterea a fost o problemă pe care am conștientizat-o atât de intens, încât am învățat de foarte tânăr să o evit în orice fel posibil. Am încercat, alături de oameni care împărtășeau aceleași convingeri, să combat puterea. Dar pentru mine personal era mult mai important să știu precis că nu mă voi putea pleca vreodată în fața unui ordin, și că de fapt nici nu vreau să mă las mutilat de către alții prin ordine. Am resimțit aceste lucruri foarte conștient încă de foarte devreme.

– *Nu ați ajuns astfel în situații dificile, prin faptul că ați respins din principiu până și ultima ieșire în fața ordinelor, sinuciderea?*

CANETTI: Ba da.

– *Deci pentru Dv. nu a existat decât o alternativă: escapismul.*

CANETTI: Nu am resimțit plecarea mea ca pe un escapism, ci ca pe un viclesug. Mi-a reușit de asemenea, de exemplu, recurgând tocmai la o asemenea viclenie, să nu ajung nicicând în situația de a exercita o meserie în care aș fi stat sub constrângerea cuiva. La Viena mi-a

mers destul de bine, dar când am ajuns în Anglia eram într-o situație disperată. Am ajuns acolo cu zece mărci germane, și voiam să lucrez mai departe la *Masele și puterea*. Din fericire am avut o soție extraordinară, care nu mai trăiește, și care nu m-a stresat în permanență așa cum făceau nevestele altor emigranți, să accept orice slujbă îmi era oferită. Aș fi putut bunăoară să iau parte la propaganda de război împotriva Germaniei. Dar nu voiam deloc asta. Nu voiam decât să lucrez mai departe la cartea mea, și nu am reușit să răzvim până la urmă decât predând meditații la limbi străine, făcând traduceri, patru ani de zile ne-a mers foarte prost. În perioada aia se poate spune că am făcut realmente foame. Dar mi-a reșit totuși să am o anumită libertate, să nu mă subordonez unui orar impus din afară. Am reușit să îmi prezerv libertatea. E, cred, singurul lucru care mi-a reușit cu adevărat în viață. Sunt mândru de asta, azi la șazecișisapte de ani. Pentru că nu e ușor.

– *Să înțelegem că nu v-ar fi reușit acest viclesug dacă ați fi acceptat să vă sinucideți?*

CANETTI: E o întrebare foarte complicată, la care m-am gândit mult. Nu vă pot răspunde la ea foarte simplu. Știu că există această alternativă și că unii oameni nu pot altfel. Dar nu îi pot accepta pe cei care o lasă pur și simplu să se întâmple altora. Cred că sinuciderea care are loc prin neintervenție, atunci când cineva stă pur și simplu și asistă la suicidul altuia, fără a face tot ce îi stă în putință pentru a salva acea viață, e o treabă abominabilă. În raport deci cu cei care privesc fenomenul din afară, resping total suicidul, dar în raport cu cei care îl comit e totuși altceva. Uneori ai senzația că nu se mai poate altfel, alteori, că ar fi putut fi totuși evitat. Trebuie să privești cu atenție fiecare caz în parte. Dar cred că ai o răspundere pentru fiecare om pe care îl cunoști bine. Trebuie să simți dacă e amenințat de suicid, nu doar să încerci la modul simplist să îl convingi să nu o facă. Trebuie să faci tot ce îți stă în putință pentru a salva viața.

– *Sunteți evreu. Ați fost crescut în credința iudaică?*

CANETTI: Nu, nici măcar părinții mei nu mai erau evrei în sensul riguros al cuvântului. În anii copilăriei, în Bulgaria, am mai resimțit asta, sărbătorile, dar ca și cum ar fi fost decupate dintr-un basm, ca impresie pitorească, de basm. Îmi amintesc încă exact unele lucruri, dar nu am fost crescut așa.

– *Ați scris la un moment dat că vă chinuie faptul de a nu fi reușit să fiți evreu.*

CANETTI: Da, asta a fost în război, afirmația se găsește în "Însemnări", care sunt conjuncturale, nu reprezintă afirmații apodictice sau definitive. În perioada aceea, când mă găseam în Anglia și am aflat despre exterminări și gazări, am avut sentimentul că dacă se petrece așa ceva cu evreii, aș prefera să mă număr printre ei. M-am simțit oarecum vinovat pentru faptul că m-am sustras și mulți dintre oamenii pe care îi cunoșteam erau exterminați, nu doar evreii. Aveam deci porniri de a mă alătura celor care erau exterminați. A fost o ispită, căreia însă nu i-am cedat.

– *Ce justificare ați găsit pentru a nu o face?*

CANETTI: Trebuia să privesc ceea ce se petrece în ansamblu în acea perioadă. În vreme ce evreii erau

exterminați, același lucru se petrecea cu țiganii, nemții mureau de frig în Rusia. Dacă priveai întreaga situație în ansamblu, ce-i drept că în cazul evreilor a fost mai rău, pentru că erau atât de lipsiți de apărare, erau măcelăriți, dar și ceilalți au pățit la fel. La Londra auzeam mereu avioanele noaptea, plecând spre a bombarda orașele germane. Apoi se întorceau, eu eram încă treaz în toilul nopții și știam că tocmai au mai distrus un oraș german. Evident că era la fel de sinistru.

– *L-ați putut urî pe Hitler, deși ca om de știință l-ați înțeleș?*

CANETTI: Evident că l-am urât pe Hitler, pentru că l-am considerat un nemernic, faptul că un individ atât de inferior prin naștere primește pe mână această putere și duce atâția oameni la pierire. E o nenorocire faptul că nimeni nu a reușit să îi vină de hac la vreme.

– *Da, dar ca om l-ați putut cunoaște și înțelege, sub aspect psihologic.*

CANETTI: A înțelege e aici un cuvânt periculos. Am înțeles sistemul nebuniei sale, lucru ce poate fi expus foarte exact.

– *Și l-ați mai putut urî, cu toate acestea?*

CANETTI: Da, evident, e un lucru ce decurge din chiar natura sistemului demenței sale. Există evident și oameni pe care îi poți urî, chiar dacă îi înțelegi pe deplin. Față de ceea ce numim generic prin termenul de „fascism”, am resimțit întotdeauna o ură profundă, am urât acest lucru deja ca fenomen, ca manifestare, dar nu voiam să îl combat astfel, ci voiam să îl privesc exact, să îl prezint, să îl descriu, voiam ceea ce ați menționat Dv. anterior: doar să îl descriu. Am și făcut lucrul ăsta, pentru a ajunge în acest fel la o aversiune față de el, în loc să recurg, ceea ce este evident mai ușor, la un cuvânt de ocară, ceea ce face oricum toată lumea. E un lucru justificat, dar nu este de ajuns.

– *Ați constatat și la Dv. înșivă ispita puterii?*

CANETTI: Da, evident, și am luptat din răsuputeri împotriva ei. Acesta e aspectul periculos la fiecare individ, pe măsură ce îmbătrânește. Pe la patruzeci de ani fiecare om devine deja un șarlatan, pentru că se cunoaște pe sine, știe deja cum să evite situațiile periculoase și pentru că există oameni care îl iubesc sau venerază, și pe care îi influențează. În Anglia am avut destul de mulți scriitori tineri drept elevi, care au fost influențați de mine. Există momente în care chiar simți puterea. Dar eu am încercat permanent să observ aceste lucruri, să le inventariez clar și să le combat. Chiar și acasă aș fi tentat să exercit un anume tip de putere, dacă nu m-aș gândi atât de mult la asta. Dar am încercat să combat acest aspect cu cea mai mare rigoare. Nu mi-a reușit întotdeauna, dar am încercat. Dacă ar trebui să mă întreb de am exercitat vreodată un act de putere asupra cuiva, evident că ar trebui să mărturisesc că s-a întâmplat acest lucru și evident că îmi reproșez asta, evident că sunt nefericit din pricina asta și nu pot fi mulțumit de mine însumi în acest sens, pentru că nu mi-a reușit să elimin total această tendință.

– *Ne puteți da un exemplu concret?*

CANETTI: Am avut la un moment dat o elevă foarte bună care venise în Anglia de la Viena, o persoană foarte înzestrată, care a scris în engleză și a devenit mai apoi

Michelangelo

foarte cunoscută în Anglia – între timp a murit –, la care țineam foarte mult, era și prietena mea, pentru că eram atât de entuziasmat de ceea ce făcea sau scria. Era atât de originală, atât de plină de fantezie, atât de remarcabilă în tot ce făcea, dar era foarte leneșă, și după ce a publicat o carte, nu a mai vrut să scrie nimic. Eu însă eram atât de mândru de ea, încât o impulsioneam mereu să continue, și deci la început am încercat să o încurajez în toate felurile și cu timpul am început să exercit un fel de dominație asupra ei, pentru a o determina să continue să scrie. Cărțile ei din urmă le-a scris doar sub această presiune. Erau adevărate acte de forță! Cărțile le-a scris deci până la urmă, și erau bune, dar eu o constrânsesem în acest sens.

– *Bine, și Brecht a făcut asta.*

CANETTI: Exact, și încă cum! L-am cunoscut bine pe Brecht. Și încă cum a făcut el asta!

– *Să înțeleg că nu tolerați nici acest tip de exercitare pozitivă a puterii?*

CANETTI: E necesară totuși, vedeți Dv.! Nu reneg întotdeauna ceea ce am făcut. Când această persoană mi-a spus, ei bine, nu mai vreau să scriu nimic, de acum înainte voi savura pur și simplu viața și nu mai fac nimic, au fost momente în care îmi ieșeam din sărite pur și simplu și îi spuneam că e nebună, am țipat la ea. Dar ea ținea atât de mult la mine, încât apoi s-a apucat dintr-o dată din nou de scris.

– *Deci ați trăit pe propria Dv. piele raportul dintre iubire și putere.*

CANETTI: Da, e un lucru care mă interesează foarte mult și despre care știu încă atât de puțin.

– *Mai discutăm și despre asta?*

CANETTI: Vedeți Dv., până acum mi-ați pus deja atâtea întrebări, încât ați putea umple o carte întreagă cu ce am discutat. Nu am mai fost interviewat niciodată atât de amănunțit până acum, realmente. Toate întrebările Dv. sunt pertinente. Ați putea continua să mă întrebați câteva ore în șir, iar eu aș fi nevoit să vă răspund. Un atât de lung interviu nu am mai dat în viața mea!

– *Preabine, să punem punct!*

Traducere din limba germană de Daniel Stuparu

POETUL CEZAR CRISTEA ÎNTR-UN DIALOG EPISTOLAR CU MIRCEA ELIADE

Omul nu este chiar ceea ce este, cum proclama cu emfază Sartre, ci este ceva mai mult. Individualitatea umană nu se manifestă în sine, în eter sau în vid, ci în împrejurări și circumstanțe concrete, care nu sunt produse și nici gestionate exclusiv de el. Corecția adusă lui

Sartre, prin perspectivarea omului în situație, în condiții ontologice neizvodite de el era, de departe, mai oportună în înțelegerea blufurilor și a izbânzilor sale.

La toate acestea mă gândeam când mi-am propus să scriu despre corespondența poetului Cezar Cristea din Ivestii Galațiului cu vărul său bucureștean Mircea Eliade, grație bunăvoinței lui Mircea Handoca și a încrederii arătate atunci când mi-a pus la dispoziție corespondența celor doi veri primari despărțiți de viață și de destin. Cine mai știe astăzi despre poetul Cezar Cristea? Probabil că nici în viață n-a prea contat, n-a tulburat prea mult atenția generației sale și n-a fost prea cunoscut, dar acum, la distanța de timp care s-a așezat peste numele lui, anonimizarea-hulpavă și Nesățioasă cum e - l-a devorat precum Baal în criză de bulimie.

Poet de raft inferior, Cezar Cristea n-a trezit prea mult interesul criticii, iar Călinescu, în voluminoasa lui *Istorie* nici nu-i pomenește numele. A publicat, totuși, două volume de poezii – *Luminișuri de pădure* și *Floarea reginei*, care-ar fi trebuit să-l distribuie printre cei ce-au descălecat în imaginarul poetic din perioada interbelică, dar faptul că a fost înghițit așa repede de uitare și indiferență indică, probabil, și o anumită irascibilitate a poetului în relațiile cu confracții săi.

Mircea Eliade a aflat de existența lui Cezar Cristea târziu, prin 1919-1920, când tatăl său i l-a prezentat ca „băiat al surorii mele”. E vorba de singura soră a celor trei frați Eliade – Gheorghe, Costică și Pavel – (ultimul rămânând la numele de Eremia) care se căsătorise cu institutorul Grigore Cristea din Ivestii și murise la puțin timp după căsătorie. Cezar Cristea absolvise Liceul Internat din Iași (excelent situat în topul liceelor prestigioase din țară) și acum urma școala de silvicultură din Brănești. O vreme a locuit la familia Eliade, pe care o prevenise printr-o scrisoare în care anunța că este dispus, în loc de plată să facă anumite servicii, chiar să spele blidele.

Obişnuit cu lipsurile de tot felul, că sărăcia și cu invidia colegilor, devenise egoist, închis în sine, lingușitor și materialist. Absența mamei din procesul devenirii sale intelectuale și morale se resimțea anxios în manifestările sale de conduită și de comportament. A descins în jungla vietii orașenești fără protecția vreunei autorități din familie și trebuia să-și țină antenele deschise, să surprindă și să

reacționeze singular la toate situațiile ce i-ar fi putut afecta fondul său de sensibilitate. Devenise histrionic, „plângăcios” cum spune Mircea Eliade, și, ca orice om obsedat de lipsuri, dezavua bogătașii și „belșugul burghez” – nu dintr-un principiu, ci mai mult dintr-un capriciu și dintr-o solidaritate aluvionară cu cei de aceeași condiție socială cu el. În fondul său era pregătit pentru a îngroșa rândurile social-democrației românești, dar lucrurile vor evolua atât de ciudat că-l vom găsi mai apropiat curentelor de dreapta.

Mircea Eliade l-a observat cu atenție, mai ales la nunta mătușii sale Lina cu George Popescu (funcționar la bancă) organizată în casele familiei Eliade. L-a studiat și nu i-a trecut cu vederea fanfaronada, narcisismul, supraevaluarea dispozițiilor sale poetice, invocarea unor autorități critice care, chipurile, au fost impresionate de poeziile sale – Ibrăileanu, Iorga, Hogaș, Buzdugan – și mai ales lipsa de maniere din comportamentul său public.

Apoi, se știe, Mircea Eliade a plecat în India și relațiile dintre cei doi verișori primari au fost suspendate până la revenirea viitorului istoric al religiilor din toposul Gangelui. Nu știu de vreun schimb epistolar între poetul Cezar Cristea și tânărul Eliade, devenit învățăcelul profesorului Dasgupta din Calcutta. Sigur este că după revenirea sa din India și pe fondul creșterii autorității sale publice Cezar Cristea îl caută cu scrisori măgulitoare și patetice, îi solicită sprijinul publicistic pentru a se remarca printre confracții săi de breaslă. O cronică semnată de Mircea Eliade ar fi însemnat mult pentru dornicul de afirmare Cezar Cristea.

Harnicul cercetător al moștenirii eliadești Mircea Handoca a avut bunăvoința să-mi pună la dispoziție scrisorile expediate de poetul Cezar Cristea verișorului său din București. Nu știm dacă Eliade a răspuns la epistolele rudei sale și nici dacă întregul fond epistolar dintre cei doi se reduce la cele câteva scrisori semnate de poet către verișorul său primar. Nu-i exclus ca această zestre epistolară să fi fost mai voluminoasă, iar timpul și toate silniciile ce s-au abătut peste familia Eliade să le fi rătăcit fără nici o speranță de recuperare și de readucere în circuitul public. Nu cred că Eliade, atât de punctual în relațiile sale epistolare, și-a lăsat vărul de la Ivestii fără răspuns și fără un *feed-back* corespunzător.

Să vedem însă ce-i comunica poetul Cezar Cristea verișorului său din București – devenit între timp un reper al optimizării spiritului românesc. La 15 august 1923, Cezar Cristea îi trimitea lui Eliade o carte poștală cu următorul text:

Mircicule dragă,

Îți repet ceea ce ți-am spus de mult. Scrisorile tale sunt o recreere și desfătare pentru mine. II). Sunt tot mai mândru de micușorul nepotel – aproape „matur” prin seriozitatea gândului, mântuirea cuvântului și mai ales de sufletul tău cald, liric, apropiat de al meu. Te-aș fi pupat de mii de ori, de erai de față – iertându-te numai ca să nu te sufoci de căldură- de care văd că suferi -fără a fi vrut să vii aici ca un prinișor-pe Negoiu, lacurile Bâlea, Doamnei, Furca dracului, Cleopatra etc.

Refuzat de tine, dragul Nicu, fetița și buna tante. Scrie-mi cât de des rugând la fel și pe Nicușor (D1). Mama și papa ce fac? – respectuos le sărut mâinile – idem și familiei unchiului Costică – iar pe copii – pușorii Dinu, Voicu, – ca și pe voi dragii mei vă sărut cu dor. Cezar Cristea.

La micul spațiu liber din partea de sus cărții postale autorul a mai adăugat: „Am fost avansat ing. șef cl. II și membru al Sect. I a inginerilor din România. Transcriu de zor poeziile pentru volum.

Cu drag, Cezar.

Să precizăm: la vremea când primea această carte poștală Mircea Eliade era încă elev de liceu și se pornise serios „în căutarea pietrei filosofale”. Ținea un jurnal și era încercat de o sete de lectură nestavilită, devorând rafturi întregi cu o patimă furioasă. În 1923 (avea 15 ani) a publicat în „Ziarul Științelor Populare” câteva schițe sub titlul general *Din carnetul unui cercetăș* răsfrângând noile sale experiențe cercetășești în care se integrase activ și dinamic participând la excursii și la toate acțiunile inițiate.

Mai consistentă este scrisoarea ce însoțea poezia expedită de poet din Arpașul de Jos (Făgăraș) în care își înștiințează verișorul despre noile sale propensii livrești; în prim-plan se afla Giovanni Papini care invadase lumea românească și se afla în grațiile tuturor celor din generația lui Eliade. Probabil că „Vărul Cezar” aflase de intenția lui Eliade de a-l vizita pe autorul italian la Florența pentru că alătură la textul scrisorii și o poezie inspirată din lectura cărții *Un om sfârșit* dedicată „maestrului Giovanni Papini”, rugându-l s-o transmită cărturarului florentin. O transcriem:

Pământ iubit

inspirată de „Un om sfârșit”
dedicată maestrului Giovanni Papini

Inertul lut mi-am îndumnezeit
Și-am vrut să mă înalț întâi pe mine
Ca-n slavă să te urc apoi pe tine
Și mult te-am ignorat *Pământ trudit!*

Adânc sorbim din cărți *Înțelepciunea*
Dar idolii mi-i năruiam mereu
Și să-l ridic pe om spre Dumnezeu
În van ceream să-nfăptuiesc *Minunea*
Dezamăgit ca Faust sunt și eu
Vâsleam spre culmi, de glorie-mbătat
Și singur țintuiam pe Prometeu-

Iar azi...mai bun...pe sine regăsit
Un om umil, dar...*om adevărat*
Mă-ntorn spre tine iar *Pământ iubit!!*

Cum se știe, Mircea Eliade era și el sub impresia coplesitoare a personalității lui Giovanni Papini și era conectat euforic la scrierile sale. Era în corespondență cu el și nu-și reprima tonul ditirambic. „Am scris chiar un „uomo finito” al meu, îi scria la începutul anului 1927, într-o scrisoare ce ar fi trebuit să prefateze întâlnirea directă ce va avea loc câteva luni mai târziu. „Romanul adolescentului român contemporan-masculin, viguros, sfâșiat de crude lupte interioare, frământat de multiple necesități spirituale, cu o conștiință minunată de bogată-se numește *Romanul unui om sucit* (Ulterior titlul va fi modificat și va deveni *Romanul adolescentului miop*). Există în el un capitol Papini, eu și lumea-care descrie experiența, fecundarea, impulsul vital, orientarea, intensificarea forțelor realizate în latura exaltată a Omului sfârșit”(M. Eliade, *Itinerariu spiritual*, Scrieri din tinerețe, 1927, ediție îngrijită de Mircea Handoca, Editura Humanitas, 2003, București, p. 432).

Adevărat este că prima scrisoare către Papini (nedată), dar aproximată prin ianuarie-februarie 1927) Mircea Eliade trimetea și „câteva articole scrise despre opera Dvs, dar nu avem niciun indiciu dacă printre acestea se afla și poezia vărului său.

Scrisoarea lui Cezar Cristea din 19 oct. 1926 este însă mai cuprinzătoare și cuprinde mai multe aspecte care trebuiesc lămurite. Era imediat după moartea filosofului Vasile Bogrea și poetul îl întreabă pe destinatar dacă a scris articolul consacrat memoriei sale. El însuși a scris un necrolog „ce e totodată apel către Presă și elevii lui” și l-a expedit la toate ziarele mari”. Îi solicită lui Eliade o metodă sau tratat „pentru a învăța și eu limba italiană, să gust original farmecul lui Dante, Carduci, D’Anuzio, Papini și toți meșterii aceștia vrăjitori.”

În același plic, alături de poezia transcrisă mai sus, se afla și textul unei scrisori cu multe elemente lămuritoare în privința relațiilor dintre ei. O transcriem:

Dragă Mircea,

Îți trimit alăturata Poezie inspirată de „Omul finit” al lui Papini și dedicată lui, – încheagată în vremea tribulațiilor mele ca jidov rătăcitor pe la Văratec, București, în Piatra și apoi aici (Arpaș). Aș vrea ori să o traduci tu în italiană, sau alta ce știi bine-ori așa în original să o trimiți lui Papini, cu care tu ești în corespondență, sau la vreo revistă. Lui Papini, care m-a cucerit pe deplin – ca un Maestru, – devenindu-i discipol, i-o poți împărtăși; aș solicita opera lui întregă în original-*fie în traduceri române ori franceze tot ce există tradus*; tu singur te poți interesa informându-mă, iar eu ți-aș rămâne îndatorat, mulțumindu-ți mult, – îmi vei scrie ce ai făcut? – la noi unde crezi nimerit a se publica? Profilul, adev. literar, soc. de mâine, V. Românească, ori gândirea dacă mai apare?

Ai scris articolul memoriei lui V. Bogrea? – Eu am trimis necrologul – ce e totodată apel către Presă și elevii lui, – la toate ziarele mari.

Aș vrea dragul meu o metodă(tratat practic cel mai

comod pentru a învăța și eu limba italiană, să gust original farmecul lui Dante, Carduci, d'Anuzio, Papini și toți meșterii aceștia vrăjitori; fericite de tine și tot la Dta apelez și eu...bătând la ușă spre a nu te sustrage examenelor ce prepari, gândurilor și nefiind eu tot oaspetele „nepoftit”!

Ce ai făcut tu și Nicușor cu examenele? – și ce povești mai făurite? – dar drăgălașa noastră păpușică? Să mă ierte dacă o consider așa, îngăduindu-mi aceasta.

Interesantă este și scrisoarea expedită din Iași la 2 iulie 1928; interesantă pentru cei dornici să reconstituie relațiile dintre cei doi verișori, dar și traseul biografic al poetului Cezar Cristea. Reproducem textul:

2. 07. 1928, Iași
Dragă Mircea,

Scriu ezitând din 2 motive: 1) nu știu ce ai cu mine, și dacă vechiul vostru rancun al tău și al lui Nicu persistă? – și dacă nu vei fi plecat în străinătate? O singură scuză ar fi multele tale ocupații cu examene, scris, voiajuri, cum îmi scrie însuși buna tante Jeanne, ce mi-a răspuns atât de frumuseț afectiunii mele respectuoase și felicitărilor adresate de ziua numelui dragi-mai bună maica decât feciorașii, care-mi păstrează totuși un dinte!

De ce nu-mi răspunzi tuturor celor ce te rugasem?, ce ai făcut pentru cărțile și publicațiile cerute, precum și cu articolele ce trimisesem rugându-te a le strecura, acele contra bestiei acelor C. P. care ne torturează întregul corp, iar acum ne-a omis de la avansare pe mine, Caragea și George Pavalache, dând drum înainte la serie cu doi-trei ani mai noi decât promoția noastră. Știam că și D-I Titus Enacovici are ceva cu el și-l scarmână adesea în „Cuvântul”. Apoi celelalte trimise! și te-ai întâlnit cu colegul eminent Petre Ioan de la Casa Păd, sau str. Luceafăr pe care vor să-l sacrifice definitiv cu procesele pe la. Cons. disciplinar etc, deși cel mai de valoare din întreaga generație tânără.

Ai avea de aflat multe și de la DI Consilier pentru silvicultură, C. P. Georgescu lovit de DI Coman și camarila întronată la C. P. de care ar trebui să vă ocupați, de teroarea de acolo și din corpul nostru oropsit. De ce nu mi-ai destăinuit secretul *Curentului* nu liberal ci extrem țărănist. Te mai rog: vei primi ziarul nostru al „Propășirii Iașului”: Medici, ingineri, prof. universitari la care sper a vă alătura și D-tră iar tu special să și colaborezi *cu ce crede talentul și intuiția ta ageră*. Rog transmite sărutări de mâini respectuoase: tantei Jeane, unchiul George și păpușicăi, fetița noastră – iar pe voi doi vă sărut cu dor și drag de frate, eu care n-am mamă bună și surori pribege având de îndurat (...) destule. Examenele mele de drept merg bine. Salve și doresc a ne scrie mai des. Ing. Cezar Cristea, str. N. Gane, 20 Iași.

La 25 dec. 1931 expedia o generoasă scrisoare din Bârlad unde se află pentru câteva zile, urmând a pleca la Ivesți, iar după Sf. Vasile să revină la Iași. Eliade devenise un nume consacrat așa că „vărul Cezar” adoptă un ton și o retorică mai îngrijită, plină de solitudine. O reproducem:

25. XII. 931 Bârlad

Sunt aici p. câteva zile, plec la Părintele (din) Ivesți și după Sf. Vasile (3-4 ian. revin la Iași).

Mircișor dragă,

Răceala cu care ai fost primit tu, – (la propriu ca și la figurat) te-au dezorientat cu totul și-n graba primelor revederi a regăsirii celor dragi: părinții, sora, frați și amici care te doreau, l-ai uitat tocmai pe unul care te așteaptă cu aceeași înfrigurare și patimă de amant, dragul meu, – și acela era Silvicul ieșean, cel căruia-i ziceți voi „Nenea Cezar”. Nu știu dacă dragii mei: Corina, Nicu și Papa sau tante Jeanne îți vor fi mărturisit ce loc ocupi tu în gândul și preocupările mele și cum ardem de nerăbdarea clipei când te voi putea și eu îmbrățișa. Copilule – copt de multă experiență a vieții adunată prin tine, înțeleptule ce ai cules cu mâinile tale lacome adevăratul sens și înțelepciunea atât a cărților cât și a oamenilor din cele patru zări colindate de tine. Te fericesc Mircică dragă, nu valorează nimic decât *viața trăită* și ceea ce ai agonisit prin tine, cu nervii, rațiunea, sufletul strângând comoara mai de preț decât tot aurul pământului. Ce ai văzut nu se uită, ce ai frământat cu mâinile tale punând în creații strop din sângele și ființa ta, aceia descoperă, sfidând timpul, veșnicia. Mare prin marea ta experiență, așa ne-ai revenit drag Copil... rătăcit ori expatriat; că în cisma ta jungheat-au babacii desigur mielul cel mai gras; pentru fiul risipitor ce s-a întors. Eu îmi dau seama ce se petrece cu tine! Vorbeam aseară cu Nicu, în cuibul său și al Victoriței, colea la Bârlad și-i ceream pe nerăsuflăte vești despre tine, după ce tot ieri în tren aflasem *vestea reîntoarcerii* tale, cetind în *Cuvântul* spovedania lui R. Tag – articolul și poezia.

Îți zic deci din inimă: *Bine ai venit! minunatele prieten al sufletului meu.*

Dacă te-ar înțelege just cei din preajma ta: rude și amici, ar trebui să țeșem un văl – ori strat izolator pentru ca tu să nu te redeșteți încă din vis, să trăiești cu totul aparte, un soi de convalescență pentru a nu te decepționa stările de fapt de la noi și să nu te ciocnești cu realitățile brutale ale vieții, lipsuri, intrigi, materialism, parodii de oameni și paiețe ce se valorifică ori îmbătrânesc la praznic. Aș fi prea mare durerea, dezamăgirea între ce credeai, sperai tu și ceea ce afli: cruda realitate!

De-aș fi eu ca tine, te-aș face să râzi, să colinzi hai hui taverne, străzi, spectacole, păduri și nemărginirea câmpului, tocmai pentru a nu te lăsa pradă grijilor vieții mărunte (...) din ce lume cobori tu între noi (?) ai cunoscut atâtea seminții, noroade variate, pe care le-ai discutat și înțeles pentru a te întoarce neînțeles între ai tăi !! Dragul meu, ai destulă tărie în tine spre a ști ce vrei: ce loc meriți, ce ți se cuvine dar și cu un dram de răbdare, față de moravurile noastre și mai ales în deprimarea și sărăcia generală pe care o constăți singur. Catedra ți se va da, trebuie, ești apt de ea... și va veni. Ai mari susținători pe d-nii Gusti, Nae Ionescu ș. a. Îți pot fi și eu de folos? Am și eu destui cunoscuți – chiar între marii puternici ai zilei. Valori ca Sisesti, Manoilescu. Mă mândresc cu tine ce ești exponent al unei generații și aș fi vesel să te pot servi prezentându-te și stăruind pe lângă aceștia necontând absolut nimic: *ce n-am avut pentru mine*, retras,

Vittore Carpaccio

multumit cu puținul ce sunt și poate atât și merit – aș face-o bucuros pentru cei ce merită mai mult și pentru tine în deosebi. Nu-ți poți închipui dragă Mircea ce teren favorabil e azi în această tulburare a patimilor, răsturnare a valorilor, stres și nevroză generală – ce bine e să te afirmi și să ceri să ți se dea ceea ce ți se cuvine! Vrei să faci politică? Te vor pescui, fii sigur, toți întinzându-ți curse și ofrande? Vrei să faci gazetărie? Ești deja un nume consacrat: la *Cuvântul*, *Gândirea* etc. – ai zeci de milioane oricând și dacă nevoia ori datoriile de drum și studiile te fac să părăsești acest teren ingrat ce-ți cere compromisuri noi ori anihilarea (...) a conștiinței tu fă-o cu prudență – dragul nostru; eșecurile sau coborârile tale, pe mine unul m-ar durea. Astfel te vrem noi toți și eu mai ales. Mie spune-mi și toți puținii buni laolaltă, iar 2-3 inși pot răsturna o lume de pe soclul ei de ceară. N-ai vrea să vii pe la Iași măcar câteva zile să te distrezi, revăzându-ți amicul pe Ionel Teodoreanu? Cunoscând (...) atâtor talentați moldoveni (chiar dacă nu-i prea mistui tu) Topârceanu, Codreanu, Dem. Botez, G. Lesnea, Bărgăoanu, Otilia Cazimir, Pascu Adrian (...) critici buni, pictori etc. sunt mulți dragă Mircea și te-ar primi cu dragostea specifică nouă mălăieților moldoveni!* Ce zici? m-ai anunța și s-a făcut!

Ce face dulcea Corinuța? Tante Jeana cred că te soarbe din ochi pierzându-se cu toții; idem nenea Mitică, Papa și alții sau altele!...Cum vreau să te văd și eu în voalurile tale subțiri cu care ai venit drapat ca să ți se stingă sufletul refugiat, contrariat de frigul cu care te primeam noi...încă din Italia, să te văd zgribulit, tremurând la gura sobei și să aud vorba ta încâlcită (...)

Mi-e dor Mircea de tine... mi-e dor și mult te-am așteptat.

Pe verticală, pe suvița de spațiu rămasă liberă între pagini, a ținut să adauge: „Am scris și eu proaspăt un

* În februarie 1928, M. Eliade a publicat articolul *Împotriva Moldovei* în care își exprimă toate resentimentele sale față de toposul moldovenesc.

nou volum *Luminisuri de pădure*. Îl vei avea foarte curând și vreau chiar aprecierile tale. Sărut mâinile tantei Jeanne, dl. și dna Ionuț și Popescu, Corinei, tovarășului ei (...) și pe tine mult, mult. Cezar”.

Un mic spațiu liber a mai găsit, tot pe verticală, între paginile 2-3 pe care l-a completat cu indicația: „Îmi vei scrie la Ivesți la Cristea, ori la mine (peste o săptămână) la Iași, str. N. Gane nr. 9.

Două luni mai târziu, la 12 februarie 1932 revenea cu o altă scrisoare, mai concretă în ceea ce privește proiectele sale cărturărești și șansele de afirmare în lumea scriitorilor.

12. II / 932 Iași

Dragul meu

Scăpat din angrenajul preocupărilor școlarești, după ce trecui cu succes examenul de doctorat economic dat în zilele de 8-10 c. și reluându-mi activitatea obișnuită, îți împărtășesc ție și dragilor babaci: tante, nenea, Corinuța, bucuria aceasta și totodată îmi exprim dorul convorbirei cu tine – fie măcar prin scris, spovedanii la ceas... o linguriță!! Ce ai făcut cu cenaclul vostru? Văd anunțată a 2-a conferință a ta; îți doresc succes crescând; care-ți sunt impresiile de la prima? și tot n-ai de gând să vii prin orașul lui Ionel din Zlataust? Cum merge cu promisa Recenzie pentru „Luminisurile” mele? – fie la „Gândirea” o mică notă (semnalare), fie la *Cuvântul*; am nevoie de ea și pentru silviciei mei AGIR (asoc. ing.) – dar mai ales pentru Academia Română la care a fost solicitat și l-am trimis pentru Premiul „St. Dumitrecu Vergu” special pentru lucrări ing. și silvice tipărite în 1931; și asta se face până la 15 III (1 IV) a.c. se interesează dnii Profesori S. Mehedinți și I. Simionescu deaproape și sper să iasă ceva. Dar cu proiectele tale? Unde te-ai plasat și tot nu pot să-ți fiu și eu de nici un folos, dragul meu prieten sufletesc, duhovnic, așa cum aș vrea să-mi rămâi de-a pururi. Eu te înțeleg și apreciez just; nu mă roade nici cariul invidiei, nici al ambiției protestești; – și aș dori să fiu cel din urmă între cei mai dotați și pregătiți; nu îngădui însă intrușilor, nulităților cu fumuri să ne ia înainte și strivească în interesul copitelor lor. De ce toate astea? – Iartă-le Mircișor, dar vreau să trezesc în tine curiozitate, vibrație, dor de a te oglindi și în sufletele altora care te-au așteptat atât! Sărută pe obraji pe mult dragii mei: tante Jeanne, unchiul George, Corinuța și jumătatea ei simpatică, iar ei toți pe tine, din partea mea.

Servus frate Mircea

Cezar

Am reprodus integral textul acestor scrisori pentru că aduce unele completări la biografia lui Eliade, dar și pentru că, asemenea scoicii marine, induce câte ceva din zbuciumul aceluia început de veac. Nu știm în ce măsură Eliade și-a luat vărul în serios, dar e sigur că i-a arătat o condescendență încurajatoare.

Ar fi interesant de văzut dacă Eliade a răspuns rugămintii lui Cezar Cristea de a scrie despre poeziile lui și cum îi aprecia creația, după ce se exprimase așa de necruțător cu poezia lui Tudor Arghezi. Este un aspect pe care vom încerca să-l lămurim în cercetările noastre viitoare.

ÎNTOARCEREA FIULUI RISIPITOR

Alte file din jurnalul unui nostalgic

În primăvara anului 1992, a avut loc la Iași Colocviul omagial „Eugen Coșeriu”, la care a participat însuși cel cărui îi era dedicată amintita reuniune științifică. Cu acel prilej, ilustrului savant român, unul dintre cei mai mari lingviști ai lumii, creator de școală, atunci profesor la Universitatea din Tübingen, i s-a acordat titlul de *Doctor Honoris Causa* al Universității „Alexandru Ioan Cuza”. Eugen Coșeriu fusese studentul universității ieșene la finele deceniului al patrulea al secolului trecut. Prezent, ca jurnalist, la ceremonia decernării, am avut atunci o convorbire cu profesorul *Eugen Coșeriu* al cărui text a apărut în pagina de cultură a ziarului românesc cu cel mai mare tiraj la acel moment – *Adevărul*. Deși i s-a rezervat un spațiu apreciabil, interviul nu a putut fi publicat totuși în întregime. Îl republic acum *integral*, la exact 16 ani de când el s-a produs.

– *Domnule profesor, sunteți basarabean, ați făcut liceul la Bălți și v-ați început studiile universitare la Iași, de unde ați plecat în Italia. Cu o excepție, nu ați mai fost în Moldova din vara anului 1940, vara răstignirii Basarabiei. Cum ați receptat evenimentele petrecute în ultimii ani, în această parte de țară și de Europă?*

– Când am aflat că s-a proclamat independența Republicii Moldova, pe 27 august 1991, n-am dormit toată noaptea, a doua zi m-am și dus la Consulatul sovietic de la Munchen și-am luat viza pentru a pleca imediat în Moldova. Pe 30 august eram la Chișinău. Vă puteți imagina sentimentele pe care le-am trăit atunci și acolo. Sper ca problemele foarte grave de azi – nenorocirile din Transnistria – să se rezolve cu bine și mai ales să-i fie înapoiate Moldovei teritoriile răpite (prin odiosul pact Molotov-Ribbentrop) printr-o înțelegere cu ucrainenii care, din nefericire, sunt mai naționaliști și mai intratabili decât rușii. Cu timpul, cred că se va ajunge și la Reîntregire prin unirea cu România. E greu, într-adevăr, e foarte greu pentru că, așa cum știți, politica lui Stalin a fost diabolică: integrare și încătușare economică, deznaționalizare.

– *Nu e însă greu de bănuț că, nu doar ca român, ci și ca lingvist, ați considerat o mare izbândă repunerea în drepturi a latinității limbii și grafiei latine în Basarabia...*

– Salvarea a venit de la intelectuali, în primul rând de la scriitori. Eu am scris în Spania și am ținut o conferință la un congres intitulată „Poetii – conștiința națiunii”, cu referire la scriitorii din Moldova dintre Prut și Nistru. Ei sunt cei care au ținut, au apărat și au cultivat limba. Dacă nu i-am fi avut pe Vieru, Dabija, Matcovschi, Vatamanu și toți ceilalți nu s-ar fi putut face nimic. Cel care a fost un erou național în acest sens, dând dovadă de un curaj extraordinar într-un moment foarte primejdios, a fost

tocmai fiul învățătorului meu Valentin Mîndicanu, care este prezent acum la Iași, la colocviul ce-mi este consacrat. El a început campania pentru limba română și alfabetul latin cu un articol celebru care i-a zguduit pe toți: **Limba – veșmântul ființei noastre**

– *Fiindcă ați vorbit de scriitori, Dv. înșivă ați scris literatură (ați făcut mulți ani și ziaristică în Italia). Ce loc mai ocupă literatura în preocupările Dv.?*

– Literatura se face în limba maternă, pe când eu scriu de peste 50 de ani în alte limbi: italiană, spaniolă, franceză, germană, engleză. Ați văzut aici toate cărțile și lucrările mele. Ele au fost la rândul lor traduse în vreo alte 14 limbi, inclusiv în japoneză, numai în română nu. Din când în când mai scriu poezie. Am publicat una recent în **Literatorul** lui Marin Sorescu.

– *Cu ani în urmă, cercetând colecția revistei „Jurnalul literar” din 1939, v-am întâlnit numele acolo. Ați debutat la acea extraordinară revistă a lui G. Călinescu?*

– Începusem la revista Liceului „Ion Creangă” din Bălți, al cărui elev am fost. Revista se numea „Crenguța”. Și apoi am mai publicat ceva în „Viața Basarabiei”. Debutul adevărat a fost însă la „Jurnalul literar”. I-am trimis la Iași lui Călinescu, de la Bălți și de la mine, de la Mihăileni, mai multe lucruri și el mi-a publicat câteva poezii, un studiu despre Bacovia, iar când am început universitatea, din prima zi m-am dus la Călinescu. El m-a cooptat imediat în acea mică redacție.

– *Știți că G. Călinescu, ca și alte mari personalități ale culturii noastre, este acuzat de imoralitate, colaboraționism etc.?*

– Știu. Și aceasta fiindcă, vezi Doamne, nu au luat atitudine împotriva regimului comunist, ba chiar l-ar fi acceptat. Eu însă le spuneam întotdeauna și celor din străinătate care îi acuzau pe cei din țară: ce ai fi făcut matale, dacă rămâneai acolo?

– *Ce ar fi făcut cultura românească?!*

– Sigur că da. Nu sunt deloc de acord cu asemenea procese. Nu sunt toți intelectualii eroi, nu toți avem această vocație. Și nu cred că G. Călinescu era de acord cu ideologia comunistă, iar în scrisul său, acolo unde se putea, strecura multe idei care nu erau deloc pe linia respectivă. Nici chiar Sadoveanu nu poate fi acuzat.

– *Domnule profesor, în cei 52 de ani de autoexil forțat, ați fost în legătură cu cultura de aici?*

– Foarte puțin. Mai ales în prima perioadă, cât am trăit în Uruguay. Dar îmi ajungeau cărți, informații, pe diferite căi. Mă întâlneam pe la congrese cu unii colegi, de exemplu cu Alexandru Rosetti. Mai apoi cu scriitori, care-mi sunt și prieteni, ca Marin Sorescu, Grigore Vieru,

Mircea Dinescu.

– *Cât veți sta la Iași?*

– Va fi cea mai lungă sedere a mea în țară de când am plecat în 1940. Până acum am fost la Cluj și la București (în anii '70, la Congresul de Lingvistică – *n. mea*) și am stat doar câteva zile. Mi s-a adresat invitația de a preda la Universitatea din Iași, universitatea mea, de unde am plecat la 19 ani, student sărac și fiu risipitor, și unde m-am întors acum pasămite cărturar și fiu adunător, niște cursuri de lingvistică și de aceea voi rămâne aici cel puțin o lună. Să mă audă, să mă vadă și studenții de la Iași. Eu am devenit un fel de mit, un fel de legendă. Vreau să le arăt că nu e chiar așa, că nu am nici barbă albă, că sunt un om obișnuit.

– *Ați deschis Colocviul omagial „Eugen Coșeriu” cu o conferință despre „Lingvistica – știință a culturii”.*

– A fost o expunere a principiilor mele privind lingvistica și teoria limbajului în general. Am încercat să prezint o teorie coerentă a lingvisticii ca știință umanistă sau ca știință a culturii.

– *Aveți elevi în toată lumea, din America Latină până în Japonia. V-aș ruga să vă referiți în câteva cuvinte la această foarte importantă dimensiune, poate cea mai importantă, a operei Dv. atât de complexe?*

– Să vă spun ceva despre principiul meu în alegerea elevilor. A nu impune nimic, ci a stimula și dezvolta talentul fiecăruia și interesul științific al fiecăruia. În momentul de față, 40 de elevi ai mei ocupă catedre universitare în foarte multe țări. Sunt toți foarte uniți prin această axă care sunt eu. Toți au o pregătire de bază comună, însă, în același timp, sunt cu totul diferiți, conform talentului și vocației fiecăruia. Aici, la Iași, sunt acum veniți la colocviu câțiva dintre cei mai buni (din Germania, Portugalia, Bulgaria etc.). Elevii mei țin foarte mult la mine și formăm un fel de Republică secretă planetară.

– *Domnule profesor Eugen Coșeriu, vă mulțumesc pentru această convorbire. Mulțumesc atât savantului, cât și Președintelui Republicii secrete formate din discipoli ai săi din cele patru zări ale lumii.*

Rodica Lăzărescu

TREI REVISTE MAI PUȚIN CUNOSCUTE EDITATE DE I. PELTZ

Intrat în conștiința publicului – și, din păcate, și a criticii – ca autor a două romane – *Calea Văcărești* și *Foc în Hanul cu tei* – Isac Peltz este nu doar părintele unei vaste creații epice (căreia i se adaugă și câteva piese de teatru, zeci de schițe umoristice, peste douăzeci de traduceri), ci și unul dintre gazetarii de marcă ai perioadei interbelice, activitatea publicistică fiindu-i recunoscută, în 1931, prin alegerea sa ca președinte al *Cercului Ziariștilor din București*.

Figură pitorească a vieții literare din perioada interbelică, I. Peltz a lăsat, în redacțiile prin care a trecut, o amintire deosebită.

Evocările cunoscuților ni-l prezintă drept un tip extrem de volubil, mereu pus pe glume, exploatând nemilos ignoranța celor din jur. Confratilor întru gazetărie, în goană după senzational, este gata oricând să le propună subiecte de genul: *anchetă despre hamalii oblici din Gara de Nord*, iar la cafenea să discute extrem de serios *problema sexfoanelor*. Mai puțin riguroase sunt informațiile referitoare la activitatea propriu-zisă, și aproape necunoscute au rămas trei periodice care au fost editate de I. Peltz în diverse etape ale vieții sale: **Îndrumarea**, **Caetele lunare** și **Zodiac**. Dacă cea de-a treia publicație figurează în *Dicționarul presei literare românești. 1790 – 1990* al lui Ion Hangiu și a fost evocată prin anii '70 în **România literară**, primele două reviste sunt total necunoscute.

Începuturile carierei gazetărești a lui I. Peltz stau sub semnul dorinței adolescentului de a-și croi un drum în viață într-un mediu și în niște condiții ostile: orfan de mamă, cu câteva clase primare terminate, ducându-și traiul de azi pe mâine prin ceainăriile din Dudești și Văcărești, mic vânzător ambulant cum erau cu zecile în cartierul *mâncat de molii*.

Povestește autorul în lucrarea memorialistică *Amintiri din viața literară*:

Un meseriaș (tapițer)¹ care citea multă literatură și pe care l-am cunoscut printr-un vecin de-al meu, ținea să editeze o revistă. M-am oferit să i-o redactez. Aveam șaisprezece ani și eram copleșit de visuri – care de care mai năstrușnice.

Tapițerul a acceptat propunerea mea, urmând ca el să figureze pe frontispiciul publicației, în calitate de director.

Zis și făcut.

*Revista a apărut. Se numea **Îndrumarea** și era scrisă în întregime de mine. [...] Polemizam cu protipendada atinsă de toate viciile posibile.*

Cum e de presupus, revista n-a putut rezista. După câteva numere și-a încetat apariția.²

De fapt, au apărut două numere, a câte 16 pagini fiecare, primul pe 15 aprilie, cel de-al doilea, și ultimul, pe 29 ale aceleiași luni din anul 1916. Nici unul dintre ele

nu are *frontispiciu*, doar pe coperta a doua se menționează că mandatele poștale se vor adresa domnului Alex. Gherman, str. Smârdan nr. 20 bis. (Este de presupus că acesta era *tapiterul* care a avut inițiativa editării acestei reviste.)

Redacția și administrația se află pe strada Smârdan nr. 20 bis. Costă 20 de bani și are 16 pagini, format 24 x 16 cm, și este imprimată la Tipografia Gutenberg.

Pe cât de tânăr este redactorul și pe cât de mică revista, pe atât de mari sunt năzuințele exprimate în articolul-program *Menirea noastră*:

Voim să contribuim cu toată puterea de muncă și sacrificiul inerent vizionarilor, cu tot entuziasmul tinereții noastre, cu toată energia de care ne este capabilă vârsta, cu tot sufletul încălzit la focul celor mai generoase, mai mari, celor mai admirabile crezuri umanitare de largă și intensă expansiune morală, în fine cu toate mijloacele noastre intelectuale la ridicarea morală și culturală a celor de jos, a oropsiților, ofensaților și obișduiților.

Voim să facem o cât mai vastă operă de cultivare, de democratizare și de asanare a subredelor moravuri de la noi. [...]

Dacă aceste străduințe vor da roade, atunci va fi o dovadă concretă și clară că mai există în țara aceasta cu moravuri fanariote, ieșită la viață publică de puțin timp, oameni care se gândesc și la altceva decât numai la îndestularea stomacurilor lor.

Va fi o dovadă admirabilă că în sufletul neamului românesc rezidă puteri nouă de viață și că focul jertfei care părea din cauza groasei cenuși stins, e în stare să ardă cu toată intensitatea și splendoarea inerentă marilor regenerări sociale.

Încrezători în destinele acestui neam care va să se afirme, noi voim să contribuim cu slabele noastre puteri la curățirea uscăturilor, mucegaiurilor și paraziților sociali cari îi storc vîlaga făcându-l incapabil de acte mari, de acte cari prin însăși forța lucrurilor e destinat să le înfăptuiască.

Materialele publicate în cele două numere sunt semnate de I. Peltz, Enter și Logicus – două pseudonime ale aceluiași, Un jidan sadea – în spatele căruia se ascunde tot Peltz, Matake Bolovan și Ghiță pe care le bănuim a fi pseudonimele aceluiași tânăr redactor, precum și de Hortinc, A. Ganymed, Ion Pas, P. Marcian și Liv. I. Str.

Încă din aceste prime încercări jurnalistice, se conturează foarte limpede profilul ziaristului de mai târziu: agresivitatea, talentul improvizăției, inventivitatea verbală, spiritul polemic, predilecția pentru pamflet.

Iată, spre exemplu, pamfletul *Literatul – mă-nțelegi – Dragoslav*, în care Peltz atacă virulent un autor peste a cărui carte a dat, mai mult ca sigur, întâmplător, prin tipografia Gutenberg, acolo unde se tipărea și revista. Dar păcatul capital al *literatului* consta în aceea că îl contestase, pe motive rasiale, pe Gherea, idolul tânărului redactor care semnează articolul, ostentativ, *Un jidov sadea*:

Dacă cumva n-ați auzit de badea Ioan Ivanciu, alias Ion Dragoslav, atunci cu toată plăcerea îmi voi permite eu sarcina de a vi-l recomanda.

D-lui e un om simplu, deci caracterizarea sa tot simplă e.

E poet, înainte de orice. Scrie la **Universul literar**

alături de venerabilul Ținc, de Georgescu, Niculescu și alți Popești. Dacă ar face numai atât încă n-ar păcătui.

La urma urmei câți cizmari nu fac poezii? Și, la o adică (ca să ne exprimăm à la Dragoslav) cine n-a fost o dată în viața lui poet, poet de teapa și de originalitatea demnului urmaș al familiei Ivanciu?

Dar dureros și trist este că se dă o atât de condamabilă libertate tuturor cizmarilor literari, cari își plasează proza prin diferite reviste și datorită acestei libertăți vedem atâți cărpaci, atâți scribi, atâtea nulități pe ogorul literelor române.[...]

În fața unui asemenea specimen de microb literar, de nenorocit parazit al literelor române nu avem altceva de făcut decât să așteptăm ivirea unui nou Maiorescu care cu o măsură respectabilă să curețe ogorul literaturii noastre de toți Dragoslavii pripășiți, Dumnezeu știe cum.

O mențione pe care am omis-o dar care este de o esențială importanță: d. Dragoslav este un ireductibil contestător al lui Gherea. Motivul, argumentul? Gherea e jidov și asta ajunge. În fața unui atât de convingător argument ne plecăm. Nu ne trebuie jidovii! Avem în literatura noastră destule ilustrații. E destul să amintim de d. A. C. Cuza (tob sebeghoim aroch!), de dr. C. Paulescu, de poetul Mândru, de literatul Tâmpeanu, de eminentul Lecca și de atâția alții. Ce ne mai trebuie un critic jidov ca Gherea, un filolog ca Tiktin sau Săineanu, un poet ca Toma, ca Nemțeanu sau ca Steurman (B. Luca e numai un „jidănaș” cum atât de duios s-a exprimat un adept al d-lui Iorga) ce ne mai trebuie toți aceștia? Trăiască Dragoslavii noștri, că-s destui!

Într-o *Scrisoare deschisă*, în versuri, i se adresează, în cel de-al doilea număr, lui Nicolae Iorga reproșându-i instabilitatea opțiunilor politice:

Te-am urmărit mereu pe la ziare
Dar drept să-ți spun, n-am priceput o iotă,
Cu toate că era scris foarte mare...
Că te schimbai cum schimb și eu ciubota!

Întâi și-ntâi strigai ca scos din minte:
„Vrem alt guvern! Să piară trădătorii!
Canalii! Frați români, tot înainte
Să demascăm pe toți înșelătorii!”
În urmă te-ai lăsat, fără sfială,
Și fără să ai un pic de remușcare
Strigai în cor, pe străzi în gura mare
Cu cei de la Acțiunea Națională:

„La arme! Vrem o Românie mare!
Trăiască Acțiunea Națională!”
Atât! Că-n urmă ca un orișicare
Popescu, fără să faci vreo scofală
Te-ai dat puțin, așa mai la o parte
Ca acum să strigi: „Trăiască Brătianul!”

.....
Și astăzi te-ai schimbat așa deodată
Și ai coborât atâta de jos vocea
Boierule, mi-e teamă că îndată
Am să te văd la braț cu domnul Cocea!?

Declarată revistă de avangardă, **Caetele lunare** apare între aprilie 1926 și iunie 1927, pe frontispiciul primelor numere fiind menționat I. Peltz ca director.

Redacția și Administrația se află pe str. Bravilor nr. 13, iar din ianuarie 1927, redacția se mută în str. Traian nr. 215.

La primele numere colaborează N. Davidescu, A. Nora, Horia Furtună, D. Karnabatt, N. N. Șerbănescu, Radu Gyr (*Însemnări*), Ion Vinea (poeziile *Echolalie*, *Eleonora* și articolul *Revoluția literară franceză*) și Felix Aderca (poeziile *Strofe resemnate*, *Anotimp sfârșit*), Sergiu Dan (poezia *Confesiuni*), Camil Baltazar (poezia *Trupeasca încântare*), F. Brunea (proza *Juanita*). În câteva numere apar desene de H. Maxy (*Tudor Arghezi*) și Marcel Iancu (*Ion Sân Giurgiu*). Treptat, numărul colaboratorilor se reduce considerabil, ajungându-se în cele din urmă ca revista să fie scrisă în totalitate de cel care-i „dirija” apariția. Se reduce și numărul paginilor la 8. Ultimele trei numere din 1927 apar „dirijate” de I. Peltz. De fapt, din martie 1927 revista este scrisă aproape în întregime de Peltz. Astfel, în martie-aprilie, sumarul conține poezia *Cântec naiv* de Eduard Sbierea și *Începutul lui Stan-Bran*, fragment din romanul lui Peltz. În mai, întregul număr cuprinde fragmentul *Avatarele lui Stan-Bran*, iar cel din iunie este alcătuit din articolul lui Peltz despre Mihail Manoilescu, poezia *Cântec nou* de M. Cross (dedicată directorului **Caetelor**) și *Romanul lui Stan-Bran*, fragment din viitorul roman peltzian.

O nouă serie va apărea în 1929, în numai patru numere (aprilie și mai 1929, director I. Peltz, iulie, redactat de I. Peltz și cel din noiembrie, intitulat **Contemporanii Caete lunare**, redactori I. Peltz și Matei I. Gheorghiu).

Cele patru apariții din seria a doua sunt dedicate aproape în exclusivitate conducătorilor Ministerului de Interne, în fruntea căruia se afla Vaida-Voevod, personaj extrem de elogiât de redactorul **Caetelor**.

Mai sunt prezentați Eduard Mirto, D. R. Ioanițescu, V. Ruptureanu, N. T. Ionescu, Petre Modolea, Teodor Marinescu ș. a. Numărul din aprilie include o cronică plastică semnată de Cicerone Theodorescu, cel din mai, o proză scurtă (*Păcat*) a lui Paul Ionescu și o notă anonimă prilejuită de moartea lui Teodor Speranția, iar ultimul, poezia *Schița* de Alex. Bilciurescu.

În citata lucrare de *Amintiri*, Peltz relatează un incident legat de revista **Caete lunare**, în care publicase o „fantezie” poetică semnată de I. Vinea, netrecută prin cenzură. Prefectul Capitalei, generalul Nicolescu (căruia într-un număr din 1921 al revistei **Eroii patriei** Peltz îi adusesse un gros, dar, după cum se va dovedi, folositor omagiu într-o tableță intitulată *Domnul General*) îl cheamă la ordine, îi confiscă exemplarele cu pricina, dar nu înaintează Parchetului nici o sesizare.

„Fantezia” lui Vinea se numea *Eleonora* și reprezintă singura producție modernistă care vede lumina tiparului în cele două reviste pretins de avangardă ale lui Peltz:

Tu o
Tu
Ah tu Ah tu
TUUUUUUU
Ah – tu Ah
TUUUUUUUU
Ah – tui ah – tu ah – tu ah – tu ah
tu Ah Tu Ah TUUUU
ah – tu – ah, ah – tu – ah, ah – tu – ah
ah – ha – ah – ha – ah – ha – ah – ha – ah
ah – Ha ah – Ha ah – Ha ah – Ha AH

a – a – **Ah Ha**

a a a a a a H

T U U U U u u u u u

E E Leo oo noo ra.

Tot în coloanele **Caetelor lunare**, Peltz semnează, în numărul din ianuarie-februarie 1927, tableta *Tudor Arghezi*:

De la Adam, literatura a moștenit foamea ineditului și de la Dumnezeu magnificul creației.

De la **Tudor Arghezi** scrisul românesc a moștenit cuvântul – piatră și imaginea – aur.

Închinați-vă adânc, prieteni, – căci până la Arghezi alfabetul ne-a rămas taină și gândul temerar numai deziderat.

Am râvnit alte ceruri și altă sintaxă; alte îndemnuri și altă culoare. Neputincioși, zadarnică fu truda. Umiliți, – ne înfundam în meleaguri străine. Priviri crunte sau rânjete întâmpinau zelul constructorilor de visuri.

Până la Arghezi...

Când tăriile s-au luminat frenetic și cuvântul – șarpe, aripă, pară a cutremurat întinsurile și a violentat avânturile.

Când slova, învinsă absolut, a înflorit meșteră, fantastică, prometeică, sub pana marelui poet.

Când toate zărilor închise și-au vădit spații noi și ochiul încleștat de vechile aspecte s-a îmbăiat cu voluptate în pajiști lucrute de Dumnezeu de-a dreptul pentru insul apostat.

Când **Tudor Arghezi** a descifrat, cel dintâi, secretul descompunerii și reclădirii unei limbi și unui tezaur, ignorate de bovini și de literați cu bureți înlocuind creierii.

...*Pentru că ne-a învățat să scriem și să alegem, capricioși din mila lui, imaginile dăruite cu indiferență de nabab legendar, – pentru că ne-a descoperit paradise acolo unde întâlneam maidane covârșite de banal și băligar, – pentru că ne-a înfățișat lumi noi cu vorbe vechi, – se cuvine să deschidem prima pagină tipărită în acest an cu chipul lui, – cu marele lui chip!*³

Se pare că E. Lovinescu avea să-l dojenească pentru aceste afirmații, ceea ce nu va face să scadă admirația lui Peltz pentru poetul *Cuvintelor potrivite*, căci și în **Zodiac**, revista proclamată de avangardă pe care o editează doi ani mai târziu, numele lui Arghezi este la loc de cinste. Aici publică însuși *maestrul* (prozele *Plicul* și „*Poetul Paștilor și al Floriilor*”), de asemenea îi sunt recenzate, de Eugen Ionescu, volumul *Poarta neagră* și, de I. Peltz, volumul *Icoane de lemn*.

Revista (format 17 x 24 cm) apare cu intermitențe între ianuarie 1930 și noiembrie 1931 (pe coperta ultimului număr – Brumar – fiind greșit tipărit anul 1932). Redacția se află la Tipografia „Națională” str. Bursei nr. 1.

Printre semnăturile din **Zodiac** se remarcă cele ale lui E. Lovinescu (*Elemente eterogene în literatura română*, studiu scris la solicitarea redacției), Felix Aderca (printre altele cu articolul *Insuficiența formulei exotismului*), Camil Petrescu (poeziile *Cercul* și *Seară*), Cicerone Theodorescu, Ion Călugăru, Eugen Jebeleanu, Eugen Ionescu, precum și cea a lui Eugen Goga, fratele poetului (cu un fragment din romanul *Cartea facerii*). Sunt traduse două poezii ale lui Tristan Tzara și este preluată din revista **Vremea** o poezie de G. Bacovia.

Sunt recenzate și se bucură de elogiile redacției romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*

Paolo Veronese

de Camil Petrescu (prin două articole semnate de Miron Grindea și de Andrei Tudor), volumul *Cenușa sfântă* de George Dumitrescu (Eugen Ionescu), *Paradisul suspinelor* de Ion Vinea (I. Peltz), *Memoriile* lui E. Lovinescu ș. a., iar Lucian Boz semnează un *Medalion Ion Vinea* și un *Medalion Hortensia Papadat-Bengescu*, articolul *Poezia lui Camil Baltazar* și studiul „Eros” la Mihail Eminescu. Literatura universală este prezentă prin articolele *Un dramaturg de avangardă: William Shakespeare* de Felix Aderca și *Simfonia pastorală sau masca la André Gide* de Lucian Boz.

Un subiect controversat legat de această revistă îl reprezintă presupusul debut al lui Eugen Ionescu, poezia *Elegie* apărută în numărul din iunie-iulie 1930 fiind considerată de Elena Vianu drept prima producție literară publicată a viitorului dramaturg:

Fata, când era încă la noi, vedea îngeri.
Dar nu sunt îngeri:
Eu nu cred în îngeri.

O, păpușă de ceară!
Popa dădea din cap,
Câinele negru și mic lătra, lătra.
Femeia în doliu țipa
Și un domn serios plângea în palme când privea
păpușa de ceară.

Alb. Alb apoi.

Nu crezi în îngeri.
Nici tu?
Nici tu?

Fata, când era încă la noi, credea în îngeri.

Chiar dacă Peltz își însușește această opinie, trebuie precizat că Eugen Ionescu publicase deja în **Bilete de**

papagal nr. 51 din 1928 poezia *Elegii pentru ființe și lucruri mici*, precum și în **Caiete literare** din septembrie 1929 poezia *Elegie*.

Proclamându-și revistele „de avangardă”, mai mult ca sigur că Peltz atribuie acestui termen înțelesul de frondă, de epatare, căci, exceptând poezia lui Vinea și traducerea din Tzara, nimic din ceea ce va publica în cele două reviste ale sale nu reprezintă curentul avangardist. Chiar negarea întregii literaturi de până la Arghezi, ce a atras supărarea lui Lovinescu, este expresia aceleiași atitudini de frondă atât de caracteristice lui Peltz. (Să nu uităm că, încă din 1918, într-un articol din **Scena**, intitulat *Literatura de mâine*, declara un adevărat război celor de ieri: *în lături deci, cu ciripirile impotente ale scopiților intelectuali; în lături cu pâlăvrăgeala caraghioasă de până acum: zorile de mâine vestesc scrisul nou.*)

Această atitudine contestatoare se traduce, invariabil, în pamflet, care nu are nimic a face cu avangardismul în înțelesul său de curent literar. În **Zodiac**, Peltz dă măsura talentului de pamfletar, la loc de frunte situându-se atacurile violente, din articolul *Burzuluiala apocrifilor*, care au drept țintă pe coreligionarii săi (Ilarie Voronca, Ștefan Roll, Ion Călugăru) grupați, culmea ironiei, în jurul revistei avangardiste **unu**. Este cel mai dur, prin limbaj și atitudine, pamflet al lui Peltz:

Zero egal 0
Unul egal 00

Capul anal al cutărui prost vesel și prececea boșorogea a cestuilalt fraudulos intrat în Cetate s-au pomenit în imaginar rezbel cu până mai ieri camaradul și șeful lor suprem: Nicu Meț.

De ce?

Personagiul inspirase, doar, atâtea foi de plăcintă intitulate „Unu”.

Sfintise cu posteriorul său voluminos buzele atâtor tineri prea timpurii ramoliți la propriu și se înfipsea, doar, bine în mijlocul viermilor și a căcățișului ghetoului!

Atunci: de ce, mă rog, crunta încăierare cu port-drapelul lor de spermanțet? Misterul rămâne în pofida oricărui efort de lămurire.

Manualii care au șterpelit, cu dexterități uluitoare, stilul și poetica d-lor Baltazar, Celarianu și Savel, se consideră emancipați.

Au concediat, prin urmare, bobârnacul de bălgar etichetat social și nominal Axelrad-Luca, mentorul băieților babaci în ale vocabularului taine și au purces, pe socoteală proprie, la hoție. Să precizăm.

După ce au oferit, cu opinteli comice și cu implorări isterice, manuscrite problematice revistelor „Universul literar”, „Realitatea ilustrată”, „Dimineata copiilor” și „Cele trei Crișuri” și au fost cam brusc refuzați; după ce au strecurat în câte o băcănie minoritară de fleacuri tipărite câte un anunț în versuri și au suportat contondente atingeri pe bucii obrazilor diformi, fără a schița un vag gest de primar cavalerism; după ce au înșelat autoritatea publică exhibând nume de împrumut, vițeei continuă – ca și când nimic nu s-ar fi prelins pe burlanul closetului lor bucal – să zvârle din mizere copite de carton.

Râsul nostru a revoltat pe apocrifi: d. Tuhăs-Călugăru are insomnii; d. Mehală Kakăr Marcus deja Voronca leșină

bi-cotidian, în nostime accese de anemie testiculară; d. Roll Cur rămâne, spumegând, sub blocul gravei sale maladii imobilizat ca un bulgăre de mucii înghețat într-un fund de tucal; un mic gunoi ambulant Brauner, zugrav și văcsuitor de ghete, cu un iremediabil sculament al ochiului stâng guiță; Spirit Denaturat bea, emoționat până în vârful prepuțului minuscul până la neființă imense fecale cu urină puroiată; ceilalți, mereu absenți; mereu prostiți; mereu năucii în funcția elementarei reguli de înmulțire.

Ne gândim, amuzați, la furtul prin efracție comis în apartamentele literaturii d-lor Baltazar, Celarianu și Savel de către nevinovata grupare: Kakăr-Tuhăs-Fort-Voronca-Rolcur-Călugăru-Brauner-Spirit metilic...

Au ieșit de-acolo, în toiul nopții, purtând care o imagine în râia brațelor; care un cuvânt disimulat sub cocoasă; ăsta mic și urât un geamantan întreg de metafore. Din acest material în care se recunosc proprietarii Baltazar și Celarianu și Savel – manualii au silabisit după operație vestitul 5 ori 5 – „U-n-u”.

Apocriful deja Voronca e și suspect și feroce – grețos. Simpla sa apariție în ceainăria din Calea Dudești colț cu Siminoc stârnește rumoare: vin legiuni de femei cu copii în brațe să vadă lighioana; bărbați pesimiști și în ajun de sinucidere să revie la răsunătorul hohot lumesc; mii și mii de domni serioși să-și recapete încrederea în propriul lor cap-hazna. (Lehuzele sunt oprite cu forța să zărească cârnatul ancestral).

Kakăr-Călugăru-Drek – fost până mai ieri băiat în prăvălia domnilor Șimen și Pîrghe din Darabani a fost, cu sila, spălat și stropit patru luni cu benzină, terpenină, apă de colonie spre a putea ieși în lume. Truda a fost ca și când n-a fost: Tuhăs Călugăru împune un Continent!

Rollcur, tânăr de curând sosit din Erzerum, bubos și cu o nefericită scurgere din buric malodorantă face inutilele eforturi de lectură curentă: suspect cum e ar putea avea o neplăcere – mai curând sau mai târziu. (Asta atârnă exclusiv de pofta noastră): Găinații Brauner (zugrav și fabricant de unsoare) și Spirit denaturat sunt în plină muncă de salvare a hoitului lor amenințat de masivul bloc fecal care vrea să-i covârșească.

UNUL (Kakăr Mehală Deja Marcus Voronca) a cerșit cuiva un nume. Amabilitatea d-lui E. Lovinescu – insultat de pauperul la figurat compilator în absență – a transformat un maldăr de pestilențială carne într-un lector afon al versurilor truate ale d-lui Baltazar – tâlhărit de acest urât (ce să-i facem) evreu botezat.

Altul (Tuhăs Călugăru) după ce ne-a lins posteriorul, cu amabilități și cu calități sărmene; după ce a șmecherit literatura tuturor distraților – însușindu-și-o – se înfățișează senin și senil (vai! așa tânăr și deja babac!) ca și când nu el e hoțul stilului nostru!

Desesperanta și chinuita sărăcie imaginativă a copistului de arhaisme a încercat, fără a izbuti, să terfelească, în ascuns și verbal, în noroiul unei abundente erupții salivare chipul lui A. L. Zissu – poetul nobil și nepăsător la nenorocirile micului cimpanzeu Șvonț-Călugăru-Fort.

Un al treilea – Rollcur – a învățat să citească, grație lui Baltazar, în limba pe care azi o poartă în cele mai – cum să ne exprimăm decent? – întunecate și umede unghiuri și, totuși, lovit mortal de stilul și compoziția lui

Sherlock Holmes și „Amantei fatale” – se mai încumetă să grohăie... (Astăzi în relativă libertate).

Revolta apocrifilor ne bucură îndrăcit.

De aceea: supremul „Flit” încă în buzunar.

Când I-om scoate se va fi produs și în drept și în fapt: târnosirea mediului literar de suspecti și râie.⁴⁾

Cu aceeași violență verbală este atacat poetul Ion Barbu:

Nu știu prin ce deformare spirituală a câtorva contemporani, un precece babac, asistent de matematici pe nume Ion Popescu Barbălată, a putut trece drept... poet. Gluma are și justificări freudiene. Nu vom pierde vremea cu ele. Ci vom situa, obiectiv, pe tânăr în fresca simulanzilor și a deghizaților. Așadar, d. asistent Ion Popescu Barbălată s-a deosebit printr-o vastă lectură. Cu o răbdare de mic provincial catâr, fericit că s-a născut cu un defect de pronunțare care îl distinge (comic mahala-giu giurgiuvean) și îl ridică în prețuirea consăngenilor săi cafenii, dascălul de curs inferior și de curs inferior a memorizat poetica tuturor francezilor și germanilor în ale căror latifundii sufletești și-a plimbat, cu stângăcii de bivol și de bivolar, oribil – pestilențiala-i făptură. (D-l asistent pute nu numai la figurat. De aceea: prudentă – când stați, la cafenea, lângă dihor!)

A dat cu laba peste trandafir. S-a încurcat între crini și a ieșit, în mahala, cu **amintiri** nenumărate. Perfect matematician (de gimnaziu) a practicat, pe lângă arta memorizării și pe aceea a voinței didactice.

De aici: poetica d-lui profesor secundar. Adică: **actele sale de voință**.

Acest tânăr chel, bubos și armean Barbălată nu e poet – cum nu e prim-amorez. E un confecționat. Un energic mitocan de Vlașca încăpățânat să stihuiască – precum altul să vândă cafea. Ca act de voință – placheta sa e, într-adevăr, miraculoasă. D-l asistent e un fenomen. În zona creației pure, însă, d-l asistent nu există.

Ceea ce realizează d-l Barbălată nu e poezie – sunt eforturi.

Unii rād. Alții surād. Cei mai mulți au greșit – luând nisipul pe care odihnesc plăcintele de băligar drept perle.

Am ținut să învârtim butonul electric în această încăpere dominată de beznă spre a demasca pe tânărul armean.

Dacă rândurile de față se vor dovedi insuficiente – vom închina prostului turmentat de voință un studiu migălos spre a-l înfățișa – precum e.

...Pentru că mai sunt în mica noastră lume aproximativ literară unii impresionați de vocabularul didactic al d-lui matematician.

Demascarea intenționăm să fie veselă. Nu vom fi noi vinovați dacă târnosirea cetății de papagali și simulanzii va suscita și puțină tristețe.⁵⁾

Note:

1) Figura acestui tapițer este evocată de Peltz, cu numele Lazăr Gulius, în proza *Conspiratorii din Calea Văcărești*, publicată în **Omul liber**, anul II, nr. 6, aprilie 1925.

2) I. Peltz, *Amintiri din viața literară*, Editura Cartea Românească, București, 1974, p. 14

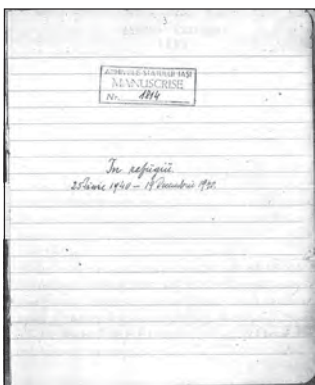
3) **Caetele lunare**, ianuarie-februarie 1927, p. 2

4) *Burzuluiăla apocrifilor*, în **Zodiac**, ianuarie 1930, pp. 8-9-10

5) *Eforturile d-lui asistent Barbălată*, în **Zodiac**, noiembrie 1930, p. 28

ÎN REFUGIU (I)

Max Hacman – între Ultimatum și Diktat

Ultimatumul sovietic din vara anului 1940 a făcut ca, prin exodul de populație, mai ales bucovineană, Focșanii să redevină un centru important al României. Intelectuali (și nu numai) bucovineni și-au fixat aici pentru o perioadă de timp, mai îndelungată sau mai scurtă, cartierul general, de unde navetau, atunci când interesele Țării o cereau, la București. Jurnalul inedit al profesorului universitar cernăuțean Max Hacman, intitulat *În refugiu*, care se află la Arhivele Statului din Iași, Secția Manuscrise, nr. 1814, conține atât date interesante, de amănunt, privind viața populației din zonă, cât și încadrarea acestora în contextul amplu al situației politice interne și internaționale, prin participarea directă a autorului la luarea unor decizii colective, cât și prin

inserarea de extrase din presa vremii, ca luare de atitudine oficială a autorităților în fața celor două rapturi de care a avut parte România în intervalul doar a două luni. Găsim, ca atare, pomenite în context personalități politice și culturale ale Bucovinei refugiate, cât și ale zonei Focșani, dar și înșiruire de schimbări la nivel de guvern, fragmente de dezbateri la cel mai înalt nivel, reflectarea în presă și luări de atitudine pe marginea situației catastrofale în care fusese adusă țara. În condițiile în care colecțiile de ziare ale perioadei sunt mai peste tot descompletate, informațiile acestea mediate au parfumul unor date cvasi-inedite, cu atât mai prețioase pentru cei interesați de cunoașterea exactă a unei situații de criză profundă.

Maximilian Hacman (1877-1961), autorul jurnalului, după studii și un doctorat la Cernăuți, a făcut specializări la Berlin și Zürich (1909-1910), a ajuns profesor universitar la Facultatea de Drept din capitala Bucovinei, decan, rector, deputat și senator, președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, a pus bazele Academiei de Studii Comerciale din Cernăuți (în 1920) și a colaborat la mai multe ziare și reviste. Specialist în Drept internațional public și privat, Drept comercial și cambial, cu volume temeinice publicate, a fost un apropiat al lui Iancu Nistor, șeful liberalilor bucovineni, și mai ales al lui Sextil Pușcariu, pe care l-a însoțit la Berlin, în 1940, la pomenitul Institut Român din Germania.

Cele peste două luni focșănene ale profesorului cernăuțean pe care le extragem aici din mai amplul jurnal se remarcă prin notația clară, concisă, prin meditația gravă, dar plină de acuitate, pe marginea evenimentelor. Comentarii ample pot fi făcute pe segmente scurte din aceste notații zilnice, dar acestea sunt la îndemâna oricărui cititor avizat. (*Liviu Papuc*)

Marți 25 iunie.

Sunt telegrafic chemat, în calitate de Decan al facultății de drept, de Ministrul Educației naționale la București pentru a lua parte la ședințele Consiliului interuniversitar. Ordinea de zi: Discuția asupra unui proiect de lege pentru reforma învățământului superior.

Joi 27 iunie.

Venind la ora 4 d.m. la ședința Consiliului, aflu între alții de la Sauciuc-Săveanu – Cernăuți, Matei – Cluj că, încă în noaptea premergătoare, Guvernul sovietic ar fi adresat Guvernului nostru un ultimatum referitor la cedarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei până în 24 oare, cum și că dimineată ar fi fost convocat un Consiliu de Coroană. Nistor, care vine ceva mai târziu, confirmă știrea. Zicându-i că sunt hotărât să iau primul tren de 8,25 seara pentru a pleca la Cernăuți la soția mea, îmi răspunde să n-o fac, pentru că n-aș mai putea ajunge acasă.

Mă sfătuieste să vorbesc cu ea prin telefon. La palatul telefoanelor aștept în zădar două oare, legătura cu Cernăuți fiind ocupată cu convorbiri oficiale.

Întors la Facultatea de drept, unde s-a întrunit Consiliul interuniversitar, d. Andrei, Ministrul Educației naționale, ne confirmă oficial știrea, invitându-ne să ne întoarcem toți la posturile noastre.

Plec cu trenul de 8,25.

Vineri 28 iunie.

Am ajuns cu o mică întârziere, pe la orele 8 dim. în Cernăuți. Eram cu atât mai neliniștit cu cât d. Andrei ne-a mai spus că încă /în/ noaptea spre vineri, orele 10,30, se va decreta mobilizarea generală.

În peron mare fierbere. Refugiul cu fețe desperate, cu sutele de bagaje de tot felul, în plin toi. Dau între alții și de colegul meu Spulber, care mă întrebă foarte îngrijat: „Ce-i?”. Îi răspund

să ia primul tren și să plece. Inspectorul general al sănătății, d. Dr. Petrescu, cu care am călătorit împreună din București, ne ia pe amândoi în automobilul său, ce-l aștepta afară. Șoferul său ne istorisește că tristul exod a început încă din seara premergătoare.

Ajuns acasă, biata mea soție mă întâmpină cu un hohot de plâns. Și eu numai greu pot să-mi stăpânesc lacrimile. Îmi istorisește pe scurt că după o noapte aproape nedormită deloc s-a sculat la orele 4 dim. pentru a conduce pe sora ei la gară în drum spre Focșani. Întoarsă abia după orele 7 acasă, s-a apucat să umple la repezeală geamantanele cu cele mai necesare lucruri, hotărâtă să plece fie și singură, mai ales că în acea dim. Nistor îi telefonase prin d. Cârsteanu, secretarul general al Universității, să părăsească orașul cât mai repede, fără a mă aștepta.

Vine și sora mea disperată și eu îi promit că voi veni s-o văd. Pe la orele 9 am mers la fratele meu și la sora mea, care încă nu se puteau hotărî să plece, având ea încă pe fiii ei, Claudiu și Ovid, în Cernăuți. N-am mai putut să fac alta decât să merg la ginerele ei, inginerul de la drumuri Artur Millanich, care încă în noaptea trecută reușise să trimită cu automobilul serviciului pe soția sa și copilul lor de 2 ani la Suceava, pentru a-l ruga să aibă grijă ca ambii bătrâni să plece și ei.

Am mai fost și la Universitate, unde am aflat o parte din lăzile pregătite umplute cu arhiva Universității. La întrebarea mea, cum vor fi expediate aceste lăzi, secretarul general mi-a răspuns că tocmai, era cam ora 10 dim., însuși d. Rezydent regal, Gheorghe Flondor, i-a răspuns prin telefon să aștepte, căci în cursul zilei va veni ordinul.

Puține oare în urmă, Rușii vor ocupa orașul!

Ies din Universitate, pentru a căuta o birjă care să ne ducă la gară. N-o mai găsesc. Ulterior mi s-a zis că birjarii cereau în loc de 40 lei, 2000-3000 lei.

Merg acasă și ne hotărâm, cu soția mea, să plecăm pe jos la gară. În prealabil îl rog prin telefon pe prietenul Bolocan, chestorul poliției, să-mi rețină două locuri în tren. Cu priviri înlăcrimate ne mai luăm rămas bun de la casa noastră, în care am petrecut atâtea luni de căsnicie fericită, de la grădinița noastră, îngrijită cu atâtea dragoste de soția mea, iar eu mă mai uit o dată la biblioteca mea, care mi-a procurat atâtea oare de adevărată plăcere sufletească, și apoi pornim la vale, la gară, cu geamantanele încărcate într-un cărucior pe care un vecin ni-l împrumută și pe care-l trage acuma îngrijitorul nostru de-acasă cu nevasta sa.

Ajunși în gară, numai greu străbatem prin mulțimea refugiaților, pe care nenorocirea fulgerătoare i-a îngrămădit, cu rămășițele avutului lor, pe peron. Gardistul avizat de Bolocan ne conduce la trenul nostru, este primul tren de refugiați, cu un singur vagon vechi de clasa I și a II-a. Ne instalăm într-un compartiment de clasa I, în care mai intră maiorul în retragere Milea cu soția sa, profesoară la un liceu de fete din Cernăuți. Mai vin să ne vadă nepoatele soției mele Sofia Popadenciu, care i-a ajutat soției mele și la pachetat, și Dr. Luisa Lorber, de la care numai greu ne putem despărți.

Pe la 1 și jumătate trenul nostru pornește. Încă în gară, dar mai ales în drum, aflăm despre unele lucruri de teroare, întâmplate între timp în Cernăuți. Că ar fi fost asasinați primarul orașului, bătrânul Nicu Flondor, chestorul Bolocan, un maior din jandarmerie și șeful gării, că un grup de comuniști încă pe la orele 10 și jum. dim. ar fi arborat stegulețe roșii pe tramvaiuri și ar fi insultat și chiar lovit mai mulți ofițeri români etc. Am

aflat ulterior, în București, că, spre fericire, n-a fost nimeni asasinat. Totuși, că tineretul comunist evreiesc în minim a încercat să producă oareșicare tulburări și dezordini, mi se pare în afară de orice îndoială. Căci eu singur am văzut, încă în gara Cernăuți, un grup de tineri, băieți și fete, mai bine îmbrăcați, escortați de jandarmii noștri.

Din cele auzite și văzute în acest drum, vreau să rețin următoarele. În gara Burdujeni vine asupra mea un locotenent. Este din rezervă și directorul școlii primare din Stăuceni, jud. Cernăuți, d. Moscalu. Îmi istorisește că soția sa, terminând școala, a venit să-l viziteze în Iași, unde este concentrat, lăsând acasă doi copii de 8 ani și de 5 ani numai cu servitoarea. Îl sfătuiesc ca prin mijlocirea consiliului german din Iași să ceară protecția copiilor de la consulul german din Cernăuți.

Oare acești părinți nenorociți își vor vedea cândva copiii lor?

Sâmbătă 29 iunie.

După un drum de aproape 24 oare, ajungem pe la orele 1½ deamiază în Focșani. Soția mea cu bagajele pleacă înainte la nepoata ei, d-na Dr. Maria Alexandrescu, la care vom locui și noi, iar eu mai aștept în gară sosirea celui de-al doilea tren de refugiați, cu care sper că a fost transportat/ă/ și arhiva Universității din Cernăuți. Dar trece și al treilea tren de refugiați cu alte arhive, numai arhiva Universității lipsește.

Plec la noul meu domiciliu, casa d-lui Șerbănescu-Răcoasa, din strada Nicu Săveanu 14, unde locuiește și nepoata soției mele, împreună cu soțul ei, maiorul de intendență Gh. Alexandrescu. Închiriem la d-na Șerbănescu o cameră cam mică cu 1.500 lei lunar și ne instalăm, fericiți totuși că am scăpat așa.

Duminică 30 iunie.

Dimineață merg să-l caut pe colegul meu din Cameră, d. deputat și decan al baroului avocațial din localitate, Micioară. Mă conduce la d. prefect Vasiliade, în al cărui birou mai cunosc pe d. primar Dimitriu, d. chestor Milea ș.a. Toți sunt de o gentileță extraordinară.

Jurnalele aduc primele știri oficiale despre dezastrul care s-a abătut asupra noastră, publicând Comunicatul no.35 a/I/ Casei M. S. Regelui, din 27 iunie, cu următorul cuprins:

„Ministrul Casei Regale face cunoscut:

1. Astăzi, la ora 12:30, sub Înalta Președinție a Majestății Sale Regelui, a avut loc ședința Consiliului de Coroană, la Palatul Regal din București.

2. Consiliul a luat în deliberare Nota remisă aseară, 26 iunie, la orele 22, de Guvernul U.R.S.S., ministrului nostru la Moscova, prin care Guvernul Sovietic cere cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, cerând răspunsul Guvernului Român în cursul zilei de 27 iunie a.c.

3. Consiliul, în dorința de a păstra raporturi pașnice cu U.R.S.S., a aprobat hotărârea Guvernului Român de a cere ca Guvernul Sovietic să fixeze locul și data unde ar putea să aibă loc întâlnirea delegațiilor ambelor Guverne, pentru a lua în discuțiune Nota Sovietică. Se așteaptă răspunsul Guvernului U.R.S.S. la propunerea Guvernului Român.

4. Au luat parte:

Domnii Consilieri Regali: Gh. Tătărăscu, președintele consiliului de miniștri, G.G. Mironescu, Profesor N. Iorga, Dr. Constantin Angelescu, Constantin Argetoianu, General adjutant E. Ballif, Victor Iamandi, Victor Antonescu și domnii miniștri:

Victor Slăvescu, Mircea Cancicov, Ion Gigurtu, Ernest Urdăreanu, Silviu Dragomir, Mihail Ghelmegeanu, Mitiță Constantinescu, Mihail Ralea, Petre Andrei, Traian Pop, General Ion Ilcușu, Const.C. Giurescu, Prof.dr. N. Hortolomei, Radu Portocală, Ion Christu, A. Bentoiu, Ștefan Ciobanu, Inginer I. Macovei, General Florea Țenescu, șeful marelui stat major”.

Totodată aflăm și de o remaniere a guvernului, făcută pe ziua de 28 iunie, în următoarele condițiuni:

La externe d. I. Gigurtu este înlocuit cu d. C. Argetoianu, la culte d. Ștefan Ciobanu cu d. Constantin C. Giurescu, iar la propaganda națională d. Constantin C. Giurescu cu d. Teofil Sidorovici, Comandantul Străzii Țării.

Mai ies din guvern: d-nii Ernest Urdăreanu, fără portofoliu, Radu Portocală de la președinția consiliului de miniștri, Ion Christu de la comerțul extern și N. Sibireanu, subsecretar de stat la culte.

Mai sunt numiți miniștri noi: d. Mircea Cancicov la economia națională și ad-interim la comerțul extern și d-nii Al. Vaida-Voevod, I. Inculeț și I. Nistor, miniștri fără portofoliu.

Tot încă pe ziua de 28 iunie, noul consiliu de miniștri, întrunindu-se sub președinția d. prim-ministru Gh. Tătărăscu, dă următorul comunicat:

„D. ministru al afacerilor străine expune evenimentele care au fost obiectul consiliilor de coroană din 27 iunie a.c., aducând la cunoștința consiliului textul noii note ultimative, adresată de către guvernul U.R.S.S. guvernului României, precum și împrejurările care au determinat guvernul României să accepte executarea ei.

Această acceptare obligă guvernul român să evacueze teritoriul Basarabiei, precum și cel din Nordul Bucovinei de trupele române, în termen de 4 zile, cu începere de la 28 iunie, ora 12.

Orașele Cernăuți, Chișinău și Cetatea Albă vor fi ocupate azi d.a. de trupele sovietice.

D. consilier regal Gh. Tătărăscu anunță consiliul că în fața Parlamentului guvernul va expune pe larg istoricul tuturor faptelor care formează această mare dramă a românismului”.

Ziarele mai aduc știrea că pe ziua de 27 iunie, Marele Voievod a trecut examenul de bacalaureat, secția științifică, cu media generală 9,50.

Luni 1 iulie.

Ziarele de astăzi publică următoarele știri de importanță:

Cu Înaltul Decret Regal No.2135, din 27 iunie a.c., se mobilizează întreaga armată de uscat, aer și marină, prima zi de mobilizare începând la ora 24 în noaptea de 28 pe 29 Iunie.

Ayunarea deputaților se convoacă pentru Luni 1 iulie, orele 16.

Agenția Ștefani publică pe ziua de 29 iunie următorul comunicat extraordinar al Marelui Cartier General italian: Zburând pe cerul de la Tobruk (Libia), în cursul unei acțiuni de bombardament a inamicului, aparatul pilotat de Italo Balbo (mareșal și guvernator general al Libiei) s-a prăbușit în flăcări. Italo Balbo și membrii echipajului au murit.

Marți 2 iulie.

Plec cu acceleratul de dim. la București pentru a-i vedea pe Nistorii și a lua parte la ședința comisiilor pentru politică externă a Camerei și senatului, ședință convocată pentru această zi la Cameră.

În restaurantul gării Focșani dau de d. Ștefan Kozlowski,

pe care l-am cunoscut înainte de câțiva ani ca fermier în Cetatea Albă și care își face acuma serviciul militar în Focșani ca căpitan în rezervă concentrat. Îmi vorbește de un domn Mesmer, originar din Cernăuți, care fiind și el concentrat ca sublocotenent la Rgt. 10 Dorobanți din Focșani, vrea să ceară desconcentrarea pentru a se întoarce la Cernăuți. Îl rog pe d. Kozlowski să-l poartească și pe d. Mesmer la mine pentru a doua zi.

În gara de Nord din București găsesc la o masă o parte din comitetul doamnelor originare din Cernăuți, pentru îndrumarea și informarea refugiaților din Bucovina ajunși în capitală. Sunt, între altele, de serviciu d-nele Sidorovici și Coca Vasiliu. Și Coco Apostolescu este întâmplător și el acolo, făcându-mi legătura telefonică cu Iancu Nistor, care îmi promite să trimită mașina sa oficială la gară. În scurtă vreme vine Oltea cu băietul ei Vlastar să mă ia.

De la Nistorii aflu că Aurel Morariu cu ai lui au ajuns și ei în București cu mașina lor și că locuiesc la cumnatul lui Aurel, d. Torouțiu (III, Str. Argentina 39). Plec la Ministerul Educației pentru a mă înscrie în lista profesorilor refugiați și apoi la Morarii să-i văd. Mă întorc la Nistorii, unde sunt invitat la masă, iar după masă mă duc cu Iancu Nistor la ședința memorabilă a Comisiilor parlamentare unite.

În vasta sală a bibliotecii Camerei găsesc un număr mare de parlamentari. D. Stoicescu, Rectorul Universității din București, vine asupra mea, zicându-mi cuvinte calde de compătimire. Toată lumea este profund emoționată, dar și agitată ca de o revoltă sufletească înăbușită. Înaintea ședinței, Iancu Nistor ne strânge pe parlamentarii din Bucovina prezenți, sunt în afară de mine Șerban Flondor, Mavrocordat, Traian Popovici, C. Ardeleanu și Subsecretarul de stat Grigorovici, citindu-ne o declarație pe care eu urmează să o citesc în ședință.

Asupra demersului acestei ședințe vorbesc în data de 6 iulie. Aici redau numai cuprinsul declarației scurte pe care eu am citit-o la sfârșitul ședinței și care n-a fost publicată:

„Bucovina, leagănul Moldovei, cu capitala Suceava și cu mormintele ctitorilor de la Rădăuți, Putna și Moldovița, a fost și este o țară românească. Stăpânirea austriacă de 150 de ani nu i-a schimbat caracterul său tradițional românesc. La 1918 Bucovina, prin glasul unanim al Congresului general, s-a unit cu țara-mamă România. În această legătură ea dorește să rămână pentru totdeauna. De aceea ocuparea Nordului ei a produs profundă mâhnire în sufletele noastre românești, fără însă să înădușe nădejdea în înlăturarea nedreptății care ni s-a făcut”.

Seara mă întorc mai timpuriu la gară, unde sper să mai găsesc pe cineva cunoscut. De fapt mă întâlnesc la masa de informațiuni cu Nelu Nistor cu Oltea, Grațielă Morariu, Coca Vântu și Radu Sbiera.

Apoi plec la Focșani.

„Universul” publică un comunicat al Marelui Stat major, cu data de 29 iunie, în care se zice: „Ca urmare a acceptării notei ultimative, adresată de guvernul U.R.S.S. (cui lipsește!), trupele sovietice au început să treacă în Basarabia în dimineața zilei de 28 iunie a.c. În aceeași zi trupele noastre au început operațiunile de evacuare, predând orașele Cernăuți, Chișinău și Cetatea-Albă. Până în ziua de 29 iunie, ora 12, s-a cedat teritoriul până la linia generală: Berhomet-Sud, Cernăuți, Romancăuți, Florești, Orhei-Vest, Chișinău, Căușani, Lacul Alibei”.

Se rectifică data convocării Camerei pentru ziua de 3 iulie. Eu nu mai plec, pentru că prevăd că n-are să fie nimic.

Miercuri 3 iulie.

Dimineață merg să mă anunț la poliție. Întors acasă, îl găsesc pe d. Mesmer, om de vreo 50 de ani, care de fapt îmi confirmă că a cerut comandantului său militar să fie desconcentrat pentru a se putea întoarce acasă, adică la Cernăuți, iar de acolo în Germania, pentru a fi împatriat. Ne promite că înaintea plecării sale va mai veni pentru a lua scrisorile noastre pentru iubii noștri rămași în Cernăuți.

După plecarea sa, soția îmi istorisește că în cursul conversației d. Mesmer a observat că în România ar trebui odată să înceteze politica minorităților. Uită că această problemă o va găsi și în noua sa patrie, Germania, numai /că/ de cealaltă parte a baricadei.

Deamiazăzi vine d. Kozlowski cu doi tineri, elevi militari, cerându-mi sfatul ce să facă pentru a se putea întoarce și ei acasă în Basarabia. Nu le pot da alt sfat decât ca să se adreseze autorităților lor militare. Mă mai roagă să-l întreb pe d. prefect dacă nu cumva a primit oareșicare instrucțiuni referitoare la întoarcerea basarabenilor.

Ziarele continuă să publice măsurile luate de guvern în scopul menținerii liniștii și ordinii în țară. Un ordin al Ministerului de interne dispune internarea agitatorilor contra siguranței și liniștii publice.

Alt incident foarte semnificativ. Un comunicat al aceluiași Minister zice că „un grup de 2.000 muncitori care așteptau în gara Galați aseară, 30 iunie c., sub pază militară, pentru a fi imbarcați spre a pleca, după dorința lor, în Basarabia, s-au revoltat că nu li se formează garnitura mai repede și o parte din ei au încercat să fugă de sub pază. Somați să stea, aceștia au răspuns cu focuri de armă. Sunt mai mulți morți și răniți. S-au făcut intense arestări. Serviciul de ordine a pierdut doi soldați și un agent de poliție. În scurt timp, ordinea a fost restabilită”.

Correspondentul agenției D.N.B. anunță din Sofia că d-nii Sotir Ianef și Dedejanoff, trimiși speciali ai guvernului bulgar, au plecat la Moscova, unde vor vizita expoziția agricolă. Dacă-i numai atât, n-ar fi nimic de zis.

Președinția consiliului de miniștri comunică: „Miercuri 3 iulie a.c., ziua în care ultimele elemente ale trupelor române părăsesc pământul Basarabiei și al Bucovinei de sus, va fi pentru întreaga țară o zi de doliu național”. Iar un comunicat al Ministerului de interne mai adaugă că în această zi, la ora 13, toată populația țării va păstra un minut de reculegere.

Joi, 4 iulie.

Deamiazăzi vine d. Kozlowski să-și ia răspunsul, care însă este negativ, întrucât d. prefect mi-a comunicat că nu are și nici nu cunoaște vreo dispozițiune specială referitoare la întoarcerea basarabenilor.

În schimb, acest domn îmi deschide puțin sufletul. Aflu eu că acest suflet, cu toată uniforma de căpitan al armatei române, a rămas chiar foarte rusesc. Îmi zice anume că în Rusia curentul național, reprezentat mai ales prin Molotov, actualul Ministru de externe, prinde tot mai mult teren. Acest Molotov, cu adevăratul său nume Skriabin, are studii universitare și ar fi coleg de universitate cu d. von Ribbentrop, actualul Ministru de externe german, iar fratele său ar fi un compozitor care trăiește în Franța. Între Molotov și Stalin ar exista o contrarietate politică, mai ales pentru motiv că el, Molotov, n-ar fi bolșevic, ci menșevic. Această contrarietate se va termina, în cele din urmă, cu înlăturarea lui Stalin.

Ziarele publică următorul comunicat al consiliului de

miniștri: „Consiliul de miniștri a ținut ședință în ziua de luni 1 iulie a.c., la orele 18, sub președinția d-lui prim-ministru Gh. Tătărăscu. D. consilier regal C. Argetoianu a definit actuala noastră orientare politică externă, determinată de noua ordine europeană în curs de așezare. În cadrul acestei politici, România renunță la garanțiile anglo-franceze, din 13 aprilie. Consiliul a aprobat în unanimitate această nouă orientare a politicii noastre externe”.

Vineri, 5 iulie.

Citesc în „Universul” că „după câteva minute de reculegere pentru Basarabia și Bucovina”, ședințele Camerei și Senatului, din 3 iulie, s-au ridicat. În acest fel au fost evitate discuțiunile care ușor puteau degenera în critici penibile a/le/ politicii guvernului în fața parlamentului.

Și în cealaltă parte a globului par a se pregăti lucruri serioase între Statele Unite și Japonia. Astfel, d. Stimson, ministrul de război al Statelor Unite, a declarat în fața comisiei militare a Senatului, pe ziua de 2 iulie, că „Statele Unite sunt amenințate de un pericol fără precedent”.

Sâmbătă, 6 iulie.

Dimineața merg împreună cu soția mea la primărie pentru a ne înscrie în partidul națiunii. Îl aflăm acolo pe simpaticul meu coleg din Cameră, V. Antonescu, care prezidează comisia.

Seara mai vine la mine d. Kozlowski. Este foarte iritat. Îmi istorisește că comandantul i-a certat aspru pe cei doi teteriști care veneau să-i ceară aprobarea înapoierii în Basarabia. Și el, Kozlowski, se simte rău văzut de camarazii lui. Îmi cere intervenția din nou la d. prefect. Refuz categoric.

„Universul” publică următorul comunicat al Marelui Stat Major, secția operațiilor, din 3 iulie: „În ziua de 3 iulie, ora 12, operațiunile de evacuarea militară a Nordului Bucovinei și Basarabiei au fost terminate. Se mai continuă cu evacuarea populației. Trupele noastre au trecut la sud și vest de linia generală: Șipotetele – râul Suceava – Frătăuții Noi – regiunea Herța – Prutul”. Nu înțeleg nimic.

Prin Înalta Decizie din 3 iulie, d. Ion Gigurtu se numește Șef de Stat major al partidului națiunii, în locul d-lui E. Urdăreanu, care trece „în rândul ostașilor partidului”.

Pe ziua de 4 iulie, guvernul d-lui Gh. Tătărăscu demisionând, noul guvern se constituie în următorul mod:

Ing. I. Gigurtu, președinte.

General adjutant Gh. Mihail, vicepreședinte.

Mihail Manoilescu: la externe.

Stan Ghițescu: la muncă.

Ing. I. Macovei: la lucrările publice.

Gh. Leon: la economia națională și ad-interim la finanțe, agricultură și la comerț extern.

General David Popescu: la interne.

General C-tin Niculescu: la apărarea națională.

Contra-Amiral adjutant N. Paiș: la aer și marină.

Hans Otto Roth: la minorități.

Horia Sima: la culte.

Dr. V. Gomoiu: la sănătate.

Nichifor Crainic: la propagandă.

D. Caracostea: la educația națională.

I.V. Gruia: la justiție.

Dr. V. Noveanu: la inventarul avuțiilor publice.

Ing. Mihail Priboianu la înzestrarea armatei.

Au mai fost numiți în calitate de subsecretari de stat: Vasile

Stoica la propagandă, general Achille Diclescu la aer și marină, Petre Logadi la interne, D.V. Țoni și N. Crețu la educația națională, Dr. I. Simionescu la sănătate, arhitect I.D. Enescu și A. Bideanu la finanțe, Gh. Strat la economia națională și P. Nemoianu și D. Topciu la agricultură.

În politica internațională, agenția D.V.B. reproduce următorul comunicat, apărut joi în 4 iulie la Clermont Ferrand: „La 3 iulie dimineța, o însemnată forță britanică, alcătuită din 3 vapoare de linie venite din Marea Nordului, a apărut în fața golfului Mers-el-Kebir, care este baza maritimă din Oran, unde se află, conform acordului de armistițiu, părți ale flotei franceze, printre care „Dunkerque” și „Strasbourg”, ancorate în radă. Amiralul britanic a adresat viceamiralului francez Gensoul, comandantul escadrei, ordinul de a se preda sau de a scufunda vapoarele, acordând un termen de șase ore pentru a lua o hotărâre. Fără a aștepta sfârșitul acestui termen, hidroavioanele britanice au barat rada cu mine magnetice. Amiralul francez refuzând să dea ascultare, flota britanică a deschis focul la ora 17 și 40”.

Cel mai important eveniment, publicat pe larg în jurnalele de astăzi, este darea de seamă asupra ședinței comisiilor reunite pentru afacerile străine, din 2 iulie. Constat că această dare de seamă corespunde perfect realității, petrecută în această ședință istorică, pentru care motiv o reproduc în acest loc după „Curentul”.

„Ședința se deschide la ora 16,50, sub președinția d-lui C. Rădulescu-Motru, președintele comisiei pentru afacerile străine a Camerei.

D. N. Iorga cere cuvântul în chestiune prealabilă. I se dă cuvântul și d-sa zice: Domnilor, îmi îngădui a pune o întrebare: Care este scopul adunării noastre de azi? Este să discutăm situația în care se află țara după ultimatumul sovietic? Avem nevoie să exprimăm o opinie? La aceasta, părerea mea, fac apel și la reprezentanții guvernului, este că nu se poate îngădui așa ceva. Guvernul are să ne comunice ceva? Binevoiască a o face. Sunt atâția care nu cunosc situația și care o vor afla prin declarația guvernului. Dar, a discuta noi această chestiune și a acoperi o hotărâre care, să zicem că este a soartei, pentru ca să nu amestecăm nici o răspundere, aceasta nu se poate. Noi avem de ales între două procedări: procedarea Dietei polone la împărțirea țării. A vorbit unul, altul, când a fost lupta oratorică între dâșii și când s-a terminat printr-un vot care a însemnat admiterea de către națiune a sfâșierii teritoriului național. Aceasta este o hotărâre pe care, după părerea mea, nu o putem lua și răspunderea va fi pentru toți cei care se vor ralia la dânsa. (Strigăte: Așa este! Aplauze.). Sau facem ce a făcut înțeleptul Rege Carol și acel mare ministru al Lui, Ion Brătianu. Față de un act de nedreptate asemănător cu cel care se face azi față de România, retragem armata din acele teritorii, retragem funcționarii. Nu luăm nici o hotărâre care să lege viitorul. (Strigăte: Așa este! Aplauze.). Iar mâine are să se îndeplinească doar ceea ce nu se spune – legătură directă cu guvernul nu am avut – și anume, mâine se va ține o ședință să se înfățișeze doliul național – și atât. (Voci: Foarte bine! Aplauze.).

Expunerea d-lui Argetoianu, Ministrul de externe:

Domnilor senatori și domnilor deputați, dacă onoratul domn senator Iorga ar fi avut răbdarea să audă ce am de spus, ar fi putut constata că chestiunea d-sale prealabilă era fără de obiect, căci nu a fost niciodată /în/ intențiunea guvernului nici să discute nenorocirea noastră, nici să pună la vot o ratificare a

unei hotărâri oarecare. (Aplauze.).

N. Iorga: Foarte bine!

Argetoianu: Domnilor senatori, domnilor deputați, am rugat pe președinții comisiunilor de afaceri străine ai Senatului și Camerei să vă convoace pentru a vă pune în curent cu recentele evenimente, din seara zilei de 26 iunie și până astăzi, evenimente care au turburat atât de adânc sufletele noastre.

În noaptea de 26-27 iunie, guvernul român a primit de la ministrul nostru din Moscova următoarea telegramă:

„Comunic nota ultimativă ce mi-a fost remisă azi, la ora 10 seara, de d. Molotov:

În anul 1918 România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte din teritoriul ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal de ucraineni, Republica sovieto-ucraineană.

Uniunea Sovietică nu s-a împăcat niciodată cu faptul luării cu forța a Basarabiei, ceea ce guvernul sovietic a declarat nu o singură dată și deschis în fața întregii lumi.

Acum, când inferioritatea militară a U.R.S.S.-ului a trecut în domeniul trecutului, iar situația internațională care s-a creat cere rezolvarea rapidă a chestiunilor moștenite din trecut, pentru a pune, în fine, bazele unei păci solide între țări, U.R.S.S. consideră necesar și oportun ca, în interesul restabilirii adevărului, să pășească împreună cu România la rezolvarea imediată a chestiunii înapoierii Basarabiei Uniunii Sovietelor.

Guvernul sovietic consideră că chestiunea întoarcerii Basarabiei este legată în mod organic de chestiunea transmiterii de către România /a/ acelei părți a Bucovinei a cărei populație este legată, în marea sa majoritate, cu Ucraina sovietică prin comunitatea soartei istorice, cât și prin comunitatea de limbă și de compoziție națională.

Un astfel de act ar fi cu atât mai just cu cât transmiterea părții de Nord a Bucovinei către U.R.S.S. ar putea reprezenta – este drept că numai într-o măsură neînsemnată – un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită U.R.S.S.-ului și populației Basarabiei prin dominațiunea de 22 de ani a României în Basarabia.

Guvernul U.R.S.S.-ului propune guvernului regal al României:

1. Să înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia;
2. Să transmită Uniunii Sovietice partea de Nord a Bucovinei, cu frontierele potrivite cu harta alăturată.

Guvernul Sovietic își exprimă speranța că guvernul român va primi propunerile de față ale U.R.S.S.-ului și că aceasta va da posibilitatea de a se rezolva pe cale pașnică conflictul prelungit dintre U.R.S.S. și România.

Guvernul Sovietic așteaptă răspunsul guvernului regal al României în decursul zilei de 27 iunie curent”.

În fața gravității situației, un Consiliu de Coroană a fost convocat pentru a doua zi dimineța.

La această ședință a luat parte, pe lângă consilierii regali și guvernul, și d. general Țeancu, șeful marelui stat major.

După lungi dezbateri, s-a ajuns la concluzia că o rezistență prelungită, bazată pe singurele noastre mijloace, în lipsa oricărui ajutor din afară, nefiind cu puțință, ultimatumul sovietic nu putea fi respins.

În urma dezbaterilor, s-a trimis la Moscova următoarea telegramă:

„Guvernul U.R.S.S. a adresat guvernului român o notă care

a fost remisă la 26 iunie 1940, la ora 10 seara, de către Excelența Sa d. Molotov, președintele consiliului comisarilor poporului a/ Uniunii Sovietice și Comisar al poporului pentru afacerile străine, Excelenței Sale d-lui Davidescu, ministrul României la Moscova.

Fiind însuflețit de aceeași dorință ca și guvernul sovietic de a vedea rezolvate prin mijloace pașnice toate chestiunile care ar putea să producă o neînțelegere între U.R.S.S. și România, guvernul regal declară că este gata să procedeze imediat și în spiritul cel mai larg la discuțiunea amicală și de comun acord a tuturor propunerilor emanând de la guvernul sovietic.

În consecință, guvernul român cere guvernului sovietic să binevoiască a indica locul și data ce dorește să fixeze în acest scop.

De îndată ce va fi primit un răspuns din partea guvernului sovietic, guvernul român își va desemna delegații și nădăjduiește că conversațiunile cu reprezentanții guvernului sovietic vor avea ca rezultat să creeze relațiuni trainice de bună înțelegere și prietenie între U.R.S.S. și România”.

Sfătuiți de aliații și prietenii noștri să ne supunem ultimatumului...

D. N. Iorga: care? N-aveam nici unul! Eram neutri!

D. C. Argetoianu (cu voce ridicată – Nota mea!): Avem înțelegerea balcanică.

D. N. Iorga: Da! Bună pernă de dormit.

D. C. Argetoianu: Pentru a nu aprinde un război în această parte a Europei, am crezut că prin propunerea unor negocieri vom putea cel puțin ameliora condițiile ce ni se puneau și de aci cererea noastră a unui loc de întâlnire pentru plenipotențiarilor ambelor părți. În așteptarea răspunsului de la Moscova, Consiliul de Coroană a ținut o a doua ședință la orele 9 seara, iar în cursul nopții de la 27 spre 28 iunie a sosit răspunsul așteptat al U.R.S.S.-ului, transmis și de data aceasta prin legațiunea noastră de la Moscova, în termenii următori:

„Guvernul U.R.S.S. consideră răspunsul guvernului Regal al României din 27 iunie ca imprecis, deoarece în răspuns nu se spune direct că el primește propunerea guvernului sovietic de a-i restitui neîntârziat Basarabia și partea de Nord a Bucovinei. Însă cum ministrul României la Moscova, d. Davidescu, a explicat că răspunsul menționat al guvernului Regal al României însemnează acedarea la propunerea guvernului sovietic, guvernul sovietic primind această explicație a d-lui Davidescu, propune:

1. În decurs de 4 zile, începând de la orele 14, după ora Moscovei, la 28 iunie să se evacueze teritoriul Basarabiei și Bucovinei de trupele românești.

2. Trupele sovietice, în același timp, să ocupe Basarabia și partea de Nord a Bucovinei.

3. În decursul zilei de 28 iunie, trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: cernăuți, Chișinău, Cetatea Albă.

4. Guvernul Regal al României să ia asupra sa răspunderea în ceea ce privește păstrarea și nedeteriorarea căilor ferate, parcurilor de locomotive și vagoane, podurilor, depozitelor, aerodromurilor, întreprinderilor industriale, uzinelor electrice, telegrafului.

5. Să se numească o comisiune, alcătuită din reprezentanți ai guvernelor român și U.R.S.S., câte doi de fiecare parte, pentru lichidarea chestiunilor în litigiu în legătură cu evacuarea armatei române și instituțiilor din Basarabia și partea de Nord a

Bucovinei.

Guvernul sovietic invită ca guvernul Regal al României să răspundă la propunerile susmenționate nu mai târziu de 28 iunie, ora 12 ziua (ora Moscovei) “.

Situația noastră era lămurită: cedare sau război. În care condiții se prezenta pentru noi războiul? În ce privește puterile noastre, eram chemați să luptăm spre răsărit cu forțe covârșitoare față de ale noastre, fără să avem în spate siguranță de liniște absolută pe celelalte granițe. În lupta pe care am fi întreprins-o, nu puteam conta pe nici un ajutor. În asemenea condiții, un război ar fi însemnat mistuirea întregii noastre armate, fără ca statul român să mai păstreze vreo apărare împotriva altor eventuale atacuri. Guvernul român a socotit că, înainte de toate, în situația de azi, armata română trebuia să rămână intactă și, încrezători în vitalitatea acestui neam, care a știut să înfrângă, în cursul veacurilor, prin răbdare, toate nedreptățile și toate apăsările, a primit cu durere și resemnare condițiile pe care nu le putea înlătura și a trimis la Moscova următorul ultim răspuns:

„Guvernul român, pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiunile de evacuare specificate în răspunsul sovietic.

Guvernul român ar dori, totuși, ca termenele de la punctul unul și doi să fie prelungite, deoarece evacuarea teritoriilor ar fi foarte greu de adus la îndeplinire în patru zile, din pricina ploilor și inundațiilor care au stricat căile de comunicație.

Comisiunea mixtă, instituită la punctul cinci, ar putea discuta și rezolva această chestiune.

Numele reprezentanților români în această comisiune vor fi comunicate în cursul zilei”.

O eră nouă /i/ se deschide României în politica externă.

În cadrul actualelor sale orientări, guvernul a hotărât să renunțe la garanțiile Angliei și Franței, din 13 aprilie 1939.

D. N. Iorga: O știm.

D. C. Argetoianu: Durerosul exod de pe pământurile rupte din trupul țării este în curs. Poporul român primește cu inimă oțelită această nouă sfâșiere, cea mai dureroasă, poate, cea mai nedreaptă din lungul său martiriu. Căile Domnului sunt necunoscute: să răbdăm cu curaj, cum ne-au învățat părinții. Să muncim, să fim strâns uniți între noi și să înconjurăm cu dragoste și cu devotament steagul țării, tronul și dinastia noastră, chezașia României de mâne și să strigăm cu toții cu inimă sângerândă, dar cu glas tare: trăiască România nepieritoare, trăiască Regele, trăiască Dinastia română! (Aplauze prelungite, urale.)

D. N. Iorga: trăiască Regele, care n-a dorit cedarea! (Vii aplauze, strigăte de bravo.)

Din declarațiile d-lui Tătărescu:

„Domnilor, voi completa expunerea făcută de d. ministru al afacerilor străine printr-o declarațiune, menită să lumineze marea jertfă impusă României.”

D. N. Iorga: Suntem luminați.

D. G. Tătărescu arată pe scurt condițiile în care Basarabia și Bucovina i-a/u/ revenit României. Ajungând la ultimatumul sovietic din 26 iunie c., d-sa zice:

„România avea de ales între rezistență și acceptare. Rezistența însemna războiul, războiul unui imperiu, numărând 180 mil. de oameni...

D. N. Iorga: De ce calitate?

D. G. Tătăărăscu: ...împotriva unei țări de 20 mil. de locuitori, silită de o gravă situație internațională să vegheze și pe alte fronturi.

Acceptarea însemna jertfirea Basarabiei, ciuntirea Bucovinei de sus și o gravă știrbire adusă unității noastre naționale...

În ultimul ceas în care mai puteam da un răspuns, am hotărât acceptarea.

Declar aci în fața parlamentului și a țării: am hotărât evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de sus pentru a salva azi ființa statului român și pentru a nu pune în primejdie viitorul românismului. Declar aci că am luat această hotărâre sub presiunea forței, într-unul din cele mai grele momente ale istoriei noastre și lăsând viitorului sarcina să judece actele noastre. (Aplauze prelungite.)

D. N. Iorga: Eu nu vă aplaud”.

În altă ordine de idei, d. Tătăărăscu mai zice:

„Vom lua toate măsurile numai pentru ca țara să se adapteze la noua orientare a politicii noastre externe, determinată de ordinea europeană în curs de așezare peste ruinele Europei de ieri.

Va trebui apoi să continuăm să ne îngrijim de amplificarea puterii noastre militare... Țara noastră trebuie să fie transformată în lagăr întărit. Ne-a așezat destinul la întretăierea drumurilor tuturor expansiunilor și ne-a dăruit pământul bogății neprețuite și râvnite de toate neamurile. Nu vom fi apărați de primejdii izvorâte din așezarea noastră, decât în măsura în care ne vom putea apăra”.

D. Gh. Rădulescu-Motru, președinte:

„Domnilor membri, ați auzit declarațiunile d-lui ministru de externe și ale d-lui prim-ministru. Discuțiune, am înțeles că nu se face. Dacă dintre domnii membri are cineva de făcut declarațiuni, îl rog să le facă”.

D. I. Petrovici:

„Domnule președinte, vreau să cer și eu niște lămuriri”.

D. G. Tătăărăscu:

„Este bine să fim înțeleși. În afară de cele două declarații, guvernul, conștient de marile răspunderi pe care le are în fața țării și în fața viitorului, nu dă în acest ceas nici un fel de lămuriri”.

D. C. Argetoianu:

„Să-mi dați voie să adaug că în momentul de față, d-le Petrovici, nu este atât vorba de drepturi, decât de datorii”.

D. Gh. Rădulescu-Motru:

„Domnule Prim Ministru, propun să se facă declarațiuni numai din partea Basarabiei și a Bucovinei”.

D. G. Tătăărăscu:

„Domnilor, nu vreau să răstălmăciți în rău cuvintele mele. Va veni ceasul discuțiilor largi și lungi. Nu este timpul acum”.

D. I. Petrovici (luând singur cuvântul – Nota mea):

„Domnilor, nu aveam intențiunea să fac o discuție lungă. S-a spus că discuția se amână pe altă dată. Vreau, însă, să-mi exprim regretul și față de d. prim-ministru, și față de d. ministru de externe, care și-au imaginat că un om la vârsta mea și cu seriozitatea de care am dat destule ori dovadă, ar fi vrut în momentul de față să rupă solidaritatea națională.

Domnilor, nu există solidaritate numai în tăcere. De multe ori, solidaritatea este superficială și de multe ori cuvântul rostit defundă din adâncul sufletului energii care sporesc solidaritatea și nu o diminuează. Pentru aceste motive am ținut să protestez împotriva intențiunii care s-a exprimat că aș fi

produs încurcături. N-aș fi produs nici o încurcătură, dar erau lămuriri pe care vroiam să le cer, mai ales ca un ecou al țării. Nu vreți? Renunț la ele”.

Urmează declarațiile, cetite de d. Șt. Ciobanu în numele Basarabiei și de mine în numele Bucovinei. Declarația d-lui Ciobanu, intrând, după părerea mea în prea multe amănunte istorice, este cu atât mai lungă, cu cât a mea este foarte scurtă. Ambele declarații au fost viu aclamate, toți cei prezenți sculându-se în picioare.

D. Ciobanu mai zice, în afară de declarația sa:

„Domnilor senatori și domnilor deputați, și noi, parlamentarii basarabeni și fruntași ai vieții publice din Basarabia, credem că salvarea neamului nostru stă în marele nostru conducător și în solidaritatea neamului nostru. Vom avea însă, când va fi posibil, să facem un proces conducătorilor destinului acestei țări timp de 20 de ani și celor din urmă”. (Aplauze).

D. N. Iorga:

„Domnule Președinte, un număr de bărbați politici români, care sunt și ei întemeietorii României depline, înaintează prin mine acest memoriu de protestare, pe care vă rog să-l păstrați în arhivele Senatului, dându-se o copie fotografiată de pe dânsul. Sunt toți acei care au jucat un rol în realizarea României întregite și care, din anume împrejurări, nu sunt aci, dar care, trebuie să se știe că suflătește sunt împreună cu noi.”

D. I. Petrovici:

„Domnilor, cred că aceste proteste se vor publica. Sau este iarăși solidaritatea tăcerii?”.

D. N. Iorga:

„Domnule Prim Ministru, se va publica sau ba?”.

D. Tătăărăscu:

„Trebuie să iau cunoștință de cuprinsul lui”.

D. N. Iorga:

„Dacă credeți că poate să aibă un cuprins periculos față de stat, vă faceți o idee foarte curioasă despre felul meu de a judeca”.

D. Tătăărăscu:

„Dacă ar emana de la Dv., n-aș ezita nici o clipă”.

D. N. Iorga:

„E iscălit, sub garanția mea, de acei care nu au avut posibilitatea materială să vină aici, dar înțeleg să se știe că sunt alături de protestatarii împotriva sfâșierii de neam”.

D. C. Argetoianu:

„Domnilor, nu aș vrea să las să se creadă că în sufletele noastre, ale celor care suntem zi și noapte în camera de tortură, este mai puțină iubire pentru neamul românesc și mai puțină durere. Noi avem însă răspunderea pământului care a mai rămas și eu Vă rog să nu ne îngreunați sarcina!

Când se va termina această dureroasă și tragică epocă, va fi timp și pentru răfuieli și pentru manifestări de dragoste și, din nenorocire, și pentru manifestări de ură. Dar astăzi, dați-mi voie mie, care nu am nici o răspundere în ceea ce s-a întâmplat și care mi-am pus numele meu curat pe actul cel mai dureros pe care îl poate iscăli un român, să Vă cer să nu-mi faceți sarcina imposibilă și să nu avem mâne să înregistrăm pierderi și dureri și mai mari decât aceste”, (Aplauze prelungite, strigăte de bravo.)

D. C. Rădulescu-Motru:

„Cu declarațiunile făcute, ședința s-a terminat”.

Astfel a decurs această memorabilă ședință, într-o

atmosferă de vădită agitație înăbușită și de profundă emoție. Este, totuși, regretabil că această ședință a putut fi tulburată de ieșirile nejustificabile ale orgoliului d-lor Iorga și Petrovici.

Duminică, 7 iulie.

În „Universul” de astăzi, d. Mircea Mateescu, într-un articol intitulat: *Europa în fața păcii*, pune întrebarea: De ce pacea germană, următoare războiului din 1870, a durat 45 de ani, iar pacea franceză, următorea războiului mondial, nu a durat decât două decenii? Și răspunsul pe care d. Mateescu singur și-l dă, este: Pentru că germanii au știut să garanteze victoria și pacea, armând iar nu dezarmând.

Consiliul de miniștri francez, în ședință sa din 4 iulie, ținută la Vichy, hotărăște ruperea relațiilor diplomatice cu Marea Britanie, ca răspuns la atacul escadrei engleze asupra escadrei franceze în portul Oran.

Ziarele aduc amănunte despre cuvântările ținute cu ocazia instalării noilor miniștri. Rețin doar o observație, făcută de d. Manoilescu, titularul externelor, care a găsit necesar să le ceară colaboratorilor săi să se dezbrace „de anumite inerții sufletești”.

Primesc astăzi primele numere ale „Glasului Bucovinei” care, datorită muncii neobosite a lui Aurel Morariu, apare, aproape fără întrerupere, acuma în București, în tipografia d-lui Torouțiu.

Luni, 8 iulie.

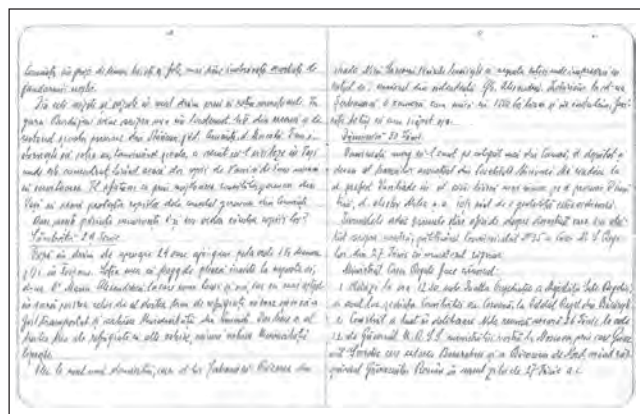
Sosesc Goilavii în Focșani. Au stat până miercuri 3 iulie în Cernăuți, deci 4 zile sub ocupația rusească. Istoriesc că rușii s-au purtat foarte bine, lăsându-i să plece nestingheriți. În Cernăuți nu s-a petrecut nici un incident, domnește perfectă ordine. Armata rusească este foarte bine echipată și înarmată. Au plecat miercuri cu o căruță-platformă până la Adâncata, luând cu ei 20 colete. Din Adâncata au plecat mai departe la Mihăileni cu căruțe năimite. Au reușit în ultimul moment să vândă multe lucruri din gospodăria lor la ovrei, în sumă totală de 63.000 lei. În Mihăileni au aflat mare panică, orașul fiind apărat de un tun.

Sara primesc o telefonogramă de la Iancu Nistor, care mă cheamă de urgență la București. Plec cu trenul de noapte.

Într-un ordin de zi, dat la 6 iulie flotei franceze, comandantul șef al forțelor navale franceze înfierează atacul flotei engleze asupra escadrei franceze la Oran ca „atentat laș”, și ca „asasinat premeditat”. Iar în comisia de demobilizare din Wiesbaden, reprezentanții germani, din ordinul Fuhrerului, declară că flota franceză nu va fi demobilizată.

Marți, 9 iulie.

Ajuns în București, Iancu Nistor îmi comunică la telefon că fac parte dintr-o delegație bucovineană care în aceeași zi, orele 13, va fi primită în audiență de M. S. Regele, pentru a-i prezenta un memoriu-protest contra răpirii Nordului Bucovinei. Gică Vântu îmi împrumută uniforma partidului. În sala de așteptare, la Palat, aflăm delegația basarabeană, compusă din d-nii Inculeț, Ciobanu și Pehlivan /sic!/, venită în același scop privind Basarabia. După basarabeni, suntem noi primiți, adică I. Nistor, T. Sauciuc-Săveanu și eu din partea Bucovinei și d. Șoneriu din partea regiunii Herța, ocupată și ea de ruși. Mărturisesc că Iancu Nistor a fost cât se poate de bine. Memoriul său, citit cu vădită emoție, a fost o capodoperă de document istoric. Fără a fi prea lung, cuprindea, într-o formă perfectă, tot ce trebuia zis, terminând cu asigurarea deplinei noastre credințe și supunerii. Regele, și el profund emoționat și cu ochi împăienjeniți, ne-a

mulțumit, asigurându-ne de profunda sa durere ce o simte alături de noi și exprimându-și speranța că lucrurile se vor schimba.

Dimineața am fost la Cercul bucovinenilor, unde i-am aflat pe Reli, F. Doboș, Ștefăneanu, Costică Pop etc., iar după masă i-am vizitat pe Morarii, fără a-l găsi pe Aurel acasă.

Cu trenul de noapte m-am întors apoi la Focșani.

Ziarele aduc amănunte de primirea triumfală care i s-a făcut, pe ziua de 6 iulie, în Berlin, d-lui Adolf Hitler, „în calitate de comandant victorios al campaniilor din Polonia, Norvegia, Olanda, Belgia și Franța”. Din partea Italiei a luat parte ministrul de externe, Conte Ciano.

În portul Alexandria, flota franceză staționată acolo nu s-a opus demobilizării cerută de Anglia pe ziua de 7 iulie.

O telegramă din New York, din 7 iulie, anunță că d. Early, secretarul președintelui Roosevelt, într-o conferință de presă, între altele, a spus următoarele:

„Dacă Germania ar revendica posesiunile franceze, britanice sau olandeze din emisfera apuseană, Statele Unite nu ar urmări să anexeze acele teritorii, ci ar face apel la toate națiunile americane. Ar urma ca acestea să hotărască dacă teritoriile în chestiune ar trebui așezate sub mandat, sau sub un fel de protectorat, până în momentul când ele ar putea fi remise proprietarului legitim”.

Miercuri, 10 iulie.

La o consfătuire, ținută la 8 iulie la Ministerul propagandei cu directorii ziarelor din Capitală, d. Nichifor Crainic, titularul acestui minister, a zis, între altele:

„Guvernul aduce la cunoștință că ziarele românești nu pot fi conduse de evrei, iar în ziarele conduse de români, colaboratorii evrei nu sunt la locul lor”.

Joi, 11 iulie.

Îl întâlnim, eu și soția mea, în oraș pe d. Mesmer, care a cerut desconcentrarea sa pentru a se putea întoarce la Cernăuți și de aici, cu nevasta sa, la Germania. Ne istorisește că i s-a dat să citească, el singur, un ordin al Marelui Stat major, dat în înțelegere cu legația germană, după care nu se aprobă desconcentrările cerute de germani/i/ originari din Basarabia și Bucovina. Pe de altă parte, îmi zice Diti Tarangul din Suceava că consulul german din Cernăuți, Dr. Schellhorn, ar călători prin sudul Bucovinei și că și el, Diti, ar fi aflat că mutările, așteptate de germani/i/ din Bucovina, în Germania, nu se fac. Ce-o mai fi și asta?

Emisiunea germană din Moscova anunță înființarea unei noi Republici sovietice în Finlanda-Carelia, /pre/cum și

înglobarea populației „moldovenești” din Basarabia în Republica sovietică „moldovenească” transnistriană. S-a început prima exprop/r/iere a marilor proprietăți rurale în regiunea Cetatea-Albă, iar în Tatar-Bunar s-a înființat primul soviet, în frunte cu un individ care „în revoluția de la Tatar-Bunar de la 1924” a fost condamnat de autoritățile românești. Rușii știu să-i răsplătească pe credincioșii lor!

Un Decret Regal din 8 iulie cuprinde demisia primită a d-lui Horia Sima ca ministru al Cultelor și numirea în locul lui a d-lui Radu G. Budișteanu. Fiind marți, în 8 iulie, în București, prietenii mei își exprimau oricum îngrijorarea lor în ce privește această demisie, văzând în ea un semn al manifestării forțelor legionare, al căror prim exponent ar fi tocmai d. Sima. Refuz să cred că tocmai fii ai țării, în aceste vremuri atât de zbuciumate, ar putea să întreprindă acțiuni care ar pune în cea /mai/ mare primejdie însăși existența acestei țări. Totuși, găsesc foarte semnificativ următorul comunicat, dat pe ziua de azi de Ministerul de interne, și prin care se oprește cu desăvârșire:

- a) de-a propovădui, prin viu grai sau prin scris, schimbarea organizării politice a țării, azi existentă, astfel cum ea e stabilită prin legea de înființare a „Partidului Națiunii”;
- b) de a constitui sau organiza asociațiuni secrete în scopul arătat;
- c) de a reconstitui asociațiuni dizolvate sau de-a continua activitatea lor;
- d) orice fapt tinzând a arunca discredit asupra organizațiunii politice unice ca recunoscută de lege sau a-i zădărnici activitatea”.

Se poate ca să existe vreo legătură între demisia, după numai 4 zile de activitate ministerială a d-lui Sima, și între acest comunicat?

Ziarele consacră pagini întregi de presupuneri și combinațiuni de tot felul audienței pe care d. Adolf Hitler i-a acordat/-o/ în Berlin Contelui Ciano.

Correspondentul lui D.N.B. anunță pe ziua de 9 iulie, din Vichy, că Consiliul de miniștri francez, sub președinția d-lui Lebrun, președintele Republicii, a adoptat proiectul privitor la modificarea constituției, proiect care va fi supus Camerei și Adunării Naționale de d. Pierre Laval, vicepreședintele Consiliului. Proiectul are următorul cuprins:

„Articol unic: Adunarea Națională dă guvernului Republicii, sub semnătura și autoritatea mareșalului Petain, președintele Consiliului, toate deplinele puteri, în scopul de a promulga noua constituție a statului francez, în unul sau mai multe acte. Această constituție trebuie să garanteze drepturile muncii, ale familiei și ale patriei. Ea va fi ratificată de Adunările pe care le va crea ea însăși”.

Camera franceză, în ședința de marți, 9 iulie, în Vichy, a și votat acest proiect cu 395 voturi pro și abia 3 voturi contra.

Correspondentul agenției Stefani încă pe ziua de 6 iulie putea să informeze că noua constituție franceză tinde să adapteze politica franceză la regimul țărilor totalitare, mai ales prin desființarea regimului parlamentar actual și a tuturor partidelor politice, care vor fi înlocuite cu un partid unic.

Vineri, 12 iulie.

În prezența M. S. Regelui, s-a inaugurat marți, în 9 iulie, noul sediu al „Partidului Națiunii” în palatul Sturza, fostul Minister de externe.

În Mediterana centrală, la est de Malta, pe ziua de 10 iulie ar

fi avut loc o mare bătălie navală între Anglia și Italia. Lucru curios, și englezii și italienii susțin că ar fi avut mari succese.

În portul Dakar din Africa occidentală, marele cuirasat francez „Richelieu” a fost atacat și imobilizat de englezi pe ziua de 9 iulie.

Pe ziua de 10 iulie, Fuhrerul a avut în Munchen, în casa sa, în prezența d-lui v. Ribbentrop și a Contelui Ciano, o întrevedere cu d-nii Contele Teleky, prim-ministru și Contele Csaky, ministru/l/ de externe unguresc, veniți anume în acest scop în Germania. Evident, emisarii Ungariei vor fi cerând revizuirea Tratatului de la Trianon în socoteala noastră.

Sâmbătă, 13 iulie.

Citesc în „Universul” de azi:

Guvernul a luat hotărârea ca România să se retragă din Liga Națiunilor. În legătură cu acest fapt important, d. ministru (de externe) M. Manoilescu a făcut miercuri presei următoarele declarații:

„Prin retragerea României din Societatea Națiunilor, se încheie definitiv o iluzie politică în care s-a stăruit prea multă vreme.

/De/ Pe urma Societății Națiunilor – împotriva unor aparențe spectaculare – România n-a recoltat niciodată nici un folos efectiv; în schimb a fost antrenată, printr-un mecanism automatic, în acțiuni politice păgubitoare și contrarii adevăratelor sale sentimente față de unele mari și nobile națiuni prietene.

Urmând o politică de comprehensiune a adevăratelor sale interese și de realism european, România socotește că prezența sa în Societatea Națiunilor nu mai are nici o rațiune”.

„Mon. Of.” din 12 iulie publică Decretul-Lege din 10 iulie, prin care se cere ca la toate societățile pe acțiuni, înființate cu scop de exploatarea terenurilor și a sondelor petrolifere din țară, acțiunile trebuie să fie numai nominative. În acest scop, până în 30 de zile de la promulgare, toate acțiunile ale astorfel de societăți trebuie prezentate ministerului economiei naționale spre vizare și menționarea proprietarilor. Iar transferarea acestor acțiuni se poate face numai cu autorizarea Comisiei de control al acțiunilor societăților petrolifere.

Cum vedem, noul regim totalitar-național se pune pe muncă. După naționalizarea jurnalistică, urmează naționalizarea societăților petrolifere.

În „Curentul”, Pamfil Șeicaru publică un editorial, *Frână gândului răzvrătit*, în care găsesc următoarea frază:

„Vrem să ne apropiem de Axă: vrem prietenia Germaniei și Italiei. O vrem, de data aceasta, cu sinceritate”.

Cuvintele: „o vrem, de data aceasta, cu sinceritate”, mi se par foarte ciudate, mai ales că, și de data aceasta, sinceritatea mi se pare puțin forțată.

O telegramă din Vichy din 10 anunță că Adunarea Națională franceză a votat proiectul noii constituții cu majoritate de 569 voturi contra 80.

Ulterior aflu, în numărul „Universului” din 11 iulie, următorul anunț:

„Refugiatul plutonier jand. Firu Dumitru, fost șef de post în comuna Berezina, Cetatea-Albă, roagă autoritățile C.F.R. să comunice pe adresa centrului 9 jand. Găești, unde se află vagoanele nr.101954 și 271303, încărcate cu cai și bagaje”.

Un exemplu pentru condițiunile în care s-a făcut evacuarea teritoriilor ocupate de ruși. Și nu este singurul!

Cornelia Coșer

COMPLETAREA ȘI DISTRUGEREA *MODELELOR SU-F*

(II)

– O analiză comparativă a romanului *Do Androids Dream of Electric Sheep?* (*Visează androizii oi electrice?*) (1968) de Philip K. Dick și a filmului *Blade Runner* (*Vânătorul de recompense*) în regia lui Ridley Scott (1982) –

După cum am specificat într-un articol anterior, analiza *Substanță-Câmp (Su-F)*, unul dintre instrumentele folosite în TRIZ (Teoria Rezolvării Problemelor Inventive), poate fi aplicată cu succes și la lucrări literare. În acel articol demonstrez că filmul *The Minority Report*, prin completarea modelelor incomplete în nuvela omonimă, devine o operă mult mai complexă din punctul de vedere al sensurilor implicate și al relațiilor dintre personaje.

În ceea ce privește romanul *Do Androids Dream of Electric Sheep?* și filmul *Blade Runner*, acestea par să evolueze în direcția opusă. Îndepărtarea tuturor concepțiilor care reprezintă însăși coloana vertebrală a romanului duce la simplificarea modelelor și la o serioasă sărăcire a înțelesurilor mai profunde ale filmului, care totuși excelează în alte trăsături specifice genului.

Romanul relatează povestea unor androizi a căror trăsătură distinctivă este lipsa empatiei, această caracteristică exclusiv umană și „un mod de a face parte dintr-o realitate comună” [De Meester, 1982]. Dar în același timp, este mult mai mult decât atât. Problema pe care androizii o pun în roman este că „falsul” devine greu de deosebit de „real”, umanul de imitația lui. Acest lucru se leagă de obsesiile majore ale lui Philip K. Dick: realitatea universului și autenticitatea ființei umane. Posibilitatea de a falsifica ființele umane cât și credințele noastre fundamentale, posibilitatea unui complot în spatele unei astfel de situații ontologice îl conduc pe Dick de la considerații primare direct legate de android, la ceea ce Giovanni numește o „generalizare cosmologică” dinspre microcosmos către macrocosmos, luând în considerare artificialitatea și caracterul iluzoriu al universului” [1991: 28]. Un gând nu prea plăcut lui Dick, care prevedea o zi când ne-am putea trezi că, în timp ce „lumea exterioară devine mai vie”, „așa-zișii oameni – devin, și poate au fost dintotdeauna, într-o mare măsură neînșuflețiți”, fiind conduși, în loc să conducă; momentul în care un android și un om s-ar împușca prin confuzie asupra identității lor reale ar putea fi „un moment de mare adevăr pentru amândoi” [Dick *apud* Sutin ed., 1995: 187]. În roman, Dick depliază cele mai importante preocupări ale sale privind relația om-mașină, probleme ale conștiinței umane legate de crearea și distrugerea mașinilor receptive la senzații, contextul social complex care ar permite o astfel de posibilitate, rolul dublurilor și al simulacrelor în stabilirea categoriilor ontologice, toate, idei care provoacă gândirea și care sunt explorate în structura profundă a romanului.

Analiza *Su-F*, pe lângă referințe la personaje, cuprinde de această dată concepte și relații derivate din universul distopic care funcționează ca fundal pentru străduințele personajului principal, atât în roman cât și în film, mai ales că, deși unele nume au fost schimbate, există totuși paralelisme între personaje și rolul lor, în timp ce există diferențe majore în conceptualizarea concluziilor epistemologice.

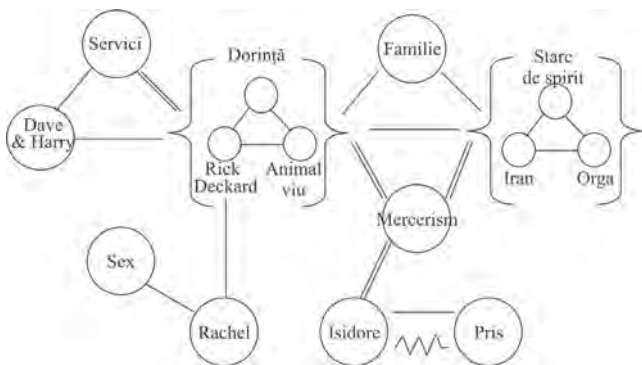
Intriga romanului este ușor de urmărit, simplificată fiind de faptul că Dick a renunțat la structurile sale narative polifonice. În locul numeroaselor personaje, puncte de vedere privilegiate, el folosește de data aceasta o „distribuție despuiată”, un aspect pe care Suvin îl asociază cu trecerea interesului său de la politic la ontologic, în mijlocul anilor '60, o trecere pe care Robinson o confirmă, dar pe care el o identifică nu în „conținutul scrierilor sale”, ci în „felul cum structurează ceea ce scrie” [2005: 90].

În 1992 (în prima versiune a romanului, 2021 în versiuni ulterioare și 2019 în film), majoritatea populației de pe Pământ a emigrat către coloniile de pe Marte, pentru a scăpa de efectele precipitațiilor radioactive, ca urmare a Războiului Mondial Terminus. Într-o scurtă dar șocantă descriere a lumii contaminate, în care bufnitele, simbol al înțelepciunii, au dispărut primele, Dick anticipează teoria „iernii nucleare”, ceea ce relevă preocuparea sa pentru consecințele războiului nuclear și amenințarea cu o sterilitate de largă amploare pe care ar putea-o provoca, într-o perioadă când omenirea, după semnarea Tratatului pentru interzicerea testelor nucleare din anii '60, a încetat să se mai îngrijoreze din această cauză. Cei rămași pe Pământ sunt fie încă în serviciul unei societăți care se dezintegrează, în care problemele sunt rezolvate prin violență, în care există o permanentă stare de urgență și tensiune și toate valorile domestice sau artistice au dispărut; fie sunt „retardați”, ca Isidore, șoferul de camionetă din film, căruia nu i se permite nici să procrezeze, nici să plece, din cauza afecțiunilor genetice cauzate de radiații, sau sunt măcinați de alte boli, ca Sebastian, tânărul designer de androizi din roman, care suferă de sindromul Methuselah, ceea ce îi precipită îmbătrânirea.

Rick Deckard, personajul focalizant, care lucrează la Departamentul de Poliție din San Francisco ca vânător de recompense (retras din Poliția L.A. în film) își vede viața familială dezintegrându-se încet odată cu societatea din jur, pe de o parte sub presiunea răspunderilor de serviciu și a depresiei soției sale, acestea fiind efecte

nocive, pe de alta, datorită dorințelor personale întruchipate de urgența de a avea un animal adevărat, un simbol al statutului social, în locul oii false, electronice, pe care o ține pe pășunea acoperită de pe acoperișul clădirii sale, alături de *hovercar*-ul său, acesta din urmă fiind un efect benefic din punctul de vedere Su-F. În timpul comprimat al romanului, Deckard ajunge să pună la îndoială legitimitatea actelor sale, „retragerea” androidilor, de vreme ce aceștia par obsedați de aceleași întrebări care au preocupat umanitatea de la începutul timpurilor: De unde venim? Unde ne ducem? Cât timp avem la dispoziție?

Modelul complex al cărții, reprezentat mai jos, este alcătuit din mai multe modele simple, independent controlabile, într-o configurație în lanț, având slujba și familia lui Deckard ca puncte focar. Modelul simplu, care îl leagă pe Rick Deckard de superiorul său, Harry Bryant și de colegul mai în vârstă Dave Holden, funcționează prin intermediul câmpului generat de aparatul polițienesc în a cărui slujbă este, o slujbă solicitantă în care există tot timpul posibilitatea nu doar de a-și pierde viața, dar și de a comite o eroare fatală, aceea de a ucide un om în locul unui android.

O citire atentă a primului capitol revelă că toate aspectele importante ale romanului, receptacolele ideilor conceptuale, sunt deja prezente. Primul aspect, pornind din dreapta modelului, este legat de Orga Penfield de setare a dispozițiilor folosită de Iran, soția lui Deckard, un dispozitiv de uz casnic care poate pre-programa mii de variații între depresie și stimulare, permițând distincții subtile ca „depresie auto-acuzatoare”, sau „conștientizare a multiplelor posibilități” sau, dacă nu există dorința de a seta aparatul, alegerea butonului cu numărul trei va stimula însăși această dorință. Modelul *Su-F* simplu legat de pre-setarea dispoziției a fost inclus în modelul complex cu eficiență sporită prin folosirea Soluției standard 2.1.1. care specifică: „eficiența unui SFM, (model *Su-F*, N/A) poate fi îmbunătățită transformând una dintre părțile SFM într-un SFM independent controlabil, formând astfel un model lanț” [Salamatov, 1999: 51].

Empatia joacă un rol esențial în roman, traversându-l ca un fir ce unește toate personajele umane în jurul religiei lui Mercer, această renaștere a viziunii creștine cu accent pe împărtășirea durerii și eliberarea prin suferință. Cutia empatiei, ca un mic televizor cu o pereche de mâner, permite celui care o ține să trăiască direct ascensiunea dureroasă, într-o scenă permanent repetată,

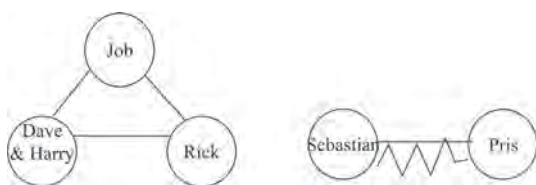
a lui Mercer, întruchiparea lui Cristos, urcând pe o „Golgotă”, în timp ce se aruncă în el cu pietre. Această experiență mântuitoare devine una de implicare directă și fuziune cu Mercer și cu oricare altcineva ce ține mânerul în acel moment. La capătul drumului, Mercer moare doar pentru a se ridica din nou și a lua de la început strădania sisifică și ciclul viață-naștere-renăștere al religiei creștine.

Mercerismul este legătura dintre cele câteva mii de oameni care au supraviețuit prafului radioactiv și au rămas agățându-se de Pământ, din motive de o „iraționalitate greu de înțeles”, dat fiind că „zăbovirea pe Pământ echivala potențial cu a fi clasat biologic inacceptabil”, cu a fi „raportat ca special” în cursul uneia dintre verificările medicale lunare și a ține se cere să te supui sterilizării. „Emigrează sau degenerază! Alegerea este a ta!” sunau reclamele [Cap.1]. Cu densitatea populației într-o descresștere dramatică, majoritatea celor „relativ sănătoși” „constelau în arii urbane unde se puteau vedea fizic reciproc” [Cap.2] și se mișcau împreună cu praful.

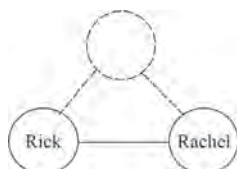
Dick folosește hipotipoza cu măiestrie, pentru a crea imagini ale decăderii care egalează în putere pe cele din film. El inventează cuvântul „kipple”, pentru a „desemna o stare entropică de descompunere și haos către care toate lucrurile tind în mod natural” [Carrère, 1993: 160]. „Kipple” este de asemenea folosit cu referire la un număr mare de obiecte lăsate de către foștii locuitori în clădirile abandonate și decăzute. Singur într-unul dintre miile de apartamente nelocuite ale acestor clădiri părăsite, cenușii și imense, locuiește John Isidore, diagnosticat ca fiind „special” de mai bine de un an, un retardat care conduce camioneta de intervenții a unei firme ce repară pseudo-animale. Relația dintre el și Pris are o importanță deosebită în roman. Deși, într-un târziu Isidore își dă seama că Pris este un android, decide să o protejeze oricum, bucurându-se că a găsit pe cineva către care să-și îndrepte sentimentele mult timp reținute în lumea nepăsătoare și violentă din jurul său. Această relație, deși este o paralelă a relației dintre Deckard și Rachel, se desfășoară la un nivel platonice. Ea este doar una dintre numeroasele ilustrări ale preocupării lui Dick privind noțiunea „dublului”, care caracterizează literatura postmodernistă și se manifestă la toate nivelele romanului: Pris este o copie identică a lui Rachel, animalele au dubluri electrice, există o agenție de poliție dublă și un vânător de recompense duplicat, mai mult decât atât, acesta, Resch, într-o criză de identitate, îl roagă pe Deckard să-i aplice testul folosit pentru identificarea androidilor. Dar oare acesta din urmă este cu siguranță uman? Filmul, cu siguranță, pune la îndoială acest lucru. Deckard conștientizează atracția sexuală pe care Rachel o exercită asupra lui și în final face dragoste cu ea, ca un pas necesar în procesul propriei însănătoșiri: el este un vânător de recompense, doar că și-a inversat prioritățile. Resch îl sfătuiește: „Culcă-te cu ea și apoi ucide-o” [Ch.12]. În final el nu o retrage pe Rachel, dar nici nu se presupune că ar trebui s-o facă, ea nefiind un android fugitiv, ci proprietatea legală a Corporației Rosen.

Cum sunt mânuite în film evenimentele din roman? La începutul filmului Rick Deckard (Harrison Ford) este divorțat, ceea ce permite dezvoltarea unei relații mult mai romantice între el și Rachel (Sean Young), opusă implicării

neutre și pur sexuale din roman. În rest, toate conceptele menționate mai sus sunt eliminate odată cu întreaga parte dreaptă a modelului, care reține doar două dintre personaje, Pris (Daryl Hannah) și J.F. Sebastian (William Sanderson), în locul lui Isidore, într-o versiune incompletă: cele două substanțe există alături de o oarecare interacțiune, atât benefică cât și dăunătoare (îngăduință din partea lui Sebastian care este măcinat de solitudine și boală, dispreț din partea lui Pris), dar ele nu pot evolua într-un model, dat fiind că nu există funcția comună care ar justifica acest lucru. Singura și cea mai importantă legătură menținută este cea care îl leagă pe Deckard de superiorul și colegul său prin intermediul câmpului reprezentat de slujba lui.

Această versiune a romanului nu îndeamnă la o examinare mai profundă a filozofiei lui Dick. Doar dacă... cinefilul educat este în stare să aprecieze sfârșitul deschis al filmului. Nu numai că suntem lăsați să ne întrebăm dacă Rick este sau nu android, dar ultima secvență, în care el și Rachel părăsesc scena împreună, lasă mult spațiu liber imaginației: va fi o relație pur sexuală, iubire, sau se deschide o ușă către un viitor în care oamenii își vor accepta propriile creații ca egale, sau chiar mai mult, într-o versiune modernă a lui *Pygmalion*, se vor îndrăgosti de ele?

În timp ce putem viziona *The Minority Report* ca o versiune extinsă a nuvelei lui Dick, *Blade Runner* poate fi privit ca o versiune redusă a romanului. Dick era încântat de efectele speciale ale filmului, dar în același timp, cu siguranță ar fi dorit prezența în film a mai multor elemente din roman. Cel mai mult regreta animalele electrice: „...animalele imitații sunt lăsate pe din afară. Ah, de fapt, animalele nu sunt de loc un factor în film. Sacralizarea vieții animale. Asta a fost lăsat afară” [Lee and Sauter, 2003: 32].

Do Androids a cunoscut cincisprezece ediții în nouă limbi. *Blade Runner*, clasificat ca „neo-noir science fiction”, a trecut prin șapte versiuni și multe schimbări în scenariu. În roman „prin viziunea sa relativistă și pesimistă asupra realității, Dick pune sub semnul întrebării fundamentele gnoseologice ale științei, ale categoriilor noastre mentale și metodelor științifice” [Pagetti, 1975: 22]. Filmul, la o scară redusă și în mod mai puțin subtil, examinează și el implicațiile morale ale ingineriei genetice și consecințele sale legate de viața omenirii în viitor. Crearea unor

personaje care uneori sunt mai puternice decât echivalentele lor din roman, ca de exemplu androidul Roy Batty (Rutger Hauer), chinuit de întrebarea „Cum să rămâi în viață?” și care înainte de propria-i moarte, cauzată de trecerea celor patru ani permiși androizilor, rostește cuvinte rămase faimoase în cinematografie sub numele de „discursul lacrimi și ploaie”, este una dintre calitățile de excepție ale scenariului.

Folosirea ochilor și a imaginilor care manipulează audiența până la a se îndoii de propria percepție asupra realității abundă în film. Coloana sonoră, linia melodică puternică și întunecată a lui Vangelis, se potrivește perfect cu versiunea coplesitoare a lui Ridley Scott despre Los Angeles în 2019. Nominalizat la paisprezece premii din care a primit patru, filmul a fost selecționat pentru păstrare în Registrul Național de Filme al Statelor Unite. *Blade Runner*, „cu toate defectele sale ca film (și ca versiune a romanului mult mai subtil al lui Philip K. Dick)” este „o expresie vizuală amețitoare a lumii cyberpunk”, zice James [1994: 196].

Lucrări consultate:

- Altshuller, Genrich S. *The Innovation Algorithm*. Technical Innovation Center, Inc. Worcester, MA, 2000
- Carrère, Emmanuel. *I Am Alive And You Are Dead. A Journey into the Mind of Philip K. Dick*. Metropolitan Books, 1993
- Dick, Philip K. *Do Androids Dream of Electric Sheep?*. Panther, 1977.
- Evans, Arthur B., Hollinger, Veronica, eds. *On Philip K. Dick: 40 Articles* James, Edward. *Science Fiction in the 20th Century*. OUP, 1994
- Fitting, Peter. „Futurecop: The Neutralization of Revolt in *Blade Runner*” Mullen, R.D., Csicsery-Ronay, Istvan Jr., Giovannoli, Renato. *La scienza della fantascienza*. Gruppo Editoriale Fabbri, 1991.
- James, Edward. *Science Fiction in the 20th Century*. OUP, 1994
- Lee, Gwen and Sauter Doris Elaine Eds. *What If Our World Is Their Heaven? The Final Conversations of Philip K. Dick*. The Overlook Press, Peter Mayer Publishers, Inc., 2003
- Meester De, Gilbert. *The Universe of Philip K. Dick – Systemic Analysis*. Wilrijk, 1982. 14 Aug., 2007. <philipkdickfans.com/articles/demeesterpkdthesis4.htm>
- Pagetti, Carlo. „Dick and Meta-SF.” SFS # 5 = Volume 2, Part 1 = March 1975. 14 Aug., 2005.
- Robinson, Kim Stanley. *The Novels of Philip K. Dick*. Studies in Speculative Fiction, No.9. Ed. Robert Scholes. U.M.I. Research Press, London, 2005
- Salamatov, Yuri. *TRIZ: The Right Solution at the Right Time. A Guide to Innovative Problem Solving*. Insytec B.V., 1999
- Sutin, Lawrence (ed.). *The Shifting Realities Philip K. Dick*. Vintage Books, New York, 1995.
- Suvin, Darko. „The Opus: Artifice as Refuge and World View (Introductory Reflections)” in Mullen, R.D., Csicsery-Ronay, Istvan Jr., Evans, Arthur B., Hollinger, Veronica, eds. *On Philip K. Dick: 40 Articles from Science-Fiction Studies*. Terre Haute & Greencastle, SF-TH Inc. 1992
- *** „Study Guide for Philip K. Dick: *Blade Runner* (1968).” <www.wsu.edu/~brians/science_fiction/bladerunner.html>

HIDE-AND-SEEK PRINTRE GERMEII LITERATURII

Foarte interesanta dezbatere propusă de Ion Simuț – *Simptomele actualității literare* – situează literatura pe o falsă problemă.

E drept că, în funcție de realitățile prezente, de provocările societății care sunt altele decât în trecut, avem parte de o confuzie, în general culturală, resimțită și în literatură. Delimitarea de ceea ce a fost înainte de 1989 mi se pare normală, însă în măsura în care înțelegem prin delimitare detașarea obiectivă pe care o are chirurgul, în măsura în care înțelegem prin delimitare revalorizarea operelor, ceea ce ar însemna nu martelajul autorilor care au avut o anumită afinitate cu vreun sistem politic, ci decantarea operelor acestora, ținându-se cont de toate criteriile reale.

Scriitorii de după 1989 (cel mai recent val literar), refuz să vorbesc despre generații, să înregimentez pe careva, ar putea fi infestați cu orice tip de germeni, nu însă cu germeii conjuncturali, din punct de vedere politic, deși problema de fond ține de fapt de morală, nu atât de o ideologie.

Însă, trebuie bine delimitată, pentru că eu-l creator, consider, nu se poate identifica cu eu-l biografic.

În acest sens, un caz evident este cel al lui Eugen Barbu. Poate că nici n-ar fi atât de gravă (raportat la literatură, nu la un plan deontologic) infestarea acestui scriitor cu protozoarele socialiste, pentru că literatura nu este nici morală, nici imorală, literatura este de calitate sau nu, dacă scăpările estetice n-ar fi evidente.

Biografia ține, e drept, de istoria literaturii, nu însă de critica literară.

Asumându-mi în mod voit și o parte de subiectivism, vreau să cred că, deși o operă nu poate fi judecată ca morală sau imorală, ea, totuși, poate fi simțită ca falsă sau autentică.

Oricât s-ar ascunde sub cerneală, oricât ar juca *hide-and-peek* cu vocile subtile ale tuturor personajelor, scriitorul nu poate minți; sau, dacă minte, trebuie s-o facă perfect.

Dacă minte, e fals. Dacă e fals, se simte și e prins iar falsitatea nu e literatură.

Atunci, pe unde s-ar situa biografia lui? E chiar atât de defalcată de operă?! Însă, eu-l creator nu e identic cu eu-l biografic!

Deja ajungem într-o altă problemă, a identității scriitorului, care nu e ruptă de cea a noastră.

Pe la 1818 John Keats credea că un scriitor, prin etapele lui, poate ajunge până la depersonalizare, sau, mai corect, la pierderea identității: „poetul este cel mai nepoetic dintre creaturi; el nu are identitate, el are permanent un alt lucru, pe care-l umple cu ființa sa – Soarele, Luna, Marea și Bărbații și Femeile, care sunt fructe ale impulsului – poetul nu are așa ceva, nu are o identitate – el este neîndoielnic cea mai nepoetică ființă (...)” – *Letters, Ed. Forman, Macmillan, 1977*

Mutatis mutandis, scriitorul, în speță, este creatura cu tot atâtea identități câte ar putea exista în lume sau câte are el

capacitatea să-și asume pentru o operă sau alta. Pusă astfel problema, fără a lărgi limitele existențiale, fără a ne referi la actul creației, lucrurile devin extrem de simpliste, căci s-ar putea vorbi și despre simptomatologia ființei scriitorului iar de aici până la patologie nu mai e decât un pas, ceea ce nu e cazul, pentru că scriitorul crează, în timpul acestui proces, așezându-se conștient în toate formele posibil existente pentru a le testa, a le experimenta.

Desigur, în cazul așa-zisei simptomatologii literare nu despre această problemă enunțată mai sus e vorba, ci despre morală, despre atitudinea etică a scriitorului.

Spuneam la început că provocările sunt altele acum. În primul rând mi se pare anacronic să se mai vorbească de generații. Nu cred în înregimentare, pentru simplul fapt că, vrem sau nu, ne îndreptăm spre globalizare, chiar și în privința culturii. De aici, am presupune că doar individualitățile vor putea să mai spună ceva, desigur, în contrapondere, grupurile relativizează, ceea ce e, din nou, foarte bine.

Literatura română nu suferă de nimic, e extrem de competentă, în raport cu altele; singura ei problemă ține de deontologie.

Cartea criticului Ion Simuț – *Simptomele actualității literare* – ridică toate aceste probleme din literatura română, situându-le însă în patologic. Circulația valorică se face între ieri și astăzi, între canon și *non-canon*, între criteriul estetic și *non-estetic*, se pune în cumpănă Nobel-ul, nici raportul dintre literatură și factorul politic nu este lăsat pe dinafară:

„A devenit din ce în ce mai clar – spune Ion Simuț – de cel puțin 20 de ani încoace – că există o altă politică a premiului Nobel pentru literatură decât cea a valorii. Stângismul selecției amestecă alte criterii. Împărțirea pe zone geografice – dacă nu echitabilă, măcar consolatoare – ne poate da o foarte slabă și vagă speranță în fața atâtor teritorii exotice extraeuropene...”

Radiografierea literaturii nu se oprește doar la anii '50 – 2000 sau doar la spațiul cultural românesc.

Se relativizează autoritatea criticului, ceea ce este un semn de însănătoșire a criticii, plasându-l deopotrivă în zona rațiunii și afectului, pentru a surmonta capcanele literaturii.

„Fără o capacitate superioară de înțelegere a operei nu există posibilitatea unei cât de firave explicații a valorii estetice. Nu poți iubi literatura fără să o înțelegi, de aceea cred cu tărie că iubirea e o formă de inteligență afectivă. Actul critic, în general, e un aliaj de iubire, comprehensiune, explicație și iluzie, aceasta din urmă poate, uneori, în proporție mai mare decât primele.”

La întrebarea centrală, care emerge din corpus-ul cărții, *încotro literatura română postcomunistă (?)*, Ion Simuț nu are un răspuns standard, doar arată cu persuasiune că „arta nu poate salva lumea, dar poate să întrețină frumusețea morală a sufletului omenesc...”

ARHITECTURĂ BALADIERĂ

Schelling a definit odată arhitectura ca fiind *muzică solidificată*. Impresia aceasta de „muzică solidificată” și totuși izbitor de dinamică o lasă poezia lui Șerban Codrin, unul dintre poeții remarcabili rămași în plan secund din pricina vicilor instalate comod în viața noastră literară încă de pe vremea dictaturii, de care ne iluzionăm că am scăpat, dar rămasă, la nivel partizanal, în instituțiile statului. Iar *partizanatul* actual în cultură este apartenența la ceea ce se numește „postmodernism”, etichetă fără de care ești condamnat a fi marginalizat ca „expirat”, deși tocmai postmodernismul se dovedește a fi o paradigmă culturală *expirată*. Însă, ca tot ce e muribund, acesta se agață cu disperare de orice ar putea să-l salveze, refugiul ultim fiind în manualele școlare, unde scriitorii minori tronează mai galonați decât Eminescu, el însuși calificat ca „expirat”.

Opera poetică a lui Șerban Codrin se vede încununată de *Baladierul**, carte ajunsă la ediția a doua, revăzută, și subintitulată *Un poem pentru CCCLXVI de zile și nopți* (Editura Helis, Slobozia, 2007, 447 p.). Ca viziune arhitecturală, *Baladierul* îmi amintește de recente cărți ale lui Ion Gh. Pricop (alt scriitor de „margină”, rămas cvasinecunoscut), *Balada vârstelor* (2004) și *Caligramele destinului* (2006). Acești poeți urmează un veritabil „principiu matematic” în construirea cărților, modalitatea lor de percepție a ființei fiind una *spțială*, de unde și posibila impresie a primatului apolinic comparativ cu cel dionisiac-tragic. În fapt, ca și în cazul „parnasianismului” ionbarbian, perfecțiunea structurală arată niște dionisiaci autodisciplinați în formele fixe, cu o voință creatoare evocând „nefericita sectă” eminesciană însetată de *formele perfecte*. Și tocmai tiparele spațiale devin capabile să înglobeze *timpul* în toate dimensiunile sale: *vârstele omului*, la Ion Gh. Pricop, și *ciclul cosmic pământean* a celor 365 de zile plus *una*, la Șerban Codrin, realizând o veritabilă epopee lirică a trecerii omului prin eonul hărăzit de Dumnezeu. Aparent, asemenea scriitorii care se-ntorc la forme poetice istoricizate par niște „tradiționaliști”, de unde, probabil, și nerecunoașterea lor de către promotorii paradigmei postmoderniste. Dar, în definitiv, și postmoderniștii „rescriu” modernitatea și tradiția, numai că ei o fac sub legea de fier a *parodicului*. Astfel, Mircea Cărtărescu, capul generației, parodiază toate formele poetice ale literaturii române, realizând o veritabilă epopee a acesteia, în *Levantul*, care va rămâne cea mai bună carte a sa. Și totuși, sub extraordinara invenție verbală

cărtăresciană se ascunde *nimicul*, după cum observa, bunăoară, Marian Popa. Postmodernismul se ferește de dimensiunea *profundului*, riscând să reducă jocul la *joacă*. Constantin Virgil Negoită identifica aici un *postmodernism modern* care trebuie depășit de un *postmodernism premodern*, cel care tinde să recupereze tradiția și modernitatea nu la modul parodic, ci cu tot cu dimensiunea *profundului*, adică a *sacralului*. Or, spre a-l distinge de confuzia cu postmodernismul manierist, noua paradigmă culturală a veacului în care am pășit, se numește *transmodernism* (v. cartea mea *Transmodernismul*, Editura Junimea, Iași, 2005). Într-o astfel de paradigmă se plasează și Șerban Codrin.

Baladierul se organizează pe matricea ciclurilor cosmice temporale pământene, anul devenind un fel de arbore porphirian, ramificându-se după cele șapte zile ale săptămânii, care sunt și ale creației divine: șapte cicluri poetice dispuse simetric-asimetric, patru de balade și trei de sonete (15 balade, 100 de sonete, 15 balade, 100 de sonete, 15 balade, 100 de sonete, 21 de balade). Ruperea de simetrie survine la nivelul baladelor și al „zilelor-poeme”, sugerând, desigur, dinamismul creației. Ca și celălalt mare baladist al literaturii noastre contemporane, Cezar Ivănescu, Șerban Codrin recuperează forme poetice tradiționale, respectiv, în cazul său, balada de tip François Villon, cu formă fixă, și sonetul de tip englezesc-shakespearian. Dacă cele 365 de poeme constituie simetria ciclului cosmic-divin, cea de a 366-a poemă, o baladă, trebuie să fie a poetului, micro-oglină în stare să le înglobeze și să le *sporească* pe toate celelalte, în sensul potențator al lui Blaga.

Trebuie spus de la bun început, Șerban Codrin este un maestru desăvârșit al liricii cu formă fixă, fapt dovedit nu numai pentru cea de sorginte europeană, dar și în preluarea *haiku*-ului japonez, privitor la care nu are nici un rival pe măsură în spațiul românesc. Ca poet născut și nu făcut, Șerban Codrin posedă un simț special al limbii române, stăpânind alchimia verbului, în spatele căreia stă o trudă evocând nuntirea argheziană a „slovei de foc” și a „slovei făurite” în *cuvinte potrivite*. Altminteri, *Baladierul* lasă impresia unui „arghezianism” fără Arghezi și nu mă miră că Șerban Codrin este și autorul unei *Țiganiade* rescrise în proză, exercițiu postmodernist care ar fi meritat o mai mare atenție din partea criticii literare.

Primul ciclu de balade pare a fi o minițiganiadă tragică a zilelor noastre. În spirit oriental, dar și nietzschean, cu trimitere la *Așa grăit-a Zarathustra*, poetul se legitimează ca *discipol* al unui *maestru* care radiază în juru-i *sacralitate*: „Nu-ți mulțumesc, spre cinste, în zadar,/ Ci viața mea-i de mii de ori bogată,/ Când lămpi mi-aprinzi de fiecare

* Șerban Codrin, *Baladierul*, ediția a II-a, Slobozia, Editura Helis, 2007.

dată./ *Maestre radiind ca un altar!...*” (I, *Baladă ori de câte ori discipolul primește vizita maestrului*). Ne-am aștepta, așadar, la o poezie gnomică, înțeleaptă. Spre o asemenea imagine ne îndrumă și balada a II-a, care surprinde opțiunea *alegerii pe întuneric* a felinarului luminător de fluturi, molii, ochi de bufniță, cozi de cometă, scorpioni de noapte etc., toate dând năvală pe planetă, izbindu-se de lumina felinarului, ca lumină a lui Dumnezeu. Poetul ar vrea împlânzirea lor într-o „pașnică-armonie/ Schimbând îngrozitoare suferințe/ În umilintă și prietenie”. (II, *Baladă pe întuneric despre fluturi și alte molii în lumina lui Dumnezeu*). E ceea ce poetul numește în balada a III-a *curățenia de primăvară*. Până la aceasta, are a se confrunta cu apocalipsa lumii moderne și postmoderne, pământul devenind un Târg de Inventii Inutile, din care Dumnezeu a fost alungat, rămânând să troneze, ca într-un pavilion de nebuni, numărul Fiarei: „Pavilionul Șase-Șase-Șase” (IV), alături de „împărăția” victimelor, „Împărăția-acarului Păun” (V). Toate stau sub semnul „parodicului”, al falsului, dar se pare că mai există încă lucruri care nu pot fi parodiate, precum foamea și pâinea: „Nu-ngheată foamea, de exasperare,/ Nici cărlionții brazdelor, de groază./ Sânguincios, calvarul implicându-l/ Și exaltând pericolul sublim,/ Pe ziua de-azi și mâine-a tot flământul/ Numele pâinii nu-i pseudonim” (VI, *Baladă cu exasperare despre pâinea de azi pe mâine a flământzilor*). Nuntașii care au chefuit la nunta de la Cana Galileii, vrând să-l imite pe Mântuitor, au falsificat apa în vin și toate s-au răsturnat, Dumnezeul modernilor, „sătul de veșnicie”, „Se crede doctor în filologie/ Cu două-apocaliptice mustăți”, devenind chiriaș în „cimitirul Sfântul Nietzsche” (sic!, VII, *Balada serilor când spunem bună dimineata*). Parodia postmodernistă *sans rivages* bântuie în următoarele balade, la modul livresc, „Pe-o lume-n așteptare, deocamdată” (VIII), în care artistul pictează cu mustăți și pe Venus, iar demonii bântuie încă din „marile Siberii”, pe fondul necurmatelor deziluzii: Einstein, muzica lui Bach, Che Guevara, Don Quijote, Marx, într-un timp absurd, la ceas de apocalipsă. Forța verbului lui Șerban Codrin se arată în imagini răzvrătite: „Sătui de revoluții, de Iisus,/ De Marx cu-absurditatea genială,/ Mai bine să murim de plictiseală,/ Nici mai prejos, vă rog, nici mai presus.../ Decât milenii, secole și ani,/ Spre culmile profetului Cioran/ Să ne târâm până-aurim pustiu/ Cum bate-a disperare, bate, bate/ Un orologiu bestial de viu,/ La ora fără-un sfert și jumătate. // Lehămesiți de utopii, de cărți,/ De agonia-ascunsă-ntre coperti,/ Să ne-oblojim adâncile dureri/ Și-aripile din rădăcini tăiate,/ Ochii-n pământ și spatele spre cer,/ La ora fără-un sfert și jumătate...” (X, *Balada orei stabilite cu exactitate pentru sfârșitul lumii*). Noii Ghinghis-Hani ai lumii au hotărât soarta omului modern: „Trei impozanți conducători de state,/ Americanu-ntre englez și rus”. Eva dansează *strip-tease*, iar Adam e miliardar, confundând raiul „C-un cazinou fosforescent, oh, yes!/ Lumini în strălucite panorame,/ Las Vegas delirează de reclame,/ Imaginând cu frenezie-un cuplu,/ Cel mai zburdalnic, de yankei, precis!/ Dansează strip-tease, dar cu-atât mai suplu,/ Când visu-i artă și-arta e un vis!” (XII, *Balada celor trei conducători de stat comentând același tablou*).

Trecerea de la uriașele falsuri ale lumii postmoderne la ceea ce poetul anticipa a fi *curățenia de primăvară*, care e primul dintre rosturile poeziei, se face în dublă cheie: tematic și stilistic-muzical, recte explozia vegetală și punerea ei în oglinda nobilă a sonetului nordic, cu o măiestrie „matematică” la înălțimea celui care a fost Vasile Voiculescu. Arta poetică se-ntregește acum cu imaginea lumii-Biblioteca: „Am dat singurătății-această formă:/ Lungi rafturi, unde povestindu-și veacul/ Aud cum proaspăt murmură copacul/ Lâng-alt copac nu-ntr-o pădure-enormă,/ Ci-n sacra pace a bibliotecii./ O scară-mi trebuie, să-ajung la brazii/ Lui Moise în pustiu păzind nomazii/ Cu Dumnezeu, cu mieii și berbecii./ Bătrânii fagi sunt Dante-ntre lumină/ Și beznă, Shakespeare, Borges, Swift, cascada/ Vuiește ca sudoarea din Elada,/ Poetii pe galeria palatină...// Pe iarbă, jos, sub frunzele-n cădere/ Mor versurile noastre efemere”. (18). Am citat întreg acest sonet fiindcă arată deosebirea dintre livrescul postmodernilor și cel transmodern al lui Șerban Codrin. La primii, livrescul își este suficient sieși, omul trăiește exclusiv în Biblioteca-labirint, cum se-ntâmplă, de pildă, la Eco, în *Numeletrandafirului*. Șerban Codrin face un pas mai departe, urmând parcă pilda lui Baudelaire, care descoperă „pădurea de simboluri”: natura urmează „prescripțiile” Bibliotecii, dar Biblioteca nu întrece niciodată explozia vieții în primăvară: versurile sunt efemere. Meseria de o viață a lui Șerban Codrin a fost și este aceea de bibliotecar. Dar el iubește cărțile și se sufocă, totodată în bibliotecă, jinduind la sălbăticia lui Ghinghis-Han și la aruncarea în foc a manuscriselor, ca un alt Gogol: „Sub cuiburi de păianjeni în tavan,/ Pândit chiorăș de gloate mari de cărți/ Urlându-și desperarea-ntre coperti,/ M-aș vrea analfabet ca Ghinghis-Han,/ Sălbatic, încălțat în piei de lup./ De Nietzsche (sic!) mă-ngrozesc, de-Eskil, Cioran,/ De-anatomia calului troian,/ Și-ngenunchind, urechile-mi astup./ Nu-și rup mulți Gogoli manuscrisu-n foc/ Și Kafka mă dărâmă în infern”. (24).

Soluția existențială a lui Șerban Codrin este *explozia vegetală*. S-ar putea spune că el descinde din tușa vitalismului expresionist, „încorsetat” neconstrângător în poemele cu formă fixă. Din acest punct de vedere, Șerban Codrin nu are egal, în poezia românească modernă. În *Existența romantică*, Edgar Papu arăta că imaginarul vegetal este marea descoperire a trăirii romantice. Regnul vegetal se caracterizează prin „imobilitate”, dar la Șerban Codrin el devine „exploziv”, continuând gândul eminescian al acelei trăiri care aduce capacitatea de a percepe a patra dimensiune a spațiului: *auzirea timpului, a creșterii ierbii*. (Vezi *În zădar în colbul școlii...*). Versiunea similară a lui Șerban Codrin ne întâmpină încă din *haiku*-uri: în șaptesprezece silabe, el vorbește, bunăoară, de învățătoare, de clasa goală și de *înflorirea năprasnică* liliacului în crâng. În sonetul 30, „Năprasnică în floare liliacul”. Poeziei livrești el îi opune invazia florilor de cires: „De jos în sus trosnind năbădăios,/ Flori năvălesc pe vânt, flori de cires,/ Și casa-mi zgâlțâie de sus în jos, // Ori este-o veste, semn din răspuțeri/ De înviere-a cerului din cer?...” (28). Iată, așadar, Învierea, marea curățenie de primăvară. Sau această zănată dezlănțuire dionisiacă de dimensiuni cosmice, împlânzită de *sfoara* sonetului:

„De când zănatica de primăvară/ De niște nopți și zile-a-nnebunit,/ Un ghem de lux mi-am cumpărat, de sfoară,/ S-o tai mărunț c-un foarfece tocit./ Cum nu măsur minutul cu prăjina,/ Lungimea clipei nici atât, ce-ar fi,/ Ce-ar fi s-arunc pe ceasul gării vina,/ Pe nouri curgând spre miazăzi,/ Că prea-nfloresc prin șanțurile Căii/ Lactee tufe-anapoda de spini/ Și scârțâie spasmodic zurgălăii/ Și gâțul zeilor prea în declin...// Pe drept mi-o-nchipui sfoară tocmai bună/ Să lege vremi și vremuri împreună”. (29).

Totul înflorește debordant în *Baladierul* lui Șerban Codrin. Salcâmi: „Ei nu se năpustesc să fie primii,/ Parfumeria lor ca niciodată/ E de-o sălbăticie-mbleșugată:/ Cu violență înfloresc salcâmi”. (33). Sau acest elogiu al răsadurilor: „De le plantezi cu sacră prevedere/ În bărrăganu-nngenuncheat sub soare,/ Udând cu rouă magică de flori,/ Cu aștrii-n cer și nouri călători,/ Va crește o fântână de răcoare...// Se mai găsesc răsaduri de-orice vrei/ La piața-ntre milenii doi și trei”. (34). *Transparenta lumii-ca-lumen*, recuperată de transmodernism, e de esență, desigur vegetală și chiar absența rememorată a ciresului dă transparentă golului: „Un singur gol vibrează transparent/ Sub zodii, al ciresului absent”. (32). Pustiul bacovian este al orașului lipsit de flori. Citez integral sonetul 36: „În tot orașu-am căutat o floare,/ Am căutat un singur trandafir,/ Un singur fir de iarbă,-un singur fir,/ Și am găsit răscruci cu semafoare,/ Muzee, universități savante,/ Săli de concert, vitrine, librării,/ Persoane, cărți, metrou, academii,/ Femei ametițor de elegante,/ Fântâni arteziene, stadioane/ Cu nume de renume, pălării,/ Statui, ghiozdane, jocuri de copii/ La vale-alunecând pe tobogane...// În cimitiru-unui cătun tihnit/ E-un codru de bujori la infinit...” (36). Floralul se alchimizează în focul poeziei: „Decât, pe viu, pârjolul poeziei/ Nimic nu arde mai devastator.../ Rupând cu dinții câte-un fir de iarbă,/ Suflăm din răspuțeri, să prindă spor/ Jăratul și-l obligăm să fiarbă/ În ceainic apa unui strășnic nor,/ Dar dacă îndesăm o elegie,/ Ori niște psalmi străvechi și azurii,/ Atunci să vezi deodată rodnicie/ De flăcări izbucnind sub pirostrii...” (49).

În plan uman, vitalismul floral este al erosului și al feminității. Probabil, cele mai multe poeme din *Baladierul* sunt de dragoste. Varietatea gamei erotice este impresionantă, de la tentația voluptății fizice până la spiritua-lizarea budistă sau creștină. Toate regnurile din univers au conlucrat „nichitastănescian” la splendorile din mersul femeii: „Exuberant și zvelt, îmi place mersul,/ Dar feminina ta suplețe este/ Pe-ascuns cea mai arhaică poveste/ Din câte născoceste universul./ Se zămislesc arzând în constelații/ Atomii de-oxigen, carbon, siliciu,/ Hazard cu energii fără-auspiciu,/ În miliardele de generații/ Pe o planetă cu nuntiri astrale,/ Rodind, oceane își ridică-n transă/ Prin regnuri nerăbdările spre-o șansă/ De-a clocoti în șoldurile tale...// Văd cum te plimbi pe străzi, cu-acea bruschețe/ De cosmos nebuloasă, dar cu noblețe.” (95). Mărul biblic al Evei devine periplu de necurmăte delicii senzuale și filosofice: „Mușc suculent, când, iată, mușcătura/ Devine cel mai exploziv spectacol/ De mirodenii, muzică, miracol,/ De-a binelea salvându-mi incultura/ În basmele cu-odăjdii ideale/ Pe Eve providențial de goale!...”

(100). Vegetala grădină a raiului este a cuplului cosmic: „Te rog, o dată sau de șapte ori,/ Să ne-nălțăm, să ne-alergăm de mână,/ Un corcoduș să-avem la îndemână/ Cu mii de căi lactee printre flori”. (101). Sâni, mere care dau în floare, ca o botanică mântuitoare, nebuniile îndrăgostiților sunt o proclamare a unui „Nou Testament de inimă albastră” (114). Cuplu jinduieste la vreme „când iubirea nu era păcat”, protestând împotriva izgonirii din rai „pentru-un măr” (Balada CXVI). Reflexe ale arghezienelor *flori de mucigai*, cele din portretistica Radei, se insinuează floral: „Se grozăvește dulce și varvar/ Buchetul creț de-ocnase crizanteme,/ Regino pe-un regat triunghiular!” (CXXVII). Iată și un portret muzical-floral: „O fi țesut-o domnul Mozart, din/ Viori, garoafe, clarinete, crini/ De-urzeală-n muzicale-academii...” (135). Sacralizarea iubirii-pasiune capătă vagi accente eretice de tipul Dan Brown din superficialul arsenal postmodern: „Și ne jucăm de zodii mai presus,/ Ca sfânta Magdalena cu Iisus” (159). Desigur, nu sunt cele mai fericite imagini ale jocului erotic. Poetul se iluzionează că însuși Dumnezeu ar fi mușcat din mărul păcatului: „Chiar Dumnezeu, chiar Buddha și preablândul/ Iisus, Messia Sfințelilor Scripturi,/ Cu lăcomie-au degustat, mușcându-l,/ Fructu-adulat de zei și secături.” (166). Poetul respinge prigonirea îndrăgostiților „pentru-un măr” de către asceți, fructul oprit devenind „Un glob perfect, un măr universal...” (228). Mărul furat din rai și tăiat în două se furizează sub „sutienul tău cu bunătați” (230). Nostalgia paradisului salvează însă iubirea de biologie: „Aici e paradisul, când iubim!” (171). Nașterea iubirii este aidoma trăsnetului înfloririi: „Cu fulgerul din ochi mă curentezi/ Ca pe-un stejar trăznit la drumul mare”. (178). În schimb, mi se pare nefericită parodiarea celebrului vers din psalmul arghegian: „Vrei să o pipăi și să urli «Este...»”. (CCXLIV).

Finalul *Baladierului* înseamnă reîntâlnirea poeziei și iubirii cu Dumnezeu, drumul trubadurului fiind de la iubirea-pasiune, născocire a Occidentului eretic, la iubirea *agapè*, cea întregitoare, creștină, chiar dacă hedonistul mai visează ca îngerul păzitor să-i toarne o cană „cu vin fierbinte” (273). Bucuria iisusiacă e marea de lumină a inimii, răzbătând prin coroana de spini a Mântuitorului: „Destul să-auzi cum inima îți bate/ În inima lui Dumnezeu pe cruce...// De vie împlântată în amiază,/ O troiță de foc iriază...” (281). Aflăm, finalmente, că înfrățirea poetului cu floarea e mângâierea absentei „blândului Iisus”, refuz al întrebărilor, căci îi este „de-ajuns mirarea” (319). La sfârșitul secolului al XIX-lea, Lev Tolstoi gândea că dacă s-ar reîntoarce Iisus pe pământ, n-a mai fi recunoscut, ci mai degrabă alungat. Balada a CCCXLVII-ea este intitulată *Balada lui Iisus Hristos la poarta paradisului după a doua coborâre pe pământ*. Poetul român imaginează că Iisus n-ar mai fi recunoscut nici la poarta raiului, căci oamenii nu l-ar mai răstigni a doua oară, „umanizați” într-o ipotetică, dar fadă înfrățire ecumenică universală.

Baladierul lui Șerban Codrin este una dintre construcțiile impunătoare ale poeziei românești ale începutului de nou mileniu, semn că impasul poeziei pornografice postmoderniste a luat sfârșit.

OPINIILE UNUI MORALIST – CĂLĂTOR ÎN ȚARA CUVINTELOR

Întâlnim în această carte* rigoarea și verva publicistului, onestitatea omului de știință, patosul analitic și gustul pentru speculație, voluptatea erudiției (lingvistică, istorie, mitologie, stilistică, folcloristică, istoria mentalităților, arta militară la români, numismatică, imagologie), dar – peste toate – ochiul sever al moralistului așezat pe apele tulburi ale realității imediate. IOAN ADAM își propune – și reușește – o fascinantă cercetare interdisciplinară, fără momente de monotonie sau spleen, cu speranța mărturisită că mesajul său va fi receptat și că noi toți vom încerca să oprim destrămarea progresivă a unei limbi atât de bogate și de vii (încă). Se simte îngrijorarea sa sinceră și dorința de a scoate la lumină înțeleșurile îngropate în cuvintele și expresiile limbii noastre, selectate aici, spre cercetare, cu totul în afara hazardului.

O lume începe într-un cuvânt, dar nu oricine este capabil să dezgroape această a doua realitate, la fel de pasionantă ca și aceasta în care trăim, fără a avea repere stabile, criteriile de evaluare și puterea de le regenera. O investigație necesară mai ales de când, precizează autorul, „Chirița și Guliță au trecut oceanul», întorcându-se de acolo „ca moderatori și formatori de opinie”. Constată apoi, cu amărăciune, că limba română „se denaturează”, grav afectată, iar purtătorii acestui virus sunt tinerii; iată un motiv de îngrijorare în plus. O cercetare atentă și competentă, ca aceasta de față, descoperă în cele 63 de expresii și zicale o „istorie secretă a românilor condensată memorabil în rostirea lor”. Motto-ul din C. Noica îndeamnă la **anamneză**, cu șansa regășirii noastre dincolo de rostogolirea sonoră a cuvintelor în istoria mai depărtată sau mai apropiată.

Fără să-și fi propus asta neapărat, filologul împătimit are câteva contribuții de care specialiștii ar trebui să țină seama. Cu toate că majoritatea specialiștilor înclină să considere cuvântul „brânză” de origine traco – dacă sau, în orice caz, dintr-o limbă balcanică dispărută, Ioan Adam înclină să-i dea dreptate lui Al. Ciorănescu care aprecia – logic – că lat. „brandeum - brandea”, ce înseamnă „pânză de in”, putea să dea „brânză”, dacă ținem cont că alimentul era protejat de un sac de pânză, iar numele putea avea legătură cu forma pe care o capătă acesta în procesul separării / distilării. Mai spectaculoase sunt aprecierile legate de expresia „A umbla cu iordane”, desprinsă probabil din „A umbla cu Iordanul”. Evident, prioritatea în timp a avut-o cea religioasă, întrucât era

legată de un ritual inițiativ ce-l repetă pe cel al lui Ioan Botezătorul (în ziua de 6 ianuarie a fiecărui an). Ca de atâtea ori, **sacru** a glisat spre profan, și oamenii au preferat să umble, de mai multe ori pe an, „cu iordane”, adică să se specializeze în palavre, vorbe goale. Originea acestei degradări, crede distinsul autor, s-ar afla în **credința bogomilică** ce a bântuit Peninsula Balcanică mai bine de două veacuri și care tăgăduia botezul cu apă, cultul crucii și serviciul religios. Un bun prilej pentru Ioan Adam să ne introducă în istoria acestei secte și a mentalităților din acea perioadă (sec. X - XII).

În altă parte, discutând „laie, bucălaie”, ca semn al unicității „mioarei” năzdrăvane din cunoscuta baladă românească autorul nu se mulțumește cu aprecieri circumscrise lanțului carpatin, ci îndrăznește să caute în textul atât de binecunoscut (oare?!) **indicii** „de vitalitate și vechime tracică, indoeuropeană”. Ceva mai jos, sancționează exagerările lui Vasile Lovinescu care descifra în „Mări” ideea de „mărire, Maria și Marea” și nu o simplă uimire („Mări”, interjecție) în fața unei fapte ce amenință echilibrul și armonia lumii paradiziace, observație întru totul corectă și ușor de probat. În „Domnul Sarsailă autorul” (1838), Ion Heliade Rădulescu atribuie personajului amoretat de „lelița ideală” scrieri străbătute de „un sul subțire”, iar peste câteva decenii (1879) un personaj al lui Caragiale reia formula la fel de enigmatică pentru cititorul de azi (conu Leonida), dar pe care Ion Adam ne-o explică cu răbdare și metodă, contrazicând DEX (1975, 1998) ce susține originea latină a termenului. În realitate, etimonul e de origine turcă: „usul” (mijloc, metodă), ajuns la grecii moderni și la bulgari cu sensul de „procedeu abil”. Concluzia e una singură: **sulul subțire** este „o ipostază rafinată a șiretlicului, tertipului și pișicherlăcului”. În același DEX (1998), la cuvântul „fofârlică” se precizează că are etimologie necunoscută, lucru cu care nu este de acord autorul acestei „povești a vorbelor”. De fapt, etimonul acestuia ar putea să fie francezul „faufiler” (a se introduce undeva pe furis, cu dibăcie, a obține o situație bună prin înșelătorie) ce a îmbrăcat veșminte balcanice, cu sensul apropiat de „șiretlic” sau „pișicherlăc”. O ipoteză foarte probabilă, de ce nu?

Moralistul nu se dezmințe o clipă. El compară – ori de câte ori se impune – prezentul cu trecutul, arătând ce rele s-au perpetuat, ce a adăugat cu prisosință contemporaneitatea, cât am pierdut sau cât am moștenit, pe linia de interferență, adesea nefericită, între Orient și Occident. Din atari motive, o zicală de genul: „nici în clin, nici în mănecă” provoacă ironia amară a

* Ioan Adam, *Povestea vorbelor. O istorie secretă a limbii române*, Colecția „Universitaria”, Pitești, Editura „Paralela 45”, 2007, 208 pag.

comentatorului. După câteva precizări strict necesare: paleoslavul „klinu” cu sensul de „vale, povârniș” și lat. „mânece - mâneca” (a mâneca) cu sensul clar de „sculatul devreme”, el se oprește firesc asupra unei vechi ziceri românești: „Mânecatul de dimineată și însuratul devreme nu strică” ce s-a transformat, într-o lume marcată „de obsesii culinare”, în (să vezi și să nu crezi!) „Mâncatul de dimineată...”. Pe vremea aceea, observă comentatorul în maniera humuleșteanului, țărani care mâneau care cu boi se ajutau între ei, chiar dacă nu se cunosteau. Când regula (de bună creștere, de omenie) era încălcată, vinovatul era disprețuit de comunitate: cu acesta țaranul n-avea „nici în clin nici în mâneacă”; era un **străin** și un **nemernic** (nu întâmplător, acestea au fost sinonime cândva).

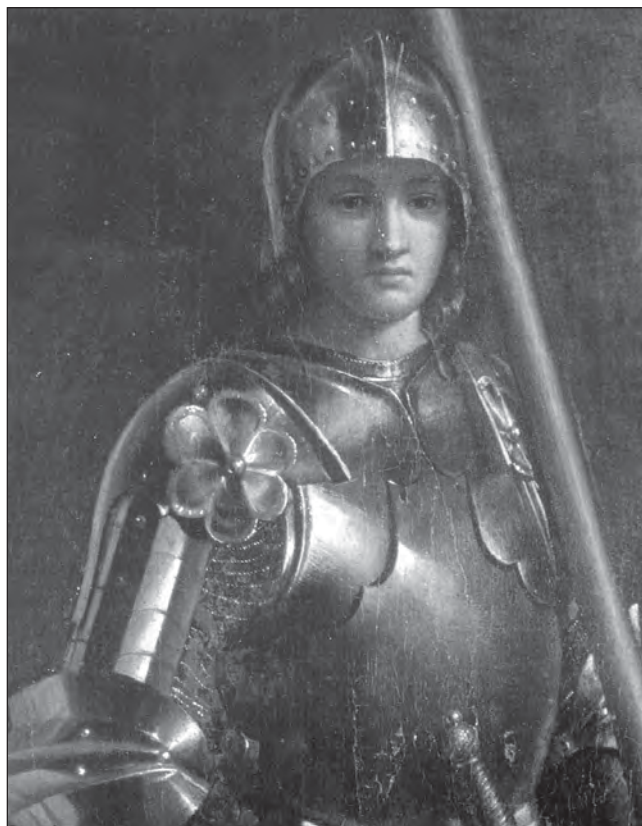
Altă zicere: „A-și lua lumea în cap” provoacă tristețea și mânia abia reținută a autorului până într-acolo încât, în loc să discute mai întâi rădăcinile acestei metafore, după care să-și concentreze „focurile” spre prezent, cum procedează în atâtea alte cazuri, acesta începe să argumenteze, de la primele rânduri, ce tragedie s-a consumat la noi după decembrie 1989 și în anii următori cu date statistice ce nu lasă prea mult loc optimismului. Iată doar un exemplu: „Numai în 2002 au plecat din țară 2000 de absolvenți ai facultăților din domeniul tehnologiei, informațiilor și comunicațiilor”. Abia acum, găsește potrivit momentul să ne explice care au fost originea și esența acestei tragedii naționale (lucrarea pământului „cu japca” în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, ceea ce a declanșat exodul țăranilor de pe pământurile lor). De la Ion Adam zicere: „Și-au pierdut pământul așa cum cei de azi își pierd țara, dar s-au ales cu o metaforă enormă, **unică în lume**, ca măsură supremă a disperării”. Cine ar putea să o spună mai bine?!

„A intra în bucluc” însemna a intra la mare necaz, încurcătură, faptă murdară, necuviincioasă. După o scurtă incursiune în universul crengist (alături de A. Pann, autorul preferat) constată aproape resemnat: „belelele și buclucurile curg gărlă în istoria mai veche ori mai nouă a românilor, care s-au obișnuit atât de mult cu ele, încât le privesc chiar cu un grăunte de ironie rezervat lucrurilor neînsemnate!”. O obișnuință cu răul ce ar explica convingător de ce rezistența în fața acestuia este atât de modestă. Întorcându-și privirile asupra tribunalelor, înregistrează, pe jumătate amuzat, un caz de „cameleonism lingvistic” ce merită comentat: **chichița** cu sensul de „șiretlic, viclesug ce are aparența adevărului” era obiect de dispreț, de batjocură populară până în anii gloriosului prezent ce a impus (să zicem așa) o nouă „viziune”. Aici autorul devine de-a dreptul sarcastic: „Pe stil nou pungășia se numește... **abilitate**, iar a umbla cu chichițe (adică a umbla cu șiretlicuri, cu înșelăciuni) începe să devină un sport național, ba chiar balcanic”. Într-un final s-ar putea spune că „am înghițit hapul”, iar Daniel Scavinschi ar putea fi emblema românului ce se „otrăvește” zilnic (cu binefacerile civilizației) pentru a putea supraviețui...

De observat mulțimea termenilor de origine turcă, dar mai ales o mentalitate păguboasă de sorginte orientală (fatalistă – cum altfel?!). „Deși vorbim mai mult decât

oricând despre intrarea în Europa, alunecăm, pare-se, tot mai mult spre Orient. S-ar zice că în acest început de secol și de mileniu românii au redescoperit orizontul otoman. Muzica turcească răzbate din cafenele, restaurante și baruri”. Iar ceva mai jos: „mâncăm pâine turcească, iar „întreprinzătorii” noștri iau drumul Stanbulului în autobuze „Murat”. Presa e mai plină decât oricând de expresii cu rădăcini turcești”.

Ioan Adam, dincolo de profilul său moral atât de ferm, este un autor delectabil și interesant, sub aspectul prozei de idei pe care o practică. Scenariul propus, de la caz la caz, nu diferă esențial, cu observația că discursul se mulează pe obiectivele (particulare) propuse, pe gradul de angajament sufletesc și intelectual, pe dorința expresă de a tulbura, de a provoca un spațiu al reflecției, de a convinge. De la început, din motive ușor de înțeles, îl interesează contextul istoric, mișcarea cuvintelor și a mentalităților (spectaculoasă, în unele cazuri), etimologiile, contactele lingvistice și consecințele acestor contacte, cu trimiteri subtile spre folclor, mitologie, literatura română și universală, sociologie, zona social – culturală și politică, cu o confruntare inevitabilă între TRECUT și PREZENT. Metoda e interdisciplinară și ea convine de minune unui autor cu o multiplă pregătire filologică, literară, filozofică, folclorică, dar – în primul rând – unui spirit ce transformă cu voluptate **în poveste** orice text argumentativ. Umorist de talent, ironist de mare finețe, la care se adaugă o imensă amărăciune și o spaimă ușor de înțeles în fața pericolului de a ne pierde limba în care ne-am născut, identitatea noastră de neam. E altceva decât așteptam de la exegetul și editorul lui Duiliu Zamfirescu, dar – în nici un caz – o dezamăgire.

Giorgione

ELENA LILIANA POPESCU

Deși prin profesie, Elena Liliana Popescu se situează în imediata descendență a lui Ion Barbu, modelul literar este, după propriile mărturisiri, Mihai Eminescu, „cel care, coborând printre muritori, a ales graiul românesc pentru a exprima Esența divină a geniului”. Sub zodia geniului tutelar se desfășoară experiențe lirice interesante prin febrilitatea ideilor, prin discreția consemnării lor. Cetatea de gheață a gândirii se simte peste tot dar nu înăbușă dionisiacul trăirilor. O poezie se numește chiar *Lumină lină*, amintind de titlul – *Lumină de lună* – pe care Eminescu l-a gândit pentru un volum de poezii la care visa. Discreția conferă rafinament, deopotrivă, cuvântului care devine poezie dar și autoarei înseși.

Solomon Marcus remarca „aspectul conceptual”, iar măiestria poetei face ca, în discursul liric, conceptul să fie integrat contextului liric. Metafora matematică este transfigurată putând deveni poetică. Limbajul nu se abstractizează absolut, ci tinde spre concretul lumii printr-o coborâre a transcendentului în contingentul în care zenit și nadir coincid.

Ultimul volum, *Unde ești, Timp?* (Editura Curtea Veche, 2007) este o antologie reunind poezii scrise în perioada 1965-2000, poezii de reflecție prin care poeta se situează în descendența unor mari poeți a căror liră a intersectat reflecția și sentimentul, apolinic și dionisiac – Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Nichita Stănescu dând expresie marilor teme: timpul, relația omului cu timpul, cunoașterea, poezia psalmică punând problema relației dintre om și Dumnezeu, condiția creatorului, iubirea.

Antologia* vine după un drum pe care poeta l-a parcurs începând din 1994 când a publicat primul volum – *Ție căruia i-au urmat Tărâmul dintre gânduri* (1997), *Cânt de iubire* (1999), *Imn Existenței* (2000), *Pelerin* (2003) drum pe care Gheorghe Glodeanu îl sintetizează în termenii următori: „Recentul volum reprezintă o riguroasă selecție din creațiile Elenei Liliana Popescu. Ineditul antologiei lirice constă în faptul că poemele au fost grupate în funcție de o tematică centrală, meditația consacrată timpului”. Anterior, vorbind despre „modelul intelectual al lirei”, criticul sublinia că poeta cultivă o poezie a „marilor interogații”, poezia fiind „o ofrandă adusă cititorilor, o tentativă de exprimare a esențelor, dar și un mesaj în versuri adresat omenirii”, iar atitudinea poetei în relație cu omenirea este iubirea, „menirea orfică a cântecului fiind aceea de a reînvia speranța prin intermediul cântecului”. Expresia poetică tinde spre esențializare,

absolutul în veci de neatins, cum spunea Eugen Lovinescu, fiind prilejul pentru interogația continuă:

Desprinsă din a Timpului aripă/
o pană-n zboru-i neastâmpărat/
un infinit ascunde într-o clipă/
*din lumea aparentă, ce-a creat*⁹.

Raportarea la timp traduce starea de vibrație a omului care înțelege că aripa trecerii îi adie „până-n zboru-i neastâmpărat”. În infinitesimal poate fi descoperit marea univers, marea taină.

Timpul este marea temă, categorie care ne definește trecerea prin lume. Trecerea este o mare trecere. O întrebare tragic-existențială – *Unde ești, Timp?* – devine sursă de lirism: *Am greșit/ nelăsând iubirea să curgă/ asemenea unui fluviu.../ Unde ești, Timp?/ Întoarce-te și lasă-mă/ să-mi ispășesc pedeapsa!* Regăsim aici strigătul interior, înfiorat al omului care conștientizează marea trecere, ca un ecou al acelei invocații a lui Lucian Blaga: „Oprește, Doamne, ceasul cu care ne măsură destrămarea!”. Timpul este asociat, așadar, trecerii și petrecerii generațiilor în curgerea lui eternă și ireversibilă amintind acel heraclitean *panta rhei*. Vina tragică a omului rezidă și în această relație defectuoasă cu timpul. Ispășirea, catharsis-ul se desăvârșesc prin moarte. E o reîntoarcere la origini, o reiterare a mitului păsării Phoenix. Aceeași temă gravă apare și în *Prefacere: Pașii aleargă pe urmele pașilor,/ Timpul zorește timpul!/ Haosul se pierde în haos.../ Uitarea se regăsește-n cunoașterea/ Din pragul cunoașterii./ Lumina umple întunericul!/ Întunericul sparge lumina.../ Universul tinde spre infinit,/ Infinitul devine finit./ Liniste în pragul zgomotului./ Linii întretăiate de curbe,/ Curbe întretăiate de linii,/ Cercuri, cercuri, cercuri./ Linii frânte, linii drepte,/ Linii curbe, linii, puncte.*

Timpul înseamnă iubire ca în *Viața din Vis*. Asociată oniricului, iubirea deschide căi ce conduc la mari revelații: *O lumânare-abia topită/ mai arde/ fără flacără/ o clipă.../ / Ea află/ pentru prima oară/ cum Timpul/ viețile din Vis/ măsoară..* Timpul înseamnă cunoaștere (*Când mă trezesc, Pentru a ne naște*). Treptele cunoașterii sunt urcate mereu într-un exercițiu continuu care antrenează, în primul rând, conștiința noastră, apoi voința de a trăi într-un univers recognoscibil în semne familiare.

În *Pelerin*, reflecția, deși obligată să evolueze în cadrele riguroase ale prozodiei clasice, primește reflexele unui spirit asaltat de mari întrebări existențiale. Relația aparent-esențial, realitate-iluzie menține fluxul imaginativ în cadrul unei tensiuni cu adieri mitice:

*Nu sunt decât un gând al tău, înaripat
doar să călătoresc prin ere-mi este dat
prin lumi îndepărtate să trăiesc, să mor*

* Elena Liliana Popescu, *Unde ești, Timp?* (antologie poetică), București, Editura Curtea Veche, 2007.

Michelangelo

și să-mi continui zborul, de zeu rătăcitor...

Pelerinul este un avatar călătorind în timp și în spațiu în căutarea esențelor pure. Registrul verbelor la conjunctiv creează starea de virtualitate în care aspirația se transformă în poezie. Sunt ritmuri ce amintesc prin unele imagini de *Rugăciunea unui dac* a lui Mihai Eminescu – *Să nu-nțeleg că viața e-un dar neprihănit/ să risipesc aiurea talentul moștenit/ să nu știu ce e mila, lovind fără cruțare/ în cel căzut și pașnic, lipsit de apărare...* Ultima strofă, ca o concluzie, aduce ideatica în cadrul unui real dorit ca posibil, fapt sugerat prin verbele la indicativ:

*Acolo unde răul nu are cum ajunge
doar armonia în toate, ce-s una, se răsfrânge.
Cuvântul, fapta, gândul în tine se rostesc,
întreaga libertate-n tăcere și-o vestesc.*

O altă temă care o preocupă și căreia îi conferă înțelesuri care o transcend este *tăcerea*, liniștea de dinainte dar și aceea de după creație. Trimitând la Shakespeare, *starea de tăcere*, poate nemurirea, increatul lui Ion Barbu, creează și întreține misterul acestei poezii al cărei inefabil se risipește difuz odată cu semnificațiile pe care le bănuiește, care plutesc ca o muzică divină, de al cărei sens te pătrunzi fără să-l descifrezi până la capăt. Ceva rămâne mereu nenumit. Poate aceasta este poezia. Iată în acest sens poezia *Totul: A fost odată/ o zi/ în care credeam/ că ne-am întâlnit/ și ne-am spus/ ceea ce trebuia/ să ne spunem// Totul/ se spusese/ din clipa/ în care/ sufletele noastre/ s-au recunoscut...* E povestea ființei, a întâlnirii providențiale, a iubirii, totul concentrat în clipa sublimă a tăcerii. Tăcerea răsfrânge însemnele liniștii, ale armoniei. La fel în *Cânt de iubire: Așezați la masa tăcerii/ în regatul necunoscut/ Poeții frâng pentru noi/ pâine curată/ stropită/ de rouă cerească.*

În *Imn tăcerii*, tăcerea se corporalizează, e un personaj misterios care acaparează și domină alte tăceri convertite în mit:

*Cel ce avea de mult a spune,
cândva, prin rimele-i meșteșugite
ar mai putea un alt poem compune
decât cel al tăcerii nesfârșite?*

Tulburătoare este poezia de dragoste, cu atât mai mult cu cât poeta face efortul, din discreție, de a-și ține

sentimentele în frâiele rațiunii, de a tempera șuvoiul dionisiac al trăirilor, de a-l apoloniza. Discreția le conferă frumusețe și lirism platonician. Eu sunt tu, sugerând iubirea divină, într-un gest superb de contopire cu totul, apare în *M-am privit* în relație cu motivul reflectării, al oglinzii: *M-am privit în oglinda/ târâmului fără de timp,/ dar nu am văzut/ decât chipul Tău/ pe care mi l-ai dat/ pentru a Te recunoaște./ atunci când voi ști/ că sunt asemenea Tie.* Dumnezeu este Totul – cuvânt, iubire, tăcere, cunoaștere.

Iubirea, în sens christic, se revarsă în valuri lirice în poezii ca *Fără să știu, Sunt inima mea*. Emoția este *Pieta*, iubirea se purifică prin suferință. Trecând dincolo de aparent, sufletul umanității se poate contopi cu eternitatea:

*Privirea pătrunde în marmura pură
ce-si cântă iubirea cea fără de seamăn
și-n veșnica ei resemnare îndură
întreaga durere ce Lumii e leagăn.*

În unele – *O, cât aș vrea* – recunoaștem pașii lirici ai lui Mihai Eminescu din *Cu mâne zilele-ți adaogi*. Aspirația spre perfecțiune se manifestă ca aspirație spre armonie, spre esențe. Teoria platoniciană a esențelor pure care dăduse la Ion Barbu imaginea artei ca joc secund, imagine deformată a jocului prim devine imagine a geometriei formelor prin care viața se integrează în absolut. Opoziția efemer-etern este alternanța, este antinomia existenței. Ca și pentru Hyperion, atracția înseamnă moarte. Aspirația spre perfecțiune este aspirația spre eternitate ca-n poezia *Viața din Vis*. În spațiul visului, lumea poetei se esențializează. Sugestiile mitologice budiste se risipesc difuz, plasticizate în imagini revelatoare – viața ca iluzie, vâlul înșelător al Mayei. Viața din vis este altă viață, mai reală prin importanța ei decât viața cea de toate zilele. Ca în revelația lui Novalis – *Calea cea tainică duce în interior*. Cunoașterea se desăvârșește prin autocunoaștere. Realitatea poetei are dimensiune mitică: reunește „trecutul, prezentul și viitorul” în neființa care este, de fapt, o ipostază a ființei:

*Trecut, prezent și viitor
Se contopesc în neființă.
Eu nu-s și sunt. Mă înfior.*

Transcend a minții neputință. (Realitate)

În această relație cu timpul important este omul în ipostazele lui existențiale, altă temă importantă a creației. Ca „pelerin călător”, omul își traversează labirintul destinului căutând eliberarea: *Un suflet închis într-un trup trecător/ se zbate-ntr-o viață și moarte./ El știe că-i doar pelerin călător,/ dar trupul vrea încă să-l poarte (Nicănd...).*

Nu lipsește nici tema creatorului asociată cu motivul efortului creator. În poezia *Iartă-mă* regăsim ipostaza *poeta faber* – dar nu creatorul caută *cuvinte potrivite* sau *cuvântul ce exprimă adevărul*. Procesul este invers, ca-n celebra piesă a lui Pirandello, *Șase personaje în căutarea unui autor*: cuvintele au pornit în căutarea creatorului: *...urme de gânduri,/ ce-aleargă// căutând/ căutând/ fără să știe/ că sunt,/ fără să știe c-ascund// liniștea mea/ și a ta.*

Pe această temă, poeta polemizează difuz în poezia *Nu mi-ai spus: Mi-ai spus/ că Poezia/ este ceva/ cum*

n-a mai fost.../ Un miracol/ văzut/ în clipa de liniște/ ascunsă/ într-un fapt/ firesc.// Mi-ai spus/ că Poezia/ este Mirare/ ce cuprinde în ea/ disperarea/ de a nu ști dezlega Misterul.// Dar nu mi-ai spus că Poezia te cheamă Acolo unde găsești/ Întrebarea-Răspuns.

Tema creației domină secțiunea *Un singur cânt*. Cuvântul ca logos, ca verb întemeietor, garanție a eternității, condiție a artei apar ca motiv în *Cuvinte: ...cuvinte se desprind și mor/ cuvinte-n rime se întrec/ cuvinte-n nemurire trec*.

Cunoașterea este o obsesie a poetei. O poezie ca *Imn vieții* creează eminescian noțiunile abstracte aducându-le în concretul existenței, plasticizându-le în imagini în care capătă expresivitate și inteligibilitate: *În tine Căutarea/ În tine Nepătrunsul/ În tine Întrebarea/ În tine e Răspunsul*. Ideea că nimic nu e nou sub soare, că repetăm experiențe experimentate cândva de alții se traduc în motivul palimpsestului: *Ascunsă-i Amintirea/ în ce-i necunoscut/ Ascunsă-i Nemurirea/ în ceea ce-i pierdut*. O ipostază mitică a cunoașterii devenită arhetip este Prometeu, cel care descoperă sentimentul plener al libertății. Cunoașterea este libertate, dezmargineste și învesnicește, poezia *Imn libertății* valorificând această idee.

Poezia Elenei Liliana Popescu, fără a fi ermetică, are un anume ezoterism atunci când abordează teme ce țin de misterul existențial. O obsesie, un fel de mit personal, este *tăcerea*, o secțiune numindu-se *Doar tăcerile*. Poezia cu acest titlu este ca o respirație. Tăcerea și cuvântul sunt termenii unei antinomii în care se consumă creația: *Lasă-i poetului/ doar tăcerile/ din Tăcerea/ ce naște/ din cuvinte/ Cuvântul...* Acum gândurile poetei se mișcă pe spații mici pentru a sugera prin spații albe acele tăceri la care aspiră – tăcerea de dinainte/ de după creație:

Ascuns este prezentul în trupul altui ieri

Ascuns e anotimpul în mii de primăveri

Ascunsă-i întrebarea în tot ce vei gândi

Ascuns este răspunsul la fel ca-n prima zi (La fel ca-n prima zi)

Spațiile de trecere sunt figurate prin imagini vizuale:

poarta, pescărușul, apa, oglinda, formele-gând, drumul. În desene fugare, poeta schițează abstracțiuni, dându-le concretetea lucrurilor simple, primordiale. Iată definiția nesfârșitului: *O clipă răsăritul/ O clipă asfințitul/ O clipă începutul/ O clipă nesfârșitul*. Pelerinul, ipostază-avator a creatorului, aspiră să ajungă „dincolo de toate”, sensul lui a fi echivalând cu totul: *Totul se naște/ Totul se justifică/ Totul se transformă/ Totul se pierde pentru a fi (Pentru a fi)*. Întrebările nu au întotdeauna răspunsurile așteptate, „unicul răspuns” sălășluind acolo unde „gândul nu poate să răzbată”, în tăcerea inteligibilă devenită creație.

Afirmația se naște atât din negație cât și din interogație. Căutarea sinelui, a propriei identități redimensionează existența noastră. *„Cine sunt eu?”/ Aceasta e întrebarea/ ce ne însoțește peregrinările/ pe calea spre noi înșine (Eu sunț)*. *Glasul inimii* este una dintre poeziile care orchestrează ca-ntr-o simfonie o întregă rețea de întrebări existențiale vizând marile repere ale existenței: timp, viață, iubire, bucurie, durere, suferință, jale, libertate într-o exprimare pură, fragrantă având limpezimea de cristal a propoziției matematice: *Ce ne desparte?/ Iluzia diversității sau ignoranța./ Ce ne aseamănă?/ Aspirția spre perfecțiune./ Ce ne identifică?/ Doar Existența*.

Originalitatea poetei constă în asocierea explicită a creației cu dragostea ca în *Cântec de iubire*. În altele – *O altă clipă*, de exemplu, viziunea clasicistă, raționalitatea, seninătatea, geometria formelor perfecte apare ca o oază de răcoare într-o mare de lirism modern atins de ambiguitatea modernă, de sugestie, de o expresivitate firească, lipsită de emfaze. Tema este aceeași obsedantă pentru poetă – timpul, trecerea, efemeritatea ființei fragile în fața timpului devastator.

Un lucru ar trebui să liniștească spiritul: credința nestrămutată în valorile spirituale. Așa cum spune înțelept Arghezi, atât cât trăiește, omul se răscumpără prin prinosul de frumusețe pe care îl creează. Frumusețea destinului omului constă în aceasta: omul are un destin creator. Stă în puterea lui să miște stelele, să le facă să cânte simfonia creației.

Cornel Galben

PE URMELE MÂNTUITORULUI

O săptămână petrecută pe pământ israelian i-a fost suficientă universitarului băcăuan **Doru Ciucescu** pentru a-și forma o imagine cât de cât completă despre Tara Sfântă. Înarmat cu ustensilele pelerinului modern și având în permanentă în rucsac o Biblie, el a folosit din plin fiecare clipă și a notat cu aviditate nu doar propriile impresii, ci și opiniile colegilor de grup, explicațiile ghidului ori secvențe din conversațiile auzite pe parcurs sau provocate de el însuși. Fire curioasă, atentă la detalii și rapid pliabilă

la conexiuni instantanee, a radiografiat cu abilitate toate mediile parcurse, le-a comparat cu ce se întâmplă pe la noi și pe la alții, le-a plimbat prin istorie, le-a decupat filmic și fotografic, în așa fel încât, odată întors acasă, ordonarea gândurilor să nu-i pară o povară.

Asta cu atât mai mult cu cât, abia sosit în țara plină de contraste care este Israelul, a simțit din plin patimile îndurate de pelerinii dornici să ajungă la Sfântul Mormânt și să asiste la venirea Luminii Sfinte, acest miracol al

Ortodoxiei care se întâmplă în fiecare an, de Paștele Ortodox, la Ierusalim, când în timpul Vecerniei Mari din Sâmbăta Mare, între orele 12.30-14.30, deasupra Sfântului Mormânt se aprinde Sfânta Lumină, un foc pogorât din cer și care în primele minute nu arde. Nevrând să supere pe nimeni, el îl numește chiar Sfântul Foc, în preajma căruia a ajuns grație legitimației de presă, dar miracolul pe care îl aștepta nu s-a produs, poate și pentru că s-a simțit nevrednic să primească dovada „dumnezeirii lui Iisus Hristos”, mai conștient ca oricând că are nevoie de încă „multe experiențe religioase”, pentru a se „simți în întregime renăscut sufletește, după decenii de rătăcirii în erezia comunistă...” Trăiește, în schimb, din plin emoția colectivă a miilor de pelerini prezenți în Biserica Sfântului Mormânt, strigând din toată inima „Adevărat a Înviat!”, mănunchiul celor 33 de lumânări cu care a luat Lumina sugerându-i apoi, alături de vârsta pământească a Mântuitorului, împărțirea sumarului cărții rezultate în urma călătoriei, în tot atâtea secvențe distincte.

Scrise la îndemnul mentorului său întru publicistică, Mihai Buznea, și publicate săptămânal, între 28 aprilie 2007 și 16 februarie 2008, în paginile „Ziarului de Bacău”, schițele*, cum le numește autorul, deși respectă pas cu pas traseul aleatoriu stabilit de agenția de turism, reușesc să reînchege momentele semnificative din viața Fiului trimis de Tatăl să se jertfească pentru păcatele noastre, de la Buna Vestire dată de Arhanghelul Gavriil Fecioarei din Nazaret și până la Înălțarea Mântuitorului la Ceruri.

Describe, astfel, cu mulțime de detalii locurile prin care a trecut Iisus, începând cu Sfântul Mormânt, Colina Înălțării de pe Muntele Măslinilor, Grădina Ghetsimani, Via Dolorosa, Bethleemul și Bazilica Nașterii, Câmpul Păstorilor, Capela Nerecunoștinței și cea a Cinei de Taină, continuând cu Ierusalimul, Nazaretul Bunei Vestiri, Muntele Tabor, Stânca înmulțirii pâinilor, Cana Galileii, Caperdaum, Muntele Fericirilor, Râul Iordan și sfârșind cu Zidul Plângerii. Între aceste descrieri, pigmentate cu dialoguri legate de locurile și lăcașele vizitate ori de elucidarea problemelor referitoare la evenimentele petrecute acum două milenii, reporterul-pelerin înserează întâmplări despre Paștele românilor la Ierusalim, Haifa și vinul de Carmel, viața în chibutz, esplanada moscheelor, sinuciderea colectivă de la Massada, stațiunile de la Marea Moartă, Anul Nou iudaic, mormântul regelui David, Purimul și Paștele evreiesc, diamantele din Galileea, conglomeratul urban Tel Aviv-Jaffo și Knesset, acoperind astfel cam tot ce ar dori să afle un cititor dornic de informare, dar și un pelerin creștin mai puțin inițiat.

Scrise alert, într-un limbaj pe înțelesul tuturor, schițele fac trimitere și la pasaje din Sfânta Scriptură, numai că, din păcate, Biblia folosită de autor e una protestantă, ce deturbează sensul Învățăturilor lăsate de Iisus Hristos Apostolilor și, prin ei, nouă, slujitori ai altarelor ori simpli mireni. Citând din *Matei 3:13-17*, bunăoară, aflăm că (...) „De îndată ce a fost botezat, Iisus a ieșit din apă. Și în clipa aceea cerurile s-au deschis și s-a văzut duhul lui

Dumnezeu pogorându-se în chip de porumbel și venind peste El. Și din ceruri s-a auzit un glas, care zicea: «Acesta este Fiul Meu prea iubit, în care îmi găsesc plăcerea» (!?!) Or, doar „**Ioan a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorându-Se**”, pentru a putea talmăci pe înțelesul mulțimii existența Sfintei Treimi, iar Dumnezeu nu avea cum să-și găsească „plăcerea” în Fiul, pentru că glasul din cer a grăit cu totul altceva: „**Acesta este Fiul Meu Cel iubit întru Care am binevoit!**” La fel de flagrantă e și citarea rugăciunii **Tatăl nostru**, pe care autorul se laudă că o știe pe dinafară, unde pasajul „**și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri**”, de exemplu, se metamorfozează pe nepusă masă în „fiindcă și noi iertăm oricui ne este dator”, ceea ce nu e unul și același lucru. Deturnat e și sensul **Fericirilor**, ca de altfel și înțelesul celorlalte citate, chiar dacă uneori ele sunt plasate în rostirea unor preoți, participanți și ei la pelerinaj.

Dincolo de aceste erori, surprinzătoare pentru un publicist ce se consideră ortodox, volumul **Străluciri diamantine în Israel** (Editura Didactică și Pedagogică, București, 2008) e acroșant, se citește pe nerăsuflăte, pentru că autorul are știința gradării descrierii, dar concomitent și pe cea a sfichiurii, când te aștepti mai puțin, a tarelor societății contemporane, inclusiv a celei israelite ori arabe, ironia și autoironia sa având ținte precise, menite cel mai adesea să ne arate cine suntem cu adevărat, să ne corijeze și să ne îndemne să fim mai buni, mai înțelegători și mai săritori când e vorba de aproapele.

Împătimit al comunicării, cum în vede scriitorul Calistrat Costin în **Cuvânt înainte**, Doru Ciucescu poate oricând trece de la aceste schițe publicistico-literare la proza scurtă, întrucât verbul său e, în mai fiecare pagină, scilpitor, astfel că ar trebui să-l cizeleze cu și mai multă migală, aidoma șlefuiturilor de diamante de la Caprice.

Raffael

* Doru Ciucescu, *Străluciri diamantine în Israel*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2008.

IRINA MAVRODIN ȘI UIMIREA CONTINUĂ*

In honorem

Suntem în luna iunie a anului de grație 2008, întru celebrare a unui 12 iunie din 1929, data când s-a născut Irina Mavrodin.

Rostirea unui „La mulți ani!” e ca un *Laudatio* la decernarea titlului „Doctor Honoris Causa” acordat de suprema instituție universitară „Viata”. Înnoibilare a studiosilor ei membri, ajunși la rangul de modele, într-o viață continuu pe fundalul imnului „Gaudeamus igitur” - ca o doină cântată la naștere de ursitoarele bune.

Chiar dacă se spune: „cât trăiești tot înveți”, există persoane alese, model de viață trăită din plin creator, care pot „da seamă” de talantul oferit de Dumnezeu, ca fiind folosit cu asupra de măsură, „Summa cum laudae”.

Deși e conștientă că societatea actuală e a show-ului de fabricat vedete de mucava, între care sigur nu va fi un scriitor, o lume de agresivitate în autopromovare, Irina Mavrodin rămâne totuși modestă, discretă.

Paradoxal însă, în această societate de robotizare, care naște un gol sufletesc și în care cultura generală e un mit, Irina Mavrodin face optimist un portret robot al modelului, care pare utopic pentru viitor, dar care i se potrivește perfect, ca o profesiune de credință : „*Aș pune în el multă bună credință și onestitate, multă consecvență cu propriile principii și valori, toleranță, deschidere față de ceilalți, solidaritate cu ei, și multă, multă muncă, o muncă plină de răbdare, care să nu se descurajeze nici chiar în fața unor mari obstacole*”(dintr-un interviu consemnat de Florentina Chifu online-studentie.ro)

Nu sunt vorbe de circumstanță pentru „marea Doamnă a literaturii române”, ci normale, poate chiar prea modeste, pentru o bio-bibliografie atât de incandescentă!

**„...mon étonnement n'a pas de limites...”
„...je suis la Pythie et / tous m'écoutent”**

Irina Mavrodin a fost desemnată autoritatea supremă în traduceri din literatura franceză, referința urieșească fiind traducerea operei lui Proust, ca sculptarea unui David al lui Michelangelo, la care a lucrat 20 de ani. Profesionalismul său ca traducătoare, la superlativ, a devenit etalon, când se vorbește de o traducere din franceză, se apreciază cât se apropie sau nu de o traducere „a la Mavrodin”.

*Irina Mavrodin, *Uimire=Étonnement*, ediție bilingvă, Editura Minerva, 2007.

Dar, într-o carte de mărturisiri, unică și capitală în bibliografia sa: **Convorbiri cu Al. Deșliu**, Focșani, Editura Pallas, 2004 (carte care ar putea fi intitulată „Povestea vieții mele”), la întrebarea „Ce destin literar vă doare?”, răspunsul a fost fără ezitare: „*acela de a nu fi fost receptată ca poetă*”, cu completarea senină că sufletul ei e liniștit: „*Cum nu cred în formula «cel mai mare poet», ci în formula «un poet adevărat», mă mulțumesc să știu că alerg pe un drum care e al meu și numai al meu, pe măsură ce-mi scriu cărțile de poezie*”(p. 55)

După mai multe volume de poezie, de la cel de debut din 1970, își publică firesc volume de poeme în ediție bilingvă, română-franceză, în traducere proprie: **La piège = Capcana**, Editura Curtea Veche, 2002 și **Uimire = Étonnement**, Editura Minerva, 2007. Sunt o apariție firească, expresie a unității și a coerenței cărților sale, potrivit propriei afirmații: „*eu cred că proiectele se nasc și cresc unele din altele. Fiecare carte a mea mi-a dat sentimentul că are această putere germinativă poezia, eseul, chiar și traducerea*” (dintr-un interviu acordat Iolande Malamen).

Sunt de asemenea gesturi de perseverență în sfârșirea dictaturii imaginii -inclusă printre alte dictaturi ale puterii, în cazul acesta centrele de putere fiind publicul, critica etc.: „*Eu, de exemplu, m-am simțit multă vreme uneori încă mă mai simt prizoniera imaginii de « traducătoare » (...). Dar, oricât de tiranice, de dictatoriale, și asemenea imagini pot fi cu timpul sfârșite*” (afirmație din interviul menționat).

Poezia e ca o altă fațetă a unui modus vivendi „*Scriu în continuare poezie, nu pot trăi altfel*”.

O ediție bilingvă în traducere proprie e ilustrarea concretă a muncii din atelierele de traducere, proprii și profesionale, ce validează specificitatea, complexitatea și unicitatea conceptului de autotraducere, ca bilingvismul unui autor nativ.

E drept că, în cazul acesta, un alt traducător lucrând în domeniul maestrului ar fi părut penibil, neprofesionist, cu o jenă de diletant.

Autotraducerea a practicat-o și-n domeniul eseului, apărând în ediție bilingvă eseul: **Cioran sau Marele Joc = Cioran ou Le grand jeu**.

Autotraducerea „are un statut similar cu cel al operei originale, autorul ei fiind unul și același. Acesta trebuie să se pună într-o situație scripturală dedublă, dificil de realizat. (...). Oricât ar vrea să se lase constrâns de propriul lui text deja scris, autorul care se autotraduce nu poate juca pînă la capăt jocul autodedublării (...) știe că se află

în fața propriei sale opere, asupra căreia, crede el în inconștientul lui creator cel mai profund, are (încă, atâta vreme cât mai este în viață) toate drepturile. Cel care se autotraduce se simte mai liber în opțiuni și în mișcări(...) nu poate scăpa de tentația de a rescrie un text pe care tot el l-a scris". Cum o ediție bilingvă limitează această libertate, autorul „recurge la un alt artificiu de rescriere: el modifică textul original, dacă traducerea nu-i «iese bine», sau nu-i poate «ieși bine», dată fiind structura limbii de origine". (I. Mavrodin – *Despre un fel de autotraducere*, în rev. „Convorbiri literare”)

Volumul bilingv *Uimire = Étonnement* cuprinde 50 de poeme, din care, alături de poeme noi, o parte sunt alese din antologia din 2002, *Capcana = La piège*, selecții din *Poeme inedite* din 2002, *Punere în abis*, din 2000 și oprindu-se la volumul *Vocile* din 1998, într-o ordonare proprie tematicii noului grupaj.

Insignifiantele modificări de un cuvânt sau două, care apar la unele poeme reluate din volumul din 2002, sunt la versiunea în limba română, aceasta fiind considerată cea perfectibilă.

Ambele volume au dedicația: „mamei mele”, ca un gest perpetuat peste ani, firesc dacă citești mărturisirile sale (din volumul citat *Convorbiri cu Alexandru Desliu*) despre rolul protector și formator al familiei, în care domnea „o mare iubire, care însemna armonie și încredere deplină unii față de alții. O bună energie, dar și un calm, o seninătate, atât de rare în zilele noastre” (p.8). Chiar dacă de fapt în nici un poem nu e referire la părinți, la familie, doar într-un singur poem, cu referință mai largă la strămoșii iubiți, ca o sugestie de prezentă permanentă: „unde te întorci / dai de mormintele / Preaiubiților tăi / erau tineri erau frumoși” (*din când în când*).

Dar elogiul rămâne continuu prezent ca subtext la orice text, chiar și prin traduceri, cum e semnificativă traducerea *Cartea mamei* de Albert Cohen, pe care o consideră, deși în aparență e proză, unul dintre cele mai muzicale poeme consacrate mamei.

Titlul, ca nod central al decodării (chiar dacă într-un volum de versuri relevanța e mai mult metaforică), în acest caz, e punctarea încă o dată, întru consecvență, a unui concept prezent ca un fir roșu și-n eseistica sa: *uimirea*.

Uimirea e ca o stare permanentă, sufletească și spirituală.

Conceptul apare chiar în titlul unui eseu din 1999: „Uimire și poezie”, și la fel în titlul unui capitol din volumul „Mâna care scrie”: „Traducere, uimire și, din nou, hazard”, uimirea într-o unitate reflexivă și existențială: „Mâna care scrie: un Destin. Al celui care își scrie și își descrie întruna Uimirea”.

Critica a punctat forma concentrată a versurilor, esențializată, proprie tuturor volumelor de versuri. Aprecieri acceptate de autoare, care o explică și o nuanțează.

La lansarea volumului în cadrul Târgului de Carte Bookfest, mărturisea că se re-compune în propria-i traducere. Poemele scurte sunt în starea de transă a contactului cu zona din care vine mesajul – mesaj care preexistă, e doar transcris, nu există în sine, ia naștere

prin scriere, prin acțiunea de a scrie se captează, se naște mesajul. Poemele lungi nu se pot scrie în stare de transă - starea de poezie necesară, ca o fulgurație a harului.

În schimb, nu e de acord cu taxarea generalizată de „poezie cerebrală”: „Ea [poezia] este, în egală măsură, senzorială, își are sursa primă în senzație, ca orice operă de artă. Nu aş spune că poeții care au o conștiință artistică intensă, sunt, cu alte cuvinte, intens auto-reflexivi, scriu o poezie cerebrală”.

Esențializarea și prin expresie, laconică și aforistică e o marcă a rafinamentului intelectual, dar nu a unui intelectualism abstract.

Nu concepte abstracte, idei eseistice domină poemele, ci e un volum al unui senzualism atroce, chiar opus intelectualismului pe care s-a marșat până la suprasaturație, din titlul de la început „reci, limpezi cuvinte”, stors ca o lămâie, să intre în clișeu de emblematic.

În volum e asumarea cu demnitate nobiliară a stării de bătrânețe care o transformă în Pythia și e asumarea senină a condiției de roabă muritoare a lui Dumnezeu: „există o soluție / să mă las pradă morții / cu bucuria cu care m-am lăsat / pradă vieții // Doamne/ ajut-o pe roaba Ta / Irina Alexandrina” (*soluție*)

Chiar dacă acum folosește consecvent majuscula pentru divinitate, nu e o poezie religioasă în sensul strict, ci o poezie străbătută profund și cu bună credință de spiritul creștin. Ca o convertire la psihologia omului simplu care își vede la senectute, după ce au trecut tumulturile pătimase, întreaga viață ca o binecuvântare divină. Și această seninătate de acum, întru Dumnezeu, o apropiere de o altă mare Doamnă a culturii române, Zoe-Dumitrescu-Buşulenga.

E o stare de umilință, de mulțumire, de rugăciune sui generis, proprie vârstei, fără pretenții, fără cerințe, doar pentru că e o ființă vie, și se bucură de lumina zilei.

Semnificativ, volumul se deschide cu poemul „rugăciune”: „Doamne o dată și încă o dată / Te rog/ să mă ajuți să străbat // cu bine / veșnicia acestei zile/ să înfrunt ca și până acum/ primejdia de a fi vie”. E stoicismul cu care își asumă greutățile vieții, căci viața e greu de trăit cu adevărat, primejdioasă e ziua tocmai pentru condiția inextricabilă de muritor ostracizat de păcat, de pasiuni, de ispitele la care e condamnat prin sângele roșu ce i s-a dat „teribila primejdie de a avea/ un trup de carne/ cu vene albastre / pline de sânge roșu //Amin”

În comuniune cu vegetalul, în căutata conversație cu natura, cu „tufănele roșii”, „cu o păpădie”, cu „rădăcina nucului” etc. e un franciscanism umil, pentru că e un Francis d'Assisi vinovat, impur prin latura carnivoră a omului: „întind mâna / ating o floare // mi-e frică / mâna mi-e pătată de sânge”. (*conversație*).

Comunicarea cu fauna, e dorită la fel întru prietenie, „cu uimire / privesc această broscuță roșie / și ea/ mă privește cu ochi uimiți” (*cu uimire*).

Predominanța însă a imaginilor de carnagiu, a sângelui roșu, metonimie a cruzimii, a datului de a ucide pentru a domina fie și pentru supraviețuire, e sentimentul de vinovăție al speciei umane, în analogie cu animalele carnivore, în fața vegetalului gingaș și a găzelor inofensive,

e constatarea ireconcilierii între firav și nevinovat pe de o parte, și crud și puternic brutal ucigaș pe de altă parte. Continua vinovăție de care nu poate scăpa, moștenită din părinți în părinți, când viețuire în seamnă cruzime, ucidere, chiar și ceața zilei parcă o ucide cu un cuțit! Și față de paradoxul acestei lumi e uimirea ei continuă: „uimirea mea nu are limite // slăbiciunea ființei / și cruzimea ei” (**ființa**).

Aastă ființă însă „la créature”, face parte din marea creație a lui Dumnezeu, în fața căreia la fel e uimirea continuă în zorii zilei: „laude creației monotone // care mi se dezvăluie / abia acum / miracol repetat // cu fiecare nouă dimineață / care îmi mai este / dată” (**miracol repetat**).

Și totuși aceasta e lumea sa, pe care e iubește, și rugăciunea e pentru întreaga lume, într-un poem de maximă concentrare a definiției ființei umane: slabe dar cu reminiscențe de veșnicie prin nostalgiile sale de nemurire, în lumea de muritor, întunecată de păcat și de ignoranță: „suntem copii Tăi / lumânările de ceară moale / care vor să se aprindă / de la lumina Ta // ajută-ne / să ardem în noapte / atâta / cât ne va fi fost dat” (**lumânările**).

Acest recent volum demonstrează mai accentuat că poezia Irinei Mavrodin e profund senzorială, afectivă prin auto-reflexivitate, în sensul unui sentiment intelectualizat și intelectualizant, rafinat, exorcizat de romanță și sentimentalism.

Ion Roșioru

O ANTOLOGIE DE AUTOR

Masivul op de aproape 300 de pagini, întocmit de Sanda Ghinea și intitulat *Să-ți rămână dragostea* (Editura „Ex Ponto”, Constanța, 2007) este ceea ce se cheamă îndeobște o antologie de autor, cuprinzând selecții riguroase din volumele anterioare, în număr de șapte, ale poetei constănțene septuagenare, precum și un număr de 72 de poeme inedite care constituie ciclul final, numele acestuia fiind și cel care dă titlul cărții ce se bucură de o postfață pertinentă semnată de Dumitru Mureșan.

Poeta debuta editorial în 1968 cu *Joc de umbre* (Colecția „Tomis”, Constanța).

Întâlnim aici o poezie care respiră sufletul înnoitor al dezghețului de după moartea lui Dej, ceea ce însemna revenirea la lirismul specific adevăratei poezii: racordarea la mitologie, epurarea de ideologic și de optimism de comandă, cultivarea intimismului cu bătaie simbolică și aluzie religioasă, plonjeuri în metafizică et. Poeta își caută cu bucurie propriul eu și-și exprimă satisfacția că aceasta nu s-a pierdut în hățișurile ideologice ale unei epoci confuze și alienante: „Mi-a încolțit din nou în piept o stea / deși o știu doar eu, și mi-e rușine; / Și simt iar picul cel de Dumnezeu / care credeam că a murit în mine” (*Reînviere*).

Lirica de început a Sandei Ghinea e o mereie și frenetică exultare întoarcerii la izvoarele primare și a regăsirii rădăcinilor ancestrale viguroase care să-i contamineze scrisul și să-i îmbibe de toată robustetea lor (*Prevestire, Întoarcere*). Contopirea cu natura nealterată și cu valorile rurale înveșnicitoare de cultură și de omenie constituie substanța începuturilor literare ale unei poete ce caută să-și singularizeze vocea și să-i asigure acuratețe și prospețime lirică.

În *Transparentul copac*, apărut în 1977 la Editura „Eminescu”, discursul poetic se răsfrânge asupra-și și glizează spre ludic și paradox, cu un procent tot mai sporit

de prospețime imagistică și de voluptate a dizolvării penteistice în ocortitorul univers: „Va trebui mai întâi să aștept / să-mi putrezească memoria-n ape / și alte vise să prindă / nervuri și substanță amară. / Să devin transparentul copac / din mijlocul mării” (*Transparentul copac*). Clipa de iubire nu trebuie bagatelizată pentru că s-ar putea să nu se mai repete vreodată. Răniile de dragoste nu e deloc indicat să i se caute leacuri pentru că vindecarea duce la secetă afectivă și, implicit, creatoare. Dat fiind că în logica firii plenitudinea de azi poate să atragă după sine pustiul de mâine, poeta nu-și refuză nici un sacrificiu: „Tu ia-mă cu tine și nu ține seamă / că singură drumul îl fac înapoi; / de spini nu-mi mai pasă, de oameni n-am teamă, / mă tem de iubirea din noi” (*Ia-mă cu tine*). Cultivarea așteptării erotice, a suferinței în dragoste și a dorului fără sațiu vin din lecția eminesciană sau din cea a marelui relegat de la Tomis: „Nu mai cersi la cezari smerită îndurare. / Să facă neamicii precum li-i tagma lor. / Eu am aflat la Tomis o floare și-o cântare / sau poate-o boală sfântă de-i spun barbarii Dor. // Acum mă simt puternic, țin stilul ca pe-o spadă / pe când aceste brațe spre aripi s-au pornit. / Puțin, și ochii-mi tulburi din nou or să te vadă / femeia mea de taină și de eucalipt” (*Nescrisa scrisoare a poetului Ovidiu către Corina*).

Nota pertinentă a acestui volum* o dă stăruitoarea laudatio adusă roadelor pământului vasluian, a ritualurilor ocazionate de sărbători, a sentimentului de perenitate istorică eroică întru apărarea gliei strămoșești, a prezenței morale a celor duși și a solidarității familiale a urmașilor ce duc mai departe o tradiție a mândriei de-a fi moldovean din stirpea neobositului Ștefan ori a lui Peneș Curcanul.

* Sanda Ghinea, *Să-ți rămână dragostea*, antologie de autor, Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2007.

Incantațiile folclorice se grefează organic pe acest discurs mai mult cumpătat decât patetic: „Dacă-n casa ta e bine / cald e și-n colind la mine; / dacă-n casa ta e soare / cald îmi e și sub ninsoare; / dacă-n casa ta-i lumină / și la mine va să vină / steaua ce-a-nceput să crească, / prin cer pârtii să-și croiască, / drum prin ceruri, / drum prin geruri, / prin vederi / și revederi / cu uitări peste dureri; / pacea-n grija ei te aibă... / Eu îți dau / florile-dalbe” (*Colinde*).

În 1998, la Editura „Europolis”, Sandală Ghinea publică o a treia carte de versuri, *Timpul dintre cuvinte*. Elementele specifice metadiscursului poetic se fac simțite încă din primele pagini, încropind o artă poetică și un crez (*Dresoarea de cuvinte, Strigăt pe muchea tăcerii, Poet scriindu-și versurile, Sufleorul* etc.). Poeta se vrea în primul rând e bună degustătoare de poezie autentică, în stare să depisteze adevăratele valori lirice care vertebreză marea poezie a lumii și nu se sfiește s-a spună într-un mod original: „Nu uita / că rotesc universul pe tăpile goale / ca un clown / că noapte de noapte / îmi trec prin cerebel / toți poeții pământului. // Dar / numai pe unii i-am gătit din dragoste. / Pe cei mai mulți îi sufoc jucăușă / cu perna negației” (*Călugărita*). Și, din această osmoză, nu pot erupe decât jeturi lirice admirabile prin mesajul necenzurat al poetei și prin dorința de a merge cot la cot cu idolii ei: „Mușcai râsul / pân' la viu / cu fulgerul / bisturiu; // Mușcai / tropotul de cai, / creasta gândului, / mușcai; // Mușcai râsul plânsului / din lăcașul dânsului, // Râsu-n sâmbure-mpetrit, / ți-a spart dinții / și-a tășnit” (*Sâmburele*). Sau: „Nu chema, / tot n-o să vină! / Frunzele din plastilină / iau amprenta la cuvinte: / Vorba minte! / Spusa minte! // Nu chema, / tot n-o să vină, / lacrima cu atropină. // Timpul mă adună cheag, / mă lovesc / și nu mă sparg” (*Nu chema*). Respectiv: „Eminescu / n-a primit nici un leu / pentru nici un poem. / Fără preț i-a rămas poezia. // Van Gogh / n-a găsit amatori / pentru nici un tablou, / dar îngâmfați, / colecționarii de azi / îl scot din când în când / la licitații, / păzit cu strășnicie de cerberi electronici. // Van Gogh / și-a tăiat o ureche - / să poată auzi furtuna din el / și tășnetul culorilor din tuburi / aprinzându-i pânzele. // Eminescu / și-a despicat sufletul / cu lama fiecărui cuvânt / prin care-a cutreierat” (*Paralelă*). Aceste ecouri dinspre Nichita Stănescu, Tudor Arghezi sau Petre Stoica sunt tot atâtea semne că Sandală Ghinea e pe drumul poetic cel mai bun în sensul unui proverb francez conform căruia cultivarea bunelor companii nu se soldează niciodată cu un eșec.

Un capitol aparte ar fi putut fi consacrat în prezentul studiu implicării visului în lirica din acest volum de atitudine și, totodată, de altitudine deopotrivă civică și poetică.

Lirica marină din volumul *Marea pe verticală*, lirica aflată la loc de cinste în literatura universală dintotdeauna, o ispitește și pe Sanda Ghinea. Nemărginirea albastră o fascinează și-o contagiază de neliniștile ei ca tot atâtea chemări spre plonjarea în abisul amniotic al ființei careia i se oferă o nesperată șansă de a se cunoaște pe sine, grație corespondențelor dintre sufletul agitat și zbuciumul valurilor ce se izbesc gemând de stânci sau de stabilopozii digului. Elocvent în acest sens e poemul

Domnișoara dactilografă: „Domnișoara dactilografă / piaptână marea cu falangele-i dureroase, / M-a-r-e-a? – mașină nouă de scris, / silențioasă și reflectorizantă, / fără instrucțiuni de funcționare”. Experiența analogică poate fi una irepetabilă, și acest lucru îi conferă măreție: „Marea / se ridicase-n picioare / închizându-mă-n absolut - / piramidă / cu cifrul pierdut (*Vis cu marea pe verticală*). Ca și: „Mă ning pe dig - / învărtejate- / mii de lumini homeopate, / sunt un copac / pietrificat pe mare, / care la noduri încă / mai tresare” (*Diguri*).

Fantezia imagistică a poetei e bogată și curajoasă din punct de vedere definițional, soldându-se cu metafore revelatoare: „Marea-i singurul cristal / unde dragostea încape” (*Stante*).

Testamentară, poeta vrea ca marea să ia parte la ritualul mării treceri și să i-o amprenteze înveșnicitor. Și are chiar presimțirea că nu va fi altfel: „Într-o zi / o să-mi tai / în adânc venele poeziei. / Înghețând – marea- / se va schimba la față, / pești zburători mă vor duce / în țara de dincolo a poeților, / și-o scoică bătrână / târându-și aproape boala ei sidefală, / va pleda pentru mine, / din ușa cămării întredeschise” (*Premoniție*).

Lirica de factură marină a Sandei Ghinea pendulează însă între aspirația spre necunoscutul asociat mării ca deschidere și univers, pe de o parte, și spleenul cotidian pe care i-l provoacă marea maculată și cetoasă când acestea se închide agonizant spre un tărâm al ispășirii. Poeta e nefericită și se simte obligată să reverse puritatea ei sufletească asupra universului în port / ca o provă. / pescărușii stropiți cu zaț de cafea / sparg lumina cu ciocul. // Marea-i râncedă, maculată. / O aud cerșind oglinda vrăjită / în care se vede-n dantele și tul ca o târfă. / Azi o urâsc. // Declanșez peste ea / imensul blindaj / de pe sufletul meu” (*An Nou într-o stație de autobuz*). Strigătele ecologice de stupeoare a procesului poluării nu întârzie ca, de plidă, în poemul *Scrisoare* avându-l ca adresant pe Nichita Stănescu. Așadar, poezia inspirată de marea pe care au admirat-o, sau mai bine zis au contemplat-o la vremea lor Ovidiu și Eminescu poate fi în egală măsură una de atitudine civică.

Urma sferelor în timp e volumul care prezentifică dureros absența sculptorului din atelierul său. Lucrurile din acest interior prăfuit s-au impregnat de o stare de preludiu nefinalizat și, deci, contaminat de virtualitatea fecundă a înveșnicirii (*Metale*). Aceste lucrări, bucăți de marmură, unelte de lucru și piese vestimentare ale artistului plecat să înfrumusețeze cu opere de artă aleile paradisului, poartă parțial semnele corozive ale unei deveniri suspendate (*Urma sferelor în timp*). Nu doar dragostea ci chiar tentativa ei poate amprenta iremediabil sufletele actanților cuplului erotic: „Sărmă ghimpată / în carnea dragostei / despărțiri / de care nu te poți / despărți” (*Ipostazele iubirii*). Timpul e dușmanul necruțător al ființelor care cred că prin dragostea lor îl pot birui (*Casa de piatră, Atelier, Dansuri de dragoste*). O eroare stăruie implacabil chiar și în procesul mental al retrairii, al derulării filmului memoriei (*Incorigibilitate*). Felurile de a uita le echivalează pe cele de a iubi: Fără de resentimente - / Atâtea feluri de-a uita / ca tot atâtea feluri de-a iubi. / Ne întorcem spre umbra din noi. / Cel ce va trece întâiul /

dincolo / va însemna cu lacrima sa / viața puțină / celui ce mai rămâne” (*Crespuscul*).

Menhire de iarbă reia teme din primele volume ale poetei: nostalgia după iernile de acasă, ori după aromele fructelor toamnei din podul casei părintești, ca și după părinții care au plecat să se odihnească puțin sub glie. Imnul adus grâului și duhului pâinii are tonalitate de ritual: „grâul pătrunde în casă pe spinări aburinde./ Tata se spală pe creștet cu grâu, / grâul se-ntinde pe lăicere, / Inundă casa, susține pereții, / desfașă pruncul și-l binecuvântează la încheieturi, / casa țărănească luminată-i de botul cu chipul lui Christ, / Dormim afară sub cerul de grâu, / facem de strajă la picioarele Măriei Sale / Duhul pâinii umblă prin sat / ca sărutul înmiresmat; / ținem pe limbă-un grăunte ca pe un cântec / până ce încolțește” (*Grâul din odaia curată*).

Cel mai adesea, memoria e ultragiată de secvențe tragice reprezentând consecințe ale războiului (*Nuntă în timp de război, Cina între marfare, Între două trenuri, Bătrânul soldat, În timp de război, Bosnia*).

Peisajele au și aici acea tentă expresionistă cu care ne-au obișnuit șaizeciștii: trenuri înfruntând viscolul, arbori hieratici, mutilați de război, „porți bătute în ținte de ochi electronici”, pustiu de dimensiuni cosmice, plânsul înghetat cu stoicism dincolo de scrâșnetul mut, ca în acest crochiu intitulat *Casa*, motivul atât de drag și de strălucit ilustrat de Ion Dragomir, desantat, ca și Sandală Ghinea, de pe molcomele plaiuri moldave: „Cu platfus de piatră / mă calcă pe gură, / pierduta casă a copilăriei / și nu mă lasă / nici măcar să plâng”.

Ultimul compartiment edit al cărții de față e format din rondeluri, specie de poezie cu formă fixă la loc de cinste în panoplile parnasienilor și ridicată la o cotă aproape intangibilă de Macedonski al cărui volum a apărut postum în 1927.

Poeta își exercită, luptându-se cu sine, voința și ambiția de virtuozitate, respectând doar parțial canonul, ispitită de Aghiută să folosească vaccinul în alt fel, după cum o afirmă undeva, în sensul că spre o mai bună ligamentare a versurilor recurge des la substituirea unor cuvinte sau sintagme lexicale prin altele în versuri care se repetă obligatoriu în structura rondelului. Sunt de preferat piesele cu substanță epică, construite cât de cât narativ, cu o coeziune internă, ce face ca mașinăria versificativă să nu funcționeze în gol și căznit. Iată un exemplu: „Din malul stâng, în malul drept de Prut, / trecând să ceri cărbune la vecin, / te pomeneai cinstit cu bohotin, / până uitai la ce l-ai mai trecut. // Bunica mea pe-acolo s-a născut, / lar copca la botez fu spartă-n vin. / Din malul drept – în malul stâng de Prut, / trei zile-au ținut-o-ntr-un festin. // Tătăne-su un hâtru înnăscut / de popă, adunase-n obște cin, / cântând podgoria cu glasul plin / când se smerea, sfînțit, cu bohotin, / din malul drept, în malul stâng de Prut” (*Rondel pentru vinul de Bohotin*).

Ciclu inedit al cărții și care ar putea constitui doar el o plachetă destul de consistentă cuprinde numeroase crochiuri de factură expresionistă. Poeta percepe melancolic strigătele agresive ale orașului portuar, ori sirenele vapoarelor ce duc cu ele uzine dezafectate. Zăpada cade de pe acoperișuri în bălți maculate. Ploaia

se cerne indiferentă pe folia cu care vânzătorul de ziare a acoperit „toată politica”. Pe statuia lui Ovidiu păsările și-au depus dejecțiile. În scoarța a doi mesteceni sunt încrustate cuvinte indecente. Locomotivele sunt îmborbotite de promoroacă.

Poeta e acum la vârsta bilanțurilor sentimentale: „Unii spuneau despre mine / că am fost femeie frumoasă / cu nări de mână / și sânii puternici. // Mai înot și acum / în marea tăiată de lună/ ca-ntr-o iubire” (*Cămașa*). Piese de vestimentare din dulap mai păstrează ceva din agresivitatea zvăpăiată a tinereții și se revoltă parcă împotriva stăpânei pe care-o culpabilizează că n-a știut să țină vremea pe loc (*Dulapul*). Pe poetă o „prinde” atât scriitura fulgurantă, materializată într-un crochiu, cât și poezia în totalitate baladească, cu scenariu fastuos în care se află un sâmbure conflictual, ca în *Frumoasa și cactusul*, o replică la celebrul poem al lui Ion Barbu, *Riga Crypto și Iapona Enigel*. Un sentiment de duioșie față de ființele fragile, plante sau animale, constituie mobilul psihologic al multor poeme, poeta înscriindu-se într-o paradigmă care-o onorează: Otilia Cazimir, Magda Isanos, Ana Blandiana și multe alte poete de care o leagă deopotrivă practica poeziei pentru copii, în cazul în care această sintagmă nu-i cumva forțată și inutil restrictivă. Toposul coastei marine cu flora și fauna lui fascinantă amintește de spațiul predilect al poeziei lui Nicolae Motoc cu ale sale *Fragilități* și nu numai.

Lauda adusă roadelor pământului e mereu de bun augur”. Au poposit /pe caldarâmul orașelor / înecate în praf / care mai de care / cu meridianele / mai bine trasate / gata pentru tăncuș. // Noaptea-i păzește frica / sub rogojină / cu o coadă de sapă. / Dimineata semintele / din carnea lor trandafir / împrăstie ciripituri / printre pietrele urbei” (*Pepeții*). Și o mai prind pe poetă exercițiile ludice de gândire pozitivă, arpegiile pe o temă dată de cuvinte ce-i pot ocaziona scufundări în figurativ:”Vine

marea și mă paște / pe limba ei / unsă cu albastru de metilen. // Când ești păscut de gânduri / ți se aprind miriștile din suflet, / ard mocnit prin pâsla toamnei -/ iarna fumegă sub zăpezile / păscute din rădăcină. // Lubitul meu / îmi păștea părul cu un mânzoc; îmi păștea buzele „cu gust / de porumb dat în lapte”, spunea el. / Te paște și dragostea / până-i trece păscutul... // Gaia-Cocoșgaia / cea care-și bea apa din pene / se așează pe streășina îndoielilor / și chirăie... / Dar nici ea nu știe ce-o paște până după Paști. // Un înger neîndurător / cutreieră lumea / într-o mașină de tuns iarbă” (*A paște*).

În acest ciclu final de poeme inedite sunt reluate principalele teme și motive din cele editate: proslăvirea tradițiilor morale, etnografice și religioase ale familiei moldave; marea care se depoeticizează de la o zi la alta; timpul care nu iartă; micile răfuiele sentimentale cu un iubit de demult; visul ca refugiu din fața vicisitudinilor existenței; poezia răsfrântă asupra propriei condiții; plecarea celor dragi în lumea umbrelor etc. Întrebarea legitimă pe care și-o pune cititorul plecând de la acest masiv op bilanțier este dacă acumulările cantitative duc și la o nouă calitate.

Categoric, acest volum antologic o reprezintă pe deplin pe poeta Sanda Ghinea.

Grigore Codrescu

POSTMODERNISM ȘI ORIGINALITATE ÎN POEZIA LUI CALISTRAT COSTIN*

După ce în 2002, poetul Calistrat Costin lansa un volum antologic (cu un titlu insolit, *Și totuși...nu se mișcă!*), s-au putut mai ușor distinge întâlnirile sale cu diferitele orientări ale poeziei contemporane, cât și cum a receptat el din modernitatea și postmodernitatea acesteia și cum și-a afirmat propria personalitate creatoare într-o epocă în care nici canonul postmodernist, și cu atât mai mult ecourile expresioniste n-au dispărut.

Referitor la aceasta, într-un eseu analitic redactat cu inteligență și echilibru, apărut la Editura Aula, Mircea A. Diaconu observa sintetic faptul că poezia postmodernă este indubitabil marcată de resurecția realului, impunerea biografismului, intertextul și textualismul, impuritatea genurilor; apoi citează o opinie memorabilă a lui Cristian Popescu: la postmoderniști „*Eul este, în același timp, auctorial, biografic, moral, ontologic*”. În aceeași ordine de idei, Mircea Cărtărescu se amuza (parțial) rezumând odată răspunsul la întrebarea cum trebuie să fie un poem postmodernist standard: lung, narativ, aglutinant; cu oralitate bine marcată; ironic și autoironic; imaginativ până la onirism; ludic prin dexteritate prozodică și lexicală neobișnuită și impregnat de aluzii culturale. Cum s-a observat, postmodernismul, în locul metafizicii, instituie familiaritatea cu Instanța supremă (mergând mai departe decât Arghezi), lui Dumnezeu reproșându-i-se, precum unui camarad de drum, greșeli, stângăcii și limite; ori pur și simplu remarcându-se absența Lui în momente cruciale ale existenței umane; această expresie a „transcendenței goale” din poezia lumii are motivațiile ei filosofice și culturale apărute mai demult; diferă insistența cu care se manifestă ea acum.

O bună parte dintre poemele lui Calistrat Costin sunt, credem, marcate de asemenea repere ideatice și stilistice evocate mai sus, în unele contexte chiar cu deosebită pregnanță.

În cele peste trei decenii de la debutul editorial (1974) și vreo douăsprezece volume de poeme, Calistrat Costin și-a propus, se pare, pe rând, să testeze un mare număr de teme și motive poetice, forme textuale și registre pentru a se exprima credibil și seducător: dispoziția spre evanescență, reflexivitatea încorporată în parabolă, substratul elegiac al poemelor, meditația polisemantică, satira alegorică, miniatura în haiku și tanka, epistola în versuri sau în proză, fabula și epigrama, romanța ori

parodia, acestea și altele sugerându-i că „omul pare a fi de obârșie divină”, că „lumea pare (este?!) o alcătuire mirabilă, un miracol, / împărăție în care merită să te naști, să trăiești, să mori, / să renaști / și...și.../dar...dar...” (*Grumazul firav al înțelepciunii*). Acum însă, în acest volum apărut de curând, eul poetic pare a balansa înspre scepticismul unei amărăciuni fără leac, aproape chiar de disperare: „Vine o vreme când «rațiunea exasperată», / pentru înfăptuirea dreptății ordonă ea însăși / plutonului de execuție „FOC”. / Neadormită, fiara / (și ea sămânță de Dumnezeu) / stă la pândă în carnea crucii ! / Vicleană revelație: lumea-nimic, / Dumnezeu –marele Nimic; / «crede și nu cerceta» -șansa fericirii; / «credo quia absurdum» - fără cuvinte... / Galbene file-cicatrici de istorie, timp pierdut, / te stingi și tu o dată cu noi, ca și noi, Doamne?! / Pom însângerat, fulgere, trăsnete, iad, / e ora când Stăpânul naturii petrece...” (*Sfântă disperare*).

Volumul *Distrație de fiare* cuprinde două cicluri: *Reprezentăția de gală și Curajul de a (mai și) râde*. Chiar această perspectivă bipolară, sugerată de structura volumului, trădează inapetența poetului de a adopta radicalitatea unei viziuni etico-ontologice persistente între copertele unui volum întreg. După ce în prima parte pune majoritatea textelor sub semnul metafizicului și al sarcasmului necruțător, în partea a doua oferă cititorului și siesi formele unei poetici relaxante: o secvență cu „câini comunitari” în „luna lui cuptor”; o consultație medicală în care umoarea pacientului este năucitoare prin mobilitate; un tablou al străzii cu primarul și statuia poetului tutelar, tablou în care Cetatea își exhibă meschinăria într-un fel de cronică fragmentară a Târgului: „Primarul urbei, „leaderul”, alesul, evident, cel / mai iubit fiu al locului, duhnind non-stop / a ceapă și alcooluri, unele fine, n-are ochi, nici/urechi, necum sentimente pentru artă, trece adesea/aghezmuț pe lângă momăia bețivanului, anume/ zbârcită de sculptorul lui pește să-i rânjească/ lui în nas, să-i sfideze autoritatea, trece, trece / dom primar cu bodygarzii după el și tace mălc/ de-i crapă țeasta („fire-ați ai dracu de artiști!”). / preocupat de mesajul însuflețitor al filmului văzut/ în ajun („Cum să ciordești un milion de parai fără să te miroase fiscul!”). // Consilierii, votați pe liste (impecabil măsluite; /când se întoarnă de la câte-un chefuleț, /și satisfac unele necesități sub botul nesimțitor / al sfinxului municipal / („Măi puiut, zi mersi că nu te spargem-încă!”) (*Natură moartă cu „momăie de bronz”!* „*Bacovia –țara când tace...*”).

Bogatele lecturi literare, filosofice și istorice îi permit lui Calistrat Costin să-și proiecteze imaginarul poetic fie

* Calistrat Costin, *Distrație de fiare*, Iași, Universitas XXI, 2007.

În „transcendența goală” ce îi provoacă frisoane de anxietate, fie între reperele unor aluzii culturale ce îl încorporează pe „bătrânul și ursuzul Kant” cu legea lui morală, dantescul „lasciate ogni speranza...”, preceptul biblic al „fructului oprit”, teza cvasi-metafizică a „bobârnacului inițial”, ori o variantă proprie a „lamentației lui Faust”. Există în cele mai multe dintre poemele acestui autor cult, inteligent și talentat un permanent balans între un plan referențial terestru-haotic și lipsit de repere morale -, și unul de dincolo de fruntariile cunoașterii umane, de unde omenirea așteaptă, zadarnic se pare, mântuirea, slava și puterea ordonatoare, căci „doarme stăpânul universului”: „s-a pus de-un veritabil complot diavolesc / spre deliciul fățarnicilor fără nici un Dumnezeu, / „pacea eternă” agonizează în grote profunde, războiul lui / „care pe care” pentru-un loc mai în față în viața de-apoi, / a început și e în pasionantă desfășurare, / icoane jilave, abia pictate de niște meșteri orbi, își scot limba la trecători, / senzația e de cenușă, de tăciune și fum, de haos bolnav, / de bătrânețe fără tinerețe, de spintecare și spânzurătoare, / pretutindeni și nicăieri, bătute-n cuie ruginite, / în arborele vieții și-n pomul cunoașterii / atârână plăcuțe de tablă mucegăită pe care, cu greu, se mai poate citi: „nu vă atingeți de fructul oprit”...” („*Senzații*”). Filonul tematic metafizic predomină în poeme ale căror titluri pot deruta: *A pune ordine în lucruri, Senzații, De dragul tău, Doamne!* În acestea și în altele, frapează familiaritatea unui eu poetic și auctorial cu Divinitatea, precum și sentimentul dispariției, al aneantizării lumii la scară cosmică: „lumea s-a năruit, drace, lumea suntem noi / (de unde alt Dumnezeu?!); coroană de spini, vis răstignit în vis, dureros, cruce pe cruce;/ aproape-am murit, slavă ție, pământ, cimitir frumos, / la poarta neantului zace stârvul omului” (*La poarta neantului*). Când coboară în plan terestru, poetul Calistrat Costin probează încă o dată disponibilitățile sale de a se mișca pe registre stilistico-tematice foarte diferite, fie din porniri ludice, fie pentru a-și oferi sieși delectante reacții față de spectacolul monden, neignorând resurse expresive foarte variate: neologice, colocviale, metafizice, oficiale chiar: „Din zeci de manuale tratând foarte atent, documentat și doct/atât de delicata problemă a fericirii/ (în mod esențial legată de-acele mult preadulci capricii sexuale), / o doamnă bine coaptă și, puțin zic, fer-me-că-toa-re, / uneori blondă, alteori brună, ba la rigoare și cărunță / (pentru subsemnatul toate culorile sunt la fel!) / a pus în practică (și înainte și după nunta cea de price!) / rețete mii și mii care de care mai savante / și mai magistrale / dar... dar... / se miră sinceră, drăgălășenia de dansa, / de ce, păcatele, de ce / nu-i încă fericită cum și-a dorit-o...” (*Delicata problemă a fericirii*). În asemenea poeme, Zeul suprem este cel al ironiei (și autoironiei); astfel poetul băcăuan nu ne apare, nici pe departe, un poet monocord, ci un autor cu valențe creative diferite (a cultivat și alte genuri literare – proză, eseistică, publicistică).

Poeme – cronici satirice, ori poeme „turistice”, dar cu sensuri conotative speciale („*Corespondențe din Paris, „Săgeata albastră”*”), poeme polemice (*Omul –acest învins... învingător!*, *Sub pământ, în metrou, la Paris*) dau culoare puternică celui de-al doilea ciclu din volumul apărut recent, căci autorul nostru nu suportă stilul sol-

emn, gravitatea îndelungă și persistența într-un canon monocord: „Am trăit aproape o viață, puțin, mult, prea mult ca un inocent, / m-am străduit din răspuțeri să par, ba chiar să fiu un individ decent, / nu m-am băgat în borsul nimănui, mi-am văzut / în legea mea de propria-mi treabă”... (*Curriculum vitae*). Aici, ca și în alte părți, nici pe sine nu se poate lua în serios mult timp, salvându-se în autoironie.

Impresia generală sugerată de acest volum e că o surdă revoltă izbucnește vulcanic, după ce magma ei s-a acumulat în adâncuri, și se revarsă devastator într-un discurs pe care nu prea l-am identificat în volumele anterioare în care critica literară a remarcat drept modalități și atitudini ironia, satira, parodia și umorul, alegoria și predispoziția ludică. Astfel într-o „*Plângere*” la *Bunul Dumnezeu*, eul liric își asumă toate păcatele lumii, adresându-se exponențial, în numele tuturor pământenilor, în hugoliene revărsări enumerative în care cu greu mai recunoșteam pe „spiritualul” Calistrat Costin din alte contexte; este o altă ipostază creativă ce, probabil, abia acum ni se dezvăluie prin niște enigmatice determinări ale psihologiei creației: „N-o recunoaștem, dar noi oamenii suntem niște bestii / (poftim, nu toți... aproape toți!) / ne naștem bestii, și încă ce bestii, da, bestii ideale! / [...]ucidem, spânzurăm, tragem pe roată, /gazăm, măcelărim, otrăvim, jefuim, hăituim, vână, lichidăm, /ștrangulăm, spintecăm, ghilotinăm, răstignim, /crucificăm, ardem (evident, pe alții!)pe rug, pedepsim, /condamnăm, osândim, înlănțuim, torturăm, schinguim, /iarucidem, iar omorăm, asasinăm, deh, în felul nostru / ne distrăm”).

În evoluția generală a poeticității par să se insinueze, substituindu-se unei componente a lirismului, forme ale reprezentării dramatice și ale unei obiectivări stilistice care, paradoxal, comunică o mai mare vibrație la limita impactului dintre eu și lume. Astfel, în *Reprezentare de gală*, pe un pretext teatral, sugerând încă din titlu, se derulează un „spectacol” la scară cosmică în care motive ale genezei, metamorfozelor universale și apocalipsei alternează ori se suprapun, la dimensiuni inimaginabile, menținând totodată ambiguitatea *scenă-lume-istorie*, într-o tensiune și cu o expresivitate ce conferă acestui poem statut de capodoperă.

Eugen Simion vedea în Calistrat Costin un autor de „fantezii lirice și utopice foarte reușite”; Laurențiu Ulici îl considera „o apariție insolită, relativ frapantă în contextul poeziei contemporane”; iar Vlad Sorianu remarca seva de umorist. Alți comentatori, în timp, au sugerat riscurile unui anume manierism în ultimele volume ale poetului, precum și disponibilitatea autorului de a mima anume atitudini și gesturi lirice, acuzându-l, indirect, de afectare și formalism; în fond asemenea evaluări critice cad într-o confuzie veche privind sinceritatea în artă.

Calistrat Costin este poetul care, prin cultură și prin forță creatoare, e mereu pregătit să privească lumea din perspective diferite, anticipând sensuri neașteptate și respingând, de plano, cantonarea în poziții ce exclud comunicarea cu părțile adverse. Creația sa poetică îl situează pe un loc de prim plan în tabloul literar actual, atât prin bogăția tematică, precum și prin registrul stilistic rezultat din asimilarea culturii clasice în perspectiva postmodernității și a unei viziuni artistice originale.

Ionel Necula

FLORIN PARASCHIV – O PROBĂ DE ERUDIȚIE

Când în urmă cu mai mulți ani Florin Paraschiv* mi-a trimis cartea sa *Eseuri anabasice*, am știut că autorul ei are știință de carte, că este un cărturar autentic și că trebuie urmărit cu atenție. Se plia exact pe problema care mă interesase ani la rând și din pricini diverse am tot amânat s-o supun unei glosări eseistice. Mi-am dat seama că am de-a face cu un autor bine așezat în filoanele culturii, în general, și în spiritul filosofiei lui Blaga în special. M-a surprins la el, mai cu seamă, lejeritatea cu care folosește conceptele filosofice în procesarea unor idei și teme cu bătaie și substrat metafizic. Căci despre filosofia lui Blaga, bunăoară, mulți vorbesc cu o anumită exaltare, dar puțini o cunosc așa cum a fost structurată în cele cinci trilogii. Florin Paraschiv este unul dintre cei puțini care m-a convins că a înțeles filosofia lui Blaga și știe despre ce vorbește.

Problema de care se ocupă în ultima sa carte *Euthanasia* (Editura Andrew, Focșani, 2007) circumscrie, la fel, o problemă actuală a lumii de azi și din totdeauna, măcinată de tot felul de maladii psihice asumate drept consecințe ale civilizației.

Evoluția lumii, a cunoașterii și confortului are loc în paralel cu tot felul de malignități, pentru care nu suntem pregătiți totdeauna cu terapeutici eficiente.

Poate Cioran avea dreptate când se încăpățâna să respingă ideea progresului ca pe o himeră în care câștigul în civilizație și cunoaștere nu compensează niciodată pierderile implicate. Orice spor de cunoaștere și de confort aduce omenirii, pe lângă binele presupus și nevrozele aferente, astfel încât, atunci când se face decontarea se vede ușor că pierderile de ființare în armonie cu natura sunt mai mari decât câștigurile pe linia civilizației. Folosim energia atomică, dar nu știm ce să facem cu reziduurile derivate, creștem producția la hectar, dar cheltuim mult mai mult pentru eradicarea bolilor antrenate, mai dezastruoase decât valorile medievale de ciură. Și exemplele ar putea continua la infinit.

Am recurs la această mai lungă introducere pentru a demonstra că euthanasia, în forma ei gravă și cu implicare eugenice neașteptate, este o problemă a lumii moderne, derivatul barbar al civilizației nestăvilite. Cine studiază colecția vechii *Reviste a Fundațiilor Regale* găsește în paginile ei multe dări de seamă despre legile eugenice adoptate de statele lumii, ale Europei și de peste ocean în vederea conservării purității rasei umane de elementele perturbatoare și apărarea ei de cazurile *tarate*

ereditar cărora li se ridica, prin prevederi juridice clare, dreptul la procreare. În SUA, bunăoară, legea era așa de severă că includea în categoria celor sterilizabili toți indivizii cu afecțiuni fenotipice sănătoase dar genotipice bolnave incurabil, precum alienații și psihopații, tuberculoșii, leproșii, orbii și pe toți cei cu defecțiuni de vedere, surzii, infirmii, dependenții de droguri, orfanii și vagabonzii fără căpătâi și pe toți debilii mintali lipsiți de vigoare biologică.

Sistemul spartan de selecție a tipologiilor viguroase era perfectat cu tehnici moderne de eradicare prin sterilizare a tipurilor degenerate și a celor ce parazitează climatul social.

Danemarca, Elveția, Franța, Germania, dar și alte țări europene au trecut printr-o legislație eugenică, de purificare a vieții sociale prin măsuri legislative severe, eliminative și curative.

Vorbind acum despre cartea lui Florin Paraschiv trebuie să remarcăm, cu prioritate, erudiția desfășurată a autorului, bogata bibliografie din care se decantează înțelesurile actului euthanasic. Istoria este plină de monstruoșități și situații disperate în care actul euthanasic este reclamat ca mijloc de curmare a suferinței. Autorul vorbește despre „ aberația nazistă” de eliminare a bolnavilor mintali, a evreilor și țiganilor, dar de fapt, legislația euthanasică – într-o formă neviciată rasist și lipsită de conținut antisemitic era mult mai veche, dacă ne coborâm pe firul istoriei și Florin Paraschiv chiar reconstituie evoluția fenomenului euthanasic, cu explorări rubicondice până dincolo de istorie, în protoistorie, în lumea religiilor și mitologiilor. Autorul înregistrează mii de cazuri în care euthanasia era invocată, de nu cumva folosită, ca o eliberare sau crimă oribilă, extrage implicatelor politice și sociale ale intervenției euthanacice și se interesează de aspectul lor deontologic și etic.

De fapt, nu contează prea mult numele ideologiei în numele căreia se înfăptuiește crima, dar admitem că, de la caz la caz, lucrurile pot fi nuanțate. Acolo unde apare crima (sub formă euthanasică) apare și barbaria, de multe ori înfășurată în staniol ipocrit. Cum se face că numeroasele inspecții care controlau regimul de viață al penitenților din lagărele naziste raportau că nu există semne incriminatorii, că legislația internațională este respectată și că totul este O. K. ? Cum se face că alte comisii de inspecție, într-un alt moment istoric, controlau Kolâma și alte puncte ale Gulagului comunist și raportau că totul este în regulă?

Popoarele își reglează singure echilibrul demografic și, de regulă, evită cu bună știință atât deficitul cât și

*Florin Paraschiv, *Euthanasia*, Focșani, Editura Andrew, 2007.

excedentul populațional. Limitarea nașterilor în China, codul Bushido în Japonia referitor la samurai), tradiția indiană privind dezinteresul față de bătrâni, ca și războaiele sau molimele sunt tot atâtea forme de euthanasie socială și de reglare a optimului populațional.

Până la urmă este dreptul suveran al popoarelor de a-și elabora politica demografică în funcție de resursele disponibile. Măsurile limitative luate în China, dar și „programul de alimentație rațională”, moșit de Iulian Mincu la indicația lui Ceaușescu, era tot o formă de euthanasie socială.

Sunt desigur și categorii sociale neglijate și lipsite de o asistență instituționalizată de specialitate; cerșetorii, boschetarii, copiii abandonati, tinerii proveniți din cămine (la împlinirea majoratului) care n-au cunoscut căldura familială și rolul ei educativ, aurolacii cu mari deficite de educație sunt tot atâtea forme de inadaptați și rezervor pentru alte contingente de neadaptați. Știe cineva ce se întâmplă prin canale și cum se face reproducerea în corturile de țigani?

Au apărut și la noi, după revoluție, cabinete de plening familial. Câte au rămas în funcție și n-au fost

închise din lipsă de clienți? Este de înțeles; cine are nevoie de consiliere și nu se consideră as în probleme de reproducere. Acționează, în subordonarea O.N.U. instituții speciale pentru investigarea sănătății mintale. Nu vede nimeni că prolificitatea unui cuplu este invers proporțional cu starea materială, cu gradul de instrucție și de civilizație, că tocmai aceste categorii furnizează cazuri care supraaglomerează capacitatea penitenciarelor? Unde sunt intervențiile conjugate ale educatorului, preotului și medicului de familie?

Îmi propusesem să scriu o cronică la cartea lui Florin Paraschiv; văd că nu mi-au ieșit decât niște reflecții subiective stimulate de cartea lui, de problemele pe care le ridică și care ar trebui să ne intereseze pe toți.

De asta spun, cartea este de o mare bogăție informațională și excelent scrisă. Ea face o figură aparte în ansamblul spiritului vrâncean, pe care-l cunosc bine, în partea sa bună, dar și betesugurile pe care le cărașește. A trecut multă vreme de când n-am mai citit o carte așa de bine informată, scrisă într-un stil alert și cuceritor. O recomand cu căldură, îl felicit pe autor și-l asigur că mă voi simți totdeauna confortabil în apropierea lui.

Andrei Milca

MARLON BRANDO – O AUTOBIOGRAFIE SENINĂ

Motto: „Nu pot să trag nici o concluzie despre viața mea, deoarece este un proces în plină desfășurare. Ceea ce am devenit mă surprinde mai mult decât orice altceva”.

Marlon Brando nu mai are nevoie de multe prezentări, fiind, poate, între cele mai proeminente figuri din primul plan al istoriei cinematografului mondial. Cu toate acestea, aparențele – care de obicei înșală! – sub care s-a creionat în timp portretul acestui Don Juan al celei de-a șaptea arte nu pot deveni credibile decât după ce însuși protagonistul lor ni se dezvăluie, ca într-un imens autoportret, lucid și cumpătat, venind din perenitatea septuagenarului. Mitul Brando nu are de suferit în fața adevărului din oglinda în fața căreia s-a așezat Maestrul. Chiar dacă are ceva din portretul lui Dorian Gray, confesiunea fiecărui Artist ne surprinde sau ne liniștește și parcurgem altfel parcă biografia pe care credeam, până atunci, că o știm. Pentru că și în *Cântece învățate de la mama* – cartea scrisă împreună cu amicul Robert Lindsey (de fapt, un interviu „dat” pe bandă de casetofon de către Brando unui om care nu a vrut să atingă partea senzaționalistă, scormonind scandalos în trecutul actorului, ci doar lăsându-l pe acesta să se deschidă, ca și pe ecran, dar în fața nu a unui aparat de filmat, ci doar de „auzit” și înregistrat...), ne vom întâlni cu multe lucruri cunoscute anterior, la care

Marlon adaugă și câteva elemente inedite, nu neapărat șocante, dar în stilul său specific, nonconformist. Lindsay a lucrat pentru The New York Times, colaborând și cu președintele SUA, Ronald Regan pentru biografia acestuia, *O viață de american*. Deși s-au mai scris o mulțime de cărți despre Brando aceasta de față este adevărata sa autobiografie, pentru că nu se bazează numai pe excentricități și presupozitii, confirmate ori nu – avem parte chiar de considerațiuni și elemente cheie pornind direct de la sursă, de la actor care își povestește viața cu sinceritate, fără multe menajamente.

La cinci decenii după debutul său pe scena din New York, Marlon Brando simte, melancolic, că e momentul pentru o ultimă nonșalantă recunoaștere (sau nu) a „spiritelor” de rebel care l-au consacrat. E pur și simplu povestea unui succes care a venit brusc, dar l-a și devorat, treptat nu e o istorisire doar de o parte a oglinzii, preponderent tristă sau veselă, pentru că nu se joacă de-a sentimentele nimănui. Este și tragică și autoironică în același timp, și fericită și cinică – la fel ca viața însăși. Care i-a dat actorului glorie, bani, femei, statuetele Os-

car, dar și singurătate, eșecuri și drame personale. Copiii săi, crescând în umbra vedetei, au avut parte de ceea ce se poate numi „sindromul beizadelei” de la Hollywood, fiica sa a fost acuzată că și-a ucis soțul, fiul său (decedat anul trecut!) era dependent de droguri. Marlon însuși, familist ratat, s-a luptat nu doar cu propria-i legendă, orgolios, cât și cu obezitatea, ca și Elvis Presley, tot pe fondul exceselor de tot felul. Faima a însemnat și înălțare și căderi destule. Reflecțiile de aici sunt ale unui om lucid, resemnat în fața Destinului, asumându-și-l, nu sunt gesturile radicale ale celui ce friza absurdul refuzând un premiu Oscar și trimitând pe scenă în locul lui o femeie îmbrăcată în indiană, sub pretextul că el este de partea pieilor roșii, masacrare de albi la începutul „colonizării” forțate din SUA – sec. al XIX-lea. De la rădăcinile sale irlandeze și amintite din copilărie, cu frați și surori, dar mai ales portretul model al mamei, și până la secretele din spatele unor scene din filme controversate (*Ultimul tangou la Paris*, *Apocalipsul acum*), Brando dovedește

unele calități literare certe, încă un semn al culturii sale de excepție, al rafinamentului, al stilului care este omul – unul de bun gust, chiar și în „decenta” de a nu dezvălui identități în pasaje erotice dacă fostele partenere, ajunse venerabile doamne, se mai află în viață... Pagini de jurnal, despre casa din Nebraska, existentă apoi doar în visele despre pruncie, se împletesc cu imagini despre lecții de actorie sau colaborările cu Elia Kazan ori Chaplin. Bătașul care devenea sensibil numai la cântecele învățate de la mama sa (și ea o nonconformistă) a explodat în *Un tramvai numit dorință* și a atins un apogeu al carierei în *Nașul*. Brando îl demitizează și pe Lee Strasberg, „profesorul” de actorie, afirmă că James Dean l-a copiat ca imagine și recunoaște aventura sa cu Marilyn Monroe. Dar dincolo de alte secvențe, de goana după bani sau glorie, actorul, introspectiv și regăsit la senectute, a înțeles ceva: povestea sa e fără sfârșit, ca și căutarea eternă a Dragostei.

Aurel M. Buricea

ARHIPELAG STELAR

Elegia zborului sau fenomenul mișcării este urmărit prin diferite stări ale existenței, trecute prin filtrul gândirii, în mod rațional. „Fluturii prinși într-o largă diaramă / Traseele lor circulare vibrează / ca niște aripi de țiplă neobosită”, „Gândul și materia au naturi identice / iar Făptuitorul este egal cu Fapta Sa”. Poetul* acceptă facerea lumii de o Ființă Supremă. Gândul și materia sunt două noțiuni distincte. Materia nu poate naște spirit. Dacă aceste două entități au origine comună, înseamnă că gândul are masă, implicit viteză și timp. Timpul fiind determinat de mișcare. În materia redusă la zero absolut dispare timpul: „de Cel Ascuns ce priveghează zborul”.

Esențe necunoscute dacă am neglija voința divină: „să se facă lumină”. Ori lumina există atât timp cât energia lui „a fi” generează mișcarea. Poetul caută cu însetare esența genezei printr-o mare bucurie creatoare. Încearcă să răspundă la întrebări fundamentale: „Să fie Pronia divină un îndemn / ce generează atracția-ntre stele / și deopotrivă ura ce-o respinge / creând universalul echilibru?/. Știm legile care guvernează universul, dar nu cunoaștem natura gravitației, nu știm ce-i acela un graviton. Fizica este o sursă de inspirație pentru poet, dar de la fizică la metafizică nu-i decât o picătură de lumină, o cale care poate duce uneori spre nicăieri: „eram prizonier într-o Sferă Barbarică/. /iar zborul lor fără timp/Rămăsese între zidurile sferei”. Dumnezeu a conceput universul ca o sferă fără

limite, în centrul lumii se odihnește Creatorul, care privește depărtarea cu ochi de pretutindeni”. „Atunci cine a inventat linia dreaptă” autorul. Dacă punctul nu are nicio dimensiune, atunci în mișcare punctul descrie o linie, are un vector al orientării, o cale, o singură dimensiune, virtuală, nu există în realitate, iar o linie în translație descrie o suprafață, care la rândul său conturează corpurile, materia. Deci, din nimic, Dumnezeu a zidit nimicul. Numai Cuvântul este etern, deoarece „La început a fost gândul, iar oamenii „sub adierea razelor cosmice” (...) și din „golul creat / vor reuși să pescuiască o cât de mică speranță” Creatorul i-a dat omului Ființa Cosmică: „singurătatea reverberă în lucruri / și toate capătă a mea întruchipare // Câmpia-mi lua tăcerea, și pietrele surâsul, Ființele pădurii zâmbeau asemeni mie / (...) iar pomii îmi luară gesturi de ramuri clătinate”. Contopirea cu natura. Natura trăiește stările sufletești ale poetului. Și omul și fauna sunt zămisliți din lut prin care respiră Duhul Sfânt. În multe poeme descifrăm obsesiile poetului întru cunoașterea originii cosmice, având un acut sentiment al timpului, clipa sângerează în fiecare vers; „Dar nu am visat nici măcar o clipă / Să curm inefabile zboruri / spre celălalt capăt luminii”, „Al clipei suspendate-ntre două infinituri” cosmosul vibrează sub misterioasele norme ale Creației, poetul respiră: în culorile florilor care se deschid dimineața, se cufundă într-un peisaj de gânduri: „Și-n depărtare se-aude o lumină stingându-se, / Cenușa ei cade pe filele albe / Ale zilei trecute. // Ce sărbătoare înaltă! /Lângă mine a rătăcit o catedrală(vers antologic).

Arhimede cerea un punct de sprijin ca să răstoarne

* Viorel Dinescu, *Arhipelag stelar*, București, Editura „Fundatia Scrisul Românesc”, 2007.

pământul, Viorel Dinescu cere imperativ: „Dați-mi din nou vechiul meu punct de sprijin, / vreau să ajung cât mai repede la locul meu / În care se nașteau altădată izvoarele”. Voința vie de a se „cufunda în anotimp-” Poetul simte cum lumina putrezește încet, cum vremea se desfrunzește clipă de clipă și traversează fluviul timpului. Gata să descifreze” cine zdrențuie clopotele de bronz ale amiezii / sub care din ele ziua de mâine respiră?”, materializează lumina: „prin spații se simte zborul razelor care cad” (influențe blagiene, asimilate creator). Omul fiind conștiința acestui univers: „O mână supremă leagă anotimpurile cu noduri de lumină / Și-alături din mine fragezesc punctele cardinale”. Caută să descopere formule universale „merge pe poteci oarbe”. Aud cum foșnesc / muguri de noapte limpede și tristă (...), „Nimeni nu mai caută drumul spre stele / Care se pierd departe într-un spațiu uitat”. Patima luminii, vocația Treimei ascunde când” prin filele putrede trec herghelii de numere impare”, purificarea odată cu zăpada care păstrează amintirea ultimilor zboruri, dorind să descifreze un spațiu ideal în sânul unei mari eclipse. „Imaginarul artistic pendulează între Regimul Diurn și Regimul Nocturn, între ascensional, celest și descindere, teluric” (Simion Bogdănescu). Viorel Dinescu crede că la originea universului, metaforic, vibrează „cuvintele și cifrele”, credințe abstracte care „de tavanul neantului stau atârinate ca niște candelabre”. Cosmosul se consumă în sine, clipele ce vor veni au aripi de cenușă”, „păsările muriseră în zbor” (admirabil vers) ca niște umbre de gheață pe oglinda unui cer dedus. Din singurătate izvorăște lumina stăpână peste moarte: „Sub lumina care putrezește încet / ziua se scurge tăcută către moarte”. Neantul îi absoarbe visele poetului, singurătatea îl deprimă, făcându-l să se lepede de adâncimea unor zboruri din curentul subteran al timpului când trece prin umbrele vremii „ca un ceas cu aripi obosite” cu luciditate, rațional, poetul privește curgerea ireversibilă a timpului când „taina lumii crește în spațiul dintre ore”. Volumul „Arhipelag stelar” are trei secțiuni distincte: „un ochi ascuns ce priveghează zborul”, „o umbră printre lucruri adormite” și „înalt, frumos, înfrigurat de teamă”. Poetul coboară din „arhipelag stelar” spre alte trepte ale realului în care ne consumăm timpul într-o risipă fără rost: printre salcâmi și felinare sparte”, acolo unde „ca un stol de fluturi / zăpada curge pe umerii soldaților risipiți prin grădini” și „ore de ceară se zbat sub cupola muzeului părăsit”. Aici aude cum se desfrunzește copacul vieții: uneori imaginile atât de plastice, conturate cu eleganță și finețe, vorbesc în numele poetului: despre singurătate, neîmplinire și tristețe. Poetul privește timpul cum alunecă pe lângă el: „ore speriate mă privesc din unghere ascunse”.

Neclintit, înstrăinat, poetul trăiește cu detașare, cu înțelepciune cum se dilată timpul, este un spectator care privește pe un ecran al anotimpurilor, cum se consumă viața sa, „în clipa plecării dincolo de realitate”, „iluminat de povestea de aur a singurătății”. Doar încearcă să răspundă la marile întrebări ale lumii, atunci când imaginea lui s-a oprit în marginea zării, și „luxoasele trenuri cu ferestre aprinse / Trecuseră de mult în altă realitate”. Este pregătit să ia primul tren spre noaptea viitoare, luciditatea cu care operează în cunoașterea lumii, divulgă cu pregnanță, profesiunea sa de matematician, chiar dacă nu dorește să recunoască influențele operaționale ale științelor exacte, poezia sa vorbește despre altă realitate: „în cel de-al treilea cântat al cocoșilor”. Cine pe cine trădează. E

greu de aflat atunci când „ne ascundem pașii în seară”. Înfrigurat de teamă, poetul cântă „o lume de miresme și de zvonuri”, iar absența iubitei ar fi simțit-o „ca pe o mare tristețe”, „troienit de zăpada eternă”. Și-n iubire se poate citi răceala, detașarea geometriului: „E placase, și o spaimă trecu / Prin frunzele salcânilor, prăfuite de lună”. Trăirile sale, poetul le transmite naturii. „Jerbe aruncate la întâmplare în spațiu”, „în absența ta, ultimul foșnet s-a stins / ca prin farmec, trandafirii s-au ofilit prin parcuri” ”suspînul tău zbura printre flori, ca un fluture” și „din ochii tăi cad frunze...”

Ora genezei găsește pe poet singur, trist și neliniștit: „Ecuatii enorme cu soluții imposibile / prin mine treci spre lumea cea pierdută”. Când „din porturile lumii amintirile pleacă”.

„Arhipelag stelar” poartă girul Patriarhului Fănuș Neagu: „Viorel Dinescu e profesor de matematici. Și poet în perfectă integritate a cuvântului. Ulmul și iedera. Știm că poezia este plăcere anticipată. O ninsoare ce stă să vină, luna aprilie clocotind alb în crânguri, septembrie amenințând să incendieze pădurile. Dar matematica? Asta ce-o mai fi? (Când venea ora blestemată mă căram în Nicăieri; Știu cume e acolo). Iluzia și matematica. Stranie și nemaipomenită împerechere! O dublă răsfrângere în vers a ficțiunilor chemate să mute umbra către înțelegerea luminii. De aici și îndrăzneala nocturnă a cuvintelor lui Viorel Dinescu (...) Să scrii pentru a asculta tăcerea viind. Ce poveste de poveste...”

Remarcăm consilierii editoriali: Nicolae-Paul Mihail, Grigore Vieru și pe redactorul de carte: Nicolae Dabija. Volumul „Arhipelag stelar” a apărut la editura „Fundatia Scrisul Românesc”.

Poetul se simte solidar cu lumina, cu energia zborului, cu patima naturii, convins fiind că neantul se cuibărește în noi cu toate legile firii, în deplină armonie. Atât timp cât ființa noastră nu este decât ruina unui cosmos fără amintiri. Poetul transferă tragedia timpului deja consumat către identitatea naturii, o oglindă vibratoare care-i citește gândurile și sentimentele tăcerii. În marea sacră, arhipelagul eului poetic își caută salvarea prin metafora zborului, cu întristare, înstrăinare și resemnare. Doar ideea de moarte este mai aprigă decât cunoașterea de sine. Aceste versuri au fost scrise în amintirea mea, pare să spună Poetul, încercând să rezolve o funcție, a tristeții, a singurătății și a dezamăgirii și mântuirii prin **Cuvânt**. În poezia lui Viorel Dinescu lipsește obiectul adorației, atribuie naturii inteligența sa, eul său intim ia act de cunoaștere numai în relație cu existența, fiind adept al aforismului: „noi nu putem gândi cea prin care gândim” trăirile sale, magnetice, sunt transmise unor acțiuni externe, vibrația cosmosului se hrănește cu gândirea poetului. Această translație duce la eliberarea din ciclul universal al Ființei. Anumite legi care guvernează acest suflet imuabil al lumii încearcă Viorel Dinescu să le descopere prin rațiune, pătrunzând prin pupila neantului spre timpul de început. Caută să definească originea timpului, natura sa sensibilă, psihică, printr-o metafizică a identității. Și atunci emite postulate cosmogonice privind existența eternă a lumii: „orice existență va fi urmată de altă existență”. Poezia rămâne obiectul plăcerii spirituale. Și totuși, arta, calea zeilor, nu-i altceva decât o formă de a demonstra existența eului în raport cu spiritul divin. Și prin acest volum, Viorel Dinescu primește recunoașterea deplină a criticii literare.

LITERATURA ROMÂNĂ LA ÎNCEPUT DE MILENIU - EVIDENȚE, SPERANȚE, PERSPECTIVE

„Oamenii nu citesc generații, citesc cărți!” (Tudor Octavian)

Creatorul a fost în vechile societăți un membru privilegiat. Cunoașterea conferea atunci o poziție de forță, demiurgică, iar cei care o posedau acționau aproape de fiecare dată aidoma unor despoti. Cultura a rămas pentru multe secole o afacere restrânsă, o castă imuabilă, la care marea majoritate a oamenilor nu avea cum să ajungă. În vechile societăți, cărturarii, cei care știau să scrie și citească, conduceau. Societatea în esență era modelată de aceștia. Pentru a ajunge să ai ceva de spus trebuia să urmezi un întreg mecanism, trebuia să reușești să te integrezi în cercurile restrânse care guvernau exprimarea. Pe parcursul istoriei, cultura, arta, muzica, au fost aservite de nenumărate ori unor interese oculte.

Multe dintre marile opere, pe care astăzi tindem să le sanctificăm, au la bază motive banale. Marii artiști ai Renașterii au pictat, au scris și au sculptat pentru bani, iar asta nu are nicio legătură cu valoarea intrinsecă a creațiilor. Ceea ce pentru noi apare acum ca o minune era atunci o simplă sursă de câștig. Nu a fost niciodată nimic rușinos în arta percepută ca o meserie.

Peisajul literar din România s-a aflat încă din stadiile sale incipiente în umbra scenei internaționale. Lipsa vreunui laureat român al Premiului Nobel pentru Literatură spune totul în acest sens. Din păcate, autorii români au reușit de prea puține ori să se ridice la nivelul necesar afirmării pe plan mondial, rămânând cramponați în bătălia internă pentru un succes minor. Temele abordate, motivele centrale, tehnicile, par să se adreseze în continuare unei elite care, în persepctiva globalizării și a evoluției accelerate, nu mai are prea multe de spus.

În trecut, arta se adresa unei elite care deținea puterea absolută. Oamenii simpli nu aveau putere de decizie, nu puteau influența procesele importante. Doar odată cu explozia economică a început să crească importanța individului. Astăzi, opțiunile sunt infinite. Cultura nu mai poate fi impusă, ci trebuie să se impună prin valoare. Cartea se transformă într-un bun, pe care utilizatorii îl pot sau nu achiziționa. Scriitorii de succes pe plan mondial au învățat să se adapteze acestor legi simple, au învățat să scrie în primul rând pentru cititorii cărora doresc să li se adreseze. Asta nu înseamnă trădarea principiilor personale, asta înseamnă doar capacitatea de a-ți analiza opera cu detașare și de a identifica punctele forte și punctele slabe.

În România din păcate foarte mulți creatori (aș îndrăzni să spun majoritatea) nu au depășit încă faza romantică a creației. Scriitorii cred că sunt speciali, că sunt meniți să

conducă, să dicteze și că mentalitatea cititorilor trebuie să se muleze pe ideile lor. Suntem martorii unei rupturi de proporții, o distanțare a cititorilor față de literatura în care nu se mai pot regăsi și care se încăpățânează să nu le ofere nimic. În timp ce cărțile autorilor străini (mai ales a acelor autori etichetați de criticii literari autohtoni ca fiind facili sau comerciali) se vând ca pâinea caldă, scriitorii români nu reușesc să vândă. Cărțile nu sunt cumpărate, editurile devin din ce în ce mai reticente în fața propunerilor autohtone. Și în loc să acuze editurile (care, așa cum este și normal, există și respectă regulile unei societăți de piață) de rea voință, scriitorii ar trebui să încerce să înțeleagă nevoile reale ale publicului. La fel ca pe orice piață, există o cerere, iar oamenii apelează la literatura străină pentru că românii nu reușesc să le ofere ceea ce vor. Nu se poate spune că nu se mai cumpără carte (sunt de ajuns câteva ore de observație în orice supermarket pentru a vedea că oamenii sunt interesați de literatură cu adevărat) atâta timp cât tirajele autorilor străini de succes apăruti în România pot fi comparate cu cele de pe plan mondial. Da, nu se mai cumpără carte autohtonă, însă singurii vinovați pentru aceasta sunt scriitorii, care refuză să se adapteze cerințelor pieții.

Lumea literară din România, privită din exterior, apare ca fiind perfect ermetică. În afara unui contact superficial, o legătură strânsă între autor și cititor nu există. Literatura se face la noi avându-se în vedere ipotetica valoare intrinsecă a operei. Din păcate însă, cărțile nu sunt decât foarte rar capabile să treacă testul publicului, cel mai important și probabil singurul care contează cu adevărat. Având în vedere jocurile de culise inerente, având în vedere luptele pentru putere, avizul criticilor nu poate și nu trebuie să determine a priori valoarea unei cărți. Din păcate, cei mai mulți scriitori scriu și se citesc între ei, fără nicio legătură cu lumea reală, exterioară. Numai astfel se poate explica absența marilor teme de interes mondial din literatura română. Noile generații se concentrează asupra banalității în timp ce timpul în care trăim se dovedește a fi una dintre cele mai agitate perioade istorice de până acum. Literatura română însă pare să evite cu obstinație marile teme, de interes general, pare să evite adevăratele polemici purtate la nivel global. Aproape niciun autor român nu dă semne că ar dori să se implice pe scena politico-socială, aproape niciun autor român nu încearcă să se transforme într-un actor pe plan mondial. Preluăm orbește paradigme fără să încercăm

să venim cu ceva nou, fără să încercăm să stabilim noi limite. Literatura română stagnează de ani buni, fiind incapabilă să producă cărți de impact, cărți care să schimbe mentalitățile, cărți care să însemne cu adevărat ceva, pentru că nu crede cu adevărat în ea!

Și principalul motiv al insuccesului este lipsa unei audiențe suficient de mare și de diversificată. Elita căreia i se adresează în principal cărțile este nesemnificativă în contextul actual. Omenirea a evoluat, am depășit stadiul social în care o minoritate stabilea regulile imuabile. Astăzi libertatea de expresie și multiplele capacități de exprimare permit fiecărui individ să fie activ în cadrul societății. Și iată de ce impactul unor cărți care insistă să se adreseze unor elite își restrânge din ce în ce mai mult paleta de publicuri țintă. Oamenii, atunci când se simt respinși, aleg altceva. În trecut, când presa era controlată de intelectuali, când alte mijloace de informare nu existau, monopolul literaturii nu putea fi contestat. Astăzi, când explozia media a eliberat societatea de acest monopol, literatura se vede nevoită să reziste atacurilor noilor forme de comunicare. Și pentru asta mesajul trebuie schimbat. Dacă ne încrâncenăm să păstrăm formule învechite, dacă aplicăm orbește aceleași metode perimate, vom ajunge să scriem doar pentru scriitori. Iar lectura acestora, determinată de foarte multe ori de interese colaterale, nu contează foarte mult. Nu ne putem aștepta la un feedback coerent din partea unui competitor de aceea trebuie să ne apropiem de cititor și să încercăm să îl câștigăm, să încercăm să îl atragem de partea noastră. Omul trebuie să simtă că are de ce să revină, trebuie să simtă că merită să stingă televizorul pentru a citi câteva pagini, trebuie să simtă că acele pagini îi pot oferi ceva nou, ceva inedit, ceva folositor. Până la urmă, viața omului este guvernată de un cinism existențial firesc. Timpul este limitat și trebuie să faci în permanență alegeri. Literatura a ajuns astăzi o simplă opțiune pe care trebuie să știm să o promovăm având în vedere interesele reale ale publicurilor țintă.

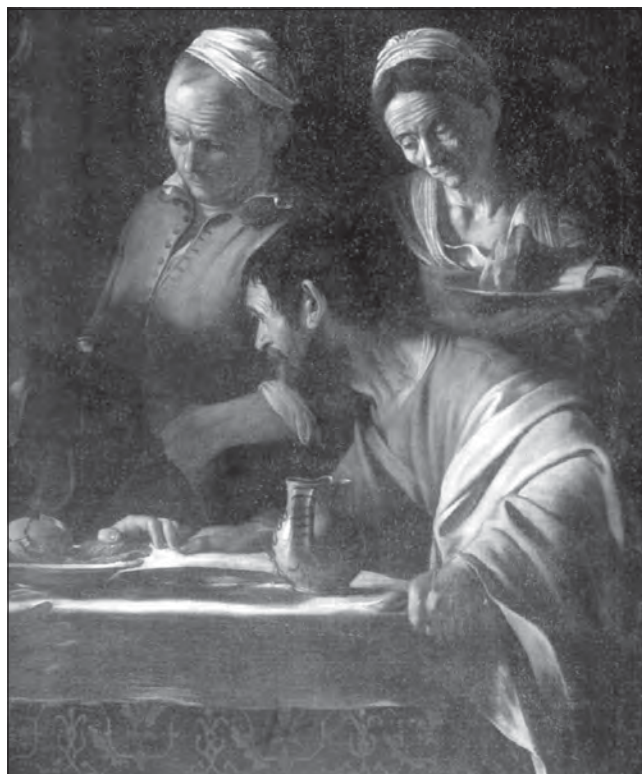
Ideologia balcanică în general și românească în special este bazată pe arhetipul înfrângerii. Ca popor ne-am privit aproape întotdeauna depreciativ. Vedem foarte rar în cazul românilor o solidaritate care a ajutat alte popoare (exemplele cele mai elocvente ar fi israelienii și americanii) să reziste unor adevărate șocuri. Întotdeauna creatorii români caută motive pentru a-și justifica insuccesele în loc să caute modalități pentru a reuși. Știm foarte bine să dăm vina pe ceilalți, însă nu suntem capabili să găsim o cale spre victorie. Situația politico-socială din România este un exemplu perfect în justificarea acestei teorii. Nu există actori hotărâți, nu există oameni dispuși să riște pentru o idee, dispuși să meargă până în pânzele albe pentru a încerca să schimbe cu adevărat ceva. Ideile mărețe se topesc în fața primului obstacol real doar pentru a da naștere unor alte idei mărețe. Iar această redundanță pare să continue la nesfârșit. La aproape 20 de ani după căderea comunismului nu facem decât să scormonim trecutul, la aproape 20 de ani de la prăbușirea unui regim nu facem decât să ne agățăm de justificările aparente oferite de acesta. Și capitalismul urmează. Globalizarea este identificată ca principal

vinovat, lumea reală este atacată pe baza unor speculații metafizice grotesci. Se pare că ne place postura de victimă, se pare că ne place această senzație că înotăm împotriva curentului. Ar fi foarte ușor să ne întoarcem și să încercăm ceva nou, o altă abordare, însă noi ne încăpățânăm să nu o facem.

Idealurile mărețe care justifică această atitudine afișată de majoritatea intelectualilor români sunt simple paravane. Omul care vrea întradevăr să facă ceva nu se sfiește să își afunde mâinile adânc în noroi. Până la urmă, cele mai frumoase perle sunt găsite în cele mai adânci și mai întunecate colțuri.

Nu încerc să fac o pledoarie pentru renunțarea la idealuri, din contră, ci pentru adaptarea acestor idealuri la realitatea imediată. Nu trăim într-o lume paradisiacă de aceea comportamentul nostru nu trebuie să presupună existența unei astfel de lumi. Pământul poate exista și în absența noastră, timpul se scurge implacabil și tot ceea ce trebuie să facem este să învățăm să ne adaptăm condițiilor exterioare. Nu suntem izolați într-un turn de fildeș, pentru că înainte de a fi scriitori suntem oameni. Să nu mai încercăm să ne subminăm natura umană firească doar pentru a pretinde că suntem speciali. Nu trebuie să fim absurzi pentru a crea ceva special, este îndeajuns să ne sondăm imaginația și să alegem de acolo punctele noastre forte, punctele care ar putea să îi intereseze pe ceilalți. Viața este până la urmă o cursă permanentă și dacă vrem să reușim trebuie să știm cum să ne vindem cât mai bine calitățile.

Literatura occidentală nu este facilă, ci apropiată cititorilor. Oamenii nu cumpără rațional, pe baza unor argumente științifice sau literare, oamenii cumpără bazându-se în primul rând pe afectivitate și pe un hazard

Caravaggio

natural inerent. Viața nu poate fi explicată, viața nu poate fi dogmatizată. Zecile de curente literare, grupurile mai mici sau mai mari, generațiile, toate acestea nu înseamnă nimic pentru utilizator, pentru acel om care intră într-o librărie și cumpără o carte fără să știe de ce o face cu exactitate. Poate că era frumoasă coperta, poate că îl pasionează autorul, poate că o face din snobism, poate că o face pentru că e la modă, poate că o face pentru că vrea să cunoască mai mult... Important este să o facă, pentru că doar așa pot apărea reacțiile, doar așa mesajul poate ajunge cât mai departe. Atâta timp cât mesajul ajunge la cei cărora el le este destinat (ceea ce în cazul unui autor bun înseamnă orice categorie de public), cartea își îndeplinește misiunea. Să nu mai tânjim după o perfecțiune pe care nu o vom atinge niciodată. Numai în matematică există acest concept, numai teoriile sterile au în substrat ideea de perfecțiune. Viața nu e matematică, viața e hazard, haos. Nu există rețete, pentru că în esență consumatorul nu acționează rațional. Da, există studii, da, există aproximări, însă surprizele nu pot fi evitate niciodată. Nu avem certitudinea unui anume viitor și tocmai de asta trebuie să riscăm. Literatura este un risc și doar cei dispuși să-și asume acest risc și să meargă cu el până la capăt vor reuși.

Teoriile nu pot fi aplicate, pentru că teoriile presupun condiții ideale. Există atâtea exemple, însă majoritatea preferă se le ignore, deși acționează la fel în fiecare zi: s-a demonstrat că fumatul dăunează sănătății și totuși asta nu are nicio relevanță pentru fumători, mâncarea fast-food este considerată nocivă de majoritatea specialiștilor și totuși asta nu împiedică oamenii să o prefere aproape de fiecare dată. Iată cum indivizii acționează emoțional și nu rațional. De ce am crede atunci că verdictele unor critici (evocând de cele mai multe ori teme, motive și noțiuni absurde și imposibil de argumentat) sunt importante pentru public...? Se pare că vânzările contrazic această variantă. Și da, există posibilitatea autosuficienței, să credem oamenii sunt ignoranți, însă a spune astăzi asta înseamnă a oculta artificial realitatea. Acum, când demasificarea s-a extins, a pretinde că evidența socială nu contează este pur și simplu absurd.

Oricât de bună ar fi considerată o carte de critici, nu va exista fără cititori. Pereții nu vor vibra niciodată în fața unor cuvinte, oricât de meșteșugite ar fi ele. Fără ceilalți nu existăm de aceea trebuie să învățăm să ne prețuim cititorii și să încercăm să ne punem în locul lor. Să încercăm să renunțăm la ipocrizie și să scriem ceea ce am vrea să citim ca simpli oameni nu ceea ce le-ar conveni criticilor să citească, să gândim mai mult cu inima și mai puțin cu rațiunea. Înainte de a face asta, să renunțăm la toate ideile tampon pe care le adorăm. Să învățăm să nu ne mai mințim întreținând iluzii, sau, dacă vrem neapărat să le întreținem, să nu ne lăsăm conștiința suprimată. Putem să îi mințim pe ceilalți, însă cel mai important este să nu ne mințim pe noi înșine. Și dacă vom reuși să înțelegem că nu trebuie niciodată să ne mințim vom ajunge să nu mai simțim nevoia de măști.

Literatura română nu reușește să ofere realitate. Aglomerarea de imagini șocante, curente care

promovează scriitura autentică, nu fac decât să creeze o insuportabilă senzație de artificialitate. Viața este în esență duală, contrastele se întrepătrund. Acum ești trist iar în secunda următoare ești fericit, ceea ce pentru tine apare ca o tragedie poate să-i stârnească celui de lângă tine hohote de râs. Să nu mai scriem încercând să îi forțăm pe cititori să adere la ideile noastre, ci să încercăm doar să îi provocăm pentru a obține cât mai multe reacții. Tăcerea este cu adevărat catastrofală și un autor sincer cu sine însuși știe că scrie pentru a își transmite mesajul cât mai departe și pentru a ajunge cunoscut.

Succesul neașteptat este trecător. Scriitorul trebuie să își stabilească de la bun început un ideal realizabil spre care să tindă. Doar dacă îți dorești cu adevărat să ajungi în vârf vei avea șansa de a o face cu adevărat, doar dacă ști să lupți pentru idealurile tale vei putea să învingi. Viața în care nu te implică este o existență găunoasă, falsă. Dacă nu pui pasiune în ceea ce faci nu vei reuși să sensibilizezi pe nimeni, dacă nu trăiești cu adevărat nu vei reuși să lași nimic în urma ta. Acestea nu sunt concepte sterile, ci modalități de viață. Nu contează în ce mod trăiești, ci doar intensitatea la care o faci, nu contează până unde reușești până la urmă să ajungi, ci cât ai încercat să faci. Fără resentimente, tu ești singurul vinovat pentru succesul sau insuccesul tău, tu ești stăpânul absolut al propriului univers. Creatorul nu trebuie să aștepte compasiune și înțelegere, nu trebuie să pretindă că statutul său îi garantează ceva. Nu, trebuie să creăm și să încercăm să valorificăm la maximum rezultatele acțiunilor noastre.

Să învățăm să credem în noi. Însă pentru asta nu avem nevoie de simboluri, sau de justificări. Credința în noi există pur și simplu. Scriitorii de astăzi folosesc trucuri, încearcă să-și confecționeze identități, pentru că nu au încredere în ei, nu au curajul să-și afirme cu tărie individualitatea. Nu ai cum să greșești pentru că totul ține de context. Și victoriile țin doar de context, iar marii creatori știu să învingă în contexte grandioase. Să ne luptăm pentru a realiza cât mai mult, însă fără ifosele specifice. A scrie este o meserie și viitorul nu aparține celor care "depind" de ideea abstractă de inspirație. Scrii sau nu, ești capabil sau nu. Dacă nu ești capabil, dacă scrisul nu te face să te simți bine, renunță, nu te crampona de senzațiile tale doar pentru a îi impresiona artificial pe ceilalți. Omul este construit să fie fericit. Cei ce nu sunt fericiți suferă și trebuie să lupte pentru a își rezolva aceste probleme. Starea naturală a omului este fericirea firească iar dacă scrisul te privează de aceasta renunță la el.

Doar atunci când scrii cu zâmbetul pe buze vei fi consecvent cu ființa ta. Nu contează despre ce scrii, reține, a scrie nu este sinonim cu a trăi. Scrisul este doar o interpretare a vieții, o formă de divertisment. Nu suntem damnați, nu suntem neînțeleși, nu suntem martiri, suntem pur și simplu oameni care în loc să lucreze într-o bancă aleg să scrie cărți. Scriitorul român trebuie să învețe să accepte societatea din care face parte, trebuie să se integreze. Să nu ne încrâncenăm în rebeliunea noastră ci să acționăm de fiecare dată așa cum simțim. Să nu ne temem să pășim pe drum, chiar dacă acesta este arhiplin, sau din contră, gol. Însă această alegere nu este ceva

special, este pur și simplu natura noastră acceptată. Să mergem înainte, să luptăm în loc să ne plângem de milă. Totul este până la urmă un simplu joc.

Literatura română va începe să existe cu adevărat abia atunci când va deveni capabilă să accepte noul. Vremea romantismului a trecut, astăzi cinismul stă la baza societății. Atunci când posibilitățile sunt nelimitate, bătălia devine dură. Fără marketing nu poți învinge, fără să riști nu poți să câștigi. Da, ne putem amăgi la infinit cu succese iluzorii, însă omul cu adevărat împlinit este cel capabil să reziste oricărui atac și să își vadă de drumul lui. Să privim întotdeauna în sus, pentru că jos ajung doar cei slabi. După prăbușire apar multe teorii care pot să o justifice, însă prăbușirea în sine le invalidează. Lumea aparține învingătorilor.

Scriitorii români trebuie să înceapă să trăiască. Și nu mă refer aici strict la realitatea mundană imediată, la

existența brută. Fiecare dintre noi trece prin aceleași stări fizice, de aceea cititorii s-au plictisit de cărțile acestea. De asemenea viața aseptică descrisă în antiteză cu prima nu are mai mult succes. Realitatea nu este împărțită în alb și negru, pentru că niciodată nu suferi cu toată ființa ta. Să acceptăm că suntem haotici și vom ști cum să ne adresăm semenilor noștri. Trebuie să găsim obsesiile, trebuie să aducem ceva nou, trebuie să seducem publicul, să îl răsplătim, pentru a îl convinge să vină din nou la spectacol. Nu este o misiune sacră, nu este nimic absolut, lumea poate trăi și în absența cărților. Esența literaturii viitorului este simplă: autorii trebuie să găsească mesajul sau mesajele pe care cititorii, în funcție de trăsăturile lor specifice, să și le poată însuși și materializa. Cuvintele care nu nasc cuvinte sunt moarte. Cărțile care nu nasc cuvinte sunt moarte. Dacă vrem să existăm, trebuie să le arătăm tuturor unde suntem!

Mircea Dinutz

LECTURI OBLIGATORII

– Vă rog să vă notați, a spus profesorul, privindu-i cu severitate. Până mâine, a continuat el apăsând cu grijă fiecare cuvânt, aveți termen; niciun minut în plus!

Privirile uimite ale tinerilor (clasa a XI-a A sau B) nu-l intimidară câtuși de puțin. Se simțea în elementul lui:

– Notați: „Orbitor” de Mircea Cărtărescu, 3 (trei) volume, 1356 de pagini! Ați reținut?

Cei din bănci încremeniră pixurile / stilourile deasupra caietelor într-o încercare tardivă de a se lămuri ce anume trebuie să noteze mai întâi: numărul de pagini? numărul volumelor? sau numele autorului? O descumpănire ce nu a durat mai mult de două-trei zecimi de secundă, ce contează?!

– Notați: „Vară în Siam” de Claudia Golea, 186 de pagini și ... și „Pupa Russa” de Gheorghe Crăciun.

– Câte pagini are? a întrebat Olimpica – Două Mențiuni pe țară, preocupată să nu-i scape vreun indicu.

– 397, domnișoara elevă! Sper că ești satisfăcută.

– E tare! Vorbise Sărățel, specializat în lecturi erotice. Citise mai tot: de la Golea, Băiețica, Bradea până la Elena Vlădăreanu. În plus, avea o memorie prodigioasă: putea reproduce pasaje întregi, spre deliciul colegilor, nu mai puțin cu al colegelor care se mai puneau la punct cu performanțele erotice în grup, în echipă, vorba aia, „toți pentru unul și unul pentru toți!”

– Domnule elev, te rog să te abții!! Rezultă un total de...

– 1939 pagini, atâta iese! Vorbise cel poreclit Pitagora, poate pentru că și el considera *numărul* (de fapt, *numerarul*) ca fundament al realității („cash, altfel nu discut”).

– Exact! Și acum, ultimele indicații: începeți lectura

la ora 16,00, după un prânz rațional și un ceas de odihnă „pe lungul patului”. Deci: între 16,00–22,00 citiți *ORBITOR* până vă luminați! S-a înțeles?!

Tinerii aprobă în cor, chiar dacă nu se simțea tocmai entuziasmul în vocile lor! Mușchii li se încordară ca înaintea unui maraton.

– După aceea meritați un ceas de odihnă. Urmează Claudia Golea: exotism, erotism și... voluptăți estetice; de la 23,00 până la 1,30, cel mult. În sfârșit, pe la ora 2,00 puteți trece la „Pupa Russa” – un adevărat festin. Vă rămâne suficient timp pentru fișe de observație la „Orbitorul” lui Cărtărescu. Altfel, n-aveți ce căuta la școală!! Sper că ne-am înțeles!!

Tăcere grea, plină de adânci semnificații.

– Ei?!... sunt întrebări?

B. D. ridică mâna respectuos și așteaptă să i se dea cuvântul.

Profesorul făcu un semn binevoitor. B.D. se ridică în picioare:

– Prima întrebare. Fișele de observație la Cărtărescu le facem în limba de origine?! Doi. Avem voie să facem considerații asupra limbajului erotic, prin comparație, la cei trei autori? Și a treia întrebare. Avem voie să publicăm concluziile acestui experiment pasionant pe INTERNET?!

Dinspre catedră nu se auzi nici un sunet. Doar un miros greu de portocal înflorit. Cei din spatele clasei se trezeau din somnul – coșmar, își priveau pe furiș ceasurile și se bucurau la gândul că se aflau la puține minute de o pauză pe deplin meritată. O voce monotonă trecea pe undeva, pe deasupra lor, transmitând în eter, considerații pertinente despre contribuția majoră a scriitorilor români la tezaurul literaturii universale.

Virgil Panait

REVISTA REVISTELOR

BUCOVINA LITERARĂ, nr. 2-3, 2008

Distinsul eminescolog Dimitrie Vatamaniuc lămurește o chestiune importantă din biografia poetului: „Eminescu face, prin traducerea *Gramaticii sanscrite* o demonstrație strălucită a stăpânirii facultăților intelectuale. Traducerea sa prezintă o importanță aparte și în altă privință. O lucrare fundamentală a indianisticii europene intra, prin traducerea sa, și în cultura română, acum mai bine de un secol. Eminescu se orientează spre istorie, estetică teatrală, filozofie veche slovă în indianistică. Tratatule pe care le traduce are implicații și în creația sa literară și publicistică. Ar trebui să ne tremure condeiul în mână când ne apucăm să scriem despre Eminescu, înainte de-acunoaște, cât de cât, biografia sa intelectuală”. Și când te gândești că un poet de mâna a cincea scria acum câțiva ani că „Eminescu este idiotul culturii naționale”!?! Acest poet se numește Călin Vlăsie și nu i-a tremurat mâna...

CULTURA, nr. 11, 2008.

În sfârșit o cronică obiectivă despre o carte a lui Gabriel Chifu: *Balzac și artileria grea* de Adriana Stan (Un pseudonim?). Iată: *Relatare despre moartea mea*, ed. Polirom, 2007, pretențios subintitulat „Eseu despre singurătate” – pare într-adevăr produs de vreun strănepot îndepărtat al lui Balzac trecut prin schimbări de mode și vremuri. Altfel, monologurile, întotdeauna dogmatice, fiind pur și simplu asertive, cuprind o psihologie de duzină, cam ca fișa de auto-evaluare pe care ți-ai face-o pentru ora de reculegere duminicală. La fel de kitsch sunt și topos-urile – clișeu pe care povestea le agată la tot pasul... Artificiozitatea tehnică a narațiunii e dublată de un gust stilistic cu totul îndoielnic... Pe de altă parte, că unii comentatori au găsit totuși în această carte „o poveste tulburătoare și simbolică” și „un personaj tragic”, nu pot să pun decât pe seama vremii neplăcute de afară de la noi din România, care le-o fi indus o stare proastă, empatizantă... Este Adriana Stan, totuși, un pseudonim? Aceasta-i întrebarea...

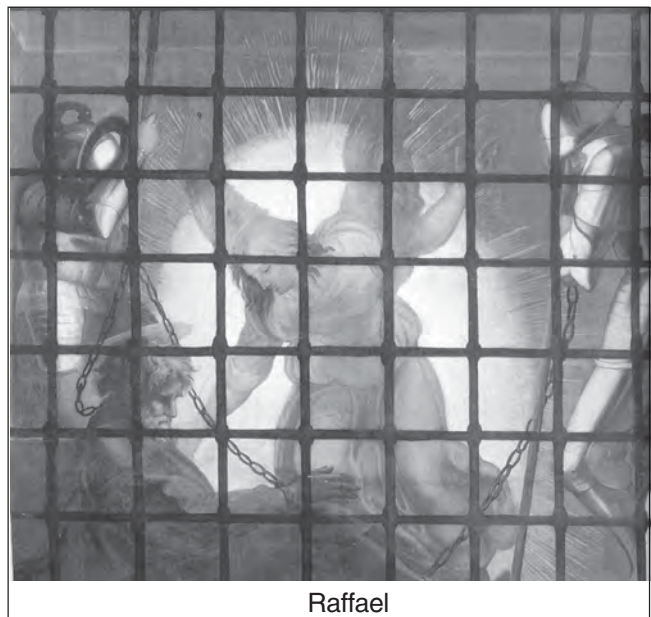
CONVORBIRI LITERARE, NR. 2, 2008.

Distinsul critic Constantin Pricop pune punctul pe „i” în ceea ce privește criza valorilor de la noi, de fapt despre confuzia valorilor în cultura românească de azi: „E inevitabil ca în vremuri de criză să se vorbească de confuzia valorilor. Practic, la noi, în artă, în literatură, mai ales în privința creației din zilele noastre nu se mai știe ce e cu adevărat valoros, ce e de mâna a doua, a treia sau de neconceput. În foarte multe cazuri, culturii i-a luat locul o evidentă „cultură de mahala”, o țigăneală

în care a căzut mare parte din societatea românească. Într-o asemenea stare de letargie, e inevitabil ca profesioniștii să se retragă, să se apere...” Ce este trist, este faptul că nu prea sunt șanse de ieșire din această situație anormală; cel puțin așa curând, după cum încheie domnul Constantin Pricop: „Din păcate, există foarte puține speranțe ca lucrurile să înceteze. Ce se poate face, în cele din urmă, în această situație? Nu mare lucru...” Trist, dar adevărat și dureros...

ATENEU, NR. 3, 2008.

Interesantă, Ancheta revistei realizată de Dan Perșa și având ca temă o chestiune mereu actuală: literatura feminină. Convingător și profesionist mi s-a părut răspunsul criticului Bogdan Crețu: „Nu cred că se poate discuta în mod serios despre literatura feminină. Așa, putem vorbi și despre literatura blondelor, a celor cu pistrii, a șchiopilor, a diabeticilor sau a eunucilor. Credeți că un bărbat impotent nu vede lumea altfel decât unul întreg? Dar el devine scriitor numai dacă dorește să transforme acest handicap într-o dramă vie, autentică – în literatură. Pentru că impotenți sunt mulți pe lumea asta. La fel cum și femeii sunt... legiune. Și atunci, orice femeie care scrie devine automat scriitor doar pentru a nu risca să fim discriminatori? Ba, atunci când faci critică literară ești obligat să faci singura discriminare benefică: aceea a nonvalorii, a imposturii...” Câtă dreptate are aici criticul! Dar câți se ghidează azi după aceste principii morale, după aceste legi nescrise ale bunului-simț? Foarte puțini, într-o lume a găștilor și veleitarilor de tot felul...

Raffael

Parmigianino

STEAUA, NR. 2-3, 2008.

O echilibrată radiografie a generației 2000, cu defectele și calitățile ei face Olga Ștefan în articolul „Generația 2000 –păcate și virtuți”. Observând lipsa de măsură a exigenței, autoarea scrie: „Se zice că 2000-iștii sunt expuși unui șir de pericole și ispite pervertitoare ale esenței lor poetice, de altfel mult mai eficace și cu mai multă aderență decât cele „inhalate” în producțiile curențelor anterioare și că, în ciuda grafomaniei expansioniste la care asistăm prin oblăduirea a tot soiul de falși profeti, sfârșitul e aproape. Pericolele, pare-se, constau într-o proastă înțelegere a accesibilității expresiei poetice, a facilității aparente pe care o „truchează” mesajele fruste, spontane, șocante. Conținutul obligatoriu al poeziei ultimilor ani este, conform unor opinii, excesiv de pauper, sumar și aproape vulgar...” Nu aproape vulgar, așa spune eu, ci exagerat de vulgare, deoarece mulți dintre acești tineri nu au nicio treabă cu poezia, cu literatura...

LITERE, NR. 2, 2008.

Distinsul critic și istoric literar Henri Zalis ni-l readuce în actualitate pe Eugen Barbu, unul dintre cei mai importanți prozatori români de după război, cu toate păcatele sale. Iată: „Eugen Barbu nu era, cum ne-am obișnuit să împărțim oamenii, un citadin. Nu era, limpede, nici țaran. Toate astea sunt numai bune să-l percepem ca pe cel care a ales singur calea luptei și nu ca pe cel

măcinat de obligația alegerii. De unde și determinismul felului de a fi: decis, greu de atacat, plasându-se de partea celor care doreau să-l cultive pentru că mizau pe el, știau ce pretinde, cât se pot sprijini unii pe ceilalți. Barbu semnase legământ cu diavolul, dacă prin asta își garanta cariera. Intra, măcar teoretic, în spații cerând ordine și forță. Va urî mai tot ce îl adusesse la revoltă și discredit. Se va lega de convertiri rapide, suficient de dibaci să-și întretină încăpățânarea și insolenta. „Adevărat, cum adevărat este și faptul că romanul „Groapa” este o capodoperă...”

AXIOMA, nr. 3, 2008.

Număr dedicat în parte, lui Nichita Stănescu cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la naștere. Felicitări! Semnează articole interesante: Ieronim Tătaru, Viorel Cernica, Lucian Gruia, Petrică Florin Rusu, Constantin Trandafir etc. Iată ce spune dl. Constantin Trandafir: „Despre poezia lui Nichita Stănescu nu se poate vorbi fără a pune măcar în treacăt problema cuvântului. În chiar volumul „O viziune a sentimentelor”, N.S. include „o viziune a cuvintelor” care cu timpul va dobândi o extensie cosmologică. Limbajului i se atribuie virtuți germinative prin calitățile sale poli-semice. Dar tot această amplificare creează suspiciunea cu privire la resursele cuvântului de a împlini utopia integratoare. Circumspecția însuși e creatoare, potrivit cu principiul poetic al tăcerii...Spectacolul poeziei lui Nichita Stănescu rezidă cel mai mult în varietatea aproape paradoxală a dicțiunii imagistice...” A se observa profunzimea și plasticitatea interpretării realizate de seriosul critic care este Constantin Trandafir.

VIAȚA ROMÂNEASCĂ, nr. 3-4, 2008.

Într-un Editorial trist, Nicolae Prelipceanu se întreabă (și ne întreabă?) „Unde se duc poezii?” Ați înțeles: adică unde se duc poezii atunci când pleacă de pe această lume care este din ce în ce *mai manelizată și columbeanizată!*?! Oare unde or fi plecat Marin Sorescu, Mihai Ursachi, Ioanid Romanescu, Daniel Turcea, Mircea Ciobanu, Dan Laurențiu; Ion Drăgănoiu, Ion Stratan, Ion Iuga, Gheorghe Pituț, Dumitru Pricop ori Nichita Stănescu de la a cărui naștere s-au împlinit recent 75 de ani? Spune N.P. : „La urma urmelor, ceea ce se întâmplă este ceea ce trebuie să se întâmple din punctul de vedere al epocii în care trăim...N-am răspuns la întrebarea din titlu, pentru că nu știu unde se duc poezii atunci când se hotărăsc să nu mai revină printre noi”. Răspund eu: spre uitare. Căci, cum poate fi interpretat modul mizerabil în care a fost marcată ziua de naștere a marelui poet Nichita Stănescu, zi când acesta ar fi împlinit o vârstă rotundă – 75 de ani? Trist, rușinos de trist...

ACOLADA, NR. 6, 2008.

Scriind despre „odsedantul deceniu” și despre „Cartea ca dușman al poporului”, mereu fermecătoarea și incisiva Magda Ursache ajunge la o concluzie tristă: „S-ar putea scrie o carte despre... cărțile ridicate la perchezitiile. Se arestau cărți de tot felul, de la Descartes la Shakespeare. Cele mai vândute titluri erau de E. M. Cioran, de Mircea Eliade și Lucian Blaga. Se strângeau din rafturi poezii de

Nichifor Crainic, dar și critica lui G. Ibrăileanu. Din casa dr. Aurel Vlad au luat „Cartea de la San Michelle”, ediția italiană, o broșură intitulată „Basarabi în Basarabia” și – mică ironie a sortii – „Scrinul negru” de G. Călinescu. Aceeași ironie a sortii a făcut ca un roman de Zaharia Stancu să ajungă în aceeași boccea cu cărți care trebuiau distruse...” Oare se va ști vreodată cu adevărat cam câte cărți au fost confiscate și arse de securitate în acei triști ani ai stalinismului? În ceea ce mă privește, rămân un pesimist convins...

TOMIS, nr. 3, 2008.

Îmi pare rău să o spun, dar revista „TOMIS” nu mai seamănă a revistă, ci a almanah de vacanță. Iată ce găsim în acest număr: un articol despre actorul Quentin

Tarantino, o fotografie a acestuia strâmbându-se pe coperta 1, o altă fotografie a lui Charlie Chaplin, articole despre dans, arhitectură, arte plastice, teatru, dar și despre... Cuvioasa Muceniță Evdochia, despre Sfinții 40 de Mucenici din Sevasta, despre începutul Postului Mare ori Praznicul Bunei Vestiri. Se poate continua cu „Eveii din Constanța” sau „Prima școală românească” sau „Generația MACDO” sau „Fotografie cu pagini înfățișând o vedetă”. Dar știți a cui este poza? A Mihaelei Rădulescu...

Nu m-ar mira deloc dacă pe viitor vom găsi în „TOMIS” și alte poze ale oamenilor de cultură, precum: Irinel Columbeanu, Andreea Marin, Mihalea Tatu, Silviu Prigoană, Andrei Gheorghe, Gabriela Vrânceanu Firea, Adrian Copilul Minune, Florin Salam...

Dinu Mirea

BREVIAR

Gheorghe Stroe, *Vremea consiliului parohial*, București, Editura „Semne”, 2008. Aceasta a cincea carte a autorului teleormănean (debut, 1996) reunește texte din volumele *Diavolul în Valea Sării* (1999), *Vânătoare pe muntele de cenușă* (2000) și *Fotografatul de mirese* (2004), cu adăugarea câtorva texte ce „rotunjesc” un univers coerent ce-și are epicentrul spiritual în localitatea Valea Sării.

Giorgione

Petre Isachi, *Zburătorul – o revistă lovinesciano-optzecistă. Repere istorico-literare*, Bacău, Editura Psyhelp, 2007. Investigația întreprinsă cu acribie de criticul băcăuan are în vedere cele 46 de numere ale revistei elevilor oneșteni între 1990-1997, conduși de profesorul, eminentul poet și prozator Gheorghe Izbășescu, remarcabilă personalitate a vieții culturale de pe aceste meleaguri.

Camelia Ciobotaru, *Copilăria ca o poveste*, Focșani, Editura Andrew, 2007. Aflată la debut, autoarea se apropie de lumea copilăriei cu capacitatea empatică a omului matur ce și-a păstrat ingenuitatea, cu bucurie, cu naturalețe, dar mai ales cu talent și pricepere. Între, timp Camelia Ciobotaru pregătește copiilor o altă mirifică întâlnire: „Fulgi de nea strânși în poeme” – încă o șansă acordată celor mici (și nu numai).

Adrian Botez, *Ruguri. România sub asediu*, cu o postfață de Artur Silvestri, București, Ed. Carpatica Press, 2008 – o pledoarie poetică pentru neamul metafizic românesc. Cartea, bine articulată, e împărțită în șapte mari secțiuni: *Religie, Patria și neamul metafizic, Învățămint și cultură, Sociale, Mari probleme spirituale naționale și internaționale, Problema aromânilor, Trecut, prezent, viitor... soluții de continuitate, urmate de Concluzii*. Poetul și hermeneutul cedează – parțial – locul polemistului impetuos și neiertător.

Victor Croitoru, *Starea stărilor*, Bacău, Editura Corgal Press, 2007. O restituire tulburătoare a unui poet ce și-a trăit boema, a ars ca o flacără întru idee și cuvânt în orașul lui G. Bacovia și Ovidiu Genaru, prin anii '70 ,

citind cu voluptate, scriind cu încredere în sine, dar mai ales risipindu-se – din păcate – într-o viață dezordonată care i-a grăbit sfârșitul (1951-1994). Vom descoperi cu uimire, în poemele publicate abia acum, datorită asiduității unui editor responsabil (Cornel Galben) și a unui om de afaceri cu suflet de poet (Gelu Alexandru Fulga), fibra tragică a unei conștiințe scindate. Cititorii vor avea – fără îndoială – revelația unui poet ce se anunța mai mult decât promițător.

* * *

Dan Gîju, *Fantomele nu răspund la salut*, Târgoviște, Editura „Bibliotheca”, 2007. A debutat în 1998 cu „Elegii damnate”, după care a publicat mai multe romane. Acesta din urmă pleacă de la convenția manuscrisului găsit. Doar aparent este vorba despre o misterioasă *Comoară a tătarilor*, o „himeră” ca atâtea altele; în realitate, naratorul se regăsește pe deplin în textul lui Traian Ghimescu, o adevărată călătorie inițiatică în istorie și legendă, dincolo de orice incertitudini și neliniști. Cartea de față probează un incontestabil talent de povestitor și o fină intuiție a naturii umane confruntate cu situații-limită.

* * *

Marilena Donea, *George Bălăiță. Biobibliografie*, Bacău, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Bacău și Editura Corgal Press, 2007. După ce a executat lucrări biobibliografice de un înalt profesionalism dedicate lui Ovidiu Genaru (1999), Sergiu Adam (2001), revistei „Ateneu” (2004), după ce aprimit în 2002 Premiul I pe țară pentru „Cea mai bună biobibliografie a anului” din partea Uniunii Scriitorilor din România pentru lucrarea dedicată lui Bacovia, iată că și G. Bălăiță, unul dintre cei mai importanți prozatori contemporani, beneficiază de aleasa competență a Marilenei Donea. Cartea are patru secțiuni: *Cronologie, Opera, Referințe, Iconografie*, indicele de nume și 27 de ilustrații.

* * *

Ion Panait, *Contemplația umilinței*, Focșani, Editura Andrew, 2007. Nu faptul că acest volum de poeme (al cincisprezecelea) se brodează pe aceleași *teme-obsesii*: iubirea, tinerețea trecută, timpul ce se scurge irezistibil, satul și copilăria, incendiate de lumina amintirii, iubita ce „încolțește dureros” în fiecare an, cu aceleași *motive familiare* nouă din celelalte cărți (fluturii, lacrima, frigul, inima, visul, memoria, „lumina tremurândă a copacilor”) impresionează atât de mult, ci capacitatea poetului de a vorbi răscolitor despre marile sale iubiri, despre impresiunile rezerve de suflet investite și/sau risipite, despre melancolie, suferință și singurătate, cu intensitatea și expresivitatea unui poet viguros ce-și începe – de fiecare dată – cântecul etern neisprăvit...” Poezia este cuvântul fermecat al surâsului ce înflorește sub tufa de păpădie a curcubeului...” Un poet al inimii ce-și cere dreptul la existență în inimile noastre.

* * *

Viorel Savin, *Poarta. The Gate* (ediție bilingvă), Bacău, Editura Psychelp, 2007. Poet și prozator ambițios, acesta este receptat în primul rând ca dramaturg, nu numai prin insistența cu care scrie teatru (10 volume în perioada 1985-2007), dar mai ales prin succesele repurtate pe diferite scene cu „Bătrâna și hoțul”, „Greșeala”, „Tu nu

ești trupul tău”, spectacole comentate elogios, între alții de Valentin Silvestru, Ludmila Patlanjoglu, Laurențiu Ulici, Ileana Berlogea... Piesa propusă în acest volum are o versiune în limba engleză realizată de Mariana Zavati Gardner și o postfață semnată de Petre Isachi, cel care prefăta și volumul „Pagini alese” apărut la Editura Plumb, Bacău, în anul 2000. Suntem de acord cu acesta din urmă atunci când consideră „Poarta” o reușită tragedie a „așteptării și a singurătății”, vorbind despre destin și despre condiția umană, despre virtuțile așteptării și regăsirii de Sine.

* * *

Florin Paraschiv, *Euthanasia*, Focșani, Editura Andrew, 2007. Eseistul din Focșani își continuă parcursul aspru, substanțial și incitant cu această carte pe un subiect mai mult decât fierbinte, controversat pe mai toate meridianele globului și care vine pe un orizont de așteptare mai degrabă ostil, într-o țară de ortodoxie (ce puțin) declarată. Pe o informație impresionantă, autorul construiește un discurs ce uimește prin suplete și rigoare, prin echilibrul (neșteptat, în cazul său) creat între o erudiție bine controlată și un moralist „temperat”, dispus să judece totul la rece și cu dreptate, cu șarmul și cu talentul, binecunoscute cititorilor săi. Reamintim câteva titluri din bibliografia de autor a lui Florin Paraschiv: *Trei Europe... în rosturi și rostire* (1998), *România în disperare temperată* (2001), *Eseuri anabasice* (2003) despre care revista noastră s-a pronunțat la timpul potrivit. Urăm tuturor lectură plăcută, care „nu ne ocupă tot timpul”, dar ne face mai bogați!

Raffael